

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

მელეა სალიანი

პირისა და რიცხვის
ზრამატიკული კატეგორია
სვანურში

Arnold Chikobava Institute of Linguistics

Medea Sagliani

**Grammatical Category of a Person and a Number
in Svan**

Tbilisi

2011

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

მედეა საღლიანი

პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორია
სვანურში

თბილისი

2011

წიგნი განკუთვნილია ქართველურ ენათა სპეციალისტთათვის, სტუდენტთათვის და, აგრეთვე, ენათმეცნიერების საკითხებით დაინტერესებული ყველა პირისათვის.

რედაქტორები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **მურმან სუნიშვილი**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი **როენა ჭკადუა**

რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **ვაჟა შენგელია**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **მერაბ ჩუხუა**

ტექნიკური რედაქტორი — **ლევან ვაშაკიძე**
კომპიუტერული უზრუნველყოფა — **თინათინ გაბროშვილი**
ყდის დიზაინი — **ზეზვა საღლიანი**

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2011

© მ. საღლიანი

ISBN 978-9941-10-347-6

შ ი ნ ა ა რ ს ი

წინასიტყვაობა	7
Preface	8
თავი I. პირის კატეგორია	9
§ 1. ოპოზიცია როგორობის (ანუ ვითარების) მიხედვით	9
§ 2. ოპოზიცია რომელობის მიხედვით	10
§ 3. სუბიექტური აფიქსები	10
§ 4. ობიექტური აფიქსები	35
§ 5. პირის ნიშნებისა და ზმნისწინების ურთიერთმიმართება	47
§ 6. უზმნისწინო ფორმათა უღლების ნიმუშები	50
§ 7. ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართება	53
§ 8. ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზი	58
§ 9. სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში	63
§ 10. ობიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში	67
თავი II. რიცხვის კატეგორია	71
§ 11. სუბიექტურ პირთა მრავლობითობის გამოხატვა	71
§ 12. ობიექტურ პირთა მრავლობითის გამოხატვა	72
§ 13. ოპოზიცია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით	76
§ 14. სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები	77
§ 15. ობიექტურ პირთა ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები	79
სუბიექტური და ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშანთა ცხრილი	88
§ 16. სუბიექტური და ობიექტური წყობა	89
უღლების პარადიგმები აწმყოში (პირთა ყველა შესაძლო კომბინაციით)	92
პირისა და რიცხვის ნიშნები სერიებისა და მწკრივების მიხედვით	99
თავი III. S₁ პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან	102
ფუძეთა და სიტყვა-ფორმათა საძიებელი	186
გამოყენებული ლიტერატურა	229
პირობითი ნიშნების განმარტება	232
შემოკლებათა განმარტებანი	233

Contents

Grammatical Category of a Person and a Number in Svan	
S u m m a r y	169
Chapter I Person Category	169
§ 1. Opposition according to quantitiveness (or condition)	169
§ 2. Opposition according to quantitiveness	169
§ 3. Subjective affixes	170
§ 4. Objective affixes	172
§ 5. Interrelation of personal markers and preverbs	173
§ 6. Models of conjugation of the forms without a preverb	173
§ 7. Interrelation of preverbs and their neighboring prefixal morphemes	173
§ 8. Distributive analysis of preverbs	173
§ 9. Morphemes of subjective persons in the forms with a preverb	173
§ 10. Morphemes of objective person in the forms with preverbs	175
Chapter II Number Category	177
§ 11. Plural of subjective persons	177
§ 12. Plural of objective persons	177
§ 13. Opposition according to inclusive-exclusive	178
§ 14. Inclusive-exclusive morphemes of a subjective person	178
§ 15. Inclusive-exclusive morphemes of objective persons	180
Chapter III Towards the Issue of S ₁ Personal Marker at the Stems Beginning with a Consonant in Svan	183
Index of stems and word-forms	186
Reference	229
Explanation of symbols	232
Explanation of abbreviations	233

ვუძღვნი ძვირფასი მშობლების — შოთა საღლიანისა
და კატო (ეკატერინე) მიქიანის
ნათელ ხსოვნას

წინასიტყვაობა

წინამდებარე გამოკვლევა — „პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორია სვანურში“ შეიქმნა დღემდე არსებული სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობითა და თანამედროვე სვანური მრავალფეროვანი დიალექტოლოგიური მასალის სინქრონიულ-დიაქრონიული ანალიზის საფუძველზე, ნაშრომში თვალსაჩინოებისათვის წარმოდგენილია თითოეულ განსახილველ საკითხთან დაკავშირებული პარადიგმატული სისტემა, რომელშიც გათვალისწინებულია როგორც სვანური ენის პუბლიკაციებში წარმოდგენილი, ასევე ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული სათანადო საილუსტრაციო მასალა. აღნიშნული საკითხის კვლევა მხოლოდ ტრადიციულად ცნობილი სვანური დიალექტების (**ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშურისა და ლენტეხურის**) მასალის ანალიზით არ შემოიფარგლება, არამედ შეძლებისდაგვარად არის გამოყენებული როგორც სათანადო **ჩოლოურული** მასალა, ასევე **ლახამულური** კილოკავის მონაცემებიც. საჭიროების შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, გამოყენებულია, ასევე, ამა თუ იმ დიალექტის კილოკავური მონაცემებიც.

Dedicated to the memory of my dearest
parents – **Shota Sagliani** and
Kato (Ekaterine) Mikiani

Preface

*The present research – "**Grammatical category of a person and a number in Svan**" was created on the basis of scientific literature existing up-to-date and synchronic-diachronic analysis of the modern Svan various dialectological material. A paradigmatic system connected with each issue under discussion in view of the relevant illustrative material represented in Svan publications as well as obtained by us during the field-work, is represented for illustrativeness. The research of the mentioned issue is not limited only with the analysis of traditional well-known Svan dialectal material (**Upper Bal, Lower Bal, Lashkian and Lentekhian**), but the relevant **Cholurian** material as well as the data of **Lakhamulian** sub-dialect are also used. If need be the sub-dialectal data of this or that dialect is also used.*

თ ა ვ ი I

პირის კატეგორია

ზმნას სვანურში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, მორფოლოგიურ კატეგორიათა (**პირი, რიცხვი, დრო, კილო** — უღვლილების კატეგორიები), **ასპექტი, გვარი, ქცევა, კაუზატივი** — წარმოქმნის კატეგორიები) განსაკუთრებული სიუხვე ახასიათებს.

სვანური ზმნის პირველი სრული მიმოხილვა, როგორც ცნობილია, ეკუთვნის აკადემიკოს ვარლამ თოფურიას, რომლის ფუნდამენტური ნაშრომი „სვანური ენა, I, ზმნა“ დღემდე რჩება ქართველთუ უცხოელ ენათმეცნიერთა სამაგიდო წიგნად. სწორედ ამ ნაშრომის საფუძველზე შეიქმნა — ალ. ონიანის, მ. ქალდანის, ზ. ჭუმბურიძის, ნ. ანდლულაძის, მ. სუხიშვილის, ნ. აბესაძის, ლ. ნოზაძის, ი. ჩანტლაძის, რ. ჭკადუას... სვანური ზმნის შესახებ არსებული შრომები. წინამდებარე მიმოხილვაც, რომელიც პირისა და რიცხვის გრამატიკული კატეგორიის შესწავლით შემოიფარგლება, აღნიშნულ ნაშრომს ემყარება.

პირის მორფოლოგიური კატეგორიის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზმნას მოეპოვება. პირიან ფორმებში კი ტრადიციულად ოპოზიციის ორ სახეს გამოყოფენ: 1. ვითარების ანუ როგორობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **სუბიექტური—ობიექტური**, 2. რომელობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **პირველი—მეორე—მესამე**.

§ 1. ოპოზიცია როგორობის (ანუ ვითარების) მიხედვით. სვანურში ისევე, როგორც სხვა ქართველურ ენებში, ვითარების, ანუ როგორობის მიხედვით ოპოზიციის ორ წევრს გამოყოფენ: **სუბიექტურ** პირსა და **ობიექტურ** პირს.

გრამატიკული პირი (თუ პირები) შეიძლება გამოხატული იყოს როგორც მხოლოდით, ისე — მრავლობით რიცხვში, ხოლო შეწყობილი პირის ნაცვალსახელთა რაოდენობის გათვალისწინებით ზმნა შეიძლება იყოს **ერთპირიანი** (ეს ერთი პირი, ჩვეულებრივ, სუბიექტია), **ორპირიანი** (ერთი პირი სუბიექტია, მეორე — ობიექტი) და **სამპირიანი** (ერთი სუბიექტია, ორი — ობიექტი).

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, თუ ზმნას პირდაპირი **ობიექტი** ეწყობა, მას **გარდამავალს** უწოდებენ, მაგრამ, თუ ზმნასთან მხოლოდ სუბიექტია შეწყობილი, ან სუბიექტი და ირიბი ობიექტი, ის **გარდაუვალი** იქნება. მამასადამე, ერთპირიანი ზმნა გარდაუვალია, სამპირიანი — გარდამავალი, ორპირიანი კი გარდამავალიც შეიძლება იყოს და გარდაუვალიც.

სუბიექტური (ე. ი. მოქმედი, აქტიური) პირი გამოიხატება ერთი რიგის პირის ნიშნებით, რომელთაც **სუბიექტური პირის ნიშნებს** უწოდებენ; ხოლო ობიექტური (ე. ი. სამოქმედო, უმოქმედო, პასიური) პირი — მეორე რიგის პირის ნიშნებით, რომელთაც **ობიექტური პირის ნიშნების** სახელწოდებით აღნიშნავენ. სხვაგვარად — სუბიექტური პირის ნიშნები **ვინის რიგის ნიშნებია**, ხოლო ობიექტური პირის ნიშნები კი — **მანის რიგის ნიშნები**.

პროფ. ალ. ონიანი ვინის რიგის ნიშნებს **სავალდებულო**, ანუ **ობლიგატორული პირის ნიშნებს** უწოდებს, ხოლო მანის რიგის ნიშნებს — **არასავალდებულო**, ანუ **არაობლიგატორული პირის ნიშნებს**¹ (ონიანი 1978, 40), მაგრამ იქიდან გამომდინარე, რომ ადვილი არ არის დიდი ხნიდან დამკვიდრებულ, საყოველთაო ტრადიციად ქცეულ ტერმინებზე ერთბაშად ხელის აღება და მათ ნაცვლად ახალი ტერმინების უმტკივნეულოდ დამკვიდრება, ამიტომ იგი თავის ნაშრომში პირობითად ტოვებს ტრადიციულ ტერმინებს (ონიანი 1998, 113).

სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად: „**სუბიექტურია ნიშანი**, რომელიც პირს ზმნის ფორმაში სუბიექტად, ანუ მოქმედად სახავს, და **ობიექტურია ნიშანი**, რომელიც ზმნის ფორმაში გამოხატულ პირს ობიექტად, ანუ უმოქმედოდ წარმოგვიდგენს“ (შანიძე 1973, 195; ჩიქობავა 1950, 050).

სვანურში (**resp.** ქართველურ ენებში) ზმნა პოლიპერსონალურია (მრავალპირიანია), ე. ი. ზმნის სისტემაში გამოხატულია არა მხოლოდ სუბიექტური პირი, არამედ ობიექტური პირებიც — **პირდაპირი** (ბრუნვაცვალებადი ობიექტური პირის აღმნიშვნელი) და **ირიბი** (ბრუნვაუცვლელი ობიექტური პირის აღმნიშვნელი).

§ 2. ოპოზიცია რომელობის მიხედვით. სვანურ ზმნაში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, გამოიყოფა ოპოზიციის სამი წევრი: **პირველი პირი**, **მეორე პირი** და **მესამე პირი**. ამ ოპოზიციის (ე. ი. რომელობის) მიხედვით საპირისპირო ფორმები (ე. ი. პირველი, მეორე და მესამე) სუბიექტურ პირსაც მოეპოვება და ობიექტურსაც (როგორც პირდაპირს, ისე — ირიბს).

რა თავისებურებებია სუბიექტური და ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნების განაწილების მხრივ წარმოდგენილი სვანურში?

როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ნიშნები სვანურ ზმნაში რეალიზდება პრეფიქსების სახით, ხოლო მათი მრავლობითი რიცხვის ნიშნები კი — სუფიქსების სახით. თითქმის ანალოგიური სურათია სხვა ქართველურ ენებშიც, თუმცა ზოგიერთი განსხვავება აქაც შეინიშნება, რის შესახებაც (**არსებულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობითა და თანამედროვე სვანური დიალექტოლოგიური მასალის სინქრონიულ-დიაქრონიული ანალიზის საფუძველზე**) სათანადო ადგილას გვექნება მსჯელობა.

§ 3. სუბიექტური აფიქსები. სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას ზმნები პირობითად ორ ჯგუფად იყოფა: ხმოვნითდაწყებული და თანხმოვნითდაწყებული. **ხმოვნითდაწყებულ ფუძეს**, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის გამოსახატავად ყოველთვის დაერთვის პრეფიქსი **/ხჷ-/**, მეორე სუბიექტური პირის ნიშნად — **/ხ-/**, ხოლო მესამე პირის აღმნიშვნელად (ქართული ზმნისგან განსხვავებით) არც პრეფიქსი მოგვეპოვება და დროთა რიგში არც სუფიქსი: წმინდა ფუძეა წარმოდგენილი. პროფ. ზ. ჭუმბურიძის აზრით, „მე-3 სუბიექტური პირის ნიშანი სვანურში უმეტესად დაკარგულია, თუმცა, სადაც დაცულია, იგი პრეფიქსად არის წარმოდგენილი, მაშინ როცა ქართულსა და კოლხურში სუფიქსად გვევლინება“ (ჭუმბურიძე 2007, 140). რაც შეეხება მრავლობით რიცხვს, იგი იწარმოება სპეციალური ნიშნებით, კერძოდ, პირველი და მეორე პირისათვის გამოყენებულია **/-დ/**, ხოლო მესამისათვის — **/-ხ/** და ამით სვანური უპირისპირდება დანარჩენ ქართველურ ენებს.

¹ ვინაიდან სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულმა ტერმინებმა ფეხი ვერ მოიკიდეს და მათი შემოღება საცილობლად იქცა (იხ. დ. მელიქიშვილი, ქართული ენის გრამატიკის ზოგიერთი სადავო საკითხის გამო, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, №4, თბ., 1980, 184-194), ამიტომ, ვფიქრობთ, უფრო უპირიანი იქნება დიდი ხნიდან დამკვიდრებული ტრადიციული ტერმინების ხმარება.

სუბიექტურ (ე. წ. ხმოვნითდაწყებულ) ზმნათა უღლების ნიმუშები (აწმყოში) სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხჷ-აშყტი „ვრეცხავ“	ხჷ-აშყტი	ხჷ-აშყტი	ხჷ-აშყტი	ხჷ-აშყტი
2	ხ-აშყტი „ვრეცხავ“	ხ-აშყტი	ხ-აშყტი	ხ-აშყტი	ხ-აშყტი
3	აშყტი „ვრეცხავ“	აშყტი	აშყტი	აშყტი	აშყტი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-აშყტი-დ „ვირეცხავთ“	ლ-აშყტი-დ	ლ-აშყტი-დ	ლ-აშყტი-დ	ლ-აშყტი-დ
	Se ხჷ-აშყტი-დ „ვირეცხავთ“	ხჷ-აშყტი-დ	ხჷ-აშყტი-დ	ხჷ-აშყტი-დ	ხჷ-აშყტი-დ
2	ხ-აშყტი-დ „ვირეცხავთ“	ხ-აშყტი-დ	ხ-აშყტი-დ	ხ-აშყტი-დ	ხ-აშყტი-დ
3	აშყტი-ხ „ვირეცხავთ“	აშყტი-ხ	აშყტი-ხ	აშყტი-ხ	აშყტი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხჷ-ისყი „იკეთებ“	ხჷ-ისყი	ხჷ-ისყი	ხჷ-ისყე	ხჷ-ისყი
2	ხ-ისყი „იკეთებ“	ხ-ისყი	ხ-ისყი	ხ-ისყე	ხ-ისყი
3	ისყი „იკეთებ“	ისყი	ისყი	ისყე	ისყი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ლ-ისყი-დ	ლ-ისყი-დ	ლ-ისყე-დ	ლ-ისყი-დ
	Se ხჷ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ხჷ-ისყი-დ	ხჷ-ისყი-დ	ხჷ-ისყე-დ	ხჷ-ისყი-დ
2	ხ-ისყი-დ „იკეთებთ“	ხ-ისყი-დ	ხ-ისყი-დ	ხ-ისყე-დ	ხ-ისყი-დ
3	ისყი-ხ „იკეთებთ“	ისყი-ხ	ისყი-ხ	ისყე-ხ	ისყი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ხჷ-ადგარი „კლავ“	ხჷ-ადგარი	ხჷ-ადგარი	ხჷ-ადგარი	ხჷ-ადგარი
2	ხ-ადგარი „კლავ“	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი	ხ-ადგარი
3	ადგარი „კლავ“	ადგარი	ადგარი	ადგარი	ადგარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლ-ადგარი-დ „კლავთ“	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ	ლ-ადგარი-დ
	Se ხჷ-ადგარი-დ „კლავთ“	ხჷ-ადგარი-დ	ხჷ-ადგარი-დ	ხჷ-ადგარი-დ	ხჷ-ადგარი-დ
2	ხ-ადგარი-დ „კლავთ“	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ	ხ-ადგარი-დ
3	ადგარი-ხ „კლავთ“	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ	ადგარი-ხ

მ ნ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლმხ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლნმ.
1	ხჷ-აღმარნე „ვაპურებ“	ხჷ-აღარი	ხჷ-აღმარგნე	ხჷ-აღმარუნე	ხჷ-აღმარგნე	ხჷ-აღმარი
2	ხ-აღმარნე „ვაპურებ“	ხ-აღარი	ხ-აღმარგნე	ხ-აღმარუნე	ხ-აღმარგნე	ხ-აღმარი
3	აღმარნე „ვაპურებ“	აღარი	აღმარგნე	აღმარუნე	აღმარგნე	აღმარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლმხ.	ლნტ.	ჩოლ.	ლნმ.
1	Si ლ-აღმარნე-დ „ვაპურებ“	ლ-აღარი-დ	ლ-აღმარნე-დ	ლ-აღმარუნე-დ	ლ-აღმარგნე-დ	ლ-აღმარი-დ
	Se ხჷ-აღმარნე-დ „ვაპურებ“	ხჷ-აღარი-დ	ხჷ-აღმარნე-დ	ხჷ-აღმარუნე-დ	ხჷ-აღმარგნე-დ	ხჷ-აღმარი-დ
2	ხ-აღმარნე-დ „ვაპურებ“	ხ-აღარი-დ	ხ-აღმარგნე-დ	ხ-აღმარუნე-დ	ხ-აღმარგნე-დ	ხ-აღმარი-დ
3	აღმარნე-ხ „ვაპურებ“	აღარი-ხ	აღმარგნე-ხ	აღმარუნე-ხ	აღმარგნე-ხ	აღმარი-ხ

სხვა ქართველური ენებისგან განსხვავებით, მრავლობით რიცხვში პირველი პირი ორგვარი ფორმით გვევლინება: **ინკლუზიურითა** (ნიშანი: ლ- — დ) და **ექსკლუზიურით** (ნიშანი: ხჷ- — დ). გამოდის, რომ „მრავლობით რიცხვში სვანური 4 პირს არჩევს: პირველს **ინკლუზიურს**, პირველს **ექსკლუზიურს**, მეორეს და მესამეს“ (შანიძე 1980, 169).

ინკლუზიურ-ექსკლუზიური ფორმების გარჩევის ნიშან-კვალი, რამდენადაც ცნობილია, ძველ ქართულშია შემონახული (ობიექტურ პირებში), ახალ ქართულში კი არ იძებნება.

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში **ჩვენეული ფორმა**, როგორც წესი, თანაბრად იხმარება, მოუბართან ერთად იგულისხმება ისიც, ვისაც ის მიმართავს. მაგ. „ვამზადებთ“ — ამაში იგულისხმება არა მარტო „მე და შენ“ ან „მე და თქვენ“, არამედ „მე და ის“, „მე და ისინი“. სვანურში კი აქ თავ-თავისი ფორმა გამოყენებული: **„ლამარედ“** და **„ხჷამარედ“**, ამ ორ ფორმას შორის კი სვანურში ის განსხვავებაა, რომ **„ლამარედ“** ინკლუზიურია (ე. ი. ისეთი ფორმაა, რომელიც მოუბართან მე-2 პირს აერთიანებს: „ვამზადებთ მე და შენ“, „ვამზადებთ მე და თქვენ“, ე. ი. ჩვენ — შენთანად, შენთან ერთად), **„ხჷამარედ“** კი ექსკლუზიურია (ე. ი. ისეთი ფორმაა, რომელიც მოუბართან მე-2 პირს გამორიცხავს, სამაგიეროდ მე-3 პირს ჩარიცხავს: „ვამზადებთ მე და ის“, „ვამზადებთ მე და ისინი“, ე. ი. ჩვენ — უშენოდ).

მაშასადამე, **„ინკლუზია“** გულისხმობს ისეთ ფორმას ზმნისას, რომელსაც ეწყობა „ჩვენ“ და ეს „ჩვენ“ შინაარსით იგივეა, რაც „მე და შენ“ ან „მე და თქვენ“, ხოლო ექსკლუზია გულისხმობს ისეთ ფორმას ზმნისას, რომელსაც ეწყობა „ჩვენ“ და ეს „ჩვენ“ შინაარსით უდრის ერთ-ერთს ამ ხუთ წყვილ-თაგანს: „მე და იგი“, „მე და იგინი“, „მე და მან“, „მე და მას“, „მე და მათ“. ინკლუზიურ ფორმაში მხოლოდობითი რიცხვის პირველ პირთან (ე. ი. მოუბართან) ერთად ყოველთვის გამოხატულია მე-2 პირი, ექსკლუზიურში კი მხოლოდობითი რიცხვის პირველ პირთან ერთად მე-3 პირი. სახელიც იმის მიხედვითაა დარქმეული, მე-2 პირი ნაგულისხმევია ფორმაში თუ არა“ (შანიძე 1980, 169).

ზემოთწარმოდგენილი ექსკლუზიური (**ხჷ-იშყდი-დ** „ვირეცხავთ“, **ხჷ-ისყი-დ** „ვიკეთებთ“, **ხჷ-აღარი-დ**||**ხჷ-აღმარი-დ** „ვაპურებ“, **ხჷ-აღმარი-დ** „ვკლავთ“) ფორმების გვერდით სვანურში, ჩვეულებრივ, გავრცელებულია ინკლუზიური (**ლ-იშყდი-დ** „ვირეცხავთ“, **ლ-ისყი-დ** „ვიკეთებთ“, **ლ-აღარი-დ** „ვაპურებ“, **ლ-აღმარი-დ** „ვკლავთ“) ფორმებიც. **Se-ის** გამოსახატავად, როგორც ვხედავთ, იხმარება **ხჷ- — დ**, სადაც **ხჷ-** არის I და III პირის მაჩვენებელი, **-დ** კი — პლურალობისა (ანუ მრავლობითობისა), ხოლო **Si-ის** გამოსახატავად გამოყენებულია **ლ- — დ**, სადაც **ლ-** არის I და II პირის მაჩვენებელი, **-დ** კი — მრავლობითობისა¹.

¹ დაწვრილებითი მიმოხილვა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის შესახებ იხ. ქვემოთ.

ტაბულა I

სუბიექტურ ნიშანთა ცხრილი

პირი	მხოლობითი რ.	მრავლობითი რ.
1	ხჷ-	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Si} \text{ ლ-} - \text{ღ} \\ \text{Se} \text{ ხჷ-} - \text{ღ} \end{array} \right.$
2	ხ-	ხ- — ღ
3	ლ-, ღ-	ლ-, ღ- — ხ

თანხმოვნიტდაწყებული ფუძეების წინ, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშნად /-ხჷ-/ გვაქვს, ოღონდ არა პრეფიქსის, არამედ ინფიქსის სახით¹, რომელიც მოქცეულია ფუძის თავკიდურ თანხმოვანსა და მომდევნო ხმოვანს შორის, ხოლო მეორე პირს და დროთა რიგში მესამე პირს არავითარი ფორმანტი არ მოეპოვება:

1. ***ხჷCVC** > ***ხჷVC** > **ხუც**
2. **ხჷCVC** > **ხჷVC**||**ხუც**

მრავლობით რიცხვში /-ღ-/ და /-ხ-/ ბოლოსართი დაერთვის მხოლობითის ფორმებს, ხოლო **Si**-სათვის პრეფიქსად /ლგ-/ გვევლინება, რომელსაც ფუძისეული ხმოვნის ამოღება შეუძლია (თოფურია 1967, 4).

სუბიექტურ (ე. წ. თანხმოვნიტდაწყებულ) ზმნათა უღლებების ნიმუშები სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ღური ← *ღჷგრი „წავალ, მივალ“	ღური ← *ღჷგრი	ღური ← *ღჷგრი	ღური ← *ღჷგრი	ღური ← *ღჷგრი
2	ღგრი „წახვალ, მიხვალ“	ღგრი	ღგრი	ღგრი	ღგრი
3	ღგრი „წავა, მივა“	ღგრი	ღგრი	ღგრი	ღგრი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ღრი-ღ „წავალთ, მივალთ“	ლგ-ღრი-ღ	ლგ-ღრი-ღ	ლგ-ღრი-ღ	ლგ-ღრი-ღ
	Se ღური-ღ „წავალთ, მივალთ“	ღური-ღ	ღური-ღ	ღური-ღ	ღური-ღ
2	ღგრი-ღ „წახვალთ, მიხვალთ“	ღგრი-ღ	ღგრი-ღ	ღგრი-ღ	ღგრი-ღ
3	ღგრი-ხ „წავლენ, მივლენ“	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ	ღგრი-ხ

¹ დაწვრილებითი მიმოხილვა ამ საკითხთან დაკავშირებით წარმოდგენილია ნაშრომის მე-3 თავში.

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ჭუიდე ჭუდე „მოვიტან“ ¹	ჭუიდე	ჭუდე	ჭუიდე	ჭუდე
2	ვიდე „მოიტან“	ვიდე	ვგდე	ვიდე	ვგდე
3	ვიდე „მოიტანს“	ვიდე	ვგდე	ვიდე	ვგდე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ვდე-დ „მოვიტანთ“	ლგ-ვდე-დ	ლგ-ვდე-დ	ლგ-ვდე-დ	ლგ-ვდე-დ
	Se ჭუიდე-დ ჭუიდე-დ „მოვიტანთ“	ჭუიდე-დ	ჭუიდე-დ	ჭუიდე-დ	ჭუიდე-დ
2	ვიდე-დ	ვიდე-დ	ვგდე-დ	ვიდე-დ	ვგდე-დ
3	ვიდე-ხ	ვიდე-ხ	ვგდე-ხ	ვიდე-ხ	ვგდე-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ღუიგე ღუიგე „ვაქრობ“	ღუიგე	ღგგე	ღუიგე	ღგგე
2	ღიგე	ღიგე	ღგგე	ღიგე	ღგგე
3	ღიგე	ღიგე	ღგგე	ღიგე	ღგგე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ღგე-დ „ვაქრობთ“	ლგ-ღგე-დ	ლგ-ღგე-დ	ლგ-ღგე-დ	ლგ-ღგე-დ
	Se ღუიგე-დ „ვაქრობთ“	ღუიგე-დ	ღუიგე-დ	ღუიგე-დ	ღგგე-დ
2	ღიგე-დ „ვაქრობთ“	ღიგე-დ	ღგგე-დ	ღიგე-დ	ღგგე-დ
3	ღიგე-ხ „ვაქრობენ“	ღიგე-ხ	ღგგე-ხ	ღიგე-ხ	ღგგე-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ტუიხე ტუიხე „ვაბრუნებ“	ტუიხე	ტგხე	ტუიხე	ტგხე
2	ტიხე „ვაბრუნებ“	ტიხე	ტგხე	ტიხე	ტგხე
3	ტიხე „ვაბრუნებს“	ტიხე	ტგხე	ტიხე	ტგხე

¹ აღნიშნული ლექსემა სვანური ენის სამ დიალექტში თითქმის ერთნაირად ითვლება, გამონაკლისია ბალსზემოური დიალექტი, სადაც მხ. რიცხვის პირველ პირში ჭუიდე¹ს პარალელურად არარედეციკრებული ჭუდე დასტურდება (შესაბამისად მრ. რიცხვის პირველ პირშიც გვექნება ორ-ორი ფორმა: ჭუიდედ||ჭუდედ), და ჩოლურული, რომელიც შედარებით განსხვავებულადაა წარმოდგენილი, მაგ.: მხ. რ. ჭუდე, ვგდე, ვგდე, მრ. რ. ლგ-ვდე-დ, ვგდე-დ, ვგდე-ხ, საინტერესოა ის, რომ **Se** პირის ნიშანი უ ჩოლურულში დაკარგულია (შდრ. ჩოლ. ვგდე-დ „მოვიტანთ მე და ის ან მე და ისინი“ და ზს., ქს. ჭუიდე-დ, ასევე ჩოლ. ღგე-დ „წავალთ მე და ის ან მე და ისინი“ და ზს., ქს. ღუი-დ).

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Si ლგ-ტხე-დ „ვბარუნებთ“	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ	ლგ-ტხე-დ
	Se ტჷიხე-დ „ვბარუნებთ“	ტჷიხე-დ	ტგხე-დ	ტჷიხე-დ	ტგხე-დ ტჷიხე-დ
2	ტიხე-დ „აბრუნებთ“	ტიხე-დ	ტგხე-დ	ტიხე-დ	ტგხე-დ
3	ტიხე-ხ „აბრუნებენ“	ტიხე-ხ	ტგხე-ხ	ტიხე-ხ	ტგხე-ხ

ქართველურ ენებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური პირველი პირის მორფემის ამოსავალი სტრუქტურის შესახებ, ძირითადად, ორი განსხვავებული თვალსაზრისი არსებობს: ერთ-ერთი თვალსაზრისის მიხედვით **Si** პირის მორფემისათვის **ჴ-ვ-** პრეფიქსია ამოსავალი [ქართ. **ვ**-ხატავ, სვან. **ხ-ჴ**-ახტაჴ-ი, მეგრ. **ფ**-ხანტუნ-ქ (შუხარდტი 1895, 48; შანიძე 1925, 182; დონდუა 1967, 280; დეეტერსი 1930, 26; თოფურია 1967, 5; ჩიქობავა 1946, 123 ...)]; მეორე თვალსაზრისის მიხედვით პირველი სუბიექტური პირის პრეფიქსისათვის ამოსავალია **/ხჴ/** მორფემა (კლიმოვი 1965, 225; ონიანი 1978, 161-165; გამყრელიძე 1979). აკად. ნ. მარი **Si** პირის ფორმანტად **/ჴ-ვ-**ს ვარაუდობს, რომელიც სვანურში, მისი მოსაზრების თანახმად, **/ხჴ-**-ს სახით შემოგვინახა (Mapp 1914, 22-23).

ძირითადი საბუთი ამ მეორე თვალსაზრისის მომხრეთათვის ის არის, რომ ორი სხვადასხვა პირის პრეფიქსული მორფემის ერთმანეთის გვერდით თავმოყრა ქართველურ ენებისათვის არ არის დამახასიათებელი (ონიანი 1978, 160-161). **O3 /ხ-** და **/ჴ-** და **Si /ჴ-** მორფემათა თავმოყრა ზმნის თავკიდურ პოზიციაში ხანმეტსა და ჰაემეტ ტექსტებში (შე-**ხ**-უ-აბთ, მი-**ხ**-უ-ეც, **ჴ**-უ-ი-ცოდე...) და შემდეგდროინდელ ქართულში (**ვ-ჴ**-კითხე, მი-**ვ**-ს-წერე...), როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაც ცნობილი, ინოვაციადაა მიჩნეული.

პრეფიქსული მონოპერსონალიზმის საფუძველზე შინაგანი რეკონსტრუქციით პირველი სუბიექტური პირის მორფემად ქართველურ ენებში ***/ხჴ-** პრეფიქსია აღდგენილი, რომელიც ენის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე „... რეინტერპრეტირებული იქნა როგორც **O3 ind /ხ-** და **/ჴ-** პრეფიქსთა კომბინაცია“ (გამყრელიძე 1979, 49). **/ხჴ-**-ს გააზრებას პირველი სუბიექტური პირის ამოსავალ მორფემად, პროფ. მ. სუხიშვილის ვარაუდით, გარკვეულად ეწინააღმდეგება **ჴ-ვ-** ფონემის ფონეტიკური სტატუსი ქართველურ ენებში. ამასთანავე, იგი არ იზიარებს ბუნებრივი **ხჴ/ხვ** მიმდევრობის დაშლასა და თავკიდურა **ხ**-ს დაკარგვას მეტაანალიზის საფუძველზე (სუხიშვილი 1986, 55), ვინაიდან თავკიდურა **ვ**-ს წინ ქართველურ ენებში უკანაენისმიერნი ვითარდებიან (ვ. თოფურია, ლ. კიკნაძე).

რაც შეეხება სვანურს, აქ სუბიექტური პირველი პირის ალომორფთა განაწილებას მორფოლოგიური საფუძველი უნდა ჰქონდეს. მაქცევრიან ფორმებთან (ე. ი. ხმოვნების წინ) **/ხჴ/** ალომორფია წარმოდგენილი (**ხჴ**-ახტაჴ-ი „ვხატავ“, **ხჴ**-ახზაჴ-ი „ვხაზავ“, **ხჴ**-ითხ-ი „ვპოულობ“, **ხჴ**-აჴნ-ი „ვხნავ“...), მაქცევრიანი ფორმები კი ბევრ შემთხვევაში ირიბი ობიექტის შემცველი ფორმებია; ირიბი ობიექტი კი ზმნაში, როგორც წესი, ყოველთვის უნდა აღინიშნებოდეს, თუმცა სვანურში პირველი და მეორე პირის ფორმებში ირიბი ობიექტის ნიშანი არ ჩანს (**ხჴ**-ა-ჴდ-ი „ვაძლევ“, **ხ**-ა-ჴდ-ი „აძლევ“... **ხჴ**-ა-მნე „ვაჴმევ“, **ხ**-ა-მნე „აჴმევ“, **ხჴ**-ათრე „ვასმევ“, **ხ**-ა-თრე „ასმევ“...), რასაც ორგვარი ახსნა შეიძლება მოეძებნოს: „I. ირიბი ობიექტის ნიშანი **/-ხ-** ფონეტიკურადაა დაკარგული პირველსა და მეორე პირში: 1. ***ხჴ-ხ-ა-ჴდ-ი>ხჴ-ა-ჴდ-ი**. 2. ***ხ-ხ-ა-ჴდ-ი>ხ-ა-ჴდ-ი**... სუბიექტური პირველი პირის ამოსავალ მორფემად ამ შემთხვევაში **/ხჴ-** გვევლინება. II. პირველი სუბიექტური პირის მორფემა იყო **/ჴ-** და ირიბობიექტიან ფორმებში სვანური ენის ფონემატური სტრუქტურისათვის თანხმოდანთა არაბუნებრივი **ჴ-ხ** მიმდევ-

რობა შეიცვალა ბუნებრივ **ხ-ჟ** მიმდევრობად მეტათეზისის შედეგად (ე. ი. ***ჟ-ხ-ა-ჰ**დი>**ხ-ჟ-ა-ჰ**დი). პირის ნიშანთა კანონიკურ მიმდევრობაში **SiO3 ind** დაირღვა მორფემათა მიმდევრობის მკაცრად განსაზღვრული რიგი... **SiO3 ind>O3indSi** და **/ხ-ჟ-/** გააზრებული იქნა სუბიექტური პირველი პირის ალომორფად, პოზიციურ (ხმოვისწინა) ვარიანტად და აქედან ანალოგიით გავრცელდა უირიბობიექტო მაქცევრიან ზმნებთანაც (**ხ-ჟ-ა-ხტა**ტი „ვხატავ“, **ხ-ჟ-ამარე** „ვამზადებ“, **ხ-ჟ-აწხი** „ვწვავ“, **ხ-ჟ-იმხტნი** „ვინახავ“...). თანაც „ამ ანალოგიისათვის ხელი უნდა შეეწყო იმ ფაქტსაც, რომ უირიბობიექტო ნეიტრალური ქცევის მაქცევრიან ფორმებსაც, თავის მხრივ, ეწარმოება სასხვისო ქცევის ირიბობიექტიანი ფორმები (**ხ-ჟ-ასყი** „ვაკეთებ“, **ხო-სყი<*ხ-ჟ-ოსყი** „ვუკეთებ“...)“, ხოლო „უმაქცევრო ზმნებთან, სადაც ირიბი ობიექტი არა გვაქვს, სუბიექტური პირველი პირის **/ჟ/** ინფიქსად წარმოგვიდგება, ე. ი. არაბუნებრივი **ჟ+C** მიმდევრობა ბუნებრივ **C+ჟ** მიმდევრობად იქცა: ***ჟდიგე>დჟიგე** „ვაქრობ“, ***ჟტიხე>ტჟიხე** „ვაბრუნებ“ (სუხიშვილი 1986, 57-58).

გარდა ამისა, საენათმეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება იმის შესახებაც, რომ I და II პირში სუბიექტური პირის ნიშნად **/ხ-ჟ-/** და **/ხ-/** პრეფიქსების გვერდით, როგორც ჩანს, ***ჰ-ჟ-** და ***ჰ-ჟ-** პრეფიქსებიც უნდა გვქონოდა. ამასთან დაკავშირებით „განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს პრეფიქსების პრევერბში ჩაქსოვა. წინდებულ **ად-** I და II პირის ფორმებში (ლახამულურის გამოკლებით) ყოველთვის წარმოდგენილია **ათ-**ის სახით“ — წერს პროფ. ვ. თოფურია (1967, 4-5) და ეს მცირეოდენი აღრევა ინოვაციად მიაჩნია, მაგ.:

ზემოსვან.	ლნტ.	ლშხ.
ა ო რ ი ს ტ ი		
1 ჩ ოთ-მან („გავაახლე“)	ჩჟ ათ-ჟ-ამეჩ („დავაბერე“)	ჩ ოთ-კალჟუ („გავლეწე“)
2 ჩჟ ათ-მან	ჩჟ ათ-ამეჩ	ჩჟ ათ-კალჟუ
3 ჩჟ ად-მახე	ჩჟ ად-ამეჩე	ჩჟ ად-კალჟე

რა შეიძლება ითქვას **ად-** წინდებულის შესახებ სვანურში დღევანდელი ვითარების მიხედვით? არის კი იგი აორისტის I და II პირის ფორმებში ყოველთვის **ათ-**ის სახით წარმოდგენილი, როგორც ამას პროფ. ვ. თოფურია ფიქრობს?

თანამედროვე სვანური ენის დიალექტებსა და კილოკავებზე დაკვირვებამ და დამატებითი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებამ მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ:

1. წინდებული **ად-** აორისტის I და II პირის ფორმებში ყოველთვის **ათ-**ის სახით არ არის წარმოდგენილი, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია მითითებული.

2. **ად-** და მისი ფონეტიკური ვარიანტი **ათ-** ძალზე ხშირად (როგორც ტექსტებში, ასევე ზეპირ მეტყველებაშიც) ერთსა და იმავე ზმნაში ერთმანეთის პარალელურად იხმარება და ცალ-ცალკეც იგივე მდგომარეობაა მე-3 პირშიც, სადაც **ად-** და **ათ-** ხშირად მონაცვლეობს. განსაკუთრებით ეს შეიძლება ითქვას ბალსქვემოურისა და ჩოლურულის შესახებ.

3. ზოგ ზმნაში ან მხოლოდ **ად-** წინდებულიანი ფორმაა გამოყენებული ან **ათ-** წინდებულიანი.

4. ამასთანავე, I პირის ფორმაში, ზემოხსენებულში, ლაშხურსა და ჩოლურულში, **ად-** წინდებული **ოთ-**ის ან **ოდ-**ის სახით არის წარმოდგენილი. რაც შეეხება ლენტეხურს და, ნაწილობრივ, ბალსქვემოური დიალექტის ლახამულურ კილოკავს, იქ I პირში, ძირითადად, **ათ-/ად-** წინდებულები იხმარება. რაღა თქმა უნდა, სათანადო საილუსტრაციო მასალა სვანური ენის ქრესტომათიასა და პროზაულ ტექსტებშიც გამოვლინდა.

5. მასალის ანალიზმა ცხადყო, რომ **ათ-/ად-** წინდებულების პარალელურ ხმარებას, რაც პროფ. ვ. თოფურიას შედარებით ახალ მოვლენად მიაჩნია (1967, 19), მხოლოდ ლახამულურ მეტყველებაში არა აქვს ადგილი, იგი სვანური ენის სხვა დიალექტებსა თუ კილოკავებშიც დადასტურდა.

როდესაც პროფ. ვ. თოფურია სუბიექტურ პრეფიქსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებზე საუბრობს, შენიშნავს, რომ „ბალსზემოურში **Si-ჟ-** პრევერბისეულ **ჰ-**ს ვერ იმსგავსებს თუ წინდებულის შემდეგ სათავისოს მაქცევარი **ი-** ან ვნებითის **ი-, ე-** არის ნაგულები (დაცული იქნება ის თუ ამოღებული), სხვა დიალექტებში კი — ბალსქვემოურსა და ლაშხურში (ზოგჯერ იფარულსა და აგრეთვე უშგულურშიც) ასიმილაციას აქვს ადგილი“ (იქვე, 13). სანიმუშოდ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	
1 ჰნჟ- იყდ	ონჟ- იყდ	ონ- ყიდ	(←*ან- ხჟ- ი-ყიდ) „ვიყიდ“
2 ა ხ-იყდ	ჰხ-იყდ	ეხ-ყიდ	(←*ან- ხ-ი-ყიდ)
1 ჰთჟ- იგ	ოთ- იგ	ოთ- იგ	(←* ათჟ- ი-გ) „დავიღი“
2 ჰთ -იგ	ჰთ- იგ	ეთ- იგ	
1 ჰთჟ- მეჩჰნ	ოთ- მეჩენ	ოთ- მეჩენ	(←* ათჟ- ი-მეჩენ) „დავბერი“
2 ჰთ -მეჩჰნ	ჰთ- მეჩენ	ეთ- მეჩენ	
1 ლჰნჟ- ჰჟედ	ეცერ. ლოხ- ჰედ	ლოხ- ჰოდ	(←* ლა-ხჟ- ე-ჰოდ → ლნტ. ლჰ-ხჟ- ე-ჰჟედ) „ვკითხე“
2 ლჰ ნ -ჰჟედ	ლჰნ- ჰედ	ლენ- ჰოდ	

ნათქვამია ისიც, რომ „**ად-** და **ეს-** პრევერბთა **ა-** და **ე-** ელემენტების დამსგავსების შემდეგ **Si-ჟ-** არ ჩანს, თუნდაც მას უშუალოდ მოსდევდეს მაქცევარი თუ მავნებითებელი (გინდ **გ**) ხმოვანი“ (იქვე). დავასახელოთ მკვლევართა მიერ ამ საკითხთან დაკავშირებით სანიმუშოდ მოყვანილი რამდენიმე ცნობილი მაგალითი:

1 ზს., ლშხ. ოთ- გგ „ავაგე“	ზს. ოთ- აბ,	ლშხ. ონ- აბ „დავაბი“	ბქ. ონ- ჰგჟჟ „დავასხი“
2 ათ- გგ	ათ- აბ	ეს- აბ	ეს- ჰგჟჟ
1 ბზ. ოთ- ეყჩ (იშვიათად: ოთჟ- ეყჩ),	„	ოთ- ეყჩ „თავი დავანებე“,	ქოთ- ელჟჟ „გავეკიდე“
2 ათ- ეყჩ	ათ- აბ —	ეთ- ეყჩ	ქჰთ- ელჟჟ

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია ისიც, რომ „ლენტეხურში **Si -ჟ-** ჩვეულებრივ პრევერბს მოსდევს და არსად ასიმილაციას არ იწვევს“ (თოფურია 1967, 13-14), რაც ჩვენი საანალიზო მასალითაც დადასტურდა (მაგ.: **ჩჟ ათ-ჟ-ეპჟ** „დავიძალე“, **ჩჟ ათ-ჟ-აბგჟ** „გავამაგრე“, **ჩჟ ათ-ჟ-მიხენ** „დავიწვი“, **ჩჟ ათ-ჟ-აბიზ** „გავაძღე“, **ჩჟ ათ-ჟ-ეჟმ** „ჩავყევი“, **ჩჟ ათ-ჟ-თგრენ** „ჩავეთრიე“, **ჩჟ ათ-ჟ-ელაბნენ** „დავიფიცე“, **ჩჟ ათ-ჟ-ლუგჟრენ** „გავსუქდი“, **ჩჟ ათ-ჟ-აშხუნ** „შეგინახე“, **ჩჟ ათ-ჟ-წაბურენ** „გავიპარსე“ და ა. შ.). ნაწილობრივ ლენტეხურის მსგავსი ვითარება გვაქვს ლახამულურ კილოკავშიც (შდრ. ლხმ.: **ჩჟ ათ-ჟ-მიხენ** „დავიწვი“, **ჩჟ ათ-ჟ-ეჟმ** „ჩავყევი“, **ჩჟ ათ-ჟ-ელჟჟ** „გავეკიდე“, **ჩჟ ათ-სიკ-თენ** „უკეთესი გავხდი“, **ჩჟ ათ-თგრ** „ჩავეთრიე“ და ა. შ.). რაც შეეხება სხვა დიალექტებსა თუ კილოკავებს, იქ მსგავსი შემთხვევა არ დადასტურებულა.

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა ერთი მაგალითი (**ჩჟ ათ-ჟ-ეჟ** „დავიკარგე“), სადაც **/-ჟ-** პირის ნიშნად არ დადასტურებულა სვანური ენის არც ერთ დიალექტსა და კილოკავში, რაც გასაკვირი არ არის, ვინაიდან ორი წყვილბაგისმიერი ანუ ბილაბიალური **/-ჟ-** თანხმოვანი ერთმანეთის გვერდით სვანურში ვერ ძლებს და, როგორც წესი, ერთ-ერთი მათგანი იკარგება. საინტერესოა აგრეთვე ისიც, რომ ფუძისეული **თ** აღნიშნულ ლექსემაში სვანური ენის ყველა დიალექტში დაკარგულია, რაც, როგორც ჩანს, წინდებულისეულ **თ** სთან მეზობლობამ განაპირობა.

საანალიზო ფუძის ფონეტიკური ტრანსფორმაცია შემდეგი სახით შეიძლება წარმოვიდგინოთ (თვალსაჩინოებისთვის საანალიზოდ ავიღებთ ლენტეხურ ფორმას, რადაგანაც იქ, სუსტი რედუქციის გამო, ფორმები უფრო სრულადაა წარმოდგენილი): **ჩჟ ათ-ჟ-ეჟ < *ჩჟ ათ-ჟ-ჟ-ეჟ < *ჩჟ ათ-ჟ-ა-თ-ჟ-ეჟ < *ჩჟ ად-ჟ-ა-თ-ჟ-ეჟ**.

/-ჟ- **Si** ნიშნად (ზემოაღნიშნულ საანალიზო ფორმებში), ლენტეხურის გარდა, თითქოს სვანური ენის არც ერთ დიალექტში არ იყო მოსალოდნელი. ზემოთ წარმოდგენილი პარადიგმატული სისტემა ამასვე გვიდასტურებს. ძირითადად ეს ასეცაა, თუმცა თანამედროვე ბალსქვემოურ მეტყველებაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ **Si /-ჟ-**, ლენტეხურის მსგავსად, აქაც ფიქსირდება, მაგრამ **/-ჟ-** ს ხმარების მხრივ აქ ერთგვაროვნებას ადგილი ნამდვილად არა აქვს და მისი ხმარების შემთხვევები არც ისე რეგულარულია როგორც ლენტეხურში. პირისნიშნაანი და უპირისნიშნო ფორმების პარალელური ხმარება ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში ძალზე ხშირია¹.

თვალსაჩინოებისათვის პარადიგმის სახით ცალკე წარმოდგენთ ბალსქვემოური დიალექტის მაგალითებს

	პირისნიშნაანები	უპირისნიშნოები
1	ჩ ოთ-ჟ-ეპჟ „დავიძალე“	ჩ ოდ-ეპჟ
2	ჩჟ ა/ეთ-ეპჟ „დაიძალე“	ჩჟ ა/ედ-ეპჟ
3	ჩჟ ა/ეთ-პპ/აჟ „დაიძალა“	ჩჟ ა/ედ-პპ/აჟ
1	ჩ ოთ-ჟ-უჟდ „დავიძინე“	ჩ ოდ-უჟდ „დავიძინე“
2	ჩჟ ა/ეთ-უჟდ „დაიძინე“	ჩჟ ა/ედ-უჟდ „დაიძინე“
3	ჩჟ ა/ეთ-უჟდა „დაიძინა“	ჩჟ ა/ედ-უჟდა „დაიძინა“
1	ჩ ოთ-ჟ-ბგგ „გავამაგრე“	ჩ ოდ/თ-ბგგ
2	ჩჟ ად/თ-ბგგ „გავამაგრე“	ჩჟ ად/თ-ბგგ
3	ჩჟ ად/თ-ბგგე „გავამაგრა“	ჩჟ ად/თ-ბგგე

¹ პირისნიშნაანი ფორმები, ძირითადად, გაბმულ მეტყველებაში შეინიშნება, ხოლო ცალკეული ფორმების წარმოთქმის დროს ინფორმატორები ხან უპირისნიშნო ფორმებს ანიჭებენ უპირატესობას ხან კი — პირისნიშნაანებს.

	პირისნიშნაწლები	უპირისნიშნოები
1	ჩ ოთ-ჟ-შიხენ „დავიწვი“	ჩ ოდ-შიხენ
2	ჩჟ ა/თ-შიხენ „დაიწვი“	ჩჟ ა/ედ/თ-შიხენ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-შიხს/ან „დაიწვა“	ჩჟ ა/ედ/თ-შიხს/ან
1	ჩ ოთ-ჟ-ბიზ „გაადღე“	ჩ ოდ/თ-ბიზ
2	ჩჟ ად/თ-ბიზ „გაადღე“	ჩჟ ად/თ-ბიზ
3	ჩჟ ად/თ-ბიზე „გაადღო“	ჩჟ ად/თ-ბიზე
1	ჩ ოთ-ჟ-ზიგ „დავასახლე“	ჩ ოდ/თ-ზიგ
2	ჩჟ ად/თ-ზიგ „დავასახლე“	ჩჟ ად/თ-ზიგ
3	ჩჟ ად/თ-ზიგე „დავასახლა“	ჩჟ ად/თ-ზიგე
1	ჩ ოთ-ჟ-აბ „დავაბი“	ჩ ოდ-აბ
2	ჩჟ ად/თ-აბ „დააბი“	ჩჟ ად/თ-აბ
3	ჩჟ ად/თ-ბე „დააბა“	ჩჟ ად/თ-ბე
1	ჩ ოთ-ჟ-ელჟჟ „გავეკიდე ქვემოთ“	ჩ ოდ-ელჟჟ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-ელჟჟ „გაეკიდე ქვემოთ“	ჩჟ ა/ედ/თ-ელჟჟ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-ელჟჟა „გაეკიდა ქვემოთ“	ჩჟ ა/ედ/თ-ელჟჟა
1	ჩ ოთ-ჟ-სიკთენ „უკეთესი გავხდი“	ჩ ოდ/თ-სიკთენ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-სიკთენ „უკეთესი გავხდი“	ჩჟ ა/ედ/თ-სიკთენ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-სიკთან „უკეთესი გავხდა“	ჩჟ ა/ედ/თ-სიკთან
1	ჩ ოთ-ჟ-თგრ/დ „ჩავეთრიე“	ჩ ოდ/თ-თგრ/დ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-თგრ/დ „ჩაეთრიე“	ჩჟ ა/ედ/თ-თგრ/დ
3	ჩჟ ად/თ-თგრ/და „ჩაეთრია“	ჩჟ ად/თ-თგრ/და
1	ჩ ოთ-ჟ-ნაბნენ „დავიფიცე“	ჩ ოდ/თ-ნაბნენ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-ნაბნენ „დაიფიცე“	ჩჟ ა/ედ/თ-ნაბნენ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-ნაბნან „დაიფიცა“	ჩჟ ა/ედ/თ-ნაბნან
1	ჩ ოთ-ჟ-ლუგჟრენ „გავსუქდი“	ჩ ოდ/თ-ლუგჟრენ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-ლუგჟრენ „გასუქდი“	ჩჟ ა/ედ/თ-ლუგჟრენ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-ლუგჟრს/ან „გასუქდა“	ჩჟ ა/ედ/თ-ლუგჟრს/ან
1	ჩ ოთ-ჟ-იშხთენ „შევიწახე“	ჩ ოდ/თ-იშხთენ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-იშხთენ „შეიწახე“	ჩჟ ა/ედ/თ-იშხთენ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-იშხთინ „შეიწახა“	ჩჟ ა/ედ/თ-იშხთინ
1	ქ/ჩ ოთ-ჟ-წაბურენ „გავიპარსე“	ქ/ჩ ოდ/თ-წაბურენ
2	ქ/ჩჟ ა/ედ/თ-წაბურენ „გაიპარსე“	ქ/ჩჟ ა/ედ/თ-წაბურენ
3	ქ/ჩჟ ა/ედ/თ-წაბურან „გაიპარსა“	ქ/ჩჟ ა/ედ/თ-წაბურან
1	ჩ ოთ-ჟ-ჯგრჟჟ „დავიჯერე“	ჩ ოდ/თ-ჯგრჟჟ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-ჯგრჟჟ „დაიჯერე“	ჩჟ ა/ედ/თ-ჯგრჟჟ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-ჯგრჟჟე „დაიჯერა“	ჩჟ ა/ედ/თ-ჯგრჟჟე
1	ჩ ოთ-ჟ-წემმარ „ვიხმარე“	ჩ ოდ/თ-წემმარ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-წემმარ „იხმარე“	ჩჟ ა/ედ/თ-წემმარ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-წემმარე „იხმარა“	ჩჟ ა/ედ/თ-წემმარე
1	ჩ ოთ-ჟ-სოყ „გავაგოყე“	ჩ ოდ/თ-სოყ
2	ჩჟ ად/თ-სოყ „გააგოყე“	ჩჟ ად/თ-სოყ
3	ჩჟ ად/თ-სოყე „გააგოყა“	ჩჟ ად/თ-სოყე
1	ჩ ოთ-ჟ-წაც „დავლუბე“	ჩ ოდ/თ-წაც
2	ჩჟ ად/თ-წაც „დალუბე“	ჩჟ ად/თ-წაც
3	ჩჟ ად/თ-წაცე „დალუბა“	ჩჟ ად/თ-წაცე
1	ჩ ოთ-ჟ-წერინ „ჩაიყვანე“	ჩ ოდ-წერინ
2	ჩჟ ა/ედ/თ-წერინ „ჩაიყვანე“	ჩჟ ა/ედ-წერინ
3	ჩჟ ა/ედ/თ-წერინე „ჩაიყვანა“	ჩჟ ა/ედ-წერინე

აღნიშნული პარადიგმიდან თვალნათლივ ჩანს ის სხვაობა, რაც ამ პარალელურ ფორმებს შორის შეინიშნება. პირველ სვეტში მოცემულია ის საანალიზო ფორმები, სადაც **Si** /-ჟ-/ ად-წინდებულისგან მიღებულ **ათ/ეთ/ოთ**-ის მეზობლადაა წარმოდგენილი, მეორე სვეტში კი — ის ფორმები, სადაც /-ჟ-/ პირის ნიშანი არ გვაქვს. გამოდის, რომ **დ**'ონთან **Si** /-ჟ-/ იკარგება, ხოლო **თ**'სთან, რომელიც **დ**-ს გაფშვინვიერების შედეგადაა მიღებული, შენარჩუნებულია.

როგორც ვხედავთ, ბალსქვემოურ დიალექტში წარმოდგენილი **Si** /-ჟ-/ , რომელიც ჩვეულებრივ პრევერბს მოსდევს, ლენტეხურისგან განსხვავებით, ზოგ ფორმაში ასიმილაციას იწვევს. ამასთან დაკავშირებით ჩვენ ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ „ნაწილობრივ ლენტეხურის მსგავსი ვითარება დასტურდება ლახამულურ კილოკავში“. ამ უკანასკნელში ერთადერთი მაგალითი დავაფიქსირეთ, როდესაც **Si** /-ჟ-/ პრევერბთან მეზობლობაში ასიმილაციას იწვევს (შდრ. ლხმ. **ჩ** **ოთ-ჟ**-ეპუ „დავიმალე“). შესაძლოა, მსგავსი მაგალითები კვლავაც დაიძებნოს.

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა რამდენიმე მაგალითი, სადაც /-ჟ-/ პირის ნიშნად **თ**'სთანაც არ გამოვლინდა (შდრ., ბქ.: **ჩ** **ოთ-ჟ**-ეფ „დავიკარგე“, **ჩ** **ოთ**-ეჰმ „ჩავეყვი, გავეკიდე“, **ჩ** **ოთ**-ჰსყ „შევარიგე“ ...).

პროფ. ვ. თოფურია სვამს კითხვას იმის შესახებ თუ რით არის გამოწვეული პირველ ორ პირში ზმნისწინისეული **-დ**-ს **-თ**-დ ქცევა (იქვე, 5) და მოყავს ა. შანიძის თვალსაზრისი: „სუბიექტური II პირის პრეფიქსის ძირითადი სახეა /ჰ/, რომელიც... ად-თან თვით იკარგება, მაგრამ არა უკვალოდ, არამედ მეზობელ **დ**'ონს აფშვინვიერებს, **თ**'ანად აქცევს და თვითონ ამ **თ**'ანის ფშვინვიერებაშია მიჩქმალული: **ადჰ** > **ათ**“ (შანიძე 1957, 182). ე. ი. ად- წინდებულისაგან მიღებულ **ათ**-ს ხსნიან **დ**-სა და **ჰ**-ს შერწყმით და II პირის სუბიექტურ პრეფიქსად **ჰ**-ს ვარაუდობენ. ამ მოსაზრების სასარგებლოდ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში სხვა არგუმენტებიც არსებობს, ესენია: ა) თანხმონითდაწყებული ფუძეების წინ II პირის ნიშნად **ნულ**ის „არსებობა“, რომელიც **ჰ**-ს გაქრობის შედეგს უნდა წარმოადგენდეს (მაგ., **დიგე, ტიხე, ჰიდე**...), ბ) **ეს-ას**- პრევერბის მომდევნო პოზიციაში **ჰ**-ს შესაძლო დაკარგვა ფონეტიკურ ნიადაგზე, მაგ., ზს. **ეს-ჰ-გუმ** ← ***ეს-ჰ-გუმ** („დაასხი“), ჩუ **ეს-ჰ** ← ***ჩუ ეს-ჰ-ჰ**-ჰდ („დადვი“), ლხმ. ჩუ-**ეს-იბ** ← ***ჩუ ეს-ჰ-იბ** („დაიბი“), ლნტ. ჟ'ას-ჰგ ← ***ჟი ას-ჰ-გ** („დაადგი“), და გ) **ხ**-ს **ჰ**-საგან მიღების სარწმუნო ალბათობა (**ხ**←**ჰ**: ზს. **ხეხუ** ← ***ჰეხუ** „ცოლი“, რადგანაც ქვემოთვანურში **ეხუ** გვაქვს — იხ. იქვე სქოლიოში). იგივე ითქმის I პირის **-ჟ**-სთან ნაგულისხმებ **ჰ**-ს შესახებაც [**ოთ-მჰ** ← ***ად-ჰ-ჟ-მჰ** და სხვა (თოფურია 1967, 5)].

გამოდის, რომ I და II პირისათვის ორ-ორი ფორმანტი ივარაუდება: I-ისათვის — /**ხუ**-/, /***ჰუ**-/, ხოლო II-ისათვის /**ხ**-/, /***ჰ**-/. /**ხუ**-/ და /**ხ**-/ დაცულია ხმონითდაწყებული ფუძეების წინ, ხოლო პრეფიქსი /***ჰ**-/ უკვალოდ იკარგება თანხმონითდაწყებულ ფუძეთა წინ და **ეს-ას**- პრევერბის შემდეგ, ად- წინდებულს კი ერწყმის (თოფურია 1967, 4-5).

ტაბულა II

სუბიექტურ ნიშანთა ცხრილი

		მხოლოდითი რ.		მრავლობითი რ.	
		პირი A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.	A. ხმ. დაწყ. ფ.	B. თანხმ. დაწყ. ფ.
1	ხუ -	-ჟ-, * ჰუ -	პრევერბ ად-თან	Se ლ-	— ლ-ღ-
2	ხ -	ღ-, * ჰ -		Si ხუ-	— ჟ-, * ჰუ -
3	ლ-, ღ-	ღ-		ლ-, ღ-	— ზ-ღ

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის უცნაური ბედი ქართველურ ენებში. ყველა დანარჩენი პირი (I, II), როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური, თავსართების საშუალებით იწარმოება, ხოლო მესამე სუბიექტური პირის საწარმოებლად ბოლოსართები გამოიყენება. პროფ. მ. ქალდანის აზრით, სწორედ „ამ გარემოებამ დაარღვია პირის გამოხატვის თანმიმდევრული სისტემა და თავისებური დისონანსი შეიტანა ქართველური ზმნის უღვლილების სისტემაში“ (ქალდანი 1979, 208). ამ თვალსაზრისით ერთგვარ გამონაკლის ვითარებას გვიჩვენებს სვანური ენა, სადაც, სხვა ქართველური ენებისაგან განსხვავებით, რამდენიმე ზმნამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი /ლ-/ პრეფიქსის სახით შემოგვინახა (შუხარდტი 1895; შანიძე 1925; თოფურია 1931, 2-3; ჩიქობავა 1940, 41). ესენია: ლ-ი „არის“, ლ-ჰსჷ „იყო“, ლ-გგ „დას“, ლ-ლ-ემ „შეჭამა“, ლა-ლ-გჷ „დალია“ (ქალდანი 1979, 208). მიუხედავად მასალის სიმცირისა, ქართველური ენების თითქმის ყველა სპეციალისტი აღიარებდა, რომ ეს /ლ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანია და, აქედან გამომდინარე, კეთდებოდა დასკვნა, რომ „სვანურს ოდესღაც I და II პირის მსგავსად III პირისთვისაც გამოყენებული ჰქონია პრეფიქსი: იგი ყოფილა /ლ-“ (თოფურია 1931, 2-3; ანდლულაძე 1968, 178-200). მ. ქალდანი სვამს კითხვას: „მაგრამ თუ ეს ვარაუდი სწორია, რატომ მხოლოდ რამდენიმე ზმნას შემორჩა იგი? რა მოუვიდა სხვაგან?“ (ქალდანი 1979, 209) და ეს კითხვად დარჩება მანამ, სანამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის კვალი სხვაგანაც არ იქნება მიგნებული მნიშვნელოვანი რაოდენობით (იქვე).

ახალი დამატებითი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და გულდასმით შესწავლის შედეგად დადასტურდა, რომ „უირიბობიექტო ლა- წინდებულისა ზმნებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი შემონახულია დღემდე მთელ სვანურში, ოღონდ არა მარტო ლ'ს, არამედ მისი ბგერინაცვლის ძ'სა და ნ'ს სახით“. როგორც ავტორი შენიშნავს, „ძ ლ'ს პალატალიზაციის შედეგი ჩანს“, რომელიც „გვხვდება ლენტეხურში, ბალსზემოურში, ბალსქვემოურის ბეჩოურ, ცხუმარულ, ფარულ, ლახამულურ კილოკავებსა და ლაშხურისა და ჩუბეხურის ზოგ თქმაში“, მაგ.:

1. ლო-ხჷ-ნარჰ „გავუნათე“	ლო-ხჷ-კჷჩ „აღმართე“
2. ლა-ხ-ნარჰ	ლა-ხ-კჷჩ
3. ლა-ძ-ნარჰჷ	ლა-ძ-კაჩე

როგორც ვხედავთ, /-ძ-/ მესამე პირს განასხვავებს პირველი და მეორე პირისაგან და იგი ამ პირის ნიშნად მიჩნეულ ლ'ს პოზიციურ ვარიანტს წარმოადგენს. ამ წესს მიჰყვება მ. ქალდანის მიერ შემოჩამოთვლილ დიალექტებში უირიბობიექტო ლა- წინდებულისა ზმნის თითქმის ყველა მესამე სუბიექტური პირი: ლა-ძ-ჩხჷარე „გამოფშუნა“, ლა-ძ-თე „მოძკა“, ლ-ძ-ღირალ „წაიძღერა“, ლ-ძ-შღირალ „წითამაშა“, ლ-ძ-ხირნან „გაჯავრდა“, ლ-ძ-წგრნან „გაწითლდა“ და აგრეთვე ე. წ. უსუბიექტო ზმნებიც: ლა-ძ-შდუე „წამოთოვა“, ლა-ძ-უჩხე „წამოწვიმა“, ლა-ძ-კჷერმე „გაყინა“, ლ-ძ-რჷჰან „განათდა, ინათა“ და სხვ. (ქალდანი 1979, 209-210). ამრიგად, ამ მაგალითებში წარმოდგენილი /-ძ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად დასახელებული ლ'ს ბგერინაცვლადაა მიჩნეული (ქალდანი 1959, 96-99). ზოგი ენათმეცნიერის ვარაუდით კი, ეს /-ძ-/ ქცევის ნიშნისეული ხმოვნების ნარედუქციად არის მიჩნეული (შანიძე 1925, 224), რასაც არ ეთანხმება მ. ქალდანი (1959, 96-99).

დიდძალი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და შესწავლის შედეგად გაირკვა ისიც, რომ „/ლ-/ თავსართის ნაცვლად /ნ-/ გვხვდება მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად ბალსქვემოურის კალაშურ, ხერხვაშურ და ლაშხრაშურ მეტყველებაში, ლაშხურის სასაშურ თქმაში, ჩოლურულში, ბალსზემოურის კალურ და ლაღამურ მეტყველებაში და კოდორის ხეობის სვანურის გენწვიშურ თქმაში“ (ქალდანი 1959, 97; ქალდანი 1958, 215-216). აღნიშნულ დიალექტებსა თუ კილოკავებში

უირობობიექტო ლა- წინდებულიანი ზმნის თითქმის ყველა მესამე სუბიექტური პირი ნ'ართ არის წარმოდგენილი, მაგ.:

1. ლო-ხტ-შდირალ „წავითამაშე“	ლო-ხტ-ტებდალ „გავთბი“
2. ლზ-ხ-შდირალ	ლზ-ხ-ტებდალ
3. ლზ-ნ-შდირალ	ლზ-ნ-ტებდალ

ნ'ართ არის წარმოდგენილი III პირის ფორმაში შემდეგი ზმნებიც: ლზ-ნ-ტიხ „დაიბრუნა“, ლა-ნ-შხებ „შეკერა“, ლა-ნ-წაბურე „გაპარსა“, ლა-ნ-მარე „მოამზადა“, ლა-ნ-მეზრე „დალოცა და ა. შ. აქაც ჩანს, რომ /ნ-/ მესამე სუბიექტურ პირს განასხვავებს პირველი და მეორე პირისაგან, რაც მეტყველებს იმაზე, რომ სწორედ ამ პირის ნიშანია (ქალდანი 1979, 210).

მაშასადამე, მესამე სუბიექტური პირის უძველეს ნიშნად სვანურში უნდა ვივარაუდოთ /ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ლ-/ და /ნ-/, რომლებიც შემოგვინახეს ლა- წინდებულიანმა ზმნებმა (ლზ-ლ-ემ „შეჭამა“, ლა-ლ-თე „მომკა“, ლა-ნ-ჭემე „წათიბა“...). არც ერთ სხვა წინდებულიან ზმნაში ამ ლ'ს კვალი არ ჩანს, რისი მიზეზიც, მ. ქალდანის ვარაუდით, ის არის, რომ იმ მარტივ წინდებულთაგან (ან-, ად-, ეს- და ლა-) სვანურში, რომლებიც აღრიდანვე ზმნას შეერწყა, ერთადერთია ლა- წინდებული, რომელიც ხმოვანზე ბოლოვდება, დანარჩენები, როგორც ვხედავთ, ყველა ბოლოთანხმოვნიანებია. სწორედ ამ თანხმოვანზე დამთავრებულ წინდებულთან (თანხმოვანთა თავმოყრის გამო) ვერ გაძლო მესამე სუბიექტური პირის ნიშანმა ლ'მ. რასაც ვერ ვიტყვით ლა- წინდებულიანი ზმნების შესახებ, სადაც მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის (ლ'ს ან მისი ბგერინაცვლის ლ'სა და ნ'ს) შენახვისათვის ხელსაყრელი ფონეტიკური პოზიცია არსებობს. „პირის ნიშანს ამ პოზიციაში ქცევის ნიშნები მოსდევდა. ამ ქცევის ნიშანსა და ლა- წინდებულის ა ხმოვანს შორის იყო მოქცეული მესამე სუბიექტური პირის /ლ-/ თავსართი (*ლა-ლ-აჭემე „წათიბა“, *ლა-ლ-ათე „მომკა“, *ლა-ლ-იხირნან „გაბრაზდა“). როგორც /ლ-/, ასევე მისი პოზიციური ვარიანტები /ლ-/ და /ნ-/, ხმოვანთგამყარის როლსაც ასრულებდნენ (ქალდანი 1979, 212).

ამ ფაქტობრივი მასალის საფუძველზე მ. ქალდანი და ალ. ონიანი /ლ-/ პრეფიქსს აღადგენენ საერთოქართველურისათვის სუბიექტური მესამე პირის ნიშნის არქეტიპად, თუმცა ლ'ს გენეზისის შესახებ არსებობს სხვა განსხვავებული მოსაზრებაც, რომელიც ეკუთვნის პროფ. ნ. ანდლულაძეს. მან, აღრიდანვე ცნობილი /ლ-/ თავსართიანი ხუთი სვანური ზმნის ჩვენებაზე დამყარებით, თავის გამოკვლევაში „კლასოვანი და პიროვანი უღვლილების ისტორიის ზოგი საკითხი იბერიულ-კავკასიურ ენებში“ ერთ-ერთმა პირველმა სცადა III პირის /ლ-/ თავსართის წარმომავლობის დადგენა კავკასიური ენების მონაცემებზე დაყრდნობითა და ქართველურ ენათა პირის ნიშნების სისტემის შედარებითი ანალიზის საფუძველზე. მისი ცნობილი დებულებებია:

„1. სვანურს მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი არ ჰქონდა ისევე, როგორც არ ჰქონდა იგი ქართულს განვითარების გარკვეულ პერიოდში (შდრ. პირველი და მეორე პირის ფორმები).

2. სვანურის /ლ-/ პრეფიქსი მესამე სუბიექტური პირის გამოხატვის საჭიროებას არ გაუჩენია შემდეგშია.

3. სვანური ზმნების /ლ-/ პრეფიქსი ნაშთია კლასოვანი უღვლილებისა, რომელიც ამოსავალია ქართველურ ენათა პიროვანი უღვლილებისათვის საერთოდ.

4. /ლ-/ პრეფიქსის დაკარგვა უნდა უკავშირდებოდეს კლასოვანი უღვლილებიდან პიროვან უღვლილებაზე გადასვლასთან დაკავშირებულ ცვლილებებს ზმნის სტრუქტურაში, რაც პირველ რიგში

მესამე პირის უფორმობას გულისხმობს პირის გამოხატვის თვალსაზრისით“ (ანდლულაძე 1968, 187).

ზემოთქმულიდან ჩანს, რომ ავტორისათვის ცნობილ ხუთ სვანურ ზმნაში დაცული /ლ-/ თავსართი კვალიფიცირებულია როგორც ნივთის კლასის ექსპონენტი. ამ ვარაუდს არ იზიარებს პროფ. მ. ქალდანი და თვლის, რომ ნ. ანდლულაძის დასკვნები ჯეროვნად დასაბუთებული არაა, რაც გამოიხატება პირველ რიგში იმაში, რომ „ნ. ანდლულაძე თავისი დებულებების ერთ-ერთ ძირითად საბუთად თვლის /ლ-/ თავსართიანი ზმნების სიმცირეს სვანურში“ (ქალდანი 1979, 216), რასაც ემყარება სწორედ მისი ერთი ძირითადი დებულება: „სვანური ზმნების /ლ-/ პრეფიქსი ნაშთია კლასოვანი უღვლილებისა“-ო (ანდლულაძე 1968, 187).

ამ დებულებასთან დაკავშირებით მ. ქალდანი აღნიშნავს, რომ „მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი სვანურს მხოლოდ ხუთ ზმნაში კი არ შემორჩა, როგორც ეს ნ. ანდლულაძეს ჰგონია, /ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ა-/ ... რამდენიმე ასეულ ზმნაშია წარმოდგენილი“ (ქალდანი 1979, 217), რაც, მართალია, ჩვენი საილუსტრაციო მასალითაც დადასტურდა, თუმცა საკითხის საბოლოოდ გადაჭრა მაინც ნაადრევი გვეჩვენება.

ნ. ანდლულაძეს მიაჩნია, რომ სვანური ენის გარდაუვალ სტატიკურ ზმნებში /ლ-/ თავსართი მხოლოდ ნაკვთა პირველი წყების ფორმებში ვლინდება, გარდამავალ ზმნებში კი — მეორე წყების ფორმებში (ანდლულაძე 1968, 179). რასაც არ ეთანხმება პროფ. მ. ქალდანი, რადგანაც „ლ‘ს პოზიციური ბგერინაცვალი /ა-/ გვხვდება ნაკვთა პირველი წყების ფორმებში გარდაუვალ ზმნებთანაც (ა-გხად „წავიდა“) და გარდამავალ ზმნებშიც (ა-გთრე „სვამს“, ა-გგემ „აშენებს“, ა-გრში „საწოლს შლის“...). ასევე ნაკვთა მეორე წყების ფორმებში ლ‘ს პოზიციურ ვარიანტს ნ‘ს ან ა‘ს ვხვდებით არა მარტო გარდამავალ ზმნებში..., არამედ გარდაუვალ ერთპირიან ზმნებშიც“ (ქალდანი 1979, 218).

ამასთანავე, ნ. ანდლულაძის აზრით, მესამე პირში გამოვლენილი /ლ-/ პრეფიქსი „ნივთის კატეგორიის ექსპონენტი, ხოლო პირის რომელიც თვალსაზრისით ნივთის კლასის ისეთ სისტემაში, რომელიც ამოსავლად კლასიან სისტემას გულისხმობს, ნივთის კატეგორიის ობიექტის გადმონაშთ ექსპონენტს სწორედ მესამე სუბიექტური პირის ფორმაში უნდა მოველოდეთ, რადგანაც პირველი და მეორე პირის სუბიექტის ფორმებში სუბიექტური პირის ნიშნებია წარმოდგენილი“ (ანდლულაძე 1968, 196). ამ თვალსაზრისს არ ეთანხმება პროფ. მ. ქალდანი, რადგანაც, მისი აზრით, „/ლ-/ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ა-/ დიდი რაოდენობით გვხვდება ისეთ გარდაუვალ ერთპირიან ზმნებში, რომლებიც მხოლოდ ადამიანის ანუ სუბიექტის მოქმედებას აღნიშნავენ, სადაც III პირში ნივთის ან ობიექტის არსებობაზე არც ახლა და არც წარსულში ლაპარაკიც შეუძლებელია“ (ქალდანი 1979, 219).

ნ. ანდლულაძის აზრით, „სვანურს სუფიქსად მესამე პირის ნიშანი არა აქვს, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქართულიდან ნასესხებ -ს სუფიქსს. იგივე ითქმის II ტიპის აორისტის თავისებურებათა შესახებ“ (ანდლულაძე 1968, 181). ამიტომ „სუფიქსის გაჩენას ვერ დავუკავშირებთ /ლ-/ პრეფიქსის ფუნქციის დაჩრდილვას“-ო (ანდლულაძე 1968, 182).

ამ საკითხთან დაკავშირებით მ. ქალდანი შენიშნავს: „მართალია, სხვა მწკრივებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად სუფიქსის კვალი არ შეინიშნება, მაგრამ კავშირებითის -ს და განსაკუთრებით აორისტში წარმოდგენილი ვითარება ბევრის მთქმელია. ამ უკანასკნელ მწკრივში რამდენიმე ზმნასთან (მაგ., ესსგურდ-ა „დაჯდა“, ადყურდ-ა „დაწვა“, ლა-ა-უყდ-ა „წაიძინა“...) აორისტის ნიშანი -ა‘ს სახით დღემდე არის შემონახული. ეს -ა უნდა ჰქონოდა ამ მწკრივის მესამე პირში ყველა ზმნას: გარდაუვალსაც და გარდამავალსაც... -ა და სხვა სუფიქსები იმ ეპოქის მონაცემები ჩანს, როცა ქართველური ენების პირიანი უღვლილების სტრუქტურაში მოხდა დიდი გარდატეხა,

რომელიც სხვა ქართველური ენების მესამე პირში სუფიქსაციის საბოლოო გამარჯვებითა და პრეფიქსაციის სრული გაქრობით დასრულდა, სვანურში კი სუფიქსაციამ თითქოს მხოლოდ აორისტის და კავშირებითის ფორმაშილა გაიკაფა გზა და შესაძლებელი გახდა ერთდროულად ორ ნიშანს მოეყარა თავი: /ლ-/ თავსართს, რომელიც ქრონოლოგიურად უწინარესი ჩანს, და -ა ბოლოსართს, რომელიც შედარებით გვიანდელია, მაგრამ ფუძეენამდე მაინც აღის, რასაც ქართ.-სვან. -ა და ზან. -უ (< -ო) შესატყვისობის რეალურად არსებობა ადასტურებს“ (ქალდანი 1979, 219-220).

პროფ. ნ. ანდლულაძის თვალსაზრისით, სვანურის იმ ზმნებს, რომლებშიც ახლა მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი არა გვაქვს, არც არასდროს ჰქონიათ იგი, რადგანაც, მისი აზრით, „/ლ-/ რომ დაკარგულიყო, მას მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის ფუნქცია უნდა დაეკარგა, მაგრამ ამ ხუთ ზმნაში ხომ იგივე ფუნქციით — მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის ფუნქციით შემოგვრჩა? აწმყოში რაღა ვუყოთ? აწმყოში ხომ მესამე პირი უნიშნოა... ამგვარად, პირის კატეგორიით შემოფარგვლა ამჯერად ვერ ხსნის ძირითად საკითხს, /ლ-/ პრეფიქსიანი ფორმების გადაშენების საკითხს“ (ანდლულაძე 1968, 185). მ. ქალდანმა კვლევა-ძიების შედეგად, ჯერ კიდევ ნ. ანდლულაძის ნაშრომის დაბეჭდვამდე დიდი ხნით ადრე დაადასტურა, რომ „/ლ-/ და მისი პოზიციური ბგერინაცვალი /ნ-/ და /ა-/ ასეულ ზმნაში შემოგვინახა სვანურმა ენამ“ (ქალდანი 1959, 96-100; 1958, 215-217).

როგორც უკვე ვთქვით, ნ. ანდლულაძე /ლ-/ პრეფიქსს კლასოვანი უღვლილების ნაშთად მიიჩნევს სვანურში. კლასოვანი უღვლილება კი, მისი ვარაუდით, „ამოსავალია ქართველურ ენათა პიროვანი უღვლილებისათვის საერთოდ“ (ანდლულაძე 1968, 187). ავტორის ამ ვარაუდში, როგორც მ. ქალდანი შენიშნავს, ჩნდება ძალიან ბევრი კითხვები და სერიოზული დაბრკოლებები (ქალდანი 1979, 221-222). საბოლოოდ მ. ქალდანი, ფაქტობრივი მასალის ანალიზის შედეგად, ასეთ დასკვნამდე მივიდა: „სვანურ ზმნებში დაცული /ლ-/ ნიშანი ნაშთად უნდა მივიჩნიოთ III სუბიექტური პირისა“ (თოფურია 1967, 3). მისი აზრით, „ამ დებულებას მხარი შეუმაგრა ლ'ს პოზიციურ ბგერინაცვალთა (ა: ა-გთრე „სვამს“, ლა-ა-ჟემ-ე „მოთიბა“... და ნ: ლა-ნ-იმ „დალია“, ლნ-ნ-კიდ „აილო“...) დიდი რაოდენობით გამოვლინებამ სვანური ენის დღევანდელ დიალექტებში“ (ქალდანი 1979, 222).

პროფ. დ. მელიქიშვილი იზიარებს კლასოვანი უღვლილების ოდინდელ არსებობას და აქედან გამომდინარე აკეთებს დასკვნას, რომ „პიროვანი უღვლილების ჩამოყალიბების პერიოდში ისახება რა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიაც (რომელიც პირის კატეგორიის გაგებასაც შეიცავს), სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივის ნიშნად ფუნქციადაკარგული /ლ-/ კლასის ნაშთი იქნა გამოყენებული“, რაც, მისი აზრით, „მოულოდნელი არ უნდა იყოს“ (მელიქიშვილი 1980, 188).

ჩვენი ვარაუდით, ნ'ს შემცველი საანალიზო ზმნური ფორმების სხვაგვარი ინტერპრეტაციაც არ არის გამორიცხული.¹

თვალსაზრისისათვის შევეცდებით პარადიგმის სახით სრულად წარმოვადგინოთ /ლ-/ და მის პოზიციურ ბგერინაცვალთა /ა-/ და /ნ-/ პრეფიქსიანი ზმნური ფორმები სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგიერთი კილო-კავის მიხედვით. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში დაფიქსირებულ საანალიზო მასალას დაემატება ჩვენ მიერ სავლელ პირობებში მოპოვებული საილუსტრაციო მასალაც:

¹ ამ საკითხთან დაკავშირებით მსჯელობა გვექნება ქვემოთ.

	გზ.	ბჭ.	ლმბ.	ლნტ.	ჩიოლ.	ლმბ.
1	ლო-ხტუ-კეპზარ „მოვიხმარე“	ლო-ხტუ-კეპზარ	ლო-ხ-კეპზარ		ლო-ხ-კეპზარ	ლო-ხ-კეპზარ
2	ლმ-ხ-კეპზარ „მოიხმარე“	ლმ-ხ-კეპზარ	ლმ-ხ-კეპზარ		ლმ-ხ-კეპზარ	ლმ-ხ-კეპზარ
3	ლმ-ე-კეპზარ „მოიხმარა“	ლმ-ე-კეპზარ	ლმ-ე-კეპზარ		ლმ-ე-კეპზარ	ლმ-ე-კეპზარ
1	ლო-ხტუ-ხეულა „ვიარე“	ლო-ხტუ-ხეულა	ლო-ხტუ-ხეულა		ლო-ხტუ-ხეულა	ლო-ხტუ-ხეულა
2	ლმ-ხ-ხეულა „იარე“	ლმ-ხ-ხეულა	ლმ-ხ-ხეულა		ლმ-ხ-ხეულა	ლმ-ხ-ხეულა
3	ლმ-ე-ხეულა „იარა“	ლმ-ე-ხეულა	ლმ-ე-ხეულა		ლმ-ე-ხეულა	ლმ-ე-ხეულა
1	ლო-ხტუ-ითურ „ფისწავლე“	ლო-ხტუ-ითურ	ლო-ხტუ-ითურ		ლო-ხტუ-ითურ	ლო-ხტუ-ითურ
2	ლმ-ხ-ითურ „ისწავლე“	ლმ-ხ-ითურ	ლმ-ხ-ითურ		ლმ-ხ-ითურ	ლმ-ხ-ითურ
3	ლმ-ე-ითურ	ლმ-ე-ითურ	ლმ-ე-ითურ		ლმ-ე-ითურ	ლმ-ე-ითურ
1	ლო-ხტუ-იკემ „გვამხილე“	ლო-ხტუ-იკემ	ლო-ხტუ-იკემ		ლო-ხტუ-იკემ	ლო-ხტუ-იკემ
2	ლმ-ხ-იკემ „გვამხილე“	ლმ-ხ-იკემ	ლმ-ხ-იკემ		ლმ-ხ-იკემ	ლმ-ხ-იკემ
3	ლმ-ე-იკემ „გვამხილა“	ლმ-ე-იკემ	ლმ-ე-იკემ		ლმ-ე-იკემ	ლმ-ე-იკემ
1	ლო-ხტუ-იკემ „მოფიტეხე“	ლო-ხტუ-იკემ	ლო-ხტუ-იკემ		ლო-ხტუ-იკემ	ლო-ხტუ-იკემ
2	ლმ-ხ-იკემ „მოფიტეხე“	ლმ-ხ-იკემ	ლმ-ხ-იკემ		ლმ-ხ-იკემ	ლმ-ხ-იკემ
3	ლმ-ე-იკემ „მოფიტეხა“	ლმ-ე-იკემ	ლმ-ე-იკემ		ლმ-ე-იკემ	ლმ-ე-იკემ
1	ლო-ხტუ-ნაბან „მეფიფიცე“	ლო-ხტუ-ნაბან	ლო-ხტუ-ნაბან		ლო-ხტუ-ნაბან	ლო-ხტუ-ნაბან
2	ლმ-ე-ნაბან „მეფიფიცე“	ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან		ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან
3	ლმ-ე-ნაბან „მეფიფიცა“	ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან		ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან
1	ლო-ხტუ-გეაბუ „დრო გეაბარე მეზობლებში“	ლო-ხტუ-გეაბუ	ლო-ხტუ-გეაბუ		ლო-ხტუ-გეაბუ	ლო-ხტუ-გეაბუ
2	ლმ-ე-გეაბუ „დრო გეაბარე მეზობლებში“	ლმ-ე-გეაბუ	ლმ-ე-გეაბუ		ლმ-ე-გეაბუ	ლმ-ე-გეაბუ
3	ლმ-ე-ნაბან „დრო გეაბარა მეზობლებში“	ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან		ლმ-ე-ნაბან	ლმ-ე-ნაბან
1	ლო-ხტუ-არგჰან „განათლა, ინათლავით“	ლო-ხტუ-არგჰან	ლო-ხტუ-არგჰან		ლო-ხტუ-არგჰან	ლო-ხტუ-არგჰან
2	ლმ-ე-არგჰან „განათლავით“	ლმ-ე-არგჰან	ლმ-ე-არგჰან		ლმ-ე-არგჰან	ლმ-ე-არგჰან
3	ლმ-ე-არგჰან „განათლავით“	ლმ-ე-არგჰან	ლმ-ე-არგჰან		ლმ-ე-არგჰან	ლმ-ე-არგჰან
1	ლო-ხტუ-სკიდრა „გვიხელდა-მოვიხილე“	ლო-ხტუ-სკიდრა	ლო-ხტუ-სკიდრა		ლო-ხტუ-სკიდრა	ლო-ხტუ-სკიდრა
2	ლმ-ხ-სკიდრა „გვიხელდა-მოვიხილე“	ლმ-ხ-სკიდრა	ლმ-ხ-სკიდრა		ლმ-ხ-სკიდრა	ლმ-ხ-სკიდრა
3	ლმ-ე-სკიდრა „გვიხელდა-მოვიხილა“	ლმ-ე-სკიდრა	ლმ-ე-სკიდრა		ლმ-ე-სკიდრა	ლმ-ე-სკიდრა
1	ლო-ხტუ-სკორ „გვიფიქრე“	ლო-ხტუ-სკორ	ლო-ხტუ-სკორ		ლო-ხტუ-სკორ	ლო-ხტუ-სკორ
2	ლმ-ხ-სკორ „გვიფიქრე“	ლმ-ხ-სკორ	ლმ-ხ-სკორ		ლმ-ხ-სკორ	ლმ-ხ-სკორ
3	ლმ-ე-სკორ „გვიფიქრა“	ლმ-ე-სკორ	ლმ-ე-სკორ		ლმ-ე-სკორ	ლმ-ე-სკორ

ბ.გ.	ბ.გ.	ბ.გ.	ლ.შ.	ლ.ნ.	ჩ.ო.	ლ.შ.
1			ლო-ხუ-ფიქრ "გაიფიქრე"			
2			ლე-ხ-ფიქრ			
3			ლო-ნ-ფიქრე "გაიფიქრა"			
1				ლა-მ-სეფარე "გაიფიქრა"		
2						
3						
1	ლო-ხუ-ტებდალ "გათბი"	ლო-ხ-ტებდალ	ლო-ხ-ტებდალ	ლო-ხ-ტებდალ	ლო-ხ-ტებდალ	ლო-ხ-ტებდალ
2	ლბ-ხ-ტებდალ "გათბი"	ლბ-ხ-ტებდალ	ლე-ხ-ტებდალ	ლბ-ხ-ტებდალ	ლე-ხ-ტებდალ	ლბ-ხ-ტებდალ
3	ლბ-მ-ტებდალ "გათბა"	ლბ-მ-ტებდალ ლბ-ნ-ტებდალ	ლბ-მ-ტებდალ	ლბ-მ-ტებდალ	ლბ-მ-ტებდალ	ლბ-მ-ტებდალ
1	ლო-ხუ-იტხ "დაბობუნე"	ლო-ხ-იტხ	ლო-ხ-იტხ		ლო-ხ-იტხ	ლო-ხ-იტხ
2	ლბ-ხ-იტხ "დაბობუნე"	ლბ-ხ-იტხ	ლე-ხ-იტხ		ლე-ხ-იტხ	ლბ-მ-იტხ
3	ლბ-მ-იტხ "დაბობუნა"	ლბ-მ-იტხ ლბ-ნ-იტხ	ლბ-მ-იტხ		ლბ-მ-იტხ	ლბ-მ-იტხ
1	ლო-ხუ-იტურ "მეირინე"	ლო-ხ-იტურ	ლო-ხ-იტურ	ლო-ხ-იტურ	ლო-ხ-იტურ	ლო-ხ-იტურ
2	ლბ-ხ-იტურ "მეირინე"	ლბ-ხ-იტურ	ლე-ხ-იტურ	ლბ-ხ-იტურ	ლე-ხ-იტურ	ლბ-ხ-იტურ
3	ლბ-მ-იტურ "მეირინა"	ლბ-მ-იტურ ლბ-ნ-იტურ	ლბ-მ-იტურ	ლბ-მ-იტურ	ლბ-მ-იტურ	ლბ-მ-იტურ
1	ლო-ხ-უედ "წავიხინე"	ლო-ხ-უედ	ლო-ხ-უედ	ლო-ხ-უედ	ლო-ხ-უედ	ლო-ხ-უედ
2	ლბ-ხ-უედ "წავიხინე"	ლბ-ხ-უედ	ლე-ხ-უედ	ლბ-ხ-უედ	ლე-ხ-უედ	ლბ-ხ-უედ
3	ლბ-მ-უედ "წავიხინა"	ლბ-მ-უედ ლბ-ნ-უედ	ლბ-მ-უედ	ლბ-მ-უედ	ლბ-მ-უედ	ლბ-მ-უედ
1			ლო-ხ-პეპეშ "წავიხინე"			
2			ლე-ხ-პეპეშ "წავიხინე"			
3			ლე-ნ-პეპეშ "წავიხინა"			
1	ლო-ხუ-ღირაღ "ცომღურე"	ლო-ხ-ღირაღ	ლო-ხ-ღირაღ	ლო-ხ-ღირაღ	ლო-ხ-ღირაღ	ლო-ხ-ღირაღ
2	ლბ-ხ-ღირაღ "იმღურე"	ლბ-ხ-ღირაღ	ლე-ხ-ღირაღ	ლბ-ხ-ღირაღ	ლე-ხ-ღირაღ	ლბ-ხ-ღირაღ
3	ლბ-მ-ღირაღ "წავიხინა"	ლბ-მ-ღირაღ ლბ-ნ-ღირაღ	ლბ-მ-ღირაღ	ლბ-მ-ღირაღ	ლბ-მ-ღირაღ	ლბ-მ-ღირაღ
1	ლო-ხუ-უეთილან "გაყვითილი"	ლო-ხ-უეთილან	ლო-ხ-უეთილან	ლო-ხ-უეთილან	ლო-ხ-უეთილან	ლო-ხ-უეთილან
2	ლბ-ხ-უეთილან "გაყვითილი"	ლბ-ხ-უეთილან	ლე-ხ-უეთილან	ლბ-ხ-უეთილან	ლე-ხ-უეთილან	ლბ-ხ-უეთილან
3	ლბ-მ-უეთილან "გაყვითილა"	ლბ-მ-უეთილან	ლბ-მ-უეთილან	ლბ-მ-უეთილან	ლბ-მ-უეთილან	ლბ-მ-უეთილან
1	ლო-ხუ-მღირაღ "წავიხინაშე"	ლო-ხ-მღირაღ	ლო-ხ-მღირაღ	ლო-ხ-მღირაღ	ლო-ხ-მღირაღ	ლო-ხ-მღირაღ
2	ლბ-ხ-მღირაღ "წავიხინაშე"	ლბ-ხ-მღირაღ	ლე-ხ-მღირაღ	ლბ-ხ-მღირაღ	ლე-ხ-მღირაღ	ლბ-ხ-მღირაღ
3	ლბ-მ-მღირაღ "წავიხინაშე"	ლბ-მ-მღირაღ ლბ-ნ-მღირაღ	ლბ-მ-მღირაღ	ლბ-მ-მღირაღ	ლბ-მ-მღირაღ	ლბ-მ-მღირაღ

	ბგ.	ბქ.	ლმზ.	ლნტ.	ჩილ.	ლმზ.
1	ხუი „ვარ“	ხუი	ხუი	ხუი	ხუი	ხუი
2	ხ-ი „ხარ“	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი	ხ-ი
3	ლ-ი „არის“	ლ-ი	ლ-ი	ლ-ი	ლ-ი	ლ-ი
1	ხუ-ასუ „ოციფი“	ხუ-ასუ	ხუ-ას	ხუ-ას	ხუ-ას	ხუ-ასუ
2	ხ-ასუ „ოციფი“	ხ-ასუ	ხ-ას	ხ-ას	ხ-ას	ხ-ასუ
3	ლ-ასუ „ოცი“	ლ-ასუ	ლ-ას	ლ-ას	ლ-ას	ლ-ასუ
1	ხუგ(← ხუ-გგ) „ვლგავარ“	ხუგ (← ხუ-გგ)	ხუგ (← ხუ-გგ)	ხუგ (← ხუ-გგ) ლ-გგ-ხუ-ი	ხუგ (← ხუ-გგ)	ხუგ (← ხუ-გგ)
2	ხ-გგ „ვლგავარ“	ხ-გგ	ხ-გგ	ხ-გგ ლ-გგ-ხ-ი	ხ-გგ	ხ-გგ
3	ლ-გგ „ვლგას“	ლ-გგ	ლ-გგ	ლ-გგ	ლ-გგ	ლ-გგ
1		ხუგემ (← ხუ-გემ) „ვამენებ“		ხუ-აგემ		
2		ხ-გემ „ვამენებ“		ხ-აგემ		
3		ლ-გემ „ვამენებს“		ლ-გემ		
1		ხუორე (← ხუ-გორე) „ვსემ“		ხუ-ორე		
2		ხ-გორე „სემ“		ხ-ორე		
3		ლ-გორე „სემს“		ლ-ორე		
1		ხურში (← ხუ-გრში) „საწოლს ვძლი“				
2		ხ-გრში „საწოლს უძლი“				
3		ლ-გრში „საწოლს უძლის“				
1	ლო-ხუ-ემ „შეკამე“	ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ
2	ლ-ხ-ამ „შეკამე“	ლ-ხ-ემ	ლ-ხ-ემ	ლ-ხ-ემ	ლ-ხ-ემ	ლ-ხ-ემ
3	ლა-ლ-ემ „შეკამა“	ლა-ლ-ემ ლ-ნ-ემ	ლა-ლ-ემ	ლა-ლ-ემ	ლა-ლ-ემ	ლა-ლ-ემ ლ-ნ-ემ
1	ლო-ხუ-ემ (← ხუ-გემ) „დავლიე“	ლო-ხუ-ემ (← ლო-ხუ-ემ)	ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ ლ-ა-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ	ლო-ხუ-ემ
2	ლ-ხ-ემ „დავლიე“	ლ-ა-ხ-ემ	ლ-ა-ხ-ემ	ლ-ა-ხ-ემ	ლ-ა-ხ-ემ	ლ-ა-ხ-ემ
3	ლა-ი-ემ „დავლია“	ლა-ა-ემ ლ-ა-ნ-ი-ემ	ლა-ა-ემ	ლა-ა-ემ	ლა-ა-ემ	ლა-ა-ემ ლ-ა-ნ-ი-ემ
1						
2						
3		ა-გჩად „წვილა“				

ლა- წინდებულიანი ზმნების უმრავლესობას, როგორც მოცემული პარადიგმიდან თვალნათლივ ჩანს, აორისტისა და აწმყოში სამივე პირის ფორმა ეწარმოებათ, თუმცა გამონაკლისის სახით შეგვხვდა რამდენიმე **ლა-** პრევერბიანი ზმნური ფორმა, რომელთაც **ლა-** მხოლოდ მესამე პირის ფორმაში აქვთ შემორჩენილი (შდრ. ლნტ.: ლა-**ფ**-თიე „მომკა“, ლა-**ფ**-შტუტე „წამოთოვა“, ლა-**ფ**-შყუდ „გარეცხა“, ლა-**ფ**-ფურშკუტინე „დაფშენა“, ლა-**ფ**-ჭემ-ე „მოთიბა, წათიბა“, ლა-**ფ**-გემწარე „მოიხმარა“, ლა-**ფ**-ჭკუარე „გაიფიქრა“; ბზ., ჩოლ. ლა-**ფ**-კუტერმე „გაყინა“; ზს. ლა-**ფ**-შყუდ „გარეცხა“; ლზმ. ლა-**ფ**-ფურშკუტინე „დაფშენა“; ბქ. ლა-**ნ**-ბა/პრ, ლზმ. ლა-**ფ**-ბარ „დაბანა“; ბქ. ლა-**ნ**-ლექტურე||ლა-**ფ**-ლექტურე „დაფქვა“; ბზ. ლა-**ფ**-რგპწნ, ბქ., ლნტ. ლა-**ფ**-რგპან „განათდა, ინათასავით“; ლშხ. **ფ**-გჩად „წავიდა“ და ა. შ.), პირველსა და მეორე პირში კი სხვა ზმნისწინები ენაცვლება. ფაქტია, რომ მესამე პირის ფორმათა წარმოებაც საკმაოდ შერყეულია სვანურში¹, რაც გვაფიქრებინებს, რომ საქმე გვაქვს სწორედ ინოვაციასთან.

არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომლის, ბალსზემოელი, რ. იოსელიანისთვის ლა-**ფ**-შყუდ „გარეცხა“, ლა-**ფ**-რგჩხნე „გაავლო“, ლა-**ფ**-კუტერმე „გაყინა“ და ა. შ. ტიპის ფორმათა წარმოება უცხო ნამდვილად არ არის, თუმცა მათ პარალელურად **ლა-შყუდ||ა-შყუდ, აღ-რგჩხნე, აღ-კუტერმე** ტიპის ფორმებსაც იყენებს.

მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ სხვაობაა ერთი დიალექტის შიგნითაც კი. ჩვენ მეტი თვალსაჩინოებისათვის სპეციალურად შევისწავლეთ და აღვნიშნეთ **ლა-** წინდებულიანი ზმნები ლახამულური კილოკავის მიხედვით და შევუდარეთ ბალსქვემოლური დიალექტის სხვა კილოკავის მონაცემებს. აღნიშნული მასალის მოძიებაში დაგვეხმარა არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომელი რ. ჭკადუა, რომელიც დიდი ხანია მუშაობს სვანური ზმნის მორფოლოგიაზე. გაირკვა, რომ ლახამულური კილოკავი, რომელიც დიდი არქაულობით გამოირჩევა, **ლა-** წინდებულიან ზმნათა ხმარების მხრივ, ბალსქვემოლური დიალექტის სხვა კილოკავებისაგან დიდად არ განსხვავდება. თუმცა უნდა ითქვას, რომ მესამე პირში სუბიექტური პირის გამოსახატავად იშვიათი გამონაკლისების გარდა **/ლ-/-**ს პოზიციურ ბგერინაცვლად მიჩნეული **/ფ-/-** გვხვდება; რაც შეეხება **/ნ-/-**ს, იგი სულ ორიოდ ზმნაში დაფიქსირდა (შდრ., ლზმ. ლა-**ნ**-ემ „შეჭამა“, ლა-**ნ**-იმ „დალია“), რომელიც ისედაც ცნობილი იყო საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან.

მართალია, ბალსზემოურში, I და II პირში, როგორც ჩვენ მიერ შედგენილი პარადიგმიდან ჩანს, ლა-**ფ**-შყუდ||ლა-**შყუდ** (||ა-**შყუდ**) „გარეცხა“ ფორმას **ო-შყოდ** „გავრეცხე“, **ა-შყოდ** „გარეცხე“ ფორმები უპირსპირდება, მაგრამ რადგან ბალსზემოურ მეტყველებაში იშვიათად||სპორადულად მაინც დაჩნდება **ლწ-შყოდ** „გავრეცხე“ ფორმაც, ეს იმაზე მეტყველებს, რომ **ლა-** წინდებულიანი ზმნები I და II პირსაც აწარმოებდნენ (შდრ. მრავლობითი რიცხვის ფორმა — **ლწ-ნ-ოშყუდ** „გავურეცხე“). საინტერესოა, რამ გამოიწვია **ლა-** წინდებულისეული ხმოვნის სიგრძე ბალსზემოურ **ლა-შყუდ** ფორმაში, როდესაც **ლა-ფ**-შყუდ ფორმაში იგივე **ლა-** უგრძელხმოვნოდ არის წარმოდგენილი? როგორც ჩანს, აქ საქმე გვაქვს კომბინატორულ სივრცესთან. სვანურში, კერძოდ, სვანური ენის გრძელხმოვნიან დიალექტებში, არის შემთხვევები, როდესაც ფუძისეული (ან თანდებულისეული) **ი** ხმოვანი წინამავალი ხმოვნის გავლენით ხმოვნობას კარგავს, თვითონ იოტად იქცევა და შემდეგ გამვლენელ ხმოვანს აგრძელებს [ჟლენტი 1949, 75 (შდრ. ლშხ. **ბწრახ||ბწარახ** „ბაირალი“ — იხ. მ. სალლიანი, ნასესხობანი სვანურ ენაში, საკანდიდატო დისერტაცია, თბ., 2005)]. ვფიქრობთ, რომ აქაც ანალოგიურ მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე. ლა-**ფ**-შყუდ და **ლა-შყუდ** „გარეცხა“ ფორმითაც და შინაარსითაც თითქმის ერთი და იგივეა, მათ შორის რაიმე სემანტიკურ სხვაობას ვერ ვხედავთ. როგორც ჩანს, მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად მიჩნეული **/ლ-/-**ს პოზიციური ბგერინაცვლის **/ფ-/-**ის გაქრობამ მოახდინა გავლენა წინამავალ წინდებულისეულ **ა-**ზე და დააგრძელა. საანალიზო ფორმის ფონეტიკური ტრანსფორმაცია კი ასე წარმოგვიდგება: ბზ. **ლა-შყუდ** < **ლა-ფ**-შყუდ < ***ლა-ლ**-შყუდ.

¹ ძველი თაობის წარმომადგენლები უფრო ხშირად ხმარობენ ამ ფორმებს, ვიდრე ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლები.

სვანურში მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის გამოსახატავად, როგორც უკვე ითქვა, გამოყენებულია პრეფიქსი /ლ-/ (ხუთიოდე ზმნაში)¹ და მისი პოზიციური ვარიანტები /ნ-/ და /ღ-/ , რომლებიც მრავალ ზმნაში დაფიქსირდა (შდრ. ლა-ღ-მ||ლა-ნ-ი||ლა-ლ-გმ „დალია“...). ცნობილია ისიც, რომ /ლ-/ს მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად თითქმის ყველა ენათმეცნიერი აღიარებდა და, რაღა თქმა უნდა, ამ თვალსაზრისს ჩვენც ვიზიარებთ, თუმცა პროფესორ მაქსიმე ქალდანის მიერ გამოვლენილმა /ნ-/ პრეფიქსიანმა ფორმებმა, სადაც /ნ-/ /ლ-/ს პოზიციურ ბგერინაცვლადაა მიჩნეული (ე. ი. მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად), გვავარაუდებინა შემდეგი: ხომ არ არის /ნ-/ ან წინდებულის ნაშთი? მაგ., შდრ. ლა-ნ-უჩხე ← *ლა-ან-უჩხე „წამოწვიმა“, ლა-ნ-თე ← *ლა-ან-თე „მომკა“, ლა-ნ-სკორე ← *ლა-ან-სკორე „გაიფიქრა“..., სადაც ა+ა ხმოვანთკომპლექსიდან, როგორც წესი, ერთ-ერთი ხმოვანი უნდა დაკარგულიყო, ე. ი. შესაძლოა ელიზია განხორციელებულიყო, რასაც გვავარაუდებინებს ლა-ნ-უჩხე, ლა-ნ-თე, ლა-ნ-სკორე ფორმების პარალელურად ან-უჩხე „წამოწვიმა“, ან-თე „მომკა“, ან-სკორე „გაიფიქრა“ და ა. შ. ფორმთა არსებობა; ეს პარალელური ფორმები სემანტიკურად დიდად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ვფიქრობთ, არ არის გამორიცხული ამგვარი ინტერპრეტაცია, რადგანაც რთულ ზმნისწინებში, მორფემათა ზღვარზე, როგორც ცნობილია, ბალსქვემოურსა და ლენტეხურ დიალექტებში ადგილი აქვს ელიზიას, ხოლო ბალსზემოურსა და ლაშხურში ხდება ხმოვანთმერწყმა (შდრ. ბზ., ლშხ. ქანსკინე ← ქა+ან-სკინე, ბქ. ქანსკინე ← ქა+ან-სკინე, ლტ. ქანასკინე ← ქა+ან-ასკინე „გამოხტა“, ბზ., ლშხ. ქადგათუე ← ქა+ად-გათუე, ბქ. ქადგათუე ← ქა+ად-გათუე, ლტ. ქადგათუე ← ქა+ად-გათუე „გათავა“ და ა. შ.).

ცნობილი ენათმეცნიერის კ. ჰ. შმიდტის თვალსაზრისით, სვანური /ლ-/ პრეფიქსი ორ წყაროდან უნდა მომდინარეობდეს: „ა) პერფექტული ასპექტის ინდიკატორია, შდრ. პრევერბი /ლა-;/ ბ) ნაზმნარი სახელის ინდიკატორია, შდრ. პრეფიქსი /ლი-/“ (1982, 62-73).

ჩვენ ვიზიარებთ არაერთი ცნობილი ენათმეცნიერის შეხედულებას /ლ-/ პრეფიქსის შესახებ, რომელიც მესამე სუბიექტური პირის უძველეს ნიშნადაა მიჩნეული (ცნობილ ხუთიოდე ზმნაში), ხოლო, რაც შეეხება /ნ-/ს, როგორც უკვე ითქვა, იგი შესაძლოა ან- პრევერბის ნაშთიც აღმოჩნდეს.

მიუხედავად იმისა, რომ ლ → ნ||ღ ფონეტიკურ გარდაქმნაზე მსჯელობას ერთი შეხედვით ლ → ნ პროცესიც უჭერს მხარს როგორც საკუთრივ სვანური ფონდის სიტყვებში [მაგ.: სვან. ჭყუნენ||ჭყონ „საზარდული“ : ქართ. (ხევს.) მ-წყვილ-ი „საზარდული“ : ზან. (მეგრ.) წყურ- (← ჭყურ-), სვან. ჭყუნენ||ჭყონ ← *ჭყუნ ← *ჭყული; სვან. ჭგმინ „ქერი“ : ქართ. წინოლ-ი ← წიმოლ-ი : ზან. ჭიმურ-ი, სვან. ჭგმინ ← *ჭგმელ და სხვ.), ასევე ნასესხებ ლექსიკაშიც (მაგ.: ქართ. ჩერგილ-ი → სვან. ჩერგენ...)] (ჩუხუა 2000-2003, 17; 2003, 219), მაინც ვფიქრობთ, რომ ამ საკითხის ირგვლივ ახალი მასალის მოძიება და ღ-სა და ნ-ს ლ-ს ბგერინაცვლად მიჩნევის საკითხი შემდგომ კვლევას მოითხოვს. მითუმეტეს, რომ ლ → ნ ფონეტიკური პროცესი, სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებული მასალის მიხედვით, მხოლოდ სიტყვის აბსოლუტურ ბოლოში მოქმედებს (იქვე).

¹ შესაძლოა /ლ-/ მესამე სუბიექტური პირის ნიშნად მივიჩნიოთ ლგკჩჩქაჩ „აღმართულია, დგას ერთ ადგილას გაშეშებული“ ზმნურ ფორმაშიც. თუ ჩვენი ვარაუდი სწორი აღმოჩნდა, მაშინ იმ ხუთიოდე ლ- პრეფიქსიან ზმნას, რომელიც საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია ცნობილი, დაემატება მეექვსეც. აღნიშნული საანალიზო ფორმა ბალსქვემოურსის გარდა სვანური ენის არც ერთ დიალექტში არ დაფიქსირებულა, ამ უკანასკნელშიც იშვიათობას წარმოადგენს, თუმცა ფაქტია, რომ არსებობს და იგი არაერთი ადამიანისგან გვსმენია, ცხადია, არც ჩვენი მეტყველებისთვის არის უცხო. არ არის გამორიცხული, რომ სვანურში კიდევ დაიძებნოს მსგავსი მაგალითები.

შენიშვნა. რადგანაც ჩვენი გამოკვლევა ამჟერად მხოლოდ პირისა და რიცხვის ნიშნებს შეეხება, ამიტომ პრევერბებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ პროცესთა განხილვისაგან თავს შევიკავებთ და მსჯელობას მომავლისთვის გადავდებთ.

§ 4. **ობიექტური აფიქსები.** ობიექტური პირი, როგორც უკვე ითქვა, ორი სახისა გვაქვს: **პირდაპირი** და **ირიბი**. **პირდაპირია** ობიექტი მაშინ, თუ იგი **ბრუნვაცვალება**ია, ე. ი. ხან **მიცემით** ბრუნვაში დგას, ხანაც — **სახელობითში**: დნა ახტჷთი **სურაჷთ**-ს „გოგონა ხატავს სურათს“, დნად აღ-ხატჷთე **სურაჷთ** „გოგონამ დახატა სურათი“. **ირიბია** ობიექტი მაშინ, თუ იგი **ბრუნვაუცვლელია**: ყოველთვის **მიცემით** ბრუნვაში დგას: დნა ლეხსგიდნი||ლჷხსგიდნი **სურაჷთ**-ს „გოგონა შეხედავს სურათს“, დნა ლოხსგიდდა **სურაჷთ**-ს „გოგონამ შეხედა სურათს“. მაშასადამე, პირდაპირ ობიექტს ორი ბრუნვა ჰქონია: სახელობითი და მიცემითი, ხოლო ირიბს — ერთი: მიცემითი.

ობიექტურ პირებს, **პირდაპირსაც** და **ირიბსაც**, ისევე როგორც ქართულში, პირის ნიშნებად თავსართები აქვთ, თუმცა პირდაპირი და ირიბი ობიექტი სვანურ ზმნაში, განსხვავებით ქართულისაგან, ერთნაირი ნიშნებით არ არის წარმოდგენილი.

განვიხილოთ ობიექტური (ე. ი. **პირდაპირი** და **ირიბი**) პირის ნიშნები მხოლოდითსა და მრავლობით რიცხვში.

ობიექტური პრეფიქსების განხილვისასაც ზმნების ორი ჯგუფი გამოიყოფა: **ხმოვნიტდაწყებული** და **თანხმოვნიტდაწყებული**.

A. **ხმოვნიტდაწყებულ ფუძეთა წინ** 1. პირველი ობიექტური პირის აღმნიშვნელად გამოიყენება **მ**- პრეფიქსი, მეორე ობიექტური პირის აღმნიშვნელად — **ჟ**- პრეფიქსი, ხოლო მესამე ობიექტური პირის გამოსახატავად — **Ø**- და **ხ**-. ბრუნვაუცვლელიობიექტიან (ე. წ. ირიბდამატებიან) ზმნებში ყოველთვის **ხ**- გვხვდება, ხოლო ბრუნვაცვალებაობიექტიანში (ე. წ. პირდაპირდამატებიანში) კი — **Ø**-. **ხ**- პრეფიქსი მუდამ მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელის (ე. ი. ობიექტის) გამომხატველია ზმნაში.

2. მრავლობით რიცხვში II და III პირის ობიექტური თავსართები (**ჟ**-, **Ø**-, **ხ**-) მეორდება. მხოლოდითის II პირის ფორმა მრავლობით რიცხვში ჩვეულებრივ **-ხ** სუფიქსით რთულდება, მესამე პირი კი იმ შემთხვევაში დაირთავს **-ხ** ბოლოსართს, როცა მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელი — ენის თვალსაზრისით არა მოქმედი, ობიექტი — ს ი ნ ა მ დ ვ ი ლ ე შ ი მოქმედს, სუბიექტს წარმოადგენს (თოფური 1967, 15).

ობიექტურ (ე. წ. ხმოვნითდაწყებულ) ზმნათა უღლების ნიმუშები (აწმყოში)
სვანური ენის დიალექტებისა და ზოგი კილოკავის მიხედვით

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-პტიღე „მათბოზს“	მ-პტიღე	მ-პტიღე	მ-პტიღე	მ-პტიღე
2	ჭ-პტიღე „მათბოზს“	ჭ-პტიღე	ჭ-პტიღე	ჭ-პტიღე	ჭ-პტიღე
3	პტიღე „მათბოზს“	პტიღე	პტიღე	პტიღე	პტიღე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-პტიღე „გვათბოზს“	გუ-პტიღე	გუ-პტიღე	გუ-პტიღე	გუ-პტიღე
	Oe ნ-პტიღე „გვათბოზს“	ნ-პტიღე	გუ-პტიღე	გუ-პტიღე	გუ-პტიღე
2	ჭ-პტიღე-ხ „გვათბოზს“	ჭ-პტიღე-ხ	ჭ-პტიღე-ხ	ჭ-პტიღე-ხ	ჭ-პტიღე-ხ
3	პტიღე-ხ „გვათბოზს“	პტიღე-ხ	პტიღე-ხ	პტიღე-ხ	პტიღე-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-აღვარი „მკლავს“	მ-აღვარი	მ-აღვარი	მ-აღვარი	მ-აღვარი
2	ჭ-აღვარი „მკლავს“	ჭ-აღვარი	ჭ-აღვარი	ჭ-აღვარი	ჭ-აღვარი
3	აღვარი „მკლავს“	აღვარი	აღვარი	აღვარი	აღვარი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-აღვარი „მკლავს“	გუ-აღვარი	გუ-აღვარი	გუ-აღვარი	გუ-აღვარი
	Oe ნ-აღვარი „მკლავს“	ნ-აღვარი	გუ-აღვარი	გუ-აღვარი	გუ-აღვარი
2	ჭ-აღვარი-ხ „მკლავს“	ჭ-აღვარი-ხ	ჭ-აღვარი-ხ	ჭ-აღვარი-ხ	ჭ-აღვარი-ხ
3	აღვარი-ხ „მკლავს“	აღვარი-ხ	აღვარი-ხ	აღვარი-ხ	აღვარი-ხ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-ინვრინე „თან გვიახლებს“	მ-ინვრინე	მ-ინვრინე	მ-ინვრინე	მ-ინვრინე
2	ჭ-ინვრინე „თან გვიახლებს“	ჭ-ინვრინე	ჭ-ინვრინე	ჭ-ინვრინე	ჭ-ინვრინე
3	ინვრინე	ინვრინე	ინვრინე	ინვრინე	ინვრინე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ინვრინე „თან გვიახლებს“	გუ-ინვრინე	გუ-ინვრინე	გუ-ინვრინე	გუ-ინვრინე
	Oe ნ-ინვრინე „თან გვიახლებს“	ნ-ინვრინე	გუ-ინვრინე	გუ-ინვრინე	გუ-ინვრინე
2	ჭ-ინვრინე-ხ „თან გვიახლებს“	ჭ-ინვრინე-ხ	ჭ-ინვრინე-ხ	ჭ-ინვრინე-ხ	ჭ-ინვრინე-ხ
3	ინვრინე-ხ „თან გვიახლებს“	ინვრინე-ხ	ინვრინე-ხ	ინვრინე-ხ	ინვრინე-ხ

მ ნ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-აკურემი „მყინავს“	შ-აკურემი	შ-აკურემი	შ-აკურარემი	შ-აკურემე
2	ჯ-აკურემი „მყინავს“	ჯ-აკურემი	ჯ-აკურემი	ჯ-აკურარემი	ჯ-აკურემე
3	აკურემი „მყინავს“	აკურემი	აკურემი	აკურარემი	აკურემე

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	{ Oi გუ-აკურემი „გყინავს“ Oe ნ-აკურემი „გყინავს“ }	გუ-აკურემი	გუ-აკურემი	გუ-აკურარემი	გუ-აკურემე
2	ჯ-აკურემი-ხ „მყინავს“	ჯ-აკურემი-ხ	ჯ-აკურემი-ხ	ჯ-აკურარემი-ხ	ჯ-აკურემე-ხ
3	აკურემი-ხ „მყინავს“	აკურემი-ხ	აკურემი-ხ	აკურარემი-ხ	აკურემე-ხ

მ ნ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-იცხრი „მირკვევს“	შ-იცხრი	შ-იცხრი		შ-იცხრი
2	ჯ-იცხრი „მირკვევს“	ჯ-იცხრი	ჯ-იცხრი		ჯ-იცხრი
3	ხ-იცხრი „მირკვევს“	ხ-იცხრი	ხ-იცხრი		ხ-იცხრი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	{ Oi გუ-იცხრი „მირკვევს“ Oe ნ-იცხრი „მირკვევს“ }	გუ-იცხრი	გუ-იცხრი		გუ-იცხრი
2	ჯ-იცხრი-ხ „მირკვევს“	ჯ-იცხრი-ხ	ჯ-იცხრი-ხ		ჯ-იცხრი-ხ
3	ხ-იცხრი-ხ „მირკვევს“	ხ-იცხრი-ხ	ხ-იცხრი-ხ		ხ-იცხრი-ხ

მ ნ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ისტუნი „მტკივა“	შ-ისტუნი	შ-ისტუნი	შ-ისტუნი	შ-ისტუნი
2	ჯ-ისტუნი „მტკივა“	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი	ჯ-ისტუნი
3	ხ-ისტუნი „მტკივა“	ხ-ისტუნი	ხ-ისტუნი	ხ-ისტუნი	ხ-ისტუნი

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	{ Oi გუ-ისტუნი „მტკივა“ Oe ნ-ისტუნი „მტკივა“ }	გუ-ისტუნი	გუ-ისტუნი	გუ-ისტუნი	გუ-ისტუნი
2	ჯ-ისტუნი-ხ „მტკივა“	ჯ-ისტუნი-ხ	ჯ-ისტუნი-ხ	ჯ-ისტუნი-ხ	ჯ-ისტუნი-ხ
3	ხ-ისტუნი-ხ „მტკივა“	ხ-ისტუნი-ხ	ხ-ისტუნი-ხ	ხ-ისტუნი-ხ	ხ-ისტუნი-ხ

მ ნ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ეყხალ „მკოცნის“	შ-ეყხალ	შ-ეყხალ	შ-ეყხალ	შ-ეყხალ
2	ჯ-ეყხალ „მკოცნის“	ჯ-ეყხალ	ჯ-ეყხალ	ჯ-ეყხალ	ჯ-ეყხალ
3	ხ-ეყხალ „მკოცნის“	ხ-ეყხალ	ხ-ეყხალ	ხ-ეყხალ	ხ-ეყხალ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ეხალ „გვოცნის“ Oe ნ-ეხალ „გვოცნის“	გუ-ეხალ ნ-ეხალ	გუ-ეყლ	გუ-ეყლ	გუ-ეყლ
2	ჭ-ეხალ-ნ „გვოცნის“	ჭ-ეხალ-ნ	ჭ-ეყლ-ნ	ჭ-ეყლ-ნ	ჭ-ეყლ-ნ
3	ხ-ეხალ-ნ „გვოცნის“	ხ-ეხალ-ნ	ხ-ეყლ-ნ	ხ-ეყლ-ნ	ხ-ეყლ-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ედრალ „გეთამაშება“	შ-ედრალ	შ-ედრალ	შ-ეტრელალ	შ-ეტრალ
2	ჭ-ედრალ „გეთამაშება“	ჭ-ედრალ	ჭ-ედრალ	ჭ-ეტრელალ	ჭ-ეტრალ
3	ხ-ედრალ „გეთამაშება“	ხ-ედრალ	ხ-ედრალ	ხ-ეტრელალ	ხ-ეტრალ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ედრალ „გეთამაშება“ Oe ნ-ედრალ „გეთამაშება“	გუ-ედრალ ნ-ედრალ	გუ-ედრალ	გუ-ეტრელალ	გუ-ეტრალ
2	ჭ-ედრალ-ნ „გეთამაშება“	ჭ-ედრალ-ნ	ჭ-ედრალ-ნ	ჭ-ეტრელალ-ნ	ჭ-ეტრალ-ნ
3	ხ-ედრალ-ნ „გეთამაშება“	ხ-ედრალ-ნ	ხ-ედრალ-ნ	ხ-ეტრელალ-ნ	ხ-ეტრალ-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ალატ „გიყვარს“	შ-ალატ	შ-ალატ	შ-ალატ	შ-ალატ
2	ჭ-ალატ „გიყვარს“	ჭ-ალატ	ჭ-ალატ	ჭ-ალატ	ჭ-ალატ
3	ხ-ალატ „გიყვარს“	ხ-ალატ	ხ-ალატ	ხ-ალატ	ხ-ალატ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გუ-ალატ „გიყვარს“ Oe ნ-ალატ „გიყვარს“	გუ-ალატ ნ-ალატ	გუ-ალატ	გუ-ალატ	გუ-ალატ
2	ჭ-ალატ-ნ „გიყვარს“	ჭ-ალატ-ნ	ჭ-ალატ-ნ	ჭ-ალატ-ნ	ჭ-ალატ-ნ
3	ხ-ალატ-ნ „გიყვარს“	ხ-ალატ-ნ	ხ-ალატ-ნ	ხ-ალატ-ნ	ხ-ალატ-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	შ-ულვა „გაქვს“	შ-ულვა/ე	შ-ულვა	შ-ულვა	შ-ულვა
2	ჭ-ულვა „გაქვს“	ჭ-ულვა/ე	ჭ-ულვა	ჭ-ულვა	ჭ-ულვა
3	ხ-ულვა „გაქვს“	ხ-ულვა/ე	ხ-ულვა	ხ-ულვა	ხ-ულვა

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	Oi გ-ულვა „გაქვს“ Oe ნ-ულვა „გაქვს“	გ-ულვა/ე ნ-ულვა/ე	გ-ულვა	გ-ულვა	გ-ულვა
2	ჭ-ულვა-ნ „გაქვს“	ჭ-ულვა/ე-ნ	ჭ-ულვა-ნ	ჭ-ულვა-ნ	ჭ-ულვა-ნ
3	ხ-ულვა-ნ „გაქვს“	ხ-ულვა/ე-ნ	ხ-ულვა-ნ	ხ-ულვა-ნ	ხ-ულვა-ნ

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	მ-სისგ „მძულ“	მ-სისგ	მ-ასისგ	მ-სისკ	მ-ასისგ/კ
2	ჯ-სისგ „გძულს“	ჯ-სისგ	ჯ-ასისგ	ჯ-სისკ	ჯ-ასისგ/კ
3	ხ-სისგ „სძულს“	ხ-სისგ	ხ-ასისგ	ხ-სისკ	ხ-ასისგ/კ

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.								
1	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Oi გუ-სისგ „გგძულს“</td> <td>გუ-სისგ</td> <td rowspan="2">გუ-ასისგ</td> <td rowspan="2">გუ-სისკ</td> <td rowspan="2">გუ-ასისგ/კ</td> </tr> <tr> <td>Oe ნ-სისგ „გგძულს“</td> <td>ნ-სისგ</td> </tr> </table>	{	Oi გუ-სისგ „გგძულს“	გუ-სისგ	გუ-ასისგ	გუ-სისკ	გუ-ასისგ/კ	Oe ნ-სისგ „გგძულს“	ნ-სისგ				
{	Oi გუ-სისგ „გგძულს“		გუ-სისგ	გუ-ასისგ				გუ-სისკ	გუ-ასისგ/კ				
	Oe ნ-სისგ „გგძულს“	ნ-სისგ											
2	ჯ-სისგ-ხ „გძულს“	ჯ-სისგ-ხ	ჯ-ასისგ-ხ	ჯ-სისკ-ხ	ჯ-ასისგ/კ-ხ								
3	ხ-სისგ-ხ „სძულს“	ხ-სისგ-ხ	ხ-ასისგ-ხ	ხ-სისკ-ხ	ხ-ასისგ/კ-ხ								

სვანურში წარმოდგენილი **-ხ** სუფიქსი — III პირის სუბიექტის ფორმანტი მრავლ. რიცხვში — იმავე როლს ასრულებს, რასაც ქართულში **-თ**.

3. მრავლობით რიცხვში ყურადღებას იქცევს I პირი ინკლუზივითა და ექსკლუზივით. ინკლუზივის (**Oi**) ნიშანია **გუ-**, ხოლო ექსკლუზივის (**Oe**) — **ნ-**. ორივე პრეფიქსი დღემდე კარგადაა შემონახული ზემოსვანურ დიალექტებში, ქვემოსვანურში კი მხოლოდ **გუ-** არის დაცული: **ნ-** საერთოდ არ გვხვდება, **Oe** და **Oi** გათქვეფილია ერთმანეთში (იქვე), რაც შესანიშნავად ჩანს შემდეგი მაგალითებიდან:

	ზს., ლნტ.		ბზ., ლშხ.													
1	მ-აყა „მიყავს“	მ-ალპტ „მიყვარს“	მ-პრ „მაქვს“													
2	ჯ-აყა	ჯ-ალპტ	ჯ-პრ													
3	ხ-აყა	ხ-ალპტ	ხ-პრ													
	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Oi გუ-აყა</td> <td rowspan="2">ქვემოსვან. } ლენტ.</td> <td rowspan="2">გუ-ალპტ</td> <td rowspan="2">} გუ-ალპტ</td> <td rowspan="2" style="font-size: 2em; vertical-align: middle;">}</td> <td>გუ-პრ</td> <td rowspan="2">ლშხ.</td> </tr> <tr> <td>Oe ნ-აყა</td> <td>ნ-ალპტ</td> <td>ნ-პრ</td> <td>გუ-პრ</td> </tr> </table>	{	Oi გუ-აყა	ქვემოსვან. } ლენტ.	გუ-ალპტ	} გუ-ალპტ	}	გუ-პრ	ლშხ.	Oe ნ-აყა	ნ-ალპტ	ნ-პრ	გუ-პრ			
{	Oi გუ-აყა		ქვემოსვან. } ლენტ.					გუ-ალპტ		} გუ-ალპტ	}	გუ-პრ	ლშხ.			
	Oe ნ-აყა	ნ-ალპტ		ნ-პრ	გუ-პრ											
2	ჯ-აყა-ხ	ჯ-ალპტ-ხ	ჯ-პრ-ხ													
3	ხ-აყა-ხ	ხ-ალპტ-ხ	ხ-პრ-ხ													

B. თანხმოვნითდაწყებული ფუძეების წინ მხ. და მრ. რიცხვში I და II პირის მ-, გუ-, ნ-, ჯ- თავსართებს უჩნდება თითქოსდა თანხმოვანთვასაყარი **-გ-** ბგერა, რომელთანაც დაკავშირებულია მთელი რიგი ფონეტიკური მოვლენები¹. III პირის ობიექტური პრეფიქსი ნულოვანი მორფემითაა წარმოდგენილი:

¹ 1. **-გ-** ხმოვანი ფუძის ხმოვნის რედუქციას იწვევს: *მ-გ-ტიხე, ლშხ. *მ-გ-ტხე → მ-გ-ტხე („მაბრუნებს“), *ჯ-გ-დიგე, ლშხ. *ჯ-გ-დგე → ჯ-გ-დგე („გაქრობს“)...; 2. **-გ-** წინამავალ **-ჟ-**სთან შერწყმით გადალევს უ-ს: *გუ-გ-ტხე → გუ-ტხე („გვაბრუნებს“); 3. **-გ-** ემსაგება თანხმოვანთა შორის არსებულ **-ჟ-**ს და იქცევა **-უ-**დ: *მ-გ-კუშე → მ-უ-კუშე („მტეხს“), *ჯ-გ-კუშე → ჯ-უ-კუშე („გტეხს“), *ჯ-გ-თუფე → ჯ-უ-თუფე („გკარგავს“), *ნ-გ-თუფე → ნ-უ-თუფე („მე + მას||მათ გვკარგავს“), ზს. *მ-გ-ჰტილი → მ-უ-ჰტილი („მყიდის“) და ა. შ.

1	მ-ტხ-ე ← ზს., ლნტ.	*მ-ტიხე	ლშხ.	*მ-ტხე	„მაბრუნებს“
2	ჭ-ტხე	*ჭ-ტიხე		*ჭ-ტხე	
3	ტიხე, ლშხ. ტხე				
0i	გუ-ტხე	} ქვემოსვან.	*გუ-ტიხე	}	*გუ-ტხე, ლნტ.
0e	ნ-ტხე		*ნ-ტიხე		*გუ-ტიხე
2	ჭ-ტხე-ხ		*ჭ-ტიხე-ხ		
3	ტიხე, ლშხ. ტხე				

C. სამეცნიერო ლიტერატურაში III პირის ობიექტურ პრეფიქსად ჰ-საც ვარაუდობენ, რომელიც (ე. ი. 03), ვ. თოფურიას აზრით, ფონეტიკურად იგივეა, რაც II პირის სუბიექტური პრეფიქსი ხ⁻¹, თანაც S2 ხ- პირველად ჰ-საგან წარმომდგარად მიიჩნევა. ჰ-ს პრიმარობის სასარგებლოდ გამოთქმულია შემდეგი მოსაზრებები (თოფურია 1967, 16): 1. მოსალოდნელი 03 *ჰ- ად- პრეფერბის „დ’ონს აფშინვეერებს“, ე. ი. ადჰ > ათ-: ზს., ლშხ. ოთ-ხატუე, ლნტ. ათ-ოხატუე ← *ად-ჰ-ოხატუე = და-ჰ-უხატა, ლშხ. ეთ-თშიხან, ლნტ. ათ-ეშიხან ← *ად-ჰ-ეშიხან/ან = და-ჰ-ეწვა...; 2. *ჰ-ფონეტიკურ ნიადაგზე იკარგება ეს-/ას- წინდებულის უშუალო მეზობლობაში: ლშხ. ოს-ბე ← *ეს-ჰ-ობე, ლნტ. ას-ობე ← *ას-ჰ-ობე = და-ჰ-უბა, ბზ. ეს-ოზი ← *ეს-ჰ-ოზი = მი-ჰ-უდის, ზს. ეს-გუეშ ← *ეს-ჰ-აგუეშ (შდრ. ლნტ. ას-ა-გუეშ) = და-ჰ-ასხა... (შანიძე 1925, 182) და 3. ჰ- შესაძლებელია ხ-დ იქცეს. მაშასადამე, ჰ-ს შესაძლებელი გადასვლა ხ-დ და მეგრულ-ჭანურში 03 ნულის „არსებობა“, რაც ჰ-ს გაქრობის შედეგადაა მისაჩნევი, პრაქტულში თავსართად ჰ-ს ავარაუდებინებს პროფ. ვ. თოფურიას. მისი აზრით, სწორედ პრაქტულშიდან უნდა ჰქონდეს წამოღებული ჰ- სვანურს. გამომდინარე იქიდან, რომ: a. „პირველი ჯგუფის დრო-კილოებში ხ⁻¹ანად არის ქცეული და მხოლოდ ხმოვნების წინ გვხვდება“: ხ-ოში ← *ჰ-ოში = ჰუწვავს...; b. „ან- ნაწილაკის შემდეგ ხ⁻¹ანად იქცევა მაშინ, როდესაც წინამავალი ნ⁻¹არი იკარგება (ანჰ > ახ)“, მაგ.: ზს., ლშხ. ო-ხ-ვიდ, ლნტ. ა-ხ-ვიდ ← *ან-ჰ-ვიდ = მო-ჰ-უტანა... და c. ად-, ეს-/ას- პრეფერბთა მეზობლად ქრება (შანიძე 1925, 182), ფიქრობენ, რომ „03 ხ- ← *ჰ-საგან, ხოლო უკანასკნელი წინარექართულიდან გადმოჰყვა სვანურს“ (თოფურია 1967, 16-17).

ტაბულა III

ობიექტურ ნიშანთა ცხრილი

მხოლოდითი რ.		მრავლობითი რ.	
პ. A. ხმ. დაწყ. ფ.	ბ. თანხმ. დაწყ. ფ.	A. ხმ. დაწყ. ფ.	ბ. თანხმ. დაწყ. ფ.
1	მ-	მ-გ-	$\begin{cases} 0i & გუ- \\ 0e & ნ- \end{cases}$
2	ჭ-	ჭ-გ-	ჭ- — -ხ
3	∅-	∅-	∅-
	*ჰ-, ხ-		*ჰ-, ხ- — -'ხ'

¹ იხ. ვ. თოფურია, სვანური ენა, I, ზმნა, შრომები, თბილისი, 1967, გვ. 5.

პროფ. ვ. თოფურის დაკვირვებით:

1. მყოფადსრულსა და დროთა II და III ჯგუფში წარმოებულ რამდენიმე ზმნას ად-წინდებულის გვერდით შემონახული აქვს როგორც II პირის სუბიექტური, ასევე III პირის ობიექტური პრეფიქსი **ხ-**:

a. **S2 ხ-**: ბზ., ბეჩ. ეცერ., ლხმ. ლნტ.

ა ო რ ი ს ტ ი

1	ოთ- ხჷ -აძ	ოთ- ხჷ -ა (ეცერ. ოთხა) ¹	ათ- ხჷ -ა „წავიღე“
2	ათ- ხ -აძ	ათ- ხ -ა	ათ- ხ -ა
3	ად- იე	ად-აე, ად-აძე	ად- აე

კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ II

1	ოთ- ხჷ -ია	ოთ- ხჷ -აძა ოთ- ხ -ია (ოთ- ხ -აძა)	ათ- ხჷ -აძა „წავიღო“
2	ათ- ხ -ია	ათ- ხ -აძა ათ- ხ -ია	ათ- ხ -აძა
3	ად- იას	ად- აძას ად- იას	ად- აძას

მ ყ ო ფ ა დ ი

1	ბზ. ოთ- ხჷ -ი ¹	ოთ- ხჷ -აძსგ (ოთხაძსგ)	ათ- ხჷ -აძეს ¹ კ ¹ „წავიღებ“
2	ათ- ხ -ი ¹	ათ- ხ -აძსგ	ათ- ხ -აძეს ¹ კ ¹
3	ად- ი ¹	ად- აძსგ	ად- აძეს ¹ კ ¹

ა ო რ ი ს ტ ი

1	² ეცერ. ოთ- ხ -გრმ ოთ-გრმ	ლხმ. ოთ- ხ -ურმ ოთ/დ-გრმ	„დავიჭირე“
2	ათ- ხ -გრმ ათ-გრმ	ათ- ხ -გრმ ათ/დ-გრმ	
3	ად-ირმ	ად-ირმ და ა. შ.	

b. რაც შეეხება **O3 ხ-**ს, იგი დაცულია შემდეგ ზმნებში:

ბზ. ეცერ., ლხმ. ლნტ.

ა ო რ ი ს ტ ი

ათ- ხ -აღ	ათ- ხ -აღ	„ჭქონდა, შეექნა, მოუხდა, მოედინა“
ათ- ხ -აღ ათ- ხ -აღდა	ბეჩ. ათ- ხ -აღ ¹ და ¹ ათ- ხ -აღა	ათ- ხ -აღა „თქვა“

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

ათ- ხ -არა		„უთქვამს“
	ეცერ., ლხმ., ფარ. ოთ- ხ -გრმა ოთ-გრმა	„დაუჭერია“
ბზ., ბეჩ. ოთ- ხჷ -ია	ბქ. „ ოთ- ხ -ია	ათ- ხ -ოდა „წაულია“
	„ „ ათ- ხ -არა	„მოხლომია (წამალი...)“

¹ ეცერისებური ვითარება დასტურდება ცხუმარულ კილოკავშიც.

² ეცერის მოსაზღვრე ფარულ კილოკავშიც იგივე ვითარებაა.

იგივე **ბ**- სხვა ფორმებშიც მეორდება, მაგ.: ბზ. ოთ-**ბ**-ტყან „წაელო“, ოთ-**ბ**-ტიენს „წაელოს“ ... (იხ. „დეფექტური ზმნები“), თუმცა პროფ. ვ. თოფურიას მიერ სხვა მსგავსი ზმნები სვანურში ვერ დაიძებნა.¹

2. რა ვითარებაა ლახამულურ კილოკავში? როგორც ვ. თოფურია შენიშნავს, ლახამულურში **ად**- წინდებულის **-დ**- ხშირად უცვლელად არის წარმოდგენილი როგორც I და II პირის ფორმებში, ისე ბრუნვაუცვლელსახელიან ზმნათა III პირშიც:

აორისტი

1 ოდ-ჰემ (ოთ-ჰემ) „დავთიბე“	ად-ტ-კარქ „ვიშოვე“	ად-ტ-ზიგენე „დავსახლდე“
2 ად-ჰემ (ათ-ჰემ) „დათიბე“	ად- კარქ „იშოვე“	ად- ზიგენე „დასახლდე“
3 ად-ჰემე „დათიბა“	ად- კარქე „იშოვა“	ად- ზიგენეს „დასახლდეს“ ან
3 ოდ-ჰემე ოთ-ჰემე „დაუთიბა“, ოდ-კალტე „გაუღეწა“, ოდ-დაგრა „მოუკლავს“ და ა. შ. (იქვე, 18-19).		

ამასთანავე, **-დ**- ზოგჯერ ზმნის თავკიდურ ყრუ თანხმოვანს ემსგავსება და **-ტ**-დ იქცევა ლახამულურში (იქვე, 18). მკვეთრი თანხმოვნების წინ **-თ**-ს **-ტ**-დ ქცევა ფონეტიკურად გამართლებულია და მას ადგილი აქვს არა მხოლოდ ლახამულურში, არამედ ბალსქვემოურის სხვა კილოკავებშიც. ნიმუშისთვის მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითს: **ატ**-ყიმე „დაახრჩო“, **ქ** **ატ**-კუპარ „გააგდო, გადააგდო“ (იქვე), **ატ**-კუერმე „გაყინა“, **ატ**-ყუჩურე „დაამტვრია“, **ატ**-ყეჩნე „თავი დაანებებინა“, **ატ**-პერნე „გააფრინა“, **ატ**-პეყნე „დამალა“, **ატ**-პასხტე „გალანძლა, საკადრისი პასუხი გასცა“, **ატ**-კრანკე „გააგორა“, **ოტ**-კარქ „ვიშოვე“, **ოტ**-კუშირ „დავამტვრიე“ და ა. შ.

პროფ. ვ. თოფურია ზემოთ წარმოდგენილი ორივე გარემოების (1. ლახამულურში უცვლელად **ად**- პრევერბის ხშირი გამოყენებისა და 2. ზოგიერთ ზმნაში მასთან **S2** და **03 ბ**-ს შენახვის) გათვალისწინების შედეგად შესაძლებლად თვლის აღნიშნოს, რომ „შედარებითი გზით აღდგენილ **S2** და **03 ჰ**-ს სრულებით არ ჰქონდა ადგილი სვანურშიო“, ამასთანავე „**ად**- წინდებულის **-დ**- ყრუდება **S2** და **03 ბ**-სთან ასიმულაციის გამო, ხოლო იმ შემთხვევებში, სადაც **ათ**- დაცულია და **ბ**- არ ჩანს, უკანასკნელი იქ დაკარგულიაო“, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, **ჰ**-ს პრიმარობა მაინც შესაძლებლად მიაჩნია, და, აი, რატომ: 1. „ლახამულურში **ათ**- პრევერბის ნაცვლად **ად**-ის ხმარება (ე. ი. **ათ**-ისა და **ად**-ის აღრევა) შედარებით ახალი მოვლენა უნდა იყოს“, რასაც მხარს უჭერს შემდეგი გარემოება: „ა) ყველა დიალექტში **ათ**- უგამონაკლისოდ არის გატარებული, ბ) ლახამულურშივე უპირატესად **ათ**-იხმარება² და გ) თუ **-დ**-ს **S2** და **03 ბ**-ს აყრუებს, ეს უკანასკნელი ხომ ლახამულურშიც უნდა ყოფილიყო (და არის კიდევ ზოგან შემონახული: **ათ-ბ-ჰ**, **ათ-ბ-გრმ**...)“. აქედან გამომდინარე, ავტორი თვლის, რომ „ლახამულურის ეს მოვლენა ***ჰ**-ს გასაბათილებლად ვერ გამოდგება“. 2. **ად**- წინდებულის **დ**-, მართალია, **ბ**-ს შეუძლია დაიმსგავსოს და **-თ**-დ აქციოს, მაგრამ სადაც **ათ**- მოგვეპოვება და **ბ**- არ არის, იქ **ბ**-ს დაკარგვას იგი ორი გზით ვარაუდობს: „ან პირდაპირ, უშუალოდ: ***ად-ბ-ჰემ** → ***ათ-ბ-ჰემ** → **ათ-ჰემ** „დათიბე“, ან **ბ**-ს გადასვლით **ჰ**-ში: ***ად-ბ-ჰემ** → ***ათ-ბ-ჰემ** → ***ათ-ჰემ** → **ათ-ჰემ**“, თუმცა ფონეტიკურად ერთი და მეორეც სვანურში შეუძლებლად მიაჩნია, რაც ***ჰ**-ს პრიორიტეტულად გამოცხადებაზე ხელს არ აღებინებს და ფიქრობს, რომ „ზემოთმოყვანილ მაგალითებში არსებული **S2** და **03 ბ**- ***ჰ**-საგან არის წარმომდგარი ხმოვნების წინ ან ანალოგიითაა მიღებული. ამ შემთხვევაში კი **ბ**-რომ **ჰ**-საგან იყოს წარმომდგარი“, ეს საეჭვოდ მიაჩნია, რადგანაც „აგებულებით ამათ მსგავს

¹ დამატებითი მასალა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, სამწუხაროდ, ჩვენც ვერ მოვიპოვეთ.

² ვინაიდან **ად**- წინდებულთან დაკავშირებით მსჯელობა გვექონდა ზემოთ — სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას (იხ. § 3.), ამიტომაც აქ ამაზე აღარ შევჩერდებით.

მაგალითებში, როგორცაა ზს. **ოთ-ა-ბ** „დავაბი“, **ათ-ა-ბ** „დააბი“ და სხვა, **ხ**-ს ადგილი არა აქვს“ და აქ **ხ**-ს ამავებ ზმნათა **ან**-პრევერბიანი ფორმების ანალოგიით ჰგონია მიღებული, კერძოდ:

ბზ., ბეჩ. ეცერ., ლხმ. ლნტ. უდრ. ზს., ლნტ.

ა ო რ ი ს ტ ი

1 ო- ხჷ -ჲდ	ო- ხჷ -ჲ	ა- ხჷ -ჲ „წამოვიღე, მოვიტანე“	ოთ- ხჷ -ჲ ¹ ათ- ხჷ -ჲ
2 ა- ხ -ჲდ	ა- ხ -ჲ	ა- ხ -ჲ	ათ- ხ -ჲ ¹
3 ან - იე (ან-აე),	ან - ოდ	ან - ოდ	

კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II

1 ო- ხჷ -ია	ო- ხჷ -ჲდა	ა- ხჷ -ადა „წამოვიღო“	ოთ- ხჷ -ია
2 ა- ხ -ია	ა- ხ -ჲდა	ა- ხ -ადა	ათ- ხ -ია და სხვ.

ნ ა მ ე ო ს რ უ ლ ი

ბზ.	ეცერ., ლხმ.	
3 ო- ხჷ -ია „მოუტანია“	ო- ხ -ია „გამოუგზავნია“ (?) ¹	ოთ- ხ ¹ -ია

ა ო რ ი ს ტ ი

1	ბქ. ო- ხჷ -ირმ „დავიჭირე“	ოთ- ხ -გრმ
2	ჲ- ხ -ირმ	ათ- ხ -გრმ ...

ა ო რ ი ს ტ ი

ბზ.		
3 ა- ხ -ჲდ ¹	ა- ხ -ად „მოუვიდა, მოუხდა, დაყო“	ა- ხ -ჲდ/ად „ჰქონდა, მოუხდა“
3 ა- ხ -ჲრა	ა- ხ -არა „შექმნია, მოსვლია“	ათ- ხ -ჲ/რა „თქვა“

პროფ. ვ. თოფურია ამ მოვლენას ანალოგიით იმიტომ ხსნის, რომ **ხ**- სვანური ენის ყველა დიალექტში დაცული არ არის, მათ შორის — არც ლაშხურში, სადაც არც ერთი აქ მოყვანილი მაგალითთაგანი **ხ**- ფორმანტით არ გვევლინება, და ნიმუშად მოჰყავს შემდეგი მაგალითები:

ა ო რ ი ს ტ ი

1 ოთ-ად „წავიღე, წავიყვანე“	უდრ. ო- ხჷ -ად „წამოვიღე, წამოვიყვანე“
2 ათ-ად	ა- ხ -ად
3 ად-დე	ან- დე

კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II

1 ოთ-და (ოთდჲ-ხჷი) „წავიღო, წავიყვანო“	ო- ხჷ -და „წამოვიღო, წამოვიყვანო“
2 ათ-და (ათდჲ- ხი)	ა- ხ -ია

მ ე ო ფ ა დ ი

1 ოთ-დეს „წავიღებ, წავიყვან“	2. ათ-დეს „წავიღებ, წავიყვან“
------------------------------	-------------------------------

¹ აღნიშნული საანალიზო ლექსემა ბალსქვემოურში „მოულწევია“-ს მნიშვნელობით დასტურდება.

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

3 ოთ-და „წაუყვანია“...

სგოთ- ია „მეუყვანია“

ა ო რ ი ს ტ ი

კ ო ნ ი უ ნ ქ ტ ი ვ ი II

1 ოთ-გრმ „დავიჭირე“

ოთ-გრმა „დავიჭირო“

2 ათ-გრმ

ათ-გრმა

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

3 ჩოთ-გრმა „დაუჭერია“
ათ-ნდა „თქვა“

ნ ა მ ყ ო ს რ უ ლ ი

ათ-ნრა||ათ-ნრენა „უთქვამს“ და ა. შ. (იქვე, 20-21).

5. აფიქსები რელატიურ ზმნებში. აბსოლუტურ ზმნებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური ფორმანტები მოგვეპოვება, რელატიურებში კი — სუბიექტისა და ობიექტისა. ობიექტი ორიც შეიძლება ახლდეს ზმნას, მაშინ უკანასკნელში სამი პირის ნიშანი იქნება წარმოდგენილი: სუბიექტისა და ორივე (პირდაპირი და ირიბი) ობიექტისა.

A. რელატიურ-გარდაუვალი ზმნა აწმყოში

S ზ.	O	sing. plur.	ზემოსვან.	ლენტ.	
1 მი	2	სი, სგვმ	ჯ-ალბტ	ჯ-ალბტ-ხუი	„გ-იყვარ(ვარ)“
	3	ეჩას, ეჯდარს	ხუ-ალბტ	ხუ-ალბტ-ხუი	„ვ-უყვარ(ვარ)“
2 სი	1	მი	მ-ალბტ	მ-ალბტ-ხი	„მ-იყვარ(ხარ)“
	Oe წმდ:	მი+ეჩას, ეჯდარს	ნ-ალბტ	გუ-ალბტ-ხი	„გვ-იყვარ(ხარ)“
	3	ეჩას, ეჯდარს	ხ-ალბტ	ხ-ალბტ-ხი	„უყვარ(ხარ)“
3 ეჯა	1	მი	მ-ალბტ		„მ-იყვარს“
	Oi წმდ:	მი+სი, სგვმ	გუ-ალბტ	} გუ-ალბტ	„გვ-იყვარს“
	Oe წმდ:	მი+ეჩას, ეჯდარს	ნ-ალბტ		„გ-იყვარს, -თ“
	2	სი, სგვმ	ჯ-ალბტ,	ჯ-ალბტ-ხ	„უყვარს, -თ“
	3	ეჩას, ეჯდარს	ხ-ალბტ,	ხ-ალბტ-ხ	
1 წმდ	Se 2	სი, სგვმ	ჯ-ალბტ-დ		„გ-იყვარ(ვარ)-თ“
	Se 3	ეჩას, ეჯდარს	ხუ-ალბტ-დ		„ვ-უყვარ(ვარ)-თ“
	Si 3	“ “	ლ-ალბტ-დ		„გ-უყვარ(ვარ)-თ“
2 სგვმ	1	მი	მ-ალბტ-დ		„მ-იყვარ(ხარ)-თ“
	Oe წმდ:	მი+ეჩას, ეჯდარს	ნ-ალბტ-დ	გუ-ალბტ-დ	„გვ-იყვარ(ხარ)-თ“
	3	ეჩას, ეჯდარს	ხ-ალბტ-დ		„უყვარ(ხარ)-თ“
3 ეჯდარ	1	მი	მ-ალბტ-“ნ“		
	Oi წმდ:	მი+სი, სგვმ	გუ-ალბტ-“ნ“	} გუ-ალბტ-ხ	„მ-იყვარ-ს/-ან“
	Oe წმდ:	მი+ეჩას, ეჯდარს	ნ-ალბტ-“ნ“		„გვ-იყვარ-ს/-ან“
	2	სი, სგვმ	ჯ-ალბტ-“ნ“,	ჯ-ალბტ-ხ	„გ-იყვარ-ს/-ან, -ს-თ“
	3	ეჩას, ეჯდარს	ხ-ალბტ-“ნ“,	ხ-ალბტ-ხ	„უყვარ-ს/-ან, -ს-თ“

B. რელატიურ-გარდამავალი ზმნები

a. ე რ თ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი			b. ო რ ო ბ ი ე ქ ტ ი ა ნ ი		
S	O ^{d-n}		O ^d		
	მხ. მრ.		ზემოსვ.		
1 მი	2 სი, სგაღ	ჯ-ტხე	„გ-აბრუნებ, -თ“	ეჩას, ჯ-აჰტი	„გ-აძლევე, -თ“
„	3 ეჩას, ეჯაღარს	ტუიხე	„გ-აბრუნებ“	ეჯაღარს ხუ-აჰტი	„გ-აძლევე“
		ლშხ. ტხე	„		
2 სი	1 მი	მ-გ-ტხე	„მ-აბრუნებ“	„	„მ-აძლევე“
„	Oe ნაღ	ნ-გ-ტხე	„გვ-აბრუნებ“	„	„გვ-აძლევე“
		ქესვ. გუ-ტხე	„		
„	3 ეჩას, ეჯაღარს	ტიხე	„აბრუნებ“	„	„აძლევე“
		ლშხ. ტხე	„		
3 ეჯა	1 მი	მ-გ-ტხე	„მ-აბრუნებს“	„	„მ-აძლევეს“
„	Oi ნაღ	გუ-ტხე	„გვ-აბრუნებს“	„	„გვ-აძლევეს“
„	Oe ნაღ	ზს. ნ-გ-ტხე	„	„	„
„	2 სი, სგაღ	ჯ-გ-ტხე, -ხ	„გ-აბრუნებ, -თ“	„	„გ-აძლევეს, -თ“
„	3 ეჩას, ეჯაღარს	ტიხე	„აბრუნებს“	„	„აძლევეს“
		ლშხ. ტხე	„		
Se ნაღ	2 სი, სგაღ	ჯ-გ-ტხე-დ	„გ-აბრუნებ-თ“	„	„გ-აძლევე-თ“
Se „	3 ეჩას, ეჯაღარს	ტუიხე-დ	„გვ-აბრუნებ-თ“	„	„გვ-აძლევე-თ“
		ლშხ. ტხე-დ	„		
Si „	3 „ „	ლ-გ-ტხე-დ	„	„	„გ-აძლევე-თ“
2 სგაღ	1 მი	მ-გ-ტხე-დ	„მ-აბრუნებ-თ“	„	„მ-აძლევე-თ“
„	Oe ნაღ	ნ-გ-ტხე-დ	„გვ-აბრუნებ-თ“	„	„გვ-აძლევე-თ“
		ქესვ. გუ-ტხე-დ	„		
„	3 ეჩას, ეჯაღარს	ტიხე-დ	„აბრუნებ-თ“	„	„აძლევე-თ“
		ლშხ. ტხე-დ	„		
3 ეჯაღარ	1 მი	მ-გ-ტხე-ხ	„მ-აბრუნებ-ენ“	„	„მ-აძლევე-ენ“
„	Oi ნაღ	გუ-ტხე-ხ	„გვ-აბრუნებ-ენ“	„	„გვ-აძლევე-ენ“
„	Oe „	ზს. ნ-გ-ტხე-ხ	„	„	„
„	2 სი, სგაღ	ჯ-გ-ტხე-ხ	„გ-აბრუნებ-ენ“	„	„გ-აძლევე-ენ“
„	ეჩას, ეჯაღარს	ტიხე-ხ	„აბრუნებ-ენ“	„	„აძლევე-ენ“
		ლშხ. ტხე-ხ	„		

როგორც აღნიშნულმა მაგალითებმა ცხადყვეს, „რელატიურ ფორმებში ხშირად არაა წარმოდგენილი ან სუბიექტური, ან ობიექტური ნიშანი“ (თოფურია 1967, 22).

ტაბულა IV

სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები რელატიურ ზმნებში

A. რელატ.-გარდაუვალი

B. რელატ.-გარდამავალი

a. ერთობიექტიანი

b. ორობიექტიანი

ა. ხმ. დაწყ. ფ.

ბ. თანხმ. დაწყ. ფ.

მხ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.		
S O	S	O ^d	S	O ^{d-n}	S	O ^{d-n}	S	O ^d O ^{d-n}		
1 {	2	∅-	ჭ-			∅-	ჭ-გ-	∅-	ჭ-	∅-
	3	ხჟ-/*ჰჟ-	∅-			-ჟ-	∅-	ხჟ-/*ჰჟ-	∅-	∅-
2 {	1	∅-	მ-			∅-	მ-გ	∅-	მ-	∅-
	Oe	∅-	ნ-			∅-	ნ-გ	∅-	ნ-	∅-
	3	ხ-	∅-			∅-	∅-	ხ-	∅-	∅-
3 {	1		მ-			*-	მ-გ-	*-	მ-	∅-
	Oi		გჟ-				გჟ-		გჟ-	∅-
	Oe		ნ-				ნ-გ-		ნ-	∅-
	2		ჭ- , -ხ				ჭ-გ- , -ხ		ჭ-	∅- , -ხ
	3		ხ- , -ხ	∅-			∅-		ხ-/*ჰ-	∅-
1 {	2	∅-	ჭ- - -რ			∅-	ჭ-გ- - -რ	∅-	ჭ-	∅- - -რ
	3	ხჟ-/*ჰჟ-	∅- - -რ			-ჟ-	∅- - -რ	ხჟ-/*ჰჟ-	∅-	∅- - -რ
	3	ლ-	∅- - -რ			ლ-გ-	∅- - -რ	ლ-	∅-	∅- - -რ
2 {	1	∅-	მ- - -რ			∅-	მ-გ- - -რ	∅-	მ-	∅- - -რ
	Oe	∅-	ნ- - -რ			∅-	ნ-გ- - -რ	∅-	ნ-	∅- - -რ
	3	ხ-	∅- - -რ			∅-	∅- - -რ	ხ-	∅-	∅- - -რ
3 {	1	*-	მ- - -"ნ", -ხ	*-	მ- - -ხ	*-	მ-გ- - -ხ	*-	მ-	∅- - -ხ
	Oi		გჟ- - -"ნ", -ხ	გჟ- - -ხ			გჟ- - -ხ		გჟ-	∅- - -ხ
	Oe		ნ- - -"ნ", -ხ	ნ- - -ხ			ნ-გ- - -ხ	ნ-	∅-	∅- - -ხ
	2		ჭ- - -"ნ", -ხ	ჭ- - -ხ			ჭ-გ- - -ხ	ჭ-	∅-	∅- - -ხ
	3		ხ- - -"ნ", -ხ	∅- - -ხ			∅- - -ხ	ხ-/*ჰ-	∅-	∅- - -ხ

რელატ.-გარდაუვ.
პრეფიქსები

რელატ.-გარდაუვ.
აფიქსები

§ 5. პირის ნიშნებისა და ზმნისწინების ურთიერთმიმართება. პირთა პრეფიქსული მორფემებისათვის ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმებში სხვადასხვაგვარი ფონოლოგიური პოზიცია იქმნება. ზმნისწინიან ფორმებში ეს მორფემები ხმოვნის ან თანხმოვნის მომდევნოდ არიან წარმოდგენილი, უზმნისწინო ფორმებში კი — პაუზის მომდევნოდ. აქედან გამომდინარე პირის მორფემათა უმეტესობა ამ ორ სხვადასხვაგვარ პოზიციაში სხვადასხვა ალომორფებით არის რეალიზებული. ამასთანავე, უზმნისწინო ფორმებშიც პირის ნიშანთა უმეტესობა სხვადასხვა სახით არის წარმოდგენილი იმის მიხედვით, თუ როგორ ფონოლოგიურ პოზიციაში არიან ისინი მოქცეული. ამის გათვალისწინებით დადგენილია შემდეგი წესი: „**უზმნისწინო ფორმებში** (ე. ი. **პაუზის მომდევნოდ**) პირისა და ძირეულ მორფემათა მიჯნაზე თანხმოვანთა თავმოყრა აკრძალულია“ (ონიანი 1998, 114-115). ამ წესის მოქმედებით განისაზღვრება სწორედ პირის ნიშანთა გარკვეული სახის ცვლილებები. თუმცა ეს ცვლილებები, წესის შესაბამისად, მხოლოდ თანხმოვნების წინა პოზიციაში ხორციელდება (რადგანაც პირის ნიშნებისა და ხმოვნების მიმდევრობას შეზღუდვა არ ახლავს). ამ წესის მოქმედების შედეგები თანხმოვნების წინ თანამედროვე სვანურში შემდეგი სახით წარმოგვიდგება: 1) **Si** /**ხჷ**-/ > /-**ჷ**-/ (თანხმოვნების წინ პრეფიქსის გამარტივება და ინფიქსად ქცევა), 2) **ხ**- > \emptyset (თანხმოვნების წინ პრეფიქსის დაკარგვა), 3) პირის ნიშანთა დიდ ნაწილში (**O1**, **O2**, **Oi**, **Oe**, **Si**), **C** ან **CC** სტრუქტურის პირის ნიშანთა **CV** სტრუქტურისად ქცევა (თანხმოვნების წინ პირის ნიშანში ხმოვანი ელემენტის გაჩენა). სწორედ ამ ცვლილებებით არის შეპირობებული უზმნისწინო ფორმებში პირის ნიშანთა სხვადასხვა ალომორფების გამოვლენა, ალომორფებისა, რომელთა ერთი ნაწილი ამის გამო ხმოვნების წინ არის წარმოდგენილი, ხოლო მეორე ნაწილი — თანხმოვნების წინ (იქვე, 115).

პირველი სუბიექტური პირის მორფემის (S1-ის) ალომორფთა განაწილება უზმნისწინო ფორმებში, ერთი მხრივ, როგორც უკვე ითქვა, იმაზეა დამოკიდებული, ხმოვნით იწყება ზმნის ფუძე, თუ — თანხმოვნით, ხოლო, მეორე მხრივ, იმაზე, ბაგისმიერია ეს ხმოვანი, თუ — არაბაგისმიერი.

თავკიდურხმოვანიან ზმნებში (ე. ი. პოზიციაში #—**V**) **S1** მორფემა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, წარმოდგენილია **ხ** ელემენტთან პრეფიქსით, კერძოდ კი **ხჷ**- ან **ხ**- ალომორფებით. **ხჷ**- დასტურდება არაბაგისმიერი ხმოვნების წინ, მაგ., **ხჷ**-არი „ვარ“, **ხჷ**-ასყი „ვაკეთებ“, **ხჷ**-ავნი (ლნტ. **ხჷ**-ავანი) „ვხნავ“, **ხჷ**-იშხი „ვიწვავ, ვიწვი“, **ხჷ**-ეშხი „ვეწვები“, **ხჷ**-აშჷ „ვანთებ“, **ხჷ**-იშჷ „ვინთებ“ და ა. შ., ხოლო **ხ**- ალომორფი კი **S1** მორფემის წარმომადგენლად მხოლოდ ბაგისმიერი ხმოვნების წინ დასტურდება, მაგ., **ხ**-ოსყი „ვუკეთებ“, **ხ**-ოვნი „ვუხნავ“, **ხ**-ოტხე „ვუბრუნებ“, **ხ**-ომარე „ვუმზადებ“; ლენტეხურში **ხჷ**- + **ო** > **ხჷ**-: ხუსყი /**ხჷ**-ოსყი/, ხუვნი /**ხჷ**-ოვნი/ [შდრ. **ხ**-ოსყი „უკეთებ“, **ხ**-ოვნი „უხნავ“ და ა. შ. (თოფურია 1967, 11)].

საინტერესო მოვლენა დასტურდება ლენტეხურ დიალექტშივე, კერძოდ, **გ** ხმოვნის წინ **S1** მ- ალომორფით არის გამოხატული, მაგ.: **მ**-გთრე „ვსვამ“, **მ**-გრდი „ვზრდი“, **მ**-გგემ „ვაგებ“, **მ**-გრმი „ვიჭერ“, **მ**-გლწი „ვწვებავ“ ... **ჟ**'ა-**მ**-გრდ „აღვზარდე, გავზარდე“, **ლა**-**მ**-გშ „დავლიე“, **ჩ**'ა-**მ**-გგ „ვაგავ“ ... გარდა ამისა, **მ**- პრეფიქსია წარმოდგენილი კიდევ ერთ ზმნაში (მხოლოდ ნამყო ძირითადასა და **II** კავშირებითში): **ჟ**'ა-**მ**-გი „ავდექი“, **ჟ**'ა-**მ**-გენ „ავდეგ“. სპეციალისტთა აზრით, **მ**- რომ აქ **S1** მორფემის კუთვნილებაა და არა **O1**-ისა, ნათლად ჩანს იქიდანაც, რომ **II** პირის ფორმაში მას **S2** **ხ**- ენაცვლება და არა — **O2** **ჯ**:- **ხ**-გთრე „სვამ“, **ხ**-გრდი „ზრდი“, **ხ**-გგემ „აგებ“ ... თანაც არც ერთ სხვა დიალექტში ასეთ რამეს აღვლილი არა აქვს (თოფურია 1967, 7-8; მაჭავარიანი 1953, 9; ონიანი 1998, 116).

სხვაგვარი ვითარებაა **თავკიდურთანხმოვანიან ზმნებში**, სადაც **S1** მორფემა წარმოდგენილია /-**ჷ**-/ ინფიქსით ან \emptyset -ით. /-**ჷ**-/ **S1** მორფემად იმ შემთხვევაში დასტურდება, როდესაც ფუძის პირველი ხმოვანი, რომელსაც ეს ინფიქსი უძღვის წინ, არის **ი** ან **ე** ხმოვნები; მაგ., **დ**-**ჷ**-იგე „ვაქრობ“, **ტ**-**ჷ**-იხე

„ვაბრუნებ“, გ-ტეჟნი „ვძლებ“ ... \emptyset მორფემა კი მაშინ, როდესაც ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის ხმოვანი არის უ, უ ან ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის უ, მაგ., სგურ „ვზივარ“, ტული (ბქ., ლნტ. ტული) „ვიძახი“, ყული (ბქ., ლნტ. ყული) „ვყვირი“, კუიშე „ვტეხ“ და სხვ. გარდა ამისა, როდესაც ძირეული მორფემის ხმოვანი არის გ, მაშინ S1 -უ- + გ > უ, მაგ., ღური (<ღ-უ-გრი) „მივდივარ, წავალ“, ზუდე (<ვ-უ-გდე) „მოვიტან“, ყული (<ყ-უ-გლე) „ვამბობ“ (თოფურია 1967, 4, 11; ონიანი 1998, 116).

რაც შეეხება ლაშხურ დიალექტს, იქ გვაქვს შედარებით განსხვავებული ვითარება, კერძოდ, თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში აქ S1 -უ- მხოლოდ და მხოლოდ ოთხ ზმნასთან დასტურდება, ესენია: ღური /ღ-უ-გრი/, ზუდე /ვ-უ-გდე/, ყული /ყ-უ-გლე/, ზუედნი. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურიდან არის ცნობილი, ყველა სხვა შემთხვევაში ამგვარ ზმნებში S1 მორფემა \emptyset ალომორფით არის წარმოდგენილი, რასაც ადასტურებს შემდეგი მაგალითები: გეჟნი „ვძლებ“, სედნი „ვრჩები“, გებნი „ვისვრები“, ღგე „ვაქრობ“, ცურე „ვტოვებ“ და მრავალი სხვა (თოფურია 1967, 116). ვფიქრობთ, მეორეულ მოვლენასთან გვაქვს საქმე, აქაც ამოსავალი -უ- უნდა იყოს (გ-უ-ეჟნი, ს-უ-ედნი, გ-უ-ებნი, ღ-უ-იგე, ც-უ-ურე), რომელიც, როგორც ჩანს, დროთა განმავლობაში დაიკარგა.

მეორე სუბიექტური პირის მორფემის (S2-ის) ალომორფთა განაწილება უზმნისწინო ფორმებში იმაზე და მოკიდებული, ხმოვნით იწყება ზმნის ფუძე, თუ — თანხმოვნით: თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში S2 მორფემა ყოველთვის ხ- ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., ხ-პრი „ხარ“, ხ-სყი „აკეთებ“, ხ-აჟნი „ხნავ“, ხ-იშნი „იწვავ, იწვი“, ხ-ეშნი „ეწვები“, ხ-ოსყი „უკეთებ“ ... ხოლო თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში — ყოველთვის \emptyset -ით, მაგ., ჰედნი „მოდიხარ“, ტიხე „აბრუნებ“, დიგე „აქრობ“, გეჟნი „ძლებ“, სგურ „ზიხარ“ ... (ონიანი 1998, 118).

მესამე სუბიექტური პირის მორფემის (S3-ის) პრეფიქსული წარმომადგენლები ან მხოლოდ ზმნისწინიან ფორმებში დასტურდება, ან — მხოლოდ უზმნისწინოში. ე. ი. S3 მორფემის ალომორფთა განაწილება ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმათა მონაცვლეობაზე არ არის დამოკიდებული (იქვე).

ობიექტურ პრეფიქსებში ფორმანტების მხრივ ისეთი სხვადასხვაობა არ დასტურდება, როგორც სუბიექტურებში.

პაუზის მომდევნოდ ობიექტურ პირთა მორფემები სხვადასხვა ალომორფებით არის წარმოდგენილი, ერთი მხრივ, ხმოვნების, ხოლო, მეორე მხრივ, თანხმოვნების წინ. აქ საუბარია პირდაპირობიექტურ პირის ნიშნებზე, რამდენადაც მხოლოდ ისინი დასტურდებიან როგორც ხმოვნების, ისე თანხმოვნების წინ; ირიბობიექტური პირის ნიშნები კი მუდამ ხმოვნების (ქცევის ან გვარის ნიშნების) წინ არიან წარმოდგენილი (იქვე).

პირველი პირდაპირობიექტური პირი ხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში) ყოველთვის მ- ალომორფით გამოიხატება, ხოლო თანხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში) — მუდამ მგ-თი, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან, ჩვეულებრივ, მუ-ენაცვლება, მაგ., მ-ამარე (ბქ., ლნტ. მ-ამარე) „მამზადებს“, მ-ახტატი (ლშხ. მ-ახტატი) „მხატავს“, მ-ადგარი (ლშხ. მ-ადგარი) „მკლავს“; მგ-ტხე „მაბრუნებს“, მუ-ცურე „მტოვებს“, მუ-ფშუდე „მიშვებს“ და სხვა.

რაც შეეხება **პირველ ირიბობიექტურ პირს** იგი მუდამ მ-თი გამოიხატება, რამდენადაც უზმნისწინო ფორმებში ის ყოველთვის ხმოვნების (ქცევის ან გვარის ნიშნების) წინ არის მოქცეული, მაგ., მ-ათური „მასწავლის“, მ-აჟდი (ლშხ. მ-აჟდი, ლნტ. მ-აჟდი) „მადღევს“, მ-იხტატი „მიხატავს“, მ-ეხტატი „მეხატება“ და ა. შ.

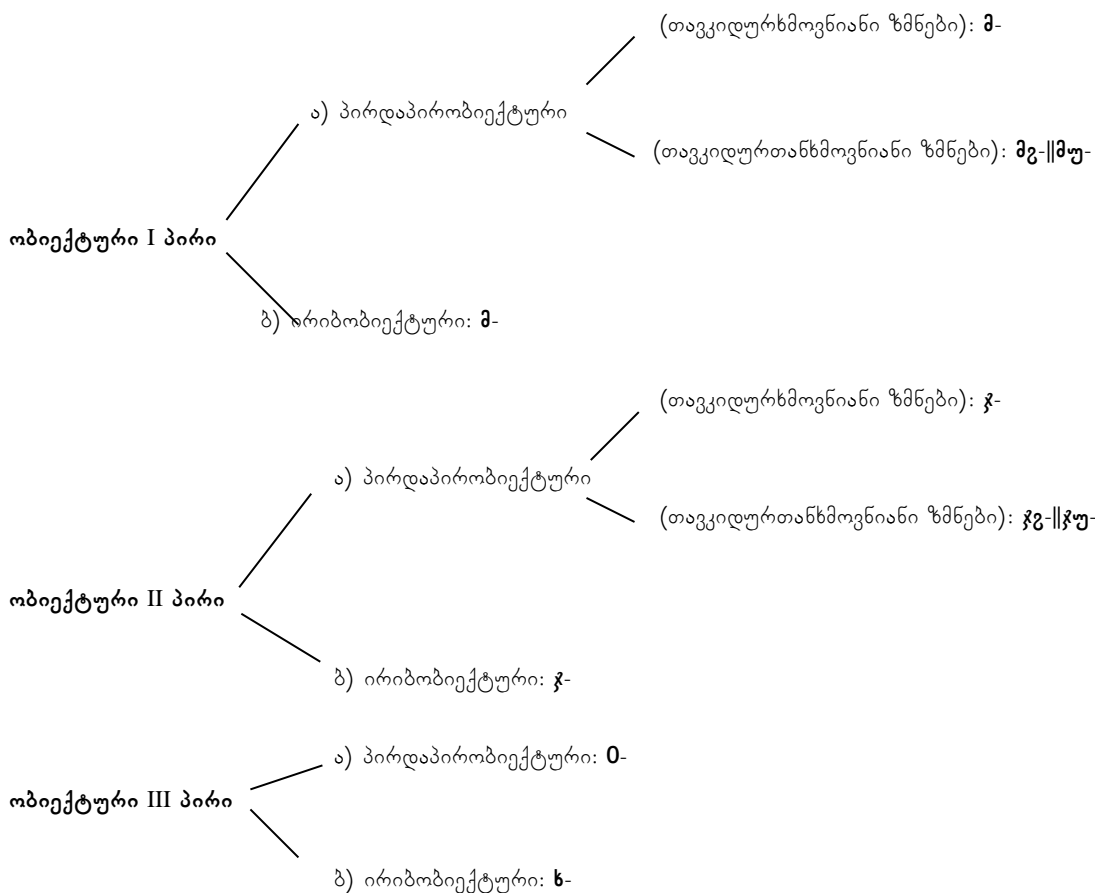
მეორე ობიექტური პირი ჯ- და ჯგ- ალომორფებით გამოიხატება. ამ ალომორფების განაწილების წესები მთლიანად ემთხვევა O1 მორფემის მ- და მგ- ალომორფთა განაწილების წესებს (იქვე).

მეორე პირდაპირობიექტური პირი ხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურხმოვნიან ზმნებში) ყოველთვის **ჟ**- ალომორფით გამოიხატება, ხოლო თანხმოვნების წინ (ე. ი. თავკიდურთანხმოვნიან ზმნებში) — ყოველთვის **ჯგ**-თი, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან **ჯუ**-ენაცვლება, მაგ. **ჟ**-ამარე (ბქ., ლნტ. **ჟ**-ამარე) „გამზადებს“, **ჯ**-ახტანტი (ლშხ. **ჯ**-ახტანტი) „გხატავს“, **ჯ**-ადგარი (ლშხ. **ჯ**-ადგარი) „გკლავს“; **ჯგ**-ტხე „გაბრუნებს“, **ჯუ**-ცურე „გტოვებს“, **ჯუ**-ფშუდე „გიშვებს“ და ა. შ.

მეორე ირიბობიექტური პირი ყოველთვის **ჟ**- პრეფიქსით გამოიხატება (**ჯგ**- ვარიანტი ამ ფუნქციით არ არსებობს), რადგანაც უზმნისწინო ფორმებში ის ყოველთვის ხმოვნების წინ არის მოქცეული, მაგ., **ჟ**-ათური „გასწავლის“, **ჯ**-აჰუდი „აძლევს“, **ჯ**-იხტანტი „გიხატავს“, **ჯ**-ეხტანტი „გეხატება“, **ჯ**-აყა „გყავს“ და სხვ.

მესამე ობიექტური პირი სეგმენტური მორფოლოგიური ერთეულით (**ხ**- პრეფიქსით) მხოლოდ იმ შემთხვევაში აღინიშნება, თუ ის ირიბი ობიექტია, **III** პირდაპირობიექტური პირის აღმნიშვნელად კი ასეთი ერთეული არც ერთ შემთხვევაში არ დასტურდება. **III** პირდაპირობიექტური პირი, მაშასადამე, ოპოზიციის არამარკირებული წევრია: ამარე „ამზადებს“, ახტანტი „ხატავს“, ადგარი „კლავს“, ტიხე „აბრუნებს“, ახზანტი „ახზავს“, ადრი „აწერს“ და ა. შ. **მესამე ირიბობიექტური პირი** კი უზმნისწინო ფორმებში ყოველთვის **ხ**- პრეფიქსით აღინიშნება (ვინაიდან ის ყოველთვის ხმოვნის წინ არის მოქცეული), მაგ., **ხ**-ათური „ასწავლის“, **ხ**-აჰუდი „აძლევს“, **ხ**-იხტანტი „უხატავს“, **ხ**-იხზანტი „უხზავს“, **ხ**-ეხტანტი „ეხატება“, **ხ**-აყა „აყავს“ და ა. შ. (თოფურია 1967, 15).

ობიექტური პირის ნიშანთა განაწილების სქემა

§ 6. უზმნისწინო ფორმათა უღლების ნიმუშები. უზმნათა უღლების პარადიგმებში (უზმნისწინოშიცა და უზმნისწინიანშიც), როგორც საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაა ცნობილი, გამოიყოფა წყობის ორი სახე: **სუბიექტური** და **ობიექტური**. სუბიექტურია წყობა, როდესაც პარადიგმაში სუბიექტური პირები და მათი ნიშნები იცვლება რომელობის მიხედვით; ობიექტური კი არის წყობა, როდესაც იცვლება არა სუბიექტური, არამედ ობიექტური პირები და მათი ნიშნები. ობიექტურ წყობაში, თავის მხრივ, შეიძლება გამოიყოს წყობის ორი ქვესახე: **პირდაპირობიექტური** და **ირიბობიექტური**. პირველ შემთხვევაში პირდაპირობიექტური პირები და მათი ნიშნები იცვლება, ხოლო მეორეში — ირიბობიექტური პირები და მათი ნიშნები.

იმის მიხედვით, თუ რა სახით არის წარმოდგენილი ცალკეული პირის ნიშნები და მათი ვარიანტები, უზმნისწინო ფორმებში შესაძლოა გამოიყოს უღლების პარადიგმის რამდენიმე ერთმანეთისაგან განსხვავებული მოდელი. ამ მოდელთა წარმოქმნა კი, როგორც უკვე ითქვა, შემდეგი გარემოებებით არის შეპირობებული: 1) სუბიექტური წყობისაა პარადიგმა, თუ — ობიექტური, 2) პირდაპირობიექტური წყობისაა ობიექტური წყობის პარადიგმა, თუ — ირიბობიექტური, 3) შეიცავს თუ არა უზმნის ფორმა ირიბობიექტურ პირს, 4) თავკიდურხმოვნია უზმნა, თუ — თავკიდურთანხმოვნია, 5) შეიცავს თუ არა უზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტს (ონიანი 1998,120).

1. **სუბიექტური წყობა**. ამ წყობის შიგნით შეიძლება გამოიყოს ორი მოდელი (I მოდელი, II მოდელი). I მოდელის მიხედვით იუღლის უირიბობიექტო (ორპირიანი გარდამავალი და ერთპირიანი) უზმნები, ხოლო II მოდელის მიხედვით კი — ირიბობიექტიანი (ორპირიანი გარდაუვალი და სამპირიანი) უზმნები.

I მოდელი. ამ მოდელის შიგნით შეიძლება გამოიყოს სამი ქვესახე (I1 მოდელი, I2 მოდელი, I3 მოდელი). I1 მოდელს შეადგენს ყველა თავკიდურხმოვნია უზმნა, I2 მოდელს — ყველა ისეთი თავკიდურთანხმოვნია უზმნა, რომლის ფუძეშიც ლაბიალური ელემენტი არ მოიპოვება, I3 მოდელს კი — ყველა ისეთი თავკიდურთანხმოვნია უზმნა, რომლის ფუძე ლაბიალურ ელემენტს შეიცავს. I მოდელის ნებისმიერი პარადიგმისათვის სავალდებულოა III პირის ფორმაში **03**-ის ნიშნის უქონლობა (რადგანაც აქ ყველა უზმნა უირიბობიექტოა).

I1 მოდელის ნიმუშები:

ხუ -აჲნი „ვხნავ“	ხუ -იქუმე „ვიცვამ“	ხუ -იშხი „ვიწვები“
ხ -აჲნი „ხნავ“	ხ -იქუმე „იცვამ“	ხ -იშხი „იწვები“
აჲნი „ხნავს“	იქუმე „იცვამს“	იშხი „იწვება“
ხუ -ატბიღე „ვათბობ“	ხუ -ამჲრე „ვამზადებ“	ხუ -ჲრი „ვარ“
ხ -ატბიღე „ათბობ“	ხ -ამჲრე „ამზადებ“	ხ -ჲრი „ხარ“
ატბიღე „ათბობს“	ამჲრე „ამზადებს“	ჲრი „არის“
ხუ -ი „ვარ“	ხუგ / ხუ -გგ/ „ვდგავარ“	
ხ -ი „ხარ“	ხ -გგ „დგახარ“	
ლ -ი „არის“	ლ -გგ „დგას“	

მაშასადამე, ამ მოდელისათვის დამახასიათებელია **S1 ხუ**-, **S2 ხ**-და **S3 ლ**- ან **∅** და ამავე დროს **03**-ის ნიშნის უქონლობა.

I2 მოდელის ნიმუშები:

დ-ჟ-იგე „ვაქრობ“	ჳ-ჟ-ედნი „მოვდივარ“	ღური „წავალ“
დიგე „აქრობ“	ჳედნი „მოდიხარ“	ღგრი „წახვალ“
დიგე „აქრობს“	ჳედნი „მოდის“	ღგრი „წავა“

ამ მოდელისათვის კი დამახასიათებელია **S1 -ჟ-**, **S2 Ø** და **S3 Ø**. ე. ი. II და III პირის ფორმები ერთმანეთს ემთხვევა.

I3 მოდელის ნიმუშები:

სგურ „ვიზივარ“	ტჟული „ვიძახი“	კჟიშე „ვტეხ“
სგურ „ვიხარ“	ტჟული „იძახი“	კჟიშე „ტეხ“
სგურ „ვის“	ტჟული „იძახის“	კჟიშე „ტეხს“

გამოდის, რომ სამივე პირის ფორმა ერთმანეთს ემთხვევა, პირის მორფემის სეგმენტური წარმომადგენელი კი არც ერთ მათგანში არ არის წარმოდგენილი (**სგურ**, **ტჟული**, **კჟიშე** ... ტიპის ფორმათა შესახებ დაწვრილებითი მიმოხილვა წარმოდგენილია ნაშრომის მე-3 თავში).

II მოდელი. გამოყოფენ ამ მოდელის ორ ქვესახეს (**II1**, **II2**). ორივე მათგანი ირიბობიექტიანია. **II1** მოდელს შეადგენს ისეთი თავკიდურხმოვნისა და ზმნები, სადაც პირის ნიშანთა მომდევნო ხმოვანი არ არის **ო**, **II2** მოდელს კი ისეთი ზმნები, რომლებიც ამ **ო**-ს (სახვისო ქცევის ნიშანს) შეიცავენ. **II** მოდელისათვის სავალდებულოა **III** პირის ფორმაში **03 ხ**-ს არსებობა.

II1 მოდელის ნიმუშები:

ხჟ-ათური „ვასწავლი“	ხჟ-აქტემ „ვაცმევ“	ხჟ-ემგო „ვსთხოვ“
ხ-ათური „ასწავლი“	ხ-აქტემ „აცმევ“	ხ-ემგო „სთხოვ“
ხ-ათური „ასწავლის“	ხ-აქტემ „აცმევს“	ხ-ემგო „სთხოვს“

ამ მოდელისათვის, როგორც ვხედავთ, დამახასიათებელია **S1 ხჟ-**, **S2 ხ-** და **III** პირის ფორმაში **03 ხ-**.

II2 მოდელის ნიმუშები:

ხ-ოხტატი „ვუხატავ“	ხ-ოგემ „ვუღვამ“	ხ-ოშტე „ვუნთებ“
ხ-ოხტატი „უხატავ“	ხ-ოგემ „უღვამ“	ხ-ოშტე „უნთებ“
ხ-ოხტატი „უხატავს“	ხ-ოგემ „უღვამს“	ხ-ოშტე „უნთებს“ ¹

პარადიგმის სამივე წევრი აქ ყოველთვის ერთმანეთს ემთხვევა. **I** პირის ფორმაში წარმოდგენილია **S1 ხ-**, მეორე პირისაში — **S2 ხ-**, ხოლო მესამეში — **03 ხ-**.

¹ აქ წარმოდგენილ მაგალითებში **I** პირის ნიშნის **ხ**- პრეფიქსის პარალელურად ბალსქვემოურ დიალექტში **ხჟ**- პრეფიქსიც დასტურდება, მაგ.: **ხჟ**-ოხტატი მი ბეფშუს ღჟაშს „ვუხატავ მე ბავშვს ჯიხვს“, **ხჟ**-ოგემ მი მეზტბელს ქორს „ვუღვამ“ მე მეზობელს სახლს“, **ხჟ**-ოშტე მი დადას ლემესგს „ვუნთებ მე ბეზიას ცეცხლს“...

2. **ობიექტური წყობა.** აქ შეიძლება გამოიყოს ორი მოდელი (III მოდელი, IV მოდელი). III მოდელს განეკუთვნება უირიზობიექტო, IV-ს — ყველა თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნები.

III მოდელი. გამოყოფენ ამ მოდელის ორ ქვესახეს (III1 და III2). III1 მოდელს შეადგენს ყველა თავკიდურხმოვნიანი, ხოლო III2-ს — ყველა თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნა.

III1 მოდელის ნიმუშები:

მ-ახტატი „მხატავს“	მ-ამარე „მამზადებს“
ჯ-ახტატი „გხატავს“	ჯ-ამარე „გამზადებს“
ახტატი „ხატავს“	ამარე „ამზადებს“

ამ მოდელისათვის, როგორც ვხედავთ, დამახასიათებელია **01 მ-**, **02 ჯ-** და **III** პირის ფორმაში პირის ნიშნის უქონლობა.

III2 მოდელის ნიმუშები:

მგ-ტხე „მაბრუნებს“	მგ-ცტრე მუ-ცტრე „მტოვებს“
ჯგ-ტხე „გაბრუნებს“	ჯგ-ცტრე ჯუ-ცტრე „გტოვებს“
ტხე „აბრუნებს“	ცტრე „ტოვებს“

01-ის ნიშანი აქ არის **მგ-**, **02-ისა** — **ჯგ-** (უ ელემენტის შემცველ ფუძესთან მათ, ჩვეულებრივ, **მუ-**, **ჯუ-** ვარიანტები ენაცვლება), **III** პირის ფორმა ყოველთვის პირის ნიშნის გარეშეა წარმოდგენილი.

IV მოდელის ნიმუშები:

მ-ახტატი „მიხატავს“	მ-ათური „მასწავლის“	მ-იხალ „ვიცი“
ჯ-ახტატი „გიხატავს“	ჯ-ათური „გასწავლის“	ჯ-იხალ „იცი“
ხ-ახტატი „უხატავს“	ხ-ათური „ასწავლის“	ხ-იხალ „იცის“
მ-ალატ „მიყვარს“	მ-აყა „მყავს“	მ-აგდი „მიძინავს“
ჯ-ალატ „გიყვარს“	ჯ-აყა „გყავს“	ჯ-აგდი „გიძინავს“
ხ-ალატ „უყვარს“	ხ-აყა „ჰყავს“	ხ-აგდი „სძინავს“

01-ის ნიშანი აქ ყოველთვის არის **მ-**, **02-ისა** — **ჯ-**, ხოლო **03-ისა** — **ხ-** (ონიანი 1998, 120-122).

პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების ამ წესებს უზმნისწინო ფორმებში, პროფ. ალ. ონიანის ვარაუდით, გამონაკლისი არა აქვს. რაც შეეხება ზმნისწინიან ფორმებს, იქ ვითარება განსხვავებულია. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში დასახელებულია ორი ძირითადი განსხვავება: 1) ხმოვნების წინ **S1 ხჟ-**, **ხ-**, **S2 ხ-** და **03 ხ-** არ დასტურდება, სამივე მორფემა ნულოვანი ალომორფით (ან **S1 ჟ-**თი) არის წარმოდგენილი (იხ. ალ. ონიანი, ქართველურ ენათა ისტორიული მორფოლოგიის საკითხები, 1978, 78-80); 2) თანხმოვნების წინ **01 მ-**სა და **02 ჯგ-**ს, **მ-**, **ჯ-** ვარიანტები ენაცვლება. ეს განსხვავებები კი გარკვეული სახის ზმნისწინთა დართვით არის შეპირობებული (იქვე, 123).

§ 7. ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართება.

თანამედროვე სვანურში, როგორც ცნობილია, არსებობს ზმნისწინთა ორი სხვადასხვა რიგი სხვადასხვა მორფოლოგიური ფუნქციით. პირველ მათგანში ერთიანდება **ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-**, ხოლო მეორეში — **ჟი**, **ჩუ**, **სგა**, **ქა** ზმნისწინები. ცნობილია ისიც, რომ პირის მორფემათა ალომორფების განაწილებაზე მხოლოდ პირველი რიგის ზმნისწინები ახდენენ გავლენას, რომელთა ძირითადი ფორმები (**ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-**) ყველა დიალექტში თითქმის ერთნაირად არის წარმოდგენილი, ერთადერთ გამონაკლისად ითვლება **ეს-** ზმნისწინი, რომლის ლენტეხური (ზოგ კილოკავში, აგრეთვე, ჩოლურული) ვარიანტი არის არა **ეს-**, არამედ **ას-** (თოფურია 1967, 52-70; ონიანი 1998, 123).

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოყოფილია ამ ზმნისწინთა ალომორფების განაწილების რამდენიმე ზოგადი წესი, რომელთაგანაც პირველი ორი წესი ზმნისწინთა ხმოვან ელემენტებს შეეხება, დანარჩენი კი თანხმოვან ელემენტთა ნაირსახეობას, ან მათ ქონება-უქონლობას (ონიანი 1998, 123).

I წესი. ზმნისწინთა **ა** ელემენტის ნაცვლად წარმოდგენილია **ე** (ლამხურში და ზოგჯერ ბალსქვემოურშიც; **განსაკუთრებით ცხუმარულ კილოკავში**), **ჲ** (დანარჩენ დიალექტებში). ეს წესი შეეხება **ლა-**, **ან-**, **ად-** ზმნისწინებს ყველა დიალექტში და **ას-** ზმნისწინს ლენტეხურში. სამეცნიერო მიმოქცევაში წარმოდგენილი საანალიზო მასალის მიხედვით, ასეთია ვითარება:

ა) სათავისო ქცევის ფორმაში, ე. ი. თუ ზმნა შეიცავს სათავისო ქცევის მორფემას, არა აქვს მნიშვნელობა, რომელი ალომორფი იქნება **ი-**, **ი-** თუ **Ø**, მაგ., **ჲ-ხ-ი-სუ** „გაიკეთე“, **ლჲ-ხ-ი-ბ** (ბზ. **ლჲ-ხ-ი-ბ**, ცხუმ. **ლე-ხ-ი-ბ**) „შეიბი“, **ჲთ-ი-ბ** (ცხუმ. **ეთ-ი-ბ**) „შეიბი“, **ლჲ-ა-ქუ-ე** (ცხუმ. **ლე-ა-ქუ-ე**) „ჩაიცვა“, **ჲნ-სუ-ე** (ცხუმ. **ენ-სუ-ე**) „გაიკეთა“, **ჲთ-გემ** „აიშენებ“, **ჲდ-გემ** „აიშენებ“; ლშხ. **ე-ხ-ი-სუ**, **ლე-ხ-ი-ბ**, **ეთ-ი-ბ**, **ლე-ა-ქუ-ე**, **ე-ხ-ი-შუ** „აინთე“, **ენ-ი-შუ** „აინთო“, **ეთ-ი-შუ** „დაინთე“, **ედ-ი-შუ** „დაინთო“ და სხვა (შანიძე 1957, 337; თოფურია 1967, 56-57).

ბ) სასხვისო ქცევის ფორმაში, თუ ის შეიცავს სასხვისო ქცევის მორფემის **ი-**, **ი-** ალომორფებს, ან **ი-**ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., **ჲ-მ-ი-ვ(დ)** „მომიტანე“, **ჲ-ჯ-ი-ვ(დ)** „მოგიტანე“, **ჲ-მ-ი-სუ** „გამიკეთე“, **ჲ-ჯ-ი-სუ** „გაგიკეთე“, **ჲ-მ-ვიდ** „მომიტანა“, **ჲ-ჯ-ვიდ** „მოგიტანა“; ლშხ. **ე-ჯ-ვიდ**, **ე-მ-ი-შუ** „ამინთე“, **ლე-მ-ი-თე** „გამინაწილა“, **ლე-ჯ-ი-თე** „გაგინაწილა“ და სხვა (ონიანი 1998, 124).

გ) პრეფიქსიანი ვნებითის ფორმაში, ე. ი. თუ ზმნა შეიცავს ვნებითი გვარის მორფემის **ი-**, **ი-**, **ე-**, **ე-** ალომორფებს, ან **ი-**სა და **ე-**ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., **ჲთ-შიხ-ი** „დაიწვები“, **ჲდ-შიხ-ი** „დაიწვება“, **ჲთ-ყაჩ** „თავი დაანება“, **ლჲ-ხ-ტჲნ** „მიუბრუნდა“, **ლჲ-ხ-შჲნ** „მიემგელა, შეეწია“; ლშხ. **ეთ-შიხ-ი**, **ედ-შიხ-ი**, **ეთ-ყაჩ**, **ლე-ხ-ტაჩ**, **ლე-ხ-შაღ**, **ეთ-ი-ტჲნ** „გაიქეცი“¹, **ედ-ი-ტჲნ** „გაიქეცა“, **ე-ხ-ი-ტჲნ** „გამოიქეცი“; ბზ. **ჲთ-ი-ტჲნ**, **ჲდ-ი-ტჲნ**, **ჲ-ხ-ი-ტჲნ** (შანიძე 1957, 345-346).

ვინაიდან სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნული ზმნისწინებისა (**ლა-**, **ან-**, **ად-**) და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართების შესახებ ჩოლურულთან დაკავშირებით აქამდე არაფერი არ იყო ნათქვამი, აქედან გამომდინარე აუცილებლად მივიჩნიეთ საკითხის საგანგებოდ შესწავლა. ჩვენი დაკვირვებით, ჩოლურულში ამ მხრივ ასეთი ვითარებაა:

ა) სათავისო ქცევის ფორმაში ზმნისწინთა **ა** ელემენტის ნაცვლად უმეტესად წარმოდგენილია **ე**, მაგ.: **ე-ხ-ი-სუ** „გაიკეთე“, **ეთ-ი-ბ** „შეიბი“, **ლე-ა-ქუ-ე** „ჩაიცვა“, **ენ-სუ-ე** „გაიკეთა“, **ეთ-გემ** „აიშენებ“, **ენ-ი-შუ** „აინთო“, **ეთ-ი-შუ** „დაინთე“, **ენ-ი-შუ** „აინთო“, **ლე-ხ-ი-ცუ** „მოიკიდე“, **ლე-ა-ცუ-ე** „მოიკიდა“, თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც **ა-**იანი ფორმებიც გვხვდება (შდრ. **ათ-გემ** „აიშენებ“ და ა. შ.).

ბ) სასხვისო ქცევის ფორმებში კი ძირითადად **ე** გვაქვს, მაგ.: **ე-მ-ი-ვ** „მომიტანე“, **ე-ჯ-ი-ვ** „მოგიტანე“, **ე-მ-ი-სუ** „გამიკეთე“, **ე-ჯ-ი-სუ** „გაგიკეთე“, **ე-მ-ვიდ** „მომიტანა“, **ე-ჯ-ვიდ** „მოგიტანა“, **ე-მ-ი-შუ** „ამინთე“, **ლე-მ-ი-თე** „გამინაწილა“, **ლე-ჯ-ი-თე** „გაგინაწილა“ და სხვ.

¹ იგივე ვითარებაა ბალსქვემოური დიალექტის ცხუმარულ კილოკავშიც.

გ) რაც შეეხება პრეფიქსიანი ვნებითის ფორმებს, იქ აღნიშნული ელემენტი ასევე ე-ს სახით წარმოგვიდგება, მაგ.: ეთ-შიხ-ი „დაიწვები“, ედ-შიხ-ი „დაიწვება“, ედ-ყაჩ „თავი დაანება“, ლე-ხ-ტახ „მიუბრუნდა“, ლე-ხ-ზად „მიეშველა, შეეწია“, ეთ-რ-ტუნ „გაიქეცი“, ედ-რ-ტუნ „გაიქცა“, ე-ხ-რ-ტუნ „გამოიქეცი“ და ა. შ.

როგორც საანალიზო მასალიდან გამოჩნდა, ჩოლურულში თითქმის ლაშურ-ბალსქვემოთურისებური ვითარება ვლინდება, რაღა თქმა უნდა, ნიუანსური სხვაობები აქაც შეიმჩნევა, რაც გასაკვირი არც არის, რადგანაც სხვაობას თვით ერთი დიალექტის ფარგლებშიც აქვს ხოლმე ადგილი.

სხვა დიალექტებისაგან განსხვავებით, ბალსქვემოთურში არასინკოპირებული ე- (ასევე ე̄) არ იწვევს ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტის ცვლილებას ა > ა̄ (იქვე, 342-343). შდრ., ერთი მხრივ, ბზ. ათ-ე-ყჩ „თავი დაანება“, ლა-ხ-ე-ტხ „მიუბრუნდი“, ლა-ხ-ე-შდ „მიეშველე, შეეწიე“ და, მეორე მხრივ, ბქ., ლნტ. ათ-ე-ყჩ, ლა-ხ-ე-ტხ, ლა-ხ-ე-შდ და ლშხ. ეთ-ე-ყჩ, ლე-ხ-ე-ტხ, ლე-ხ-ე-შდ (ონიანი 1998, 124). ლაშურისებური ვითარება ვლინდება ბალსქვემოთური დიალექტის ცხუმარულ კილოკავშიც (შდრ. ცხუმ.: ეთ-ე-ყჩ, ლე-ხ-ე-ტხ, ლე-ხ-ე-შდ).

როგორც სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, ლენტეხურში ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტის სხვა სახესხვაობა არ ვლინდება. რაც შეეხება დანარჩენ დიალექტებს, ამ დიალექტებისთვის ჩამოყალიბებულია კიდევ ერთი წესი:

II წესი. ოთხივე ზემოაღნიშნული ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტები წარმოდგენილია ო-ს¹ სახით. ასეთია ვითარება შემდეგ შემთხვევებში:

ა) პირველი სუბიექტური პირის ფორმაში (გარდა ინკლუზივის ფორმისა); ე. ი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინს მოსდევს **Si** მორფემა, სულერთია, რომელი ალომორფია წარმოდგენილი — ნულოვანი ალომორფის ჩათვლით, მაგ., ო-ხტ-აგ „ავაგე, ავაშენე“, ლო-ხტ-აგ „მივადგი, მივაშენე“, ოთ-აგ „ავაშენე“, ოთ-ხატატ „დავხატე“, ონ-ჯუ „მოვიტანე“, ონ-ჯ-ტ-ედ „მოვედი“, ო-ჭაბ „თოვლი გავკვალე“, ოს-აგ „დავადგი, დავაშენე“ და ა. შ.

ბ) ისეთ ზმნურ ფორმებში, რომლებიც შეიცავენ გჷ- პრეფიქსს (გ- ვარიანტიტურთ) და რომლითაც აღინიშნება I ობიექტური პირი და მისი მრავლობითი რიცხვი (ზემოსვანურ დიალექტებში აგრეთვე — ინკლუზივი), მაგ., ლო-გჷ-აბ „შეგვაბი“, ო-გჷ-ხატატე „დავგხატა“, ო-გჷ-მარე „მოგვაშადა“, ო-გჷ-რმე „დავვიჭირა“; ლშხ. ო-გ-მარე, ო-გ-გრმე და სხვა.

გ) სასხვისო ქცევის ფორმაში, თუ ეს ფორმა შეიცავს სასხვისო ქცევის მორფემის ო-, ო̄ ალომორფებს, ან ო-ს რედუქციის საფუძველზე მიღებულ ნულოვან ალომორფს, მაგ., ო-ხ-ო-ვ(დ) „მოუტანე“, ოთ-ო-ვ(დ) „მიუტანე“, ოთ-ვიდ „მიუტანა“, ლშხ. ოს-გე „დაუდგა“, ო-ხ-რ-შტე „აუნთო“, ლო-ხ-რ-შტე „შეუნთო“, ოს-რ-გან „დაუდგა“ და ა. შ (ონიანი 1998, 125).

როგორც ვნახეთ, I და II წესთა ურთიერთმიმართების მიხედვით სვანური ენის დიალექტებში ადგილი აქვს არსებითი ხასიათის სხვაობას. როგორც აღნიშნულია, დასტურდება ზმნის ისეთი ფორმებიც, სადაც ერთდროულად ორივე წესის რეალიზაციის პირობა არსებობს (ასეთია, მაგ., სათავისო ქცევის, ან პრეფიქსიანი ვნებითი გვარის ზმნათა I სუბიექტური პირის ფორმა). ასეთ ფორმებში ორიდან, ცხადია, მხოლოდ ერთი წესის რეალიზაციაა შესაძლებლად მიჩნეული: ან I წესისა, ე. ი. ა > ა̄ (ე), ან II-ისა, ე. ი. ა (ე) > ო. ამ მხრივ ერთმანეთს უპირისპირდება დიალექტთა ორი ჯგუფი: ლაშურსა და ბალსქვემოთურში (ზოგი კილოკავის გამოკლებით) ასეთ შემთხვევაში II წესი ხორციელდება (ე. ი. ზმნისწინთა ა, ე > ო), ბალსქვემოთურსა და ბალსქვემოთურის ზოგ კილოკავში (მაგ.,

¹ ვინაიდან აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საუბარი გვქონდა სუბიექტური აფიქსების განხილვისას, ამიტომ აქ ამ საკითხზე მსჯელობას აღარ გავაგრძელებთ (იხ. § 3.).

ლახამულურში) — I წესი (ე. ი. ზმნისწინთა $a > \tilde{a}$), მაგ., ლშხ. **ო**-ხ-ყიდ „ვიყიდე“, **ოთ**-იგ „ავიშენე“, **ლო**-ხ-ჭოდ „გვიტხე“, **ო**-ხ-ტ-იკ „ავიღე“, ბქ. **ო**-ხ-ტ-ი-ყდ, **ოთ**-იგ, **ლო**-ხ-ჭედ¹, **ო**-ხ-ტ-ი-კ²; ბზ. **ა**-ხ-ტ-ი-ყდ, **ათ**-ტ-იგ, **ლა**-ხ-ტ-ჭედ, **ა**-ხ-ტ-ი-კ (თოფურია 1967, 13).

სპეციალურ ლიტერატურაში ბალსზემოური დიალექტისათვის კიდევ ერთი წესია ჩამოყალიბებული: „აქ I წესი არ ხორციელდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი პალატალურია (წინა რიგისა), ე. ი. როდესაც ის ა-ს ან ე-ს სახით არის წარმოდგენილი. ამის შედეგია, ერთი მხრივ, ის, რომ I წესთან კომბინაციაში II წესი არასდროს არ ხორციელდება, ე. ი. არ ხდება $a > \tilde{a}$ (რადგანაც \tilde{a} პალატალურია), მეორე მხრივ კი ის, რომ ე ელემენტი (რომელიც აგრეთვე პალატალურია) არასდროს არ იძლევა **ო**-ს **ეს**- ზმნისწინში, მაგ., **ეს**-ტ-აბ „დავაბი“, **ეს**-ტ-აგტშ „დავასხი“, **ეს**-დ-ტ-რი „მივდივარ“... (შდრ. ლშხ. **ოს**-აბ „დავაბი“, **ოს**-გომ „დავასხი“, **ოს**-დ-ტ-რი „მივდივარ“..., ბქ. **ოს**-აბ, **ოს**-დ-ტ-რი, **ოს**-ჭერი „მივყავარ“, **ოს**-გტირ „დავსვი“, **ოს**-დე „დაუდო“...)“ (ონიანი 1998, 125-126).

ისეთ ფორმებში, სადაც არ არსებობს I და II წესების რეალიზაციის პირობა, ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტები იმ სახითაა წარმოდგენილი, რა სახითაც ზემოაღნიშნულ ძირითად ვარიანტებში (**ლა**-, **ან**-, **ად**-, **ეს**-): **ა**-ხ-ა-სყ „გააკეთე“, **ან**-სყე „გააკეთა“, **ეს**-გე „დადგა“, **ათ**-ა-კტრ „დააგდე“, **ლა**-ხ-ა-ქტ „ჩააცვი“, ლნტ. **ად**-ა-ესნა „წაიღებდა“, **ან**-გედენი „მოვა“, **ლა**-ხ-ა-თონი „ასწავლის“ და სხვა.

ზმნისწინები (აგრეთვე ერთი და იმავე ზმნისწინთა პოზიციური ვარიანტები) ერთმანეთისაგან, როგორც ცნობილია, განსხვავდებიან თანხმოვანი ელემენტებითაც. III წესი შეეხება სწორედ ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტების ქცევასა და მათ მიმართებას პირის მორფემებთან.

III წესი. პრეფიქსულ მორფემათა მიჯნაზე (**ზმნისწინი + სუბიექტური ან ობიექტური პირის მორფემა**) თანამედროვე სვანურში თანხმოვანთა თავმოყრა, როგორც წესი, აკრძალულია. ამის გამოა, რომ თუ ზმნისწინის თანხმოვან ელემენტს უშუალოდ მოსდევს პირის მორფემის თანხმოვანი, მაშინ ერთ-ერთი მათგანი ნულთან არის გათანაბრებული.

III წესის რეალიზაციის პირობა მხოლოდ **ან**-, **ად**-, **ეს**- ზმნისწინთა შემცველ ფორმებში იქმნება, რამდენადაც მეორე ელემენტი, რომელსაც უშუალოდ მოსდევს პირის ნიშნები, მხოლოდ ამ ზმნისწინებშია თანხმოვანი (განსხვავებით **ლა**- ზმნისწინისაგან, სადაც მეორე ელემენტი ხმოვანია და არა — თანხმოვანი). III წესი, ამდენად, მხოლოდ **ან**-, **ად**-, **ეს**- ზმნისწინიან ფორმებში მოქმედებს. აქაც ამ წესის რეალიზაცია სხვადასხვაგვარად ხდება იმის მიხედვით, თუ კონკრეტულად რომელ პრეფიქსულ მორფემათა მიმდევრობასთან გვაქვს საქმე. ამის გათვალისწინებით სამეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია III წესის სამი სხვადასხვა ვარიანტი (**III₁ წესი**, **III₂ წესი**, **III₃ წესი**) (იქვე, 126).

III₁ წესი. პროფ. ვ. თოფურიას გამოკვლევის მიხედვით, თუ **ან**-, **ად**-, **ეს**- ზმნისწინთა მომდევნო პოზიციაში წარმოდგენილია **O₁ მ**- ~ **მგ**-, **O₂ ჯ**- ~ **ჯგ**-, **S₁ ლ**- ~ **ლგ**-, **O₁ გტ**- ~ **გუ**- ან **O_e ნ**- ~ **ნგ**-, მაშინ ნულთან მუდამ ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტი გათანაბრებული (თოფურია 1967, 54-55), მაგ.:

¹ შდრ. ცხუმარული **ლო**-ხ-ჭედ.

² შდრ. ცხუმარული **ო**-ხ-ტ-ი-კდ.

ან- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ა-მ-ვიდ	ა-მ-ვიდ	ა-მ-ვიდ	ა-მ-ვიდ	„მომიყვანა“
	ა-ჯ-ვიდ	ა-ჯ-ვიდ	ა-ჯ-ვიდ	ა-ჯ-ვიდ	„მოგვიყვანა“
	ა-ლ-ვიდ-დ	ო-ლ-ვიდ-დ	ა-ლ-ვიდ-დ	ა-ლ-ვიდ-დ	„მოვიყვანეთ“
	ო-გუ-ვიდ	ო-გუ-ვიდ	ა-გუ-ვიდ	ო-გ-ვიდ	„მოგვიყვანა“
	ა-ნ-ვიდ	ა-ნ-ვიდ	-----	-----	„მოგვიყვანა“
შდრ.	ან-ვიდ	ან-ვიდ	ან-ვიდ	ან-ვიდ	„მოიყვანა“

ად- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ა-მ-მის	ა-მ-მის	ა-მ-მის-ე	ე-მ-მის-ე	„დამიწვა“
	ა-ჯ-მის	ა-ჯ-მის	ა-ჯ-მის-ე	ე-ჯ-მის-ე	„დაგიწვა“
	ო-ლ-მის-დ	ო-ლ-მის-დ	ა-ლ-ო-მის-ე-დ	ო-ლ-მის-ე-დ	„დავუწვით“
	ა-გუ-მის	ო-გუ-მის	ა-გუ-მის-ე	ო-გ-მის-ე	„დაგვიწვა“
	ა-ნ-მის	ა-ნ-მის	-----	-----	„დაგვიწვა“
შდრ.	ათ-მის	ათ-მის	ათ-ო-მის-ე	ათ-მის-ე	„დაუწვა“

ეს- ზმნისწინი

	ბზ.	ბქ.	ლნტ.	ლშხ.	
	ე-მ-ყა	ე-მ-ყა	ა-მ-ს-აყა	ე-მ-ყა	„მიმყავს“
	ე-ჯ-ყა	ე-ჯ-ყა	ა-ჯ-ს-აყა	ე-ჯ-ყა	„მიგყავს“
	ე-ლ-ყა-დ	ო-ლ-ყა-დ	ა-ლ-ს-აყა-დ	ო-ლ-ყა-დ	„მივყავართ“
	ე-გუ-ყა	ო-გუ-ყა	ა-გუ-ს-აყა	ო-გ-ყა	„მიგვყავს“
	ე-ნ-ყა	ე-ნ-ყა	-----	-----	„მიგვყავს“
შდრ.	ეს-ყა	ეს-ყა	ას-ყა	ოს-ყა	„მიჰყავს“

ლენტეხურში, როგორც მაგალითებიდან ჩანს, **ას-** ზმნისწინიან ფორმაში **III1** წესის რეალიზაცია ხდება არა ზმნისწინის **ს** ელემენტის ნულთან გათანაბრებით, არამედ ზმნისწინის წყვეტილ მორფემად ქცევის, ე. ი. **ს** ელემენტის პირის ნიშნითა მომდევნოდ გადანაცვლების გზით. ამით ლენტეხური, ცხადია, განსხვავდება სვანურის ყველა სხვა დიალექტისაგან (იქვე, 56).

III2 წესი. როდესაც გვაქვს შემდეგი კომბინაცია — ზმნისწინები **ად-**, **ეს-** + **S1 ხჟ- ~ ხ-**, **S2 ხ-**, **O3 ხ-**, მაშინ **III** წესის რეალიზაციის საფუძველზე ნულთან გათანაბრებულია პირის ნიშნები (და არა ზმნისწინთა თანხმობის ელემენტები). **ეს-** ზმნისწინის თანხმობის ელემენტი კი ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის **ს-**ს სახით არის წარმოდგენილი, **ად-** ზმნისწინისა კი — უგამონაკლისოდ **თ-**ს სახით¹, მაგ.,

¹ ახლად მოპოვებული მასალის ანალიზის საფუძველზე უნდა ითქვას, რომ **ად-** ზმნისწინის თანხმობითი ელემენტი ყოველთვის უგამონაკლისოდ **თ-**ს სახით ნამდვილად არ გვხვდება (იხ. § 3.).

ეს-პეტუმ (ლნტ. ას-პეტუმ, ლშხ. ეს-გომ) „დაასხი“, ეს-გეტუმ (ლნტ. ას-გეტუმ, ლშხ. ეს-გომე) „დაასხა“, ბქ. ოს-პეტუმ „დავასხი“, ლშხ. ოს-აბ „დავები“, ეს-აბ „დააბი“, ოს-გომ „დავასხი“, ეს-გომ „დაასხი“; ოთ-ეტუმ „წავყვი“, ოთ-აბ „მივაბი“, ათ-აბ „მიაბი“, ათ-ბე „მიაბა“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 127-128), მაგრამ ბალსქვემოთური: ად-ბე „მიაბა“, ად-რეკლე „გარეკა“, ად-ბუტურე „გახლიჩა“, ად-ბელე „გაბერა“ და ა. შ.

თანამედროვე სვანურ დიალექტებში (გარდა ლაშხურისა) ამ წესს აქვს ორი გამონაკლისი:

1. პრეფიქსულ მორფემათა მიჯნაზე (**ზმნისწინი + პირის ნიშანი**) დასტურდება **თხ** თანმიმდევრობების რამდენიმე ნიმუში; **ოთ-ხჷ-ჲ** (ლნტ. **ათ-ხჷ-ჲ**) „წავილე“, **ათ-ხ-ჲ** (ლნტ., ბქ. **ათ-ხ-ჲ**) „წაილე“, ბზ. **ათ-ხ-ნდ** „თქვა“, ბქ. **ათ-ხ-გრმ** „დაიჭირე“ (თოფურია 1967, 17-20); 2. **ად-** და **ეს-** ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტის მომდევნო პოზიციაში გარკვეულ შემთხვევებში დასტურდება **S1 ჷ-**.

III წესი. კომბინაციაში — ზმნისწინი **ან-** + **S1 ხჷ-** ~ **ხ-**, **S2 ხ-**, ან **03 ხ-**, როგორც ცნობილია, ყოველთვის ზმნისწინის თანხმოვანი ელემენტი ნულთან გათანაბრებული, მაგ., **ო-ხჷ-ჲსყ** (ლნტ. **ა-ხჷ-ჲსყ**, ლშხ. **ო-ხჷ-ასყ**) „გავაკეთე“, **ა-ხ-ჲსყ** „გააკეთე“, **ო-ხ-სყე** (ლნტ. **ა-ხ-ოსყე**) „გაუკეთა“; ბქ. **ო-ხჷ-მჲრ** „გავამზადე“, **ა-ხ-მჲრ** „გაამზადე“, **ო-ხჷ-მგროჲჷ** „მოვმართე“, **ა-ხ-მგროჲჷ** „მომართე“ და სხვა.

როგორც ვხედავთ, **III** წესი ძირითადად პრეფიქსული მორფემების (**ზმნისწინებისა და პირის ნიშნების**) თანხმოვან ელემენტთა ურთიერთმიმართებას ასახავს. თუმცა სხვადასხვა მორფემების თანხმოვანთა ერთმანეთის გვერდით მოხვედრის პირობები შეიძლება წარმოიქმნას არა მხოლოდ ზმნისწინებისა და პირის ნიშნების მიჯნაზე, არამედ — ზმნისწინებისა და ძირეული მორფემების ზღვარზეც. ასეთი პირობები, როგორც წესი, **ან-**, **ეს-**, **ად-** ზმნისწინებისა და თავკიდურთანხმოვნიანი ზმნების უშუალო მიმდევრობაში წარმოიქმნება. ამ მიმდევრობისთვის კი ჩამოყალიბებულია კიდევ ერთი წესი, რომელსაც **IV** წესს უწოდებენ (ონიანი 1998, 128).

IV წესი. ძირეული მორფემის თანხმოვნის წინ მხოლოდ **ან-**, **ეს-** ზმნისწინთა თანხმოვანი ელემენტის არსებობა არის დასაშვები, **ად-** ზმნისწინის თანხმოვანი კი, როგორც წესი, ნულთან არის გათანაბრებული, შდრ., ერთი მხრივ, **ონ-ჷჷედ** „მოვედი“, **ან-ჷედ** „მოხვედი“, **ან-ჷად** „მოვიდა“, **ონ-ტეხ** „მოვბრუნდი“, **ან-ტეხ** „მობრუნდი“, **ან-ტახ** „მობრუნდა“, **ონ-ტხე** „მოვაბრუნებ“, **ან-ტხე** „მოაბრუნებ“, **მოაბრუნებს**“, ბზ. **ეს-ლჷრი** „მივდივარ“, **ეს-ლრი** „მიდიხარ, მიდის“, ლშხ. **ოს-ლჷრი**, **ეს-ლრი**, ბქ. **ოს-ხჷრი**, **ეს-ხრი**, ლნტ. **ას-ხჷრი**, **ას-ხრი** და, მეორე მხრივ, **ჲ-ტჷხე** (ბქ., ლშხ. **ო-ტხე**) „დავაბრუნებ“, **ა-ტხე** „დააბრუნებ, დააბრუნებს“, **ჲ-დგე** (ლშხ. **ა-დგე**) „გააქრობ, გააქრობს“, **ჲ-კჷჷმე** „გატეხ, გატეხს“ და სხვა. ზმნისწინთა აქ წარმოდგენილი ყველა უთანხმოვნო ვარიანტი (**ა-**, **ჲ-**, **ო-**) **ად-** ზმნისწინის კუთვნილებაა, რამდენადაც მთლიანად ემთხვევა მას მნიშვნელობით და მის სხვა ვარიანტებთან იმყოფება დამატებითი დისტრიბუციის დამოკიდებულებაში (შანიძე 1957, 340).

ამ წესს აქვს ორიოდე გამონაკლისი: ა) თანხმოვნის წინა პოზიციაში **ან-** ზმნისწინის თანხმოვანი ელემენტი ნულთან არის გათანაბრებული; ცნობილია ერთადერთი ზმნა, სადაც ასეთი ვითარება გვაქვს: **ო-ლჷერ** „მოვედი“, **ა-ლერ¹** „მოხვედი“, ბ) **ად-** ზმნისწინის **დ** ელემენტი თანხმოვნების წინა პოზიციაშიც წარმოდგენილია; ასეთ ვითარებას რამდენიმე ზმნასთან აქვს ადგილი და ისიც დიალექტთა მხოლოდ ერთ ნაწილში: **ოდ-ლჷერ** „წავედი“, **ად-ლერ** „წახვედი“, **ოდ-ჷჷედ** „მივედი, მივალწიე“, **ად-ჷედ** „მიხვედი, მივალწიე“, **ად-ჷად** „მივიდა, მივალწია“ (თოფურია 1967, 246).

V წესი. უზმნისწინო ფორმებში თანხმოვნის წინ წარმოდგენილი **გ** ელემენტიანი პირის ნიშნები (**01 მგ-**, **02 ჯგ-**, **0i გუ-** < **გჷგ-**, **0e ნგ-** და **Si ლგ-**) ზმნისწინიან ფორმებში, ჩვეულებრივ, ამ ელემენტის (**გ-**ს) გარეშე გვევლინებიან, მაგრამ ვითარება ასეთია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ზმნისწინის დართვით ამ ელემენტისათვის სარედუქციო პოზიცია წარმოიქმნება, ე. ი. როდესაც, ზმნისწინისა და პირის ნიშნის ხმოვანთა გარდა, ფორმაში მესამე ხმოვანიც მოიპოვება (რომელიც, ჩვეულებრივ,

¹ შდრ. ბალსქვემოთური, კერძოდ, ცხუმარული კილოკავის ლეზგარულ თქმაში დაფიქსირებული **ან-ღირ** „წამოდი“, სადაც **ან-** ზმნისწინი სრულად არის წარმოდგენილი.

ძირეული მორფემის კუთვნილება), მაგ., ა-მ-ტის „დამაბრუნა“, ა-მ-ცტირ „დამტოვა“, ა-ჯ-ტის „დაგაბრუნა“, ა-ჯ-ცტირ „დაგტოვა“, ო-გჟ-ტის „დაგვაბრუნა“, ო-გჟ-ცტირ „დაგვტოვა“, ა-ნ-ტის „დაგვაბრუნა“, ა-ნ-ცტირ „დაგვტოვა“, ა-ლ-ტის-დ „დავაბრუნეთ“, ა-ლ-ცტირ-დ „დავტოვეთ“... (შდრ. უზმნისწინო ფორმები მგ-ტზე „მაბრუნებს“, მგ-ცტრე „მტოვებს“). აქ, როგორც ვხედავთ, საქმე გვაქვს ხმოვნის რედუქციის ჩვეულებრივ ნიმუშთან; აღნიშნულ პირის ნიშნებში ხმოვნიან ვარიანტებთან უხმოვნო ვარიანტთა მონაცვლეობა, მაშასადამე, გ ელემენტის რედუქციის შედეგია. ბუნებრივია ამიტომ, რომ ზმნისწინიან ფორმებში გ ელემენტის ალომორფები მხოლოდ იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, როდესაც ამ ელემენტის რედუქციის პირობა არ არსებობს, ე. ი. როდესაც ფორმაში მხოლოდ ორი ხმოვანია მოცემული (**ზმნისწინისა და პირის ნიშნისა**), მაგ., ა-მგ-ტს „დამაბრუნე“, ა-მგ-ცტრ||ა-მჟ-ცტრ „დამტოვე“, ა-ჯგ-ტს „დაგაბრუნე“, ა-ჯგ-ცტრ||ა-ჯჟ-ცტრ „დაგტოვე“, ო-გჟ-ტს „დაგვაბრუნე“, ო-გჟ-ცტრ „დაგვტოვე“, ა-ნგ-ტს „დაგვაბრუნე“, ა-ნგ-ცტრ||ა-ნჟ-ცტრ „დაგვტოვე“ და ა. შ.

ამ წესებიდან ამოსვლით, პროფ. ალ. ონიანი შესაძლებლად თვლის როგორც ზმნისწინების, ისე პირის ნიშნების დისტრიბუციულ დახასიათებას, მაგრამ, იქიდან გამომდინარე, რომ პირის მორფმათა ალომორფების განაწილება ზმნისწინებზეც ასევე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული, თანაც ზმნისწინთა ზოგი ალომორფი პირის გამომხატველადაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული, იქვე ზმნისწინთა დისტრიბუციულ ანალიზსაც წარმოგვიდგენს (ონიანი 1998, 130)¹.

§ 8. ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზი. განვიხილოთ ცალ-ცალკე სვანურ ზმნისწინთა ალომორფები.

ლა- ზმნისწინი. აღნიშნული ზმნისწინის ალომორფთა განაწილების სურათის დასადგენად, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, საკმარისია I და II წესთა გათვალისწინება, ვინაიდან ლა- ზმნისწინიან ფორმაში III და IV წესთა რეალიზაციის პირობა არასდროს არ წარმოიქმნება.

I წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ძირითადად, წარმოდგენილია ლწ- (ლაშხურში ლე-, ხოლო ბალსხემოურში ზოგჯერ ლწ-) ალომორფი, მაგ., შდრ. ბზ. ლწ-მლოკე „მოლოკა“, ლწ-ხტუტედ „ვეკითხე“, ლწ-ხლწტი „შეუყვარდება“, ლწ-ტხენი „დაბრუნდება“, ლწ-ხტიშგდ „ვიკადრე“, ბქ. ლწ-მბ „შეიბა“, ლწ-მბინე „დაიწყო“, ლწ-ტ. ლწ-მკიდ „აილო“, ლწ-ხტუტედლა „ჰკითხა“, ლწ-ხტეკადდ „მივაწყდით“, ლწ-მ. ლე-მლოკე „მოლოკა“, ლე-ხლწტი „შეუყვარდება“, ლე-ხტოდდა „ჰკითხა“, და ა. შ. (იქვე).

უნდა შევნიშნოთ, რომ სწორედ ლაშხურისებურ ვითარებასთან გვაქვს საქმე ბალსხემოური დიალექტის ზოგ კილოკავშიც (განსაკუთრებით ეს შეიძლება ითქვას ცხუმარულის შესახებ, რომელიც ზოგ მკვლევარს რატომღაც ნარევე დიალექტად მიაჩნია — იხ. თ. შარაძენიძე, სვანური ენის ცხუმარული კილოკავის ძირითადი თავისებურებანი, იკე, IX—X, თბ., 1958), მაგ. შდრ. ცხუმ. ლე-მლოკე „მოლოკა“, ლე-ხლწტი „შეუყვარდება“, ლე-მბე „შეიბა“, ლე-მბინე „დაიწყო“, ლე-ხტუტედლა „ჰკითხა“, ლე-ხტახ „მიუბრუნდა“, ლე-მსკორე „გაიფიქრა“, ლე-ხტხენი „მიუბრუნდება“ და ა. შ. პროფ. თ. შარაძენიძის გამოკვლევის მიხედვით, უმლაუტიანი ა-ს ე-დ ქცევის პროცესი ხორციელდება ზმნებში პრევერბებთან და წლ თემის ნიშანთან². ავტორის აზრით, ზმნისწინებში წ-ს ე-დ ქცევა ერთი იმ პროცესთაგანია, რომელიც ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ცხუმარულში. ხოლო მისი გავრცელება სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლებს შორის განსხვავებულია. იგი გამოყოფს ოთხი თაობის მეტყველებას: I თაობა — მოხუცები, რომლებიც, როგორც წესი, წ-ს ხმარობენ, ე-ს ხმარების შემთხვევები კი მათ მეტყველებაში

¹ ა. ონიანის მიერ ზმნისწინთა ალომორფების განაწილების შესახებ შემუშავებულ ზოგად წესებს წინამდებარე ნაშრომში დაწვრილებით წარმოვადგენთ, რადგანაც ჩვენ ამ წესებზე დაყრდნობით განვიხილავთ ზმნისწინთა დისტრიბუციას.

² თ. შარაძენიძის გამოკვლევაში შეგვხვდა ჩვენთვის უჩვეულო ფორმა — ლელემ [მაგ. მერამე ჭინემოჟ ლელემ (ტვ.) „მეორე შენ („თვითონმცა“) შეჭამეო („ჭამა“)], რომელიც მომდინარეობს ლწლემ ფორმისგან. თანამედროვე ცხუმარულში, კერძოდ, ტვიბერულ მეტყველებაში, მსგავსი რამ არ დაგვიფიქსირებია.

იშვიათია; **II თაობის** წარმომადგენლებთან, მართალია, **ე**-ს ხმარების შემთხვევები უფრო ხშირია, თუმცა უპირატესობა მაინც **ჰ**-ს ენიჭება; **III თაობის** წარმომადგენლებთან **ე**-ს ხმარება **ჰ**-ს ხმარებას უტოლდება, ე. ი. ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებას; რაც შეეხება **IV თაობას** (14-15 წლამდე მაინც), იგი მთლიანად **ე**-ზე არის გადასული. **ჰ** იშვიათად შეიძლება შეგვხვდეს გამონაკლისის სახით (შარაძენიძე 1958, 233-234).

ჰ → **ე**, როგორც ცოცხალი მოქმედი ფონეტიკური პროცესი, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია მითითებული, ცხუმარულის გარდა ბალსქვემოურის არც ერთ კილოკავში არ არის შემჩნეული (იქვე, 235).

ჰ → **ე** ფონეტიკური პროცესი, რომელიც ნახევარი საუკუნის წინ, მხოლოდ ცხუმარულში იყო შემჩნეული, ჩვენი დაკვირვებით, დღეს უკვე ფეხს იკიდებს ბალსქვემოური დიალექტის სხვა კილოკავებშიც (შდრ. ეცერ. ლე-მ/ნლოკე „მოლოკა“, ლე-მ/ნტიხ „დაიბრუნა“; ჰუბ. ლე-ხლატი||ლჰ-ხლატი „შეუყვარდება“, ლე-მსკორე||ლჰ-მ/ნსკორე „გაიფიქრა“ და ა. შ.), რაც, ამკარად, ინოვაციის იერს ატარებს.

ბალსქვემოური დიალექტის გარდა ამ ფონეტიკურ პროცესს ადგილი აქვს ისეთ დაშორებულ დიალექტში, როგორცაა ლაშხური, ამ დიალექტებს ერთმანეთთან ფაქტობრივ რაიმე უშუალო კონტაქტი არა აქვთ. საინტერესოა აგრეთვე ის, რომ მსგავსება ცხუმარულსა და ლაშხურს შორის მხოლოდ პროცესობრივი კი არ არის, არამედ ერთსა და იმავე მასალაზედაც ხორციელდება (ლაშხურშიც სწორედ ზმნისწინებში გვაქვს **ე**). თ. შარაძენიძის აზრით, „ცხუმარულში ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ის პროცესი, რომელიც ლაშხურში დიდი ხნის წინ განხორციელებულა“ (იქვე, 235).

რადგანაც ჩოლურულის შესახებ სპეციალურ ლიტერატურაში აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არაფერი თქმულა, აქედან გამომდინარე, აუცილებლად და მეტად მნიშვნელოვნად მივიჩნით გაგვეჩვენოს რა ხდებოდა ამ მხრივ ჩოლურულ მეტყველებაში, რომლის დიალექტად მიჩნევა, როგორც ცნობილია, დღემდე საცილობლადაა ქცეული ენათმეცნიერთა შორის.

როგორც ჩვენ მიერ მოპოვებული მრავალრიცხოვანი ჩოლურული დიალექტოლოგიური მასალის ანალიზმა ცხადყო, **I** წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ჩოლურულში, ძირითადად, წარმოდგენილია **ე**, თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც დასტურდება **ა**-იანი ფორმებიც, მაგ.: ლე-მლოკე „მოლოკა“, ლე-ხეჭუნელა „ჰკითხა“, ლე-ხლატი „შეუყვარდება“, ლე-მბე „შეიბა“, ლე-მბინე „დაიწყა“, ლე-მწყად „გამახსენდა“, ლე-ხქამ „დაემატა“, ლე-ხლდანხ „მიეცათ, შეეძინათ“, ლე-მსკიდდა „მოიხედა“, ლე-ხმად „უშველა“, ლე-მსგპნე „მოიქნია“, ლე-ხმგქრანხ „შეეჯიბრნენ“, ლე-ქუხ „თქვეს“ და ა. შ. ცხადია, პარალელურად ლა- ზმნისწინიანი ფორმებიც დასტურდება (შდრ. ლა-ხაშყედა „გახსენებია“, ლა-ხოჟუნდა „შეეცოდა“, ლა-ხაბიშე „მიაწოდა“ ...)¹.

შესაძლოა **ჰ** → **ე** ფონეტიკური პროცესი ჩოლურულში ლაშხურის გავლენას მიეწეროს, თუმცა უნდა ითქვას, რომ **ე**-ს შემცველი ზმნური ფორმები ქვემო ჩოლურულშიც (საყდარში, ბულეშში, ჰველიერში, დურაშში...) უხვად დაიძებნა, რასაც ლაშხურის გავლენას ნამდვილად ვერ მივაწერთ, რადგანაც, როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ, ქვემო ჩოლურული ლენტეხურის ძირითად გრამატიკულ მოვლენებს იზიარებს (ა. შანიძე, ვ. თოფური, ალ. ონიანი). ლენტეხურში კი, როგორც ზემოთ ითქვა, ძირითადად, ლჰ- ზმნისწინი დასტურდება, რომელიც თავდაპირველი ვითარების ამსახველად მიგვაჩნია.

¹ ვსარგებლობთ 2007 წელს საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის — „ჩოლურის ხეობის სვანურის მეტყველების ნიმუშები“ მასალებით (მ. სალიანი, ნ. შავრეშიანი). მასალის მოძიებაში დაგვეხმარა, აგრეთვე, წარმოშობით ჩოლურული, 20 წლის, შ. შავრეშიანი, რისთვისაც მას უღრმეს მადლობას მოვახსენებთ.

II წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, როგორც პროფ. ალ. ონიანის გამოკვლევიდან ჩანს, წარმოდგენილია **ლო-** (ბალსზემოურსა და ჩოლურულში ხშირად, ლაშხურში იშვიათად აგრეთვე **ლრ-**) ალომორფი, მაგ., **ლო-ხტ-აბ** „მივაბი“, **ლო-ხტ-აჭდ** „მივაყუდე“, **ლრ-ტეხ** „დავბრუნდი“ და სხვ. რაც შეეხება ლენტეხურს, იქ, გამომდინარე იქიდან, რომ II წესი არ მოქმედებს, ამიტომ, ცხადია, **ლო-** ალომორფიც შესაბამისად არ არსებობს (ონიანი 1998, 130).

საინტერესოა, რა ვითარებაა ამ მხრივ ბალსქვემოურ დიალექტში? მასალაზე დაკვირვებამ ნათლად დაგვანახა, რომ II წესის რეალიზაციის შემთხვევაში, ბალსქვემოურშიც, სხვა დიალექტების (ბალსზემოურის, ლაშხურისა და ჩოლურულის) მსგავსად **ლო-** ალომორფია წარმოდგენილი და ისიც საკმაო სიხშირით, მაგ.: **ლო-ხტ-აბ** „მივაბი“, **ლო-ხტ-აჭდ** „მივაყუდე“, **ლო-ხო** „მივეცი“, **ლო-ხ-სგი** „შეხედე“, **ლო-ხ-ჭუედ** „გკითხე“, **ლო-ხტ-ატხ** „დავუბრუნე“, **ლო-ხტ-ვგრენ** „შევეხვეწე, შევევედრე“, **ლო-ხტ-მეზირ** „შეველოცე“, **ლო-ხტ-ტგხელენ** „შევეკამათე, შევეწინააღმდეგე“, **ლო-ხტ-წერალ** „შევაგინე“, **ლო-ხტ-ჭაბ** „დავწყველე“, **ლო-ხ-ხტიდღს** „შეხვდი“, **ლო-ხტ-დირენ** „ვჭამე, ვისადილე“, **ლო-ხტ-მდირალ** „ვითამაშე“ და მრავალი სხვა.

ყველა სხვა შემთხვევაში (ე. ი. როცა არ მოქმედებს I და II წესი), როგორც ცნობილია, დასტურდება **ლა-** (ბალსზემოურსა და ჩოლურულში აგრეთვე **ლნ-**) ალომორფი, მაგ.: **ლა-ხ-სგჟრდა** (ლნტ. **ლა-ხ-ასკურდა**) „შეაჯდა“, **ლა-ხ-ბე** (ლნტ. **ლა-ხ-აბე**) „მიაბა“, **ლა-ხ-ხტიდ** „შეხვდი“, **ლა-მ-ტიხ** „დამიბრუნა“, **ლა-ჯ-ტიხ** „დავიბრუნა“, **ლა-ლ-ტიხდ** „დავუბრუნეთ“, ლნტ. **ლა-ხ-ოტიხა** „დაუბრუნებია“, **ლა-ხტ-აბ** „მივაბი“, **ლა-ხტემ** „მისცა“, ბზ., ჩოლ. **ლნ-ხ-ემ** „დალიე“, ბზ. **ლნ-ხ-ამ** (ჩოლ. **ლნ-ხ-ემ**) „შეჭამე“, **ლნ-ტახ** „დაბრუნდა“ და სხვა.

მაშასადამე, თანამედროვე სვანურში, სამეცნიერო მიმოქცევაში წარმოდგენილი მასალის მიხედვით, გამოყოფენ **ლა-** ზმნისწინის შემდეგ ალომორფებს: **ლა-**, **ლწ-**, **ლწ-**, **ლწ-**, **ლო-**, **ლრ-**, რომელთაც, ჩვენი აზრით, ლაშხურში, ჩოლურულსა და ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ცხუმარულში, ეცერულში, ჭუბერულში...) დადასტურებული **ლე-** ალომორფიც უნდა დაემატოს.

ან- ზმნისწინი. სხვადასხვა პოზიციაში **ან-** ზმნისწინის სხვადასხვა ვარიანტები დასტურდება, ესენია: **ა-**, **წ-** (ე-), **ო-**, **ან-**, **წნ-** (ენ-), **ონ-**. ყოველი კონკრეტული მათგანი, ცხადია, სრულიად განსაზღვრულ პირობებშია წარმოდგენილი:

წ- — III₁ ან III₃ წესთან ერთად I წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: **წ-მ-ვიდ** „მომიტანა“, **წ-ჯ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ნ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ლ-სყედ** „გავიკეთე“, **წ-ხ-ისყ** „გავიკეთე“, ბზ., ლნტ. **წ-გტ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ხტ-ისყ** „გავიკეთე“ და ა. შ. დიალექტთა ერთ ნაწილში კი, პროფ. ალ. ონიანის მოსაზრების თანახმად, ყველაზე რეგულარულად ლაშხურში, ასეთ შემთხვევაში **წ-**ს ნაცვლად **ე-** ალომორფი არის წარმოდგენილი, მაგ., შდრ. ლშხ.: **ე-მ-ვიდ**, **ე-ჯ-ვიდ**, **ე-ლ-სყედ**, **ე-ხ-ისყ...** (იქვე, 131). ჩვენი დაკვირვებით, ანალოგიურ ვითარებასთან გვაქვს საქმე ჩოლურულ მეტყველებაშიც, მაგ., შდრ. ჩოლ.: **ე-მ-ვიდ**, **ე-ჯ-ვიდ**, **ე-ჯ-ვიდე-ხ** „მოგვიტანენ“, **ე-გტ-ვიდ** „მოგვიტანე“ და ა. შ.

III₁ ან III₃ წესთან ერთად I წესის მოქმედების შემთხვევაში ბალსქვემოური დიალექტში ყოველთვის **წ-** არ გვაქვს. აღნიშნულ დიალექტში ხშირია **წ-**ს პარალელურად **ე-** ალომორფიანი ფორმების ხმარების შემთხვევები, მაგ., შდრ. ბქ.: **წ-მ-ვიდ||ე-მ-ვიდ** „მომიტანა“, **წ-ჯ-ვიდ||ე-ჯ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ნ-ვიდ||ე-ნ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ხ-ისყ||ე-ხ-ისყ** „გავიკეთე“..., ამასთანავე, **წ-ლ-სყედ** „გავიკეთეთ“, **წ-გტ-ვიდ** „მოგვიტანა“, **წ-ხტ-ისყ** „გავიკეთე“ ფორმათა პარალელურად **ო-ლ-სყედ**, **ო-გტ-ვიდ**, **ო-ხტ-ისყ** ფორმებიც დასტურდება. განსხვავებაა თვით ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავთა შორისაც, რაზეც მეტყველებს ის ფაქტი, რომ **წ-ლ-სყედ**, **წ-გტ-ვიდ**, **წ-ხტ-ისყ** ფორმები ცხუმარული კილოკავის წარმომადგენელთათვის სრულიად არაბუნებრივია.

ო- — III₁ ან III₃ წესთან ერთად II წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: **ო-გტ-ხატუე** „დაგვხატა“, **ო-გტ-მარე** „მოგვამზადა“, **ო-გტ-ვიდ** „მოგვიყვანა“, **ო-ხტ-ისყ** „გავაკეთე“, **ო-ხ-ისყ** „გაუკეთე“ და სხვა.

ა- — III₁ ან III₃ წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის მოქმედების საფუძველი, მაგ.: ა-მ-ვიდ „მომიყვანა“, ა-ჯ-ვიდ „მოვიყვანა“, ა-ნ-ვიდ „მოგვიყვანა“, ა-ლ-ვიდ „მოვიყვანეთ, მოვიტანეთ“, ა-ხ-სყ „გააკეთე“, ლნტ. ა-ხტ-სყ „გავაკეთე“ და ა. შ. (იქვე). რა თქმა უნდა, დიალექტებს შორის ნიუანსურ სხვაობებს აქაც აქვს ადგილი, ე. ი., III₁ ან III₃ წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის მოქმედების საფუძველი, ამ შემთხვევაში, ბალსქვემოურში ყოველთვის ა- ალომორფი არ გვაქვს. აღ. ონიანის მიერ დასახელებული წესისგან განსხვავებით, ა-ლ-ვიდ და ა-ხტ-სყ ფორმათა ნაცვლად ბალსქვემოურში ყოველთვის ო- ალომორფიანი (ო-ლ-ვიდ, ო-ხტ-სყ) ფორმები გვევლინება.

რაც შეეხება ან-ს, იგი, როგორც ეს სპეციალურ ლიტერატურაშია მითითებული, მხოლოდ I წესის მოქმედების შემთხვევაში დასტურდება, მაგ.: ან-სყე „გაიკეთა“, ან-კიდ „აილო“, ან-მეკრე (ლნტ. ან-მეკრე) „გაიგო“, ან-თხელე „იპოვა“ და სხვა, თუმცა ლაშხურში და ზოგჯერ ბალსქვემოურში ან-ვარიანტის ნაცვლად ასეთ შემთხვევაში ენ- არის წარმოდგენილი (იქვე), მაგ., შდრ. ერთის მხრივ, ლშხ. ენ-სყე, ენ-კიდ, ენ-მეკრე, ენ-თხელე, და, მეორე მხრივ, ბქ. (უმეტესად ცხუმარული) ენ-სყე, ენ-კიდ, ენ-მეკრე, ენ-თხე და ჩოლ. ენ-სყენს „გაკეთდეს“, ენ-სყე, ენ-მეკრე, ენ-მგრხდანხ „შემცირდნენ“, ენ-თხელეხ „იპოვეს“ და ა. შ.

ონ- — IV წესის მოქმედების სფეროში, როდესაც II წესიც მოქმედებს, მაგ.: ონ-ლტური „მოვდივარ“, ონ-ტეხ „დავბრუნდი“, ონ-ჯუ „მოვიტანე“ (იქვე), ონ-ტეხ „დავაბრუნე“, ონ-შდ „დავყარე, შემოვყარე“, ონ-ხუტ „ამოვწყვიტე“, ონ-ჯუტე „მოვედი“; ჩოლ. ონ-ჯუტე, ონ-ჯუ და მრავალი სხვა.

ყველა სხვა შემთხვევაში წარმოდგენილია ან-, ე. ი. როცა არ მოქმედებს არც ერთი ზემოჩამოთვლილი წესი, მაგ.: ან-სყე „გააკეთა“, ან-ვიდ „მოიტანა“, ან-მარე „მოამზადა“, ან-ჯე „მოიტანე“ (იქვე), ზს. ან-ლეთ⁷ „დართო“, ან-მაწუდე „გაამართლა“, ან-ნაყე „გამოაცხო“, ბზ. ან-კოკტე „შეაგროვა“, ან-კულთხნე „შებორკა“, ან-მუსე „ჩამოთოვა“, ბქ. ან-შდუე „ჩამოთოვა“, ან-ჰიე „მოალწია“, ან-ფეტხნე „ჩამობერტყა“, ჩოლ. ან-გენალე „აყენა“, ან-გან „ადგა“ და ა. შ.

ად- ზმნისწინი. როგორც ცნობილია, სხვადასხვა პოზიციაში დასტურდება ად- ზმნისწინის შემდეგი ვარიანტები: ა-(ე-), ო-, ა-, ათ-(ეთ-), ოთ-, ათ-, ად-(ედ-), ად-. ეს ვარიანტები შემდეგ შემთხვევებშია წარმოდგენილი:

ა- — I და III₁ წესთა მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: ა-მ-ხატტე „დამიხატა“, ა-ჯ-ხატტე „დავიხატა“, ა-ნ-ხატტე „დავიხატა“, ბზ. ა-გტ-ხატტე (ლნტ. ა-გტ-ხატტე) „დავიხატა“ და სხვა. ლაშხურში ა-ს ასეთ შემთხვევაშიც მუდამ ე- ენაცვლება, მაგ.: ე-მ-ხატტე, ე-ჯ-ხატტე, ე-ლ-ხატტე „დავიხატეთ“. რაც შეეხება ზემოსვანურ დიალექტებს, იქ, საენათმეცნიერო ლიტერატურის მიხედვით, ა- ალომორფი დასტურდება აგრეთვე IV წესის მოქმედების სფეროში: ა-ტხე „დააბრუნებ“, ა-დგე „ჩააქრობ“, ა-კუმე „გატეხ“, ბზ. ა-ტხე „დავაბრუნებ“, ა-შუიხ „დავწვი“ და სხვა (იქვე, 131-132).

უნდა ითქვას, რომ I და III₁ წესთა მოქმედების შემთხვევაში ბალსქვემოურში ყოველთვის ა- არ არის წარმოდგენილი, ამ უკანასკნელს ხან ე- ალომორფი ენაცვლება ხან კი — ო-, მაგ., შდრ. ბქ.: ე-მ-ხატტე, ე-ჯ-ხატტე, ო-ლ-ხატტე, ე-ნ-ხატტე, ო-გტ-ხატტე, ე-მ-იარე „დამიწერა“, ე-მ-ხატტე „დამიხატა“, ო-გტ-იარე „დავიწერა“..., თუმცა ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავთა უმრავლესობაში სწორედ ა- ალომორფი დასტურდება. რაც შეეხება IV წესის მოქმედების სფეროს, ამ სფეროშიც ა- ალომორფის პარალელურად ე- და ო- ალომორფები გვევლინება, მაგ., შდრ. ბქ.: ა-ტხე||ე-ტხე, ა-დგე||ე-დგე, ა-კუმე||ე-კუმე, ო-შიხ.

ო- ალომორფი თანამედროვე სვანურ დიალექტებში, როგორც გამოკვლეულია, დასტურდება ორ შემთხვევაში (ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენს ლენტეხური): ა) II და III₁ წესთა ერთად მოქმედების სფეროში, მაგ.: ო-გტ-ხატტე „დავიხატა“, ო-გტ-მარე „მოვამზადა“, ო-გტ-წმდგნ

„დაგვაფიქვდა“... ბ) II და IV წესთა მოქმედების სფეროში, მაგ.: **ო-კვლ** „დაგვეტე“, **ო-მიხ** „დავწვი“, **ო-ცურ** „დავტოვე“ და სხვა.

ა- — III₁ ან IV წესთა მოქმედების შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს არც I და არც II წესის რეალიზაციის პირობა, მაგ.: **ა-ლ-ხატუნედ** „დავხატეთ“, **ა-მ-ხატუნე** „დამხატა“, **ა-ჯ-ხატუნე** „დავხატა“, **ა-ნ-ხატუნე** „დავხატა“; **ა-ტან** „დაბრუნდა“, **ა-ჩან** „წავიდა“, ლმხ. **ა-ტიხ** „დააბრუნა“, **ა-ცური** „დატოვა“, **ა-ტგხ** „დააბრუნე“ ... (იქვე, 132). ბალსქვემოთურში **ა-ს** ნაცვლად ხშირად **ო-** ალომორფი გვევლინება მრავლობითი რიცხვის პირველ პირში, მაგ., შდრ. ბქ.: **ო-ლ-ხატუნედ** „დავხატეთ“, **ო-ლ-ვიდდ** „მოვიტანეთ“, **ო-ლ-მეზრედ** „დავლოცეთ“, **ო-ლ-ცურიდ** „დავტოვეთ“, **ო-ლ-დიგდ** „ჩავაქრეთ“, **ო-ლ-მარედ** „გავამზადეთ“ და სხვა.

წთ- — I და III₂ წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: **წთ-ყან** „თავი დაანება“, **წთ-იბ** „შეიბი“, **წთ-მიხი** „დაიწვიები“... ლაშხურში, როგორც წესი, ასეთ შემთხვევაში ყოველთვის **ეთ-** ალომორფია წარმოდგენილი: **ეთ-ყან**, **ეთ-იბ**, **ეთ-მიხი**, **ეთ-ჭამ** „წაპყვა“, **ეთ-კაფი** „წაიქცევა“ და ა. შ. (იქვე). ნაწილობრივ ლაშხურისებური ვითარება დაჩნდება ბალსქვემოთური დიალექტის ზოგ კილოკავში, მაგ. შდრ.: **ეთ-ყან**, **ეთ-იბ**, **ეთ-მიხი**, **ეთ-ჭამ**, **ეთ-ვერნე** „წაიყვანა“, **ეთ-ვერნი** „წაყვება“, **ეთ-ლუაჭ** „გაეკიდა“, **ეთ-ლუეჭნი** „გაეკიდება“, **ეთ-ვაცი** „დაილუპება“, **ეთ-ბემ** „შეიბამ“, **ეთ-თირნე** „წაათრია“, **ეთ-თირნის** „წაათრევს“, **ეთ-ქინისე** „გაიქცევა“, **ეთ-უჟნი** „დაეძინება“, და პარალელურად ჩოლურულშიც (შდრ., მაგ., ჩოლ. **ეთ-ჭამ**, **ეთ-ფიშტუნე** „ისროლა“, **ეთ-ლურან** „შეპფიცა“, **ეთ-სერ** „გაიმეტა“ და სხვა.

ოთ- გვხვდება II და III₂ წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: **ოთ-ეგჭ** „გავუძელი“, **ოთ-ეყი** „თავი დავანებე“, **ოთ-ექლ** „შევცდი, ავცდი“, **ოთ-ეჭმ** „წავყვი“, **ოთ-ვიდ** „მიუტანა“, **ოთ-ხატუნე** „დაუხატა“ ...

ათ- — III₂ წესის მოქმედების სფეროში, როცა არ მოქმედებს არც ერთი სხვა წესი, მაგ.: **ათ-აბ** „მიაბი“, **ათ-ბე** „მიაბა“, **ათ-ჭემ** „გათიბე“, **ათ-კუიმ** „მოსტეხა“ (იქვე), **ათ-კუშურე** „დაამტვრია“, **დაამსვრია**, **ათ-ნებე** „მიანება“, **ათ-კუპრ** „გადაავდო, გაავდო“, **ათ-კუერმე** „გაყინა“, **ათ-ჭემე** „გათიბა“ და სხვა.

ვდ- გვხვდება მხოლოდ I წესის მოქმედების შემთხვევაში, მაგ.: **ვდ-ხინ¹** „მიუშვა“, **ვდ-კუიე** „შეიტყო“ ... ლაშხურში ასეთ შემთხვევაში უგამონაკლისოდ მუდამ **ედ-** ვარიანტია წარმოდგენილი, მაგ.: **ედ-ხინე**, **ედ-კუიე**, **ედ-კაფან** „წაიქცა“, **ედ-ხატუნან** „დაიხატა“ (იქვე), ხოლო, ბალსქვემოთურსა და ჩოლურულში **ვდ-** ზმნისწინის პარალელურად **ედ-** ვარიანტიანი ფორმებიც დასტურდება, მაგ., ბქ.: **ედ-ხინ**, **ედ-კუიჭ**, **ედ-ხატუნან**, **ედ-იძრან** „დაიწერა“, **ედ-დირან** „დაპურდა“, ჩოლ.: **ედ-კაფი** „წაიქცევა“, **ედ-კერლან** „გავორდა“, **ედ-კუერმან** „გაიყინა“, **ედ-ბინე** „დაიწყო“ და სხვა.

ად- არის წარმოდგენილი ყველა სხვა შემთხვევაში, ანუ მაშინ, როდესაც არ მოქმედებს არც ერთი აღნიშნული წესი, მაგ.: **ად-კუპრ** „დაავდო“, **ად-ზგზე** „გაავზავნა“, **ად-ლამე** „დათესა“, **ად-ხატუნე** „დახატა“, **ად-ფგრე** „გაახმო“, **ად-მიხე** „დაწვა“ და ა. შ. (იქვე)¹.

ეს- (ლნტ. **ას-**) **ზმნისწინი**. ზმნისწინებისა და მათი მომიჯნავე პრეფიქსული მორფემების ურთიერთმიმართების განხილვისას (იხ. § 7.) აღინიშნა, რომ ამ ზმნისწინის ხმოვნი ელემენტი ბალსქვემოთურში მუდამ **ეს-** სახით არის წარმოდგენილი, ხოლო ლენტეხურში — **ა-**ს სახით, რომლის პოზიციურად მონაცვლე ვარიანტი არის მხოლოდ **ა**. რაც შეეხება სვანური ენის სხვა დიალექტებს, ამ დიალექტებში არსებობს **ე-**, **ო-** და **ა-** ელემენტის ვარიანტები, რომლებიც შემდეგ შემთხვევებში დასტურდება:

¹ ად-ზმნისწინთან დაკავშირებით იხ. § 3. სუბიექტური აფიქსები.

ე- — III₁ წესის მოქმედების სფეროში, მაგ.: **ე-მ-ყა** „მიმყავს“, **ე-ჯ-ყა** „მიჯყავს“, **ე-ნ-ყა** „მიჯყავს“, **ე-მ-ლჷა** „მიმაქვს“, **ე-ჯ-ლჷა** „მიგაქვს“ და სხვა. რაც შეეხება ლენტეხურს, იქ ასეთ შემთხვევაში, როგორც ცნობილია, **ა-ს** ვარიანტია წარმოდგენილი, მაგ., შდრ., ლნტ.: **ა-მ-ს-აყა** „მიმყავს“, **ა-ჯ-ს-აყა** „მიჯყავს“...

ო- არის წარმოდგენილი II და III₁ წესთა ერთად მოქმედების შემთხვევაში მხოლოდ სამ დიალექტში — ბალსქვემოურში, ლაშხურსა და ჩოლურულში, მაგ.: **ო-გ-ლჷა** „მიგვაქვს“, **ო-გ-ცჷირ** „დაგვტოვა“, **ო-ლ-ცჷირ** „დავუტოვეთ“ და ა. შ.

ოხ- გვხვდება II წესის მოქმედების სფეროში, როცა არ მოქმედებს არც ერთი სხვა წესი, მაგ.: **ოხ-აბ** „დავაბი“, **ოხ-აგჷმ** „დავასხი“, **ოხ-ლჷრი** „მივდივარ“, **ოხ-გე** „დაუდგა“, **ოხ-ცჷირ** „დაუტოვა“... აღნიშნული ვითარება, ძირითადად, ბალსქვემოურისათვის არის დამახასიათებელი. ბალსქვემოურსა და ლენტეხურში კი ეს ვარიანტი, მეცნიერთა თვალსაზრისით, არ არსებობს, ბალსქვემოურში მის ადგილს **ეს-** ალომორფიანი ვარიანტი იჭერს, ლენტეხურში კი — **ას-** ან **ას-**, მაგ. შდრ., ბზ.: **ეს-ჷ-აბ**, **ეს-ჷ-აგჷმ**, **ეს-ლჷრი**... და ლნტ.: **ას-ჷ-აბ**, **ას-ჷ-აგჷმ**, **ას-ხჷრი** და ა. შ. **ას-** ვარიანტის ლენტეხურისებური დისტრიბუცია, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, დამახასიათებელია ჩოლურული მეტყველების ზოგი კილოკავისთვისაც (მაგ., საყდრულისათვის) (იქვე), თუმცა მაგალითებს არ ასახელებს. ჩვენ საგანგებოდ მოვიძიეთ **ას-** ვარიანტიანი ფორმები ჩოლურულში და გაირკვა, რომ აღნიშნული ვითარება მხოლოდ საყდრულისათვის არ არის დამახასიათებელი, როგორც ამას ავტორი მიუთითებს, არამედ მსგავსი საანალიზო ფორმები ჩოლურულის სხვა კილოკავებშიც (ლეუშერულ, ჭველიერულ, ჭველფურ...) დაფიქსირდა, მაგ., შდრ.: ლეუშ. **ას-აგჷნ** „დაადგა“, **ას-ჩაჩხჷნ** „დააცემინა“, საყდ. **ას-ლრი** „მიდის“, **ას-ლგრდა** „მიდიოდა“, ჭველიერ., ჭჷელფ. **ას-ხჷაგჷნ** „დახვედრია“ და ა. შ.. იგივე ვარიანტი, ე. ი. **ა-** იანი დასტურდება ლაშხურშიც, ოღონდ სრულიად განსაზღვრულ შემთხვევაში, „მხოლოდ დროთა III ჯგუფის საზედაო ქცევის ფორმებში“ (თოფურია 1967, 68), როდესაც არ მოქმედებს III₁ წესი, მაგ.: **ას-ლაკენა** „მიუგნია“, **ას-სედენა** „დარჩენია“, **ას-სგურენა** „დასჯდომია“... თუ ამგვარ ფორმებში მოქმედებს III₁ წესი, მაშინ წარმოდგენილია **ა-** ალომორფი, მაგ.: **ა-მ-ლაკენა** „წამწყდომია“, **ა-ჯ-ლაკენა** „წაგწყდომია“, **ა-მ-სგურენა** „დამჯდომია“, **ა-ჯ-სგურენა** „დაგჯდომია“ და სხვა.

ეს- ვარიანტია წარმოდგენილი ყველა სხვა შემთხვევაში, ე. ი. როდესაც არ მოქმედებს არც ერთი ზემოაღნიშნული წესი, მაგ.: **ეს-აბ** „დააბი“, **ეს-ბე** „დააბა“, **ეს-აგჷმ** „დაასხი“, **ეს-აგჷმ** „დაასხა“ (ლშხ. **ეს-გომ**, **ეს-გომე**), ბზ. **ეს-ჷ-აბ** „დავაბი“, **ეს-ჷ-აგჷმ** „დავასხი“ (ონიანი 1998, 133). ბალსქვემოურში ბალსქვემოური **ეს-ჷ-აბ** და **ეს-ჷ-აგჷმ** ფორმების ნაცვლად **ოხ-** ვარიანტიანი **ოხ-აბ** და **ოხ-აგჷმ** ფორმები გვევლინება.

ამრიგად, სვანურ ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზის შედეგად გაირკვა, რომ საანალიზო ზმნისწინთა (**ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-**) ალომორფების განაწილების სურათი დიალექტებისა და კილოკავების მიხედვით სრულიად განსხვავებულია. საინტერესოა ისიც, რომ სხვაობას აქვს ადგილი თვით ერთი დიალექტის შიგნითაც კი.

§ 9. სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში. სხვადასხვა ზმნისწინები, როგორც უკვე ითქვა, სხვადასხვაგვარ ცვლილებებს განსაზღვრავენ პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების იმ წესებში, რასაც უზმნისწინო ფორმებში აქვს ადგილი. ალ. ონიანმა თავის მონოგრაფიაში, „სვანური ენა“ (1998, 134-140), სცადა წარმოედგინა ზმნისწინიან ფორმებში პირის ყოველი მორფემის ალომორფთა განაწილების სრული სურათი.

პირველი სუბიექტური პირის მორფემა. S1 (აგრეთვე **S2** და **03**) მორფემა სხვადასხვაგვარად არის წარმოდგენილი იმის მიხედვით, ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი ესაზღვრება მას წინა მხრიდან,

თუ — თანხმოვანი. ხმოვანია მათი მოსაზღვრე **ლა-**, **ან-** ზმნისწინიან ფორმებში (რამდენადაც **ან-** ზმნისწინი ამ მორფემების წინ ყოველთვის თანხმოვანი ელემენტის გარეშეა წარმოდგენილი, იხ. III₃ წესი), თანხმოვანი კი — **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში (იხ. III₂ წესი).

ხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ლა-**, **ან-** ზმნისწინიან ფორმებში) ერთგვარად განსხვავებულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე იმის მიხედვით, ხმოვანი მოსდევს აღნიშნულ მორფემებს, თუ — თანხმოვანი (ე. ი. სინკოპირებულია ამ მორფემათა მომდევნო ხმოვანი, თუ — არა). აქ, მაშასადამე, როგორც ცნობილია, ორი სხვადასხვაგვარი პოზიცია გამოიყოფა: **V-V** და **V-C**.

V-V პოზიციაში ისეთივე ვითარება დასტურდება, როგორც უზმნისწინო ფორმებში, **S1** მორფემა აქაც **ხჷ-** და **ხ-** ალომორფებით არის წარმოდგენილი: **ხ-** — **ო-**ს წინ, **ხჷ-** — ყველა სხვა შემთხვევაში, მაგ., **ო-ხჷ-ასყ** (ლნტ. **ა-ხჷ-ასყ**) „გავაკეთე“, **ო-ხჷ-ისყ** (ბზ., ლნტ. **ა-ხჷ-ისყ**) „გავიკეთე“, **ლო-ხჷ-აჷლ** (ლნტ. **ლა-ხჷ-აჷლ**) „მივაყუდე“, **ლო-ხჷ-აჷჷ** (ლნტ. **ლა-ხჷ-აჷჷ**) „ჩავაცვი“, ბზ. **ლ-ა-ხჷ-იშხჷნ** „შევიწახე“; **ო-ხ-ოსყ** (ლნტ. **ა-ხ-ოსყ**) „გავუკეთე“, **ო-ხ-ოტხ** (ლნტ. **ა-ხ-ოტხ**) „დავუბრუნე“, ლშხ. **ლო-ხ-ოშჷ** „შევიწახე“ და სხვა. **გ-**ს წინ ზოგჯერ **ხ-** ალომორფია წარმოდგენილი (ლშხ. **ო-ხ-გრმ** „დავიჭირე“, **ლო-ხ-გრმენ** „გავები“), ზოგჯერ კი **ხჷ-** + **გ** > **ხუ**, მაგ., **ლო-ხჷმ** /**ლო-ხჷ-გმ**/ „დავლიე“, ბზ. **ა-ხჷლდედ** /**ა-ხჷ-გლდედ**/ „მოვწყემსე“, ბქ. **ო-ხჷრდენ** / **ო-ხჷ-გრდენ**/ „გავიზარდე“. ლენტეხურში **S1 ხჷ-** + **ო** > **ხუ**, მაგ., **ა-ხჷსყ** /**ა-ხჷ-ოსყ**/ „გავუკეთე“ (ონიანი 1998, 134).

V-C პოზიციაშიც იგივე ალომორფები დასტურდება, ოღონდ **ხ-** ალომორფის გამოვლენა აქ შეპირობებულია არა მომდევნო (ქცევისნიშნისეული), არამედ — წინამავალი (ზმნისწინისეული) **ო** ელემენტით. აქედან გამომდინარე ყალიბდება შემდეგი წესი: „**S1** მორფემის **ხ-** ალომორფი მხოლოდ იმ შემთხვევაშია წარმოდგენილი, როდესაც **II** წესის რეალიზაციის საფუძველზე ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი არის **ო**, ყველა სხვა შემთხვევაში მოცემულია მხოლოდ **ხჷ-**, მაგრამ ეს წესი, დიალექტთა მხოლოდ ერთი ნაწილის ვითარებას ასახავს: რადგანაც ლენტეხურში **II** წესი არ მოქმედებს და, ამდენად, ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი **ო-**ს სახით არასდროს არ წარმოგვიდგება, ამიტომ **S1** მორფემის **ხ-** ალომორფი აქ არ არსებობს. ბალსზემოურში იგი **ო** ელემენტის ზმნისწინის შემცველ ფორმებშიც იშვიათია (**ო-ხ-ჩო** „გავუკეთებ“), სადაც, წესის საწინააღმდეგოდ, ასეთ პოზიციაშიც **ხჷ-** ვარიანტია ჩვეულებრივი (თოფურია 1967, 13), მაგ., **ო-ხჷ-კიდე** „მოვუტან, მოვუყვან“, **ო-ხჷ-წებ** „ჩამოვიდე“, **ო-ხჷ-მწრწან** „მოვამზადებდი“, **ლო-ხჷ-ტეხენ** „მივბრუნებოდე“, **ლო-ხჷ-დიწ** „ვათხოვე“ და სხვა. ლენტეხურსა და ბალსზემოურში, მაშასადამე, **S1** მორფემა **V-C** პოზიციაშიც, ჩვეულებრივ, **ხჷ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი. დანარჩენ დიალექტებში (ბქ., ლშხ., ჩოლ.) აღნიშნული წესი რეგულარულად არის გატარებული, **V-C** პოზიციაში აქ **ხჷ-** ალომორფი, შეიძლება ითქვას, არ არსებობს, მოცემულია მხოლოდ **ხ-**: ლშხ. **ო-ხ-მწრ** „მოვამზადე“, **ო-ხ-მეჭერ** „გავიგე“, **ო-ხ-შომ** „მოვისვენე“, **ო-ხ-გომ** „გადმოვასხი“, **ლო-ხ-გომ** „მივასხი“, **ლო-ხ-ზწრ** „მოვიზოგე“; ბქ. **ო-ხ-თჷერი** „ვისწავლო“, **ო-ხ-კადჷ** „ავიღებდი“, **ო-ხ-ჩო** „გავუკეთებ“, **ო-ხ-რეკ** „ჩამოვიკიდე“, **ლო-ხ-ჷინდ** „შევეცოდე“, **ლო-ხ-ჷედ** „გვითხე“, **ლო-ხ-ტეხე** „დავუბრუნდე“, **ლო-ხ-ფულ** „შევეუბერე“ და სხვა, თუმცა ბალსზემოურისებური ნიმუშები, თავისუფლად მონაცვლე ვარიანტთა სახით, აღ. ონიანის აზრით, იშვიათად ბალსქვემოურშიც დასტურდება: **ლო-ხჷ-ჷინდ**||**ლო-ხ-ჷინდ** „შევეცოდე“ (ონიანი 1998, 135).

მასალის მიხედვით, **V-C** პოზიციაში **ხჷ-** ალომორფი თითქმის ყველა ზემოჩამოთვლილ ფორმაში დადასტურდა, მაგ.: **ო-ხჷ-თჷერი**||**ო-ხ-თჷერი** „ვისწავლო“, **ლო-ხჷ-ტეხე**||**ლო-ხ-ტეხე** „დავუბრუნდე“, **ლო-ხჷ-ჷინდ**||**ლო-ხ-ჷინდ** „შევეცოდე“, **ლო-ხჷ-ფულ**||**ლო-ხ-ფულ** „შევეუბერე“, **ლო-ხჷ-ჷუედ**||**ლო-ხ-ჷუედ** „გვითხე“, და ა. შ. აქ წარმოდგენილ ვარიანტთა შორის ბალსქვემოელთა უმეტესობისათვის **ხჷ-** მორფემიანი ფორმები უფრო ბუნებრივია, ვიდრე **ხ-**იანი .

V-V და V-C პოზიციათა ვითარებას ერთი საერთო წესით ხსნიან: „S1 მორფემის წარმომადგენლად **ხ-** ვარიანტი იმ შემთხვევაშია მოცემული, როდესაც მას წინ უძღვის ან მოსდევს **ო** ელემენტი, ყველა სხვა შემთხვევაში მას **ხჟ-** ალომორფი ენაცვლება“ (იქვე).

თანხმონის მომდევნოდ (ე. ი. **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში, რაც III₂ წესის მოქმედების სფეროს ემთხვევა) S1 მორფემა, როგორც წესი, წარმოდგენილია **ჟ-** ან **ღ-** ალომორფებით. ამ ალომორფთა განაწილების შესახებ კი საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია წესი, რომელიც მთელი თანამედროვე სვანურის ვითარებას ამოწურავს:

„თუ **ად-** და **ეს-** ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი **ო-ს** სახით არის მოცემული (ე. ი. თუ განხორციელებულია II წესი), მაშინ S1 მორფემა წარმოდგენილია **ღ-** ალომორფით, ყველა სხვა შემთხვევაში (ე. ი. როცა აღნიშნულ ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი არის არა **ო**, არამედ — რომელიმე სხვა ხმოვანი) — **ჟ-თი**“. ამ წესის რეალიზაციის მიხედვით კი სვანურ დიალექტებს სამ ჯგუფად ყოფენ:

1. ლაშხური და ბალსქვემოური, სადაც S1 ფორმაში მუდამ II წესი ხორციელდება და, ამდენად, **ად-**, **ეს-** ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი ყოველთვის **ო-ს** სახით არის მოცემული (იხ. II წესი), I სუბიექტური პირის მორფემის წარმომადგენელი ამიტომ, ალ. ონიანის აზრით, მუდამ ნულოვანი ალომორფია, მაგ., **ოთ-აბ** „მივაბი“, **ოთ-ეკმ** „წავყვი“, **ოთ-შიხი** „დავიწვი“, **ოთ-ამ** „წავიღე, წავიყვანე“, **ოთ-გრმ** „დავიჭირე“, **ოს-აბ** „დავაბი“, **ოს-აქჟ** „დავაფარე“, ბქ. **ოთ-ექლ** „შევიცი“, **ოთ-ელკ** „წავაწყდი, მივაგენი“, **ოს-აგჟმ** „დავასხი“, **ოს-ცაღ** „მივუგე“, ლშხ. **ოთ-ქადენ** „შევიცი“, **ოთ-ლაკენ** „მივაგენი“, **ოს-გომ** „დავასხი“ და ა. შ.

2. ბალსზემოური და ბალსქვემოურის ლახამულური კილოკავი, სადაც, პირველი ჯგუფის დიალექტთაგან განსხვავებით, S1 ფორმაში ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი მხოლოდ განსაზღვრულ შემთხვევებშია **ო-ს** სახით წარმოდგენილი, კერძოდ კი მაშინ, როდესაც ეს ელემენტი არ არის პალატალური (იხ. II წესი). **ად-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი **ო-ს** სახით ამის გამო მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როცა ფორმაში არ არსებობს I წესის (**ა > ა**) რეალიზაციის პირობა. S1 მორფემის **ჟ-** ალომორფი კი ასეთ ფორმებში არც ერთ შემთხვევაში არ დასტურდება. მაგრამ როდესაც I წესის რეალიზაციის პირობა მოცემულია, მაშინ **ად-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი არის არა **ო**, არამედ — **ა**, ასეთ ფორმებში კი S1 მორფემის **ჟ-** ალომორფი მუდამ წარმოდგენილია. შდრ., ერთი მხრივ, **ოთ-აბ** „მივაბი“, **ოთ-აგ** „ავიგე, ავიშენე“, **ოთ-შიხ** „დავიწვი“, **ოთ-ატხ** „დავუბრუნე“ და, მეორე მხრივ, **ათ-ჟ-იბ** „მივიბი“, **ათ-ჟ-იგ** „ავიგე, ავიშენე“, **ათ-ჟ-შიხენ** „დავიწვი“, **ათ-ჟ-იტხ** „დავიბრუნე“ და ა. შ. **ეს-** ზმნისწინის ხმოვანი ელემენტი ამ ჯგუფის დიალექტებში, როგორც ზემოთ ითქვა, ყოველთვის **ე-ს** სახით არის წარმოდგენილი (რადგანაც ის პალატალურია), ამიტომ ამ ზმნისწინის შემცველ ფორმებში S1 მორფემა ყოველთვის **ჟ-**ს სახით არის მოცემული (გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მას **ო** მოსდევს), მაგ., **ეს-ჟ-აგჟმ** „დავასხი“, **ეს-ჟ-ირკ** „დავიკიდე“, **ეს-ჟ-ამღ** „დავაყარე“, **ეს-ჟ-აღ** „დავდევი“. **ჟ-** პრეფიქსის ნულთან გათანაბრებასთან მხოლოდ მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც მას სასხვისო ქცევის **ო-** ალომორფი მოსდევს, მაგ., **ეს-ოგჟმ** „დავუსხი“, **ეს-ოდ** „დავუდევი“ და სხვა.

3. ლენტეხური დიალექტი, სადაც ზმნისწინთა ხმოვანი ელემენტი **ო-ს** სახით არასდროს არ არის მოცემული (რამდენადაც აქ II წესი არასდროს ხორციელდება), S1 მორფემის წარმომადგენელი ამიტომ აქ ყოველთვის **ჟ-** პრეფიქსია, მაგ., **ათ-ჟ-შიხ** „დავიწვი“, **ათ-ჟ-ექლ** „შევიცი“, **ათ-ჟ-ელკ** „წავაწყდი, მივაგენი“, **ათ-ჟ-კაფენ** „წავიქეცი“, **ათ-ჟ-ეყჩ** „თავი დავანებე“, **ათ-ჟ-აკჟრ** „დავაგდე“, **ათ-ჟ-აღ** „გავაქრე“, **ას-ჟ-აგჟმ** „დავასხი“, **ას-ჟ-ასყ** „დავაწყე“, **ას-ჟ-აკჟმ** „დავატეხე“, **ას-ჟ-წჟენ** „დავინახე“, **ას-ჟ-აბ** „დავაბი“ და სხვა.

როგორც ვხედავთ, თანამედროვე სვანურში (გარდა ლენტეხური დიალექტისა) დასტურდება ზმნათა ისეთი პარადიგმები, სადაც პირველი სუბიექტური პირის ფორმა სხვა პირთა ფორმებს უპირისპირდება ზმნისწინთა **ო** ელემენტის ალომორფებით და განსხვავდება მათგან (ყოველ შემთხვევაში მეორე პირის ფორმისაგან) მხოლოდ ამ ალომორფებით, მაგ.:

ოთ -აბ „მივაბი“	ოს -აგტუმ „დავასხი“
ათ -აბ „მიაბი“	ეს -აგტუმ „დაასხი“
ათ -ბე „მიაბა“	ეს -გტუმ „დაასხა“

ამგვარ პარადიგმათა არსებობიდან გამომდინარე, პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად აქ მიიჩნევენ არა **Ø**, არამედ — ზმნისწინთა **ო** ელემენტის ალომორფებს (**ოთ**-, **ოს**-) და ფიქრობენ, რომ ეს არის, სწორედ, ამ ალომორფთა დამატებითი ფუნქცია. სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, ასეთი კვალიფიკაციის მართებულობაზე მეტყველებს ისიც, რომ **ოთ**-, **ოს**- ალომორფიან ფორმებში პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი რაიმე სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს, განსხვავებით ამავე ზმნისწინთა ყოველი სხვა ალომორფის შემცველი ფორმებისაგან, სადაც ამ პირის გამომხატველად **ჟ**- პრეფიქსიც რეგულარულად არის წარმოდგენილი, მაგ., ათ-**ჟ**-შიხან „დავიწვი“, ათ-**ჟ**-იბ „მივიბი“, ეს-**ჟ**-აგტუმ „დავასხი“, ეს-**ჟ**-აშმ „დავაყარე და ა. შ. (იქვე, 136-137).

ჩვენი ვარაუდით, ამგვარი კვალიფიკაციის მართებულობას, ცხადია, გარკვეული დაბრკოლება ელობება წინ. პირველ რიგში, უნდა ითქვას, რომ პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად ზმნისწინთა **ო** ელემენტის ალომორფების (**ოთ**-, **ოს**-) მიჩნევა, ალბათ, საფუძველს მოკლებულია, რადგანაც **ოთ**-აბ „მივაბი“, **ოს**-აგტუმ „დავასხი“ ტიპის ფორმებში, მართალია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი **-ჟ**- რეგულარულად არ გამოიყენება, მაგრამ არის შემთხვევები, განსაკუთრებით ბალსქვემოურში, როდესაც **-ჟ**- როგორც პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი მორფოლოგიური ერთეული წარმოდგენილია სწორედ **ოთ**-, **ოს**- ალომორფიან ფორმებში, მაგ.: **ოთ-ჟ**-აბ „მივაბი, დავაბი“, **ოთ-ჟ**-ვერინ „წავიყვანე“, **ოთ-ჟ**-კურმ „გავყინე“, **ოთ-ჟ**-ჰაჰ „დავღუპე“, **ოთ-ჟ**-ტგბინ „გადავაფურთხე“, **ოთ-ჟ**-კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-ჟ**-კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-ჟ**-ჰუიინ „დავასხი“, **ოს-ჟ**-ღური „მივდივარ“; შდრ. ლნმ. ათ-**ჟ**-ეჰჰ „დავიმალე“, ეს-**ჟ**-ღური „მივდივარ“, ეს-**ჟ**-ტგბინ „დავაფურთხე“, ეს-**ჟ**-ეფშუდ „წავიქეცი“, ეს-**ჟ**-ლაფჰარ „დავაფარე“, ეს-**ჟ**-თგრილ „მივაჭირე, დავაჭირე“, ეს-**ჟ**-ჰუიინ „ბევრი დავასხი“, ეს-**ჟ**-ვერი „მივყავარ“ და ა. შ. იქ, სადაც **-ჟ**- არ ისმის, რა თქმა უნდა, დაკარგულია, თუმცა პირის გაგება ამგვარ ფორმებში კონტექსტიდან გამომდინარე მაინც ნათლად ჩანს¹.

მეორე სუბიექტური პირის მორფემა. ხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ლა**-, **ან**- ზმნისწინიან ფორმებში) **S2** მორფემა რეგულარულად **ხ**- ალომორფით არის წარმოდგენილი ისევე, როგორც ეს იყო უზმნისწინო ფორმებში, მაგ., **ლა-ხ**-აქტ „ჩააცვი“, **ლა-ხ**-აბ „მიაბი“, **ლან-ხ**-იბ „მიიბი“, **ან-ხ**-ასყ „გააკეთე“, **ან-ხ**-ისყ „გაიკეთე“, **ან-ხ**-შომ „მოისვენე“, **ან-ხ**-ბიშმ „გამოართვი“ (ლშხ. **ლა-ხ**-აქტ, **ლა-ხ**-აბ, **ლან-ხ**-იბ, **ან-ხ**-ასყ, **ან-ხ**-ისყ, **ან-ხ**-შომ, **ან-ხ**-ბიშმ) და სხვა.

თანხმოვნის მომდევნოდ (ე. ი. **ად**-, **ეს**- ზმნისწინიან ფორმებში, სადაც **III2** წესი მოქმედებს) **S2** მორფემა, როგორც ცნობილია, **Ø** ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., ათ-აბ „მიაბი“, ათ-შიხი (ლშხ. ეთ-შიხი) „დაიწვი“, ათ-ეყჩ (ბზ. ათ-ეყჩ, ლშხ. ეთ-ეყჩ) „თავი დაანებე“, ათ-ექდ (ბზ. ათ-ექდ, ლშხ. ეთ-ქადენ) „შეცდი“, ეს-აგტუმ (ლშხ. ეს-გომ, ლნტ. ას-აგტუმ) „დაასხი“, ეს-ირკ (ლნტ. ას-ირკ) „დაიკიდე“, ეს-აშმ (ლნტ. ას-აშმ) „დააყარე“ და სხვა. **S2 ხ**-ს შემცველი ორიოდე გამონაკლისი (ათ-**ხ**-აშ, ათ-**ხ**-გრმ) მხოლოდ დიალექტთა ერთ ნაწილში დასტურდება (იხ. **III2** წესი) (იქვე, 137-138) .

¹ მსჯელობა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით უკვე გვქონდა ზემოთ სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას (იხ. § 3.).

მესამე სუბიექტური პირის მორფემა. როგორც უკვე ითქვა, ხუთიოდე ზმნაში ამ მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება **ლ-** პრეფიქსი: **ლ-**ი „არის“, **ლ-**სსტ (ქესვ. **ლ-**ას) „იყო“, **ლ-**გგ (ლშხ. **ლ-**გგ) „დვას“, **ლა-ლ-**ემ (ბქ. **ლ-**ლ-ემ, **ლნტ.** **ლა-ლ-**ემ) „შეჭამა“, **ლშხ.** **ლა-ლ-**ემ „დალია“ (თოფურია 1967, 2-4). არც ერთ სხვა ზმნაში **ლ-** პრეფიქსი ამ ფუნქციით არ გვხვდება (ონიანი 1998, 138).

ლ-ს პარალელურად დასტურდება აგრეთვე **ნ-** და **ჟ-** ალომორფები, რომლებიც, ძირითადად, **ლა-** ზმნისწინიან ფორმებში არიან წარმოდგენილი, მაგ., **ლა-ნ-**ყტინე „წააწვინა“, **ლნ-ნ-**ტიხ „დაიბრუნა“, **ლნ-ნ-**კიდ „აილო“, **ლა-ნ-**მეზრე „დალოცა“, **ლნ-ჟ-**ჰემე „მოთიბა“, **ლნ-ჟ-**წგრან „გაწითლდა“ და ა. შ. (ქალდანი 1979, 209-211), **ლშხ.** **ლე-ნ-**ყტინე||**ლე-ჟ-**ყტინე „მოიწვინა“, **ლე-ნ-**ქტე||**ლე-ჟ-**ქტე „ჩაიცვა“, **ლე-ნ-**ცტირ||**ლე-ჟ-**ცტირ „შეირჩინა“, **ლა-ჟ-**ჰემე „მოთიბა“, **ლა-ჟ-**მემე „წაიმუშავა“ და სხვა. დადგენილია, რომ **ნ-** პრეფიქსი **ლა-** ზმნისწინის გარეშე არც ერთ დიალექტში არ მოიპოვება, **ჟ-** კი დიალექტთა ერთ ნაწილში (ბზ., **ლნტ.**) ზოგჯერ უზმნისწინო ფორმებშიც გვხვდება და ისიც მარტოოდენ **გ-**ს წინა პოზიციაში, მაგ., **ჟ-**გგემ „აშენებს“, **ჟ-**გრმი „იჭერს“, **ჟ-**გრტყუი „ყლაპავს“, **ლნტ.** **ჟ-**გთრე „სვამს“ და ა. შ. (იქვე, 213).

კავშირებითის მწკრივებში, როგორც ცნობილია, სუბიექტური პირის გამომხატველად მიიჩნევენ **-ს**'ს, რადგანაც ამ მწკრივთა პარადიგმებში **ს** ფორმა ყველა დანარჩენი პირის ფორმას სწორედ ამ სუფიქსით უპირისპირდება, მაგ., ბზ. ამარედ-**ს** „ამზადდეს“, ახტაუდ-**ს** „ხატავდეს“, ანმარა-**ს** „მოამზადოს“, ტეხენდ-**ს** „ბრუნდებოდეს“, **ლნტ.** ხწწედენ-**ს** „ენახოს“, **ლშხ.** ასყედ-**ს** „აკეთებდეს“, ანსყა-**ს** „გააკეთოს“, ხეწე-**ს** „ნახოს“, ბქ. ადსაგუდ-**ს** „დებდეს“ (იქვე, 138), ადგარიდ-**ს** „კლავდეს“, ასყიდ-**ს** „აკეთებდეს“ და სხვა.

ამ კვალიფიკაციას ერთგვარად ეწინააღმდეგება ის ფაქტი, რომ კავშირებითის მწკრივებში აღნიშნული სუფიქსი **ლ-**, **ნ-**, **ჟ-** პრეფიქსიან ფორმებშიც არის წარმოდგენილი, მაგ., ბზ. **ლა-ლ-**წმე-**ს**||**ლა-ლ-**წმა-**ს**, ბქ., **ლნტ.** **ლნ-ლ-**ემე-**ს**, **ლშხ.** **ლა-ლ-**ემა-**ს** „შეჭამოს“, **ლშხ.** **ლა-ლ-**გმა-**ს** „დალიოს“, **ლ-ესე-ს** „იყოს“, **ლე-ნ-**ყტინა-**ს**||**ლე-ჟ-**ყტინა-**ს** „მოიწვინოს“, **ლე-ნ-**ქტა-**ს**||**ლე-ჟ-**ქტა-**ს** „ჩაიცვას“, **ლა-ჟ-**ჰემა-**ს** „მოთიბოს“, **ლა-ჟ-**მემე-**ს** „წაიმუშაოს“ და ა. შ.

ყველა სხვა შემთხვევაში **ს** მორფემა \emptyset ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., **პირი** „არის“, **პსყი** „აკეთებს“, **ახტაუტი** „ხატავს“, **იხტაუტი** „ინახავს“, **ინახტაუტი** „ინახავს“, **ან-ვიდ** „მოიტანა“, **ა-ტიხ** „დააბრუნა“, **ან-სყე** „გააკეთა“, **არდა** „იყო“ და სხვა.

რაც შეეხება **-ე**, **-ა** სუფიქსებს (ონიანი 1978, 94-95), რომლებიც თანამედროვე სვანურში აწმყოს მწკრივის მაწარმოებელ მორფოლოგიურ ერთეულებად კვალიფიცირებული (თოფურია 1967, 71), მათი **ს** მორფემაში გაერთიანების საფუძველი, პროფ. ა. ონიანის თვალსაზრისით, არ არსებობს (1978, 94-95). **-ე**'ს პირისნიშნობას, როგორც ცნობილია, ეჭვქვეშ აყენებდა გ. მაჭავარიანიც (1953, 14-18).

§ 10. ობიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში. პირდაპირი და ირიბი ობიექტური პირის მორფემები ზმნისწინიან ფორმებშიც, როგორც სპეციალური ლიტერატურიდანაც ცნობილი, რამდენადმე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

პირველი პირდაპირობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ამ მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება ალომორფები **მ-**, **მგ-**, **მჟ-**. **მგ-** მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როცა ფორმაში არ არსებობს მისი **გ** ელემენტის რედუქციის პირობა (ე. ი. როდესაც ფორმა, ამ **გ** ელემენტის გარდა, როგორც წესი, ერთზე მეტ ხმოვანს არ შეიცავს). ვითარება ასეთია მხოლოდ მაშინ, როდესაც პირველ პირდაპირობიექტურ პირთან ერთად ზმნა შეიცავს მეორე სუბიექტურ პირსაც, მაგ., **ა-მგ-**ტხ „დამაბრუნე“, **პ-მგ-**რდ „გამზარდე“. თუ ასეთსავე გარემოცვაში ზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტსაც შეიცავს, მაშინ **მგ-**ს **მჟ-** ვარიანტი ენაცვლება, მაგ., **ა-მჟ-**ცტრ „დამტოვე“ (შდრ. ასევე ბქ. **ა-მჟ-**ხტტ „ამომწყვტიე“, **ა-მჟ-**ხტრ „დამანგრიე“, **ა-მჟ-**რლტ „დამარღვიე“, **ა-მჟ-**რდინ „მამყოფე“ და ა. შ.¹). ყველა სხვა შემთხვევაში წარმოდგენილია **მ-** ალომორფი, მაგ., **ა-მ-**ტიხ „დამაბრუნა“, **ა-მ-**ცტირ

¹ ამგვარი მაგალითები ბალსქვემოურ დიალექტში არცთუ ისე ცოტაა.

„დაბტოვა“, ა-მ-მარე „მომამზადა“ (შდრ. ბქ. ა-მ-მარე) და ა. შ (იქვე, 139).

ზემოთწარმოდგენილ პირველი პირდაპირობიექტური პირის ალომორფებს ზმნისწინიან ფორმებში, ბალსქვემოური დიალექტის მონაცემების მიხედვით, შეიძლება დაემატოს კიდევ ერთი ალომორფი (მი-) (ეს ფაქტი საენათმეცნიერო მიმოქცევაში ჯერ კიდევ არ განიხილება), შდრ. მაგ., ბქ.: ა-მი-რდ „გამზარდე“, ა/ე-მი-ვდ „მომიტანე“, ა/ე-მი-კურ „გადმომიგდე“, ა/ე-მი-ცურ „დაბტოვე“, ა/ე-მი-ხურ „დამინგრიე“, ა/ე-მი-ტხ „დამიბრუნე“, ა/ე-მი-წყურ „გამირეცხე“ და ა. შ. მაშასადამე, გვექნება მ-, მგ-, მუ- და მი- ალომორფები.

პირველი ირიბობიექტური პირის მორფემა მ-ს სახით არის წარმოდგენილი ყოველგვარ პოზიციასში, მაგ., ა-მ-სყ-ე „გამიკეთა“, ა-მ-ისყ „გამიკეთე“, ე-მ-აგურ „დამასხი“, ა-მ-ხატურ „დამიხატა“ და სხვა.

მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ყველა დიალექტში დასტურდება შემდეგი ალომორფები: ჯ-, ჯგ-, ჯუ-. მათი განაწილების პრინციპი ისეთივეა, როგორც 01 მ-, მგ-, მუ- ალომორფებისა. ჯგ- მხოლოდ იმ შემთხვევაშია მოცემული, როდესაც ფორმაში არსებობს მისი გ ელემენტის რედუქციის პირობა. ვითარება ასეთია მხოლოდ მაშინ, როცა მეორე პირდაპირობიექტურ პირთან ზმნა შეიცავს პირველ სუბიექტურ პირსაც, მაგ., ა-ჯგ-ტხ „დაგაბრუნე“, ა-ჯგ-რდ „გაგზარდე“. თუ ასეთსავე ვითარებაში ზმნის ფუძე ლაბიალურ ელემენტსაც შეიცავს, მაშინ ჯგ-ს, როგორც წესი, ჯუ- ენაცვლება, მაგ., ა-ჯუ-ცურ „დაბტოვე“ (შდრ. ბქ. ა-ჯუ-ხურ „ამოგწყვიტე“). ყველა სხვა შემთხვევაში ამ მორფემის ალომორფი არის ჯ-, მაგ., ა-ჯ-ტხ „დაგაბრუნა“, ა-ჯ-ცურ „დაბტოვა“, ა-ჯ-მარე „მოგამზადა“, ა-ჯ-ხატურ „დაგხატა“ და სხვა. დიალექტთა ერთ ნაწილში (მაგ., ლაშხურში, ბალსქვემოურში) თანხმოვნის წინ (ე. ი. პოზიციასში V-C) ჯ-სთან თავისუფლად მონაცვლეობს ა-, მაგ., ა-ა-ტხ „დაგაბრუნა“, ა-ა-ცურ „დაბტოვა“, ა-ა-ხატურ „დაგხატა“ და ა. შ. [ა- ალომორფი უზმნისწინო ფორმებში არ არსებობს (იქვე, 139-140)].

როგორც ვნახეთ, ზმნისწინიან ფორმებში მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემის ალომორფებად სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილია ჯ-, ჯგ- და ჯუ- ალომორფები. არაფერია ნათქვამი ბალსქვემოური ჯი- ალომორფის შესახებ, რომელიც დღესაც საკმაოდ პროდუქტიულია და არაერთ ზმნაში დასტურდება, მაგ.: ა/ე-ჯი-რდ „გაგზარდე“ (შდრ. ზემოთწარმოდგენილი ა-ჯგ-რდ, რომელიც ბალსქვემოელთა მეტყველებაში არ დასტურდება; ვგულისხმობთ, რა თქმა უნდა, ჯგ- ალომორფიან ვარიანტს), ა/ე-ჯი-ვდ „მოგიტანე“, ა/ე-ჯი-ცურ „დაბტოვე“, ა/ე-ჯი-კურ „გადმოგიგდე; ხელში ჩაგიგდე“, ა/ე-ჯი-ტხ „დაგიბრუნე“ და ა. შ. ცხადია, აქაც გვექნება ჯ-, ჯგ-, ჯუ- და ჯი- ალომორფები.

მეორე ირიბობიექტური პირის მორფემა. ზმნისწინიან ფორმებში ყოველგვარ პოზიციასში (როგორც ხმოვნის, ისე თანხმოვნის წინ) მეორე ირიბობიექტური პირი, წესისამებრ, გამოიხატება ჯ- პრეფიქსით, რომელთანაც თანხმოვნის წინა პოზიციასში ზოგიერთ დიალექტში (მაგ., ლშხ., ბქ.) თავისუფლად მონაცვლეობს ა-, მაგ., ა-ჯ-იშურ „აგინთო“, ა-ჯ-ხატურ „დაგხატა“, ა-ჯ-ვიდ „მოგიტანა“, შდრ. ლშხ. ე-ჯ-ხატურ||ე-ა-ხატურ, ე-ჯ-ვიდ||ე-ა-ვიდ და სხვა (იქვე, 140). ლაშხურისებური ვითარება ვლინდება ბალსქვემოურ დიალექტშიც (შდრ. ბქ.: ე-ჯ-ხატურ||ე-ა-ხატურ, ე-ჯ-ვიდ||ე-ა-ვიდ, ე-ჯ-ხაზურ||ე-ა-ხაზურ „დაგხაზა“, ე-ჯ-კურ||ე-ა-კურ „დაგიმტვრია, დაგიმსხვრია“, ე-ჯ-მარე||ე-ა-მარე „მოგიმზადა“, ე-ჯ-ჰემე||ე-ა-ჰემე „მოგითბა“, ე-ჯ-ჰერე||ე-ა-ჰერე „წაგიყვანა“, ე-ჯ-ჰანე||ე-ა-ჰანე „მოგიხნა“ და მრავ. სხვა.

მესამე პირდაპირობიექტური პირი თანამედროვე სვანურში ოპოზიციის არამარკირებულ წევრად ითვლება, მისი გამომხატველი სემანტიკური მორფოლოგიური ერთეული, როგორც გარკვეულ-ია, არც ზმნისწინიან ფორმებში არსებობს, მაგ.: ანსყე „გააკეთა“, ანმარე „მომამზადა“, აშის „დაწვა“, ესბე „დააბა“, ანკიდ „აილო“ და ა. შ.

მესამე ირიბობიექტური პირის მორფემა. რაც შეეხება მესამე ირიბობიექტური პირის მორფემას, ზმნისწინიან ფორმებში არსებობს ორი ალომორფი — ხ- და Ø. ხ- ხმოვნის მომდევნო პოზიციასში (ე. ი. ლა-, ან- ზმნისწინიან ფორმებში) დასტურდება, მაგ., ლა-ხ-ტხ „დაუბრუნა“, ლა-ხ-

ჟემ „მისცა“, ა-ხ-თიმ (ლნტ. ა-ხ-ათიმ, ლმხ. ა-ხ-თიმე) „ამოარჩია“, ბზ. ა-ხ-ბნმდე-ს (ლმხ. ე-ხ-ბნმდე-ს, ბქ. ე-ხ-ბიმდე-ს) „გამოართვას“ და სხვა. Ø ალომორფი კი — თანხმონის მომდევნო პოზიციაში (ე. ი. ად-, ეს- ზმნისწინიან ფორმებში, რაც III2 წესის მოქმედების სფეროს შეადგენს), მაგ., ათ-ბე „მიაბა“, ათ-ქჟე „ჩააცვა“, ეს-ბე „დააბა“, ეს-გჟემ „დაასხა“ (ლნტ. ას-გჟემ, ლმხ. ეს-გომე) „დაასხა“ და სხვა. ერთადერთ გამონაკლისად ითვლება ბზ. ათ-ხ-ნდ (ბქ. ათ-ხ-ად, ლნტ. ათ-ხ-ადა) „თქვა“¹ (იქვე).

შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

1. სვანურში, სხვა ქართველურ ენათა მსგავსად, ზმნა პოლიპერსონალურია, ე. ი. ზმნის სისტემაში გამოხატულია არა მხოლოდ სუბიექტური პირი, არამედ ობიექტური პირებიც — **პირდაპირი** (ბრუნვაცვალებადი ობიექტური პირი) და **ირიბი** (ბრუნვაუცვლელი ობიექტური პირი).

2. პირის მორფოლოგიური კატეგორიის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზმნას მოეპოვება. პირიან ფორმებში კი ტრადიციულად ოპოზიციის ორ სახეს გამოყოფენ: 1. ვითარების ანუ როგორობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **სუბიექტური—ობიექტური**, 2. რომლობის მიხედვით დაპირისპირება, ე. ი. პირთა ოპოზიცია: **პირველი—მეორე—მესამე**.

3. როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ნიშნები სვანურ ზმნაში წარმოდგენილია პრეფიქსების სახით, ხოლო მათი მრავლობითი რიცხვის ნიშნები კი — სუფიქსების სახით. თითქმის ანალოგიური სურათია სხვა ქართველურ ენებშიც, თუმცა ზოგი სახის განსხვავებები, ცხადია, აქაც შეინიშნება.

4. სუბიექტური პრეფიქსების განხილვისას მიღებულია ზმნათა ორ ჯგუფად დაყოფა: ხმოვნი და წყებულები და თანხმოვნი და წყებულები. **ხმოვნი და წყებულ ფუძეს**, როგორც ცნობილია, პირველი სუბიექტური პირის გამოსახატავად ყოველთვის დაერთვის პრეფიქსი **ხჟ-**, მეორე სუბიექტური პირის ნიშნად — **ხ-**, ხოლო მესამე პირის აღმნიშვნელად (ქართული ზმნისგან განსხვავებით) არც პრეფიქსი მოგვეპოვება და დროთა რიგში არც სუფიქსი: წმინდა ფუძეა წარმოდგენილი.

5. ცნობილია ისიც, რომ ყველა პირი, როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური ქართველურ ენებში თავსართების საშუალებით იწარმოება, ხოლო მესამე სუბიექტური პირის საწარმოებლად ბოლოსართები გამოიყენება. ერთგვარ გამონაკლის ვითარებას გვიჩვენებს სწორედ სვანური ენა, სადაც, სხვა ქართველური ენებისაგან განსხვავებით, რამდენიმე ზმნამ მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი **ლ-** პრეფიქსის სახით შემოგვინახა. მრავალრიცხოვანი დიალექტოლოგიური მასალების მოძიებისა და გულდასმით შესწავლის შედეგად დადასტურდა, რომ უირიბობიექტო **ლა-** წინდებულებიან ზმნებში მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი შემონახულია დღემდე მთელ სვანურში, ოღონდ არა მარტო **ლ'**, არამედ მისი ბგერინაცვლის **ღ'**სა და **წ'**ს სახით.

6. ობიექტური პრეფიქსების მიხედვითაც ზმნებს ორ ჯგუფად ყოფენ: **ხმოვნი და წყებულები** და **თანხმოვნი და წყებულები**. **ხმოვნი და წყებულ ფუძეთა წინ** პირველი ობიექტური პირის აღმნიშვნელად გამოიყენება **მ-** პრეფიქსი, მეორე ობიექტური პირის აღმნიშვნელად — **ჯ-** პრეფიქსი, ხოლო მესამე ობიექტური პირის გამოსახატავად — **Ø-** და **ხ-**. მრავლობით რიცხვში კი II და III პირის ობიექტური თავსართები (**ჯ-**, **Ø-**, **ხ-**) მეორდება. **თანხმოვნი და წყებულ ფუძეების წინ** მხ. და მრ. რიცხვში I და II პირის **მ-**, **გჟ-**, **წ-**, **ჯ-** თავსართებს უჩნდება თითქოსდა თანხმოვანთვასაყარი **-გ-** ბგერა, რომელთანაც დაკავშირებულია მთელი რიგი ფონეტიკური მოვლენები.

7. პირთა პრეფიქსული მორფემებისათვის **ზმნისწინიან** და **უზმნისწინო** ფორმებში სხვადასხვაგვარი ფონოლოგიური პოზიცია იქმნება. ზმნისწინიან ფორმებში ეს მორფემები ხმოვნის ან თანხმოვნის მომდევნოდ არიან წარმოდგენილი, უზმნისწინო ფორმებში კი — პაუზის მომდევნოდ. აქედან გამომდინარე პირის მორფემათა უმეტესობა ამ ორ სხვადასხვაგვარ პოზიციაში სხვადასხვა ალომორფებით არის რეალიზებული.

¹ და არა მარტო ბზ. ათ-ხ-ნდ, არამედ ბალსქვემოური, კერძოდ, ფარულ-ეცერული ათ-ხ-გრმე „დაიჭირა“ ფორმაც, შდრ. ცხუმ.-ბეჩ.-ეცერ. ათ-გ-რმე.

8. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია პირის მორფემათა განაწილების რამდენიმე ზოგადი წესი როგორც **უზმნისწინო**, ასევე **ზმნისწინიან** ფორმებში. ამ წესებს, მეცნიერთა ვარაუდით, უზმნისწინო ფორმებში გამონაკლისი არა აქვს, **ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-** ზმნისწინიან ფორმებში კი ვითარება განსხვავებულია. სწორედ ამ წესებიდან ამოსვლით შესაძლებელია როგორც ზმნისწინების, ისე პირის ნიშნების დისტრიბუციული დახასიათება, მაგრამ ვინაიდან პირის მორფემათა ალომორფების განაწილება ზმნისწინებზეც ასევე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული, თანაც ზმნისწინთა ზოგი ალომორფი პირის გამომხატველადაც შეიძლება იქნეს მიჩნეული, აქედან გამომდინარე, წინამდებარე გამოკვლევაში, ალ. ონიანის მიერ შემუშავებულ ზოგად წესებზე დაყრდნობით, ზმნისწინთა დისტრიბუციული ანალიზიც წარმოვადგინეთ, რის შედეგადაც ირკვევა, რომ საანალიზო ზმნისწინთა (**ლა-**, **ან-**, **ად-**, **ეს-**) ალომორფების განაწილების სურათი სვანურში დიალექტებისა და კილოკავების მიხედვით სრულიად განსხვავებულია. საინტერესოა ისიც, რომ სხვაობას აქვს ადგილი თვით ერთი დიალექტის შიგნითაც კი.

9. თანამედროვე სვანურში (გარდა ლენტეხური დიალექტისა) დასტურდება ზმნათა ისეთი პარადიგმები, სადაც პირველი სუბიექტური პირის ფორმა სხვა პირთა ფორმებს უპირისპირდება ზმნისწინთა **ო** ელემენტთან ალომორფებით და განსხვავდება მათგან მხოლოდ ამ ალომორფებით (მაგ.: **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ათ-**აბ „მიაბი“, **ათ-**ბე „მიაბა“, **ოს-**აგტუშ „დავასხი“, **ეს-**აგტუშ „დაასხი“, **ეს-**გტუშ „დაასხა“). ამგვარ პარადიგმათა არსებობიდან გამომდინარე, პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველად აქ მიიჩნევენ არა **Ø**, არამედ — ზმნისწინთა **ო** ელემენტთან ალომორფებს (**ოთ-**, **ოს-**) და ფიქრობენ, რომ ეს არის, სწორედ, ამ ალომორფთა დამატებითი ფუნქცია. ჩვენი ვარაუდით, ამგვარი კვალიფიკაციის მართებულობას გარკვეული დაბრკოლება ეღობება წინ, რადგანაც **ოთ-**აბ „მივაბი“, **ოს-**აგტუშ „დავასხი“ ტიპის ფორმებში, მართალია, პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი **-ტუ-** რეგულარულად არ გამოიყენება, თუმცა არის შემთხვევები, განსაკუთრებით ბალსქვემოურში, როდესაც **-ტუ-** როგორც პირველი სუბიექტური პირის გამომხატველი მორფოლოგიური ერთეული წარმოდგენილია სწორედ **ოთ-**, **ოს-** ალომორფიან ფორმებში, მაგ.: **ოთ-ტუ-**აბ „მივაბი, დავაბი“, **ოთ-ტუ-**გერინ „წავიყვანე“, **ოთ-ტუ-**კურმ „გაყვინე“, **ოთ-ტუ-**კუშირ „დავამსხვრიე“, **ოს-ტუ-**ჭუთინ „დავასხი“, **ოს-ტუ-**ლური „მივდივარ“; შდრ. ლხმ. **ათ-ტუ-**ეპუ „დავიმალე“, **ეს-ტუ-**ლური „მივდივარ“, **ეს-ტუ-**ეფუშუდ „წავიქეცი“, **ეს-ტუ-**ლაფარ „დავაფარე“, **ეს-ტუ-**თგრილ „მივაჭირე, დავაჭირე“, **ეს-ტუ-**ჭუთინ „ბევრი დავასხი“, **ეს-ტუ-**გერი „მივყავარ“ და ა. შ. იქ, სადაც **-ტუ-** არ ისმის, რა თქმა უნდა, დაკარგულია, თუმცა პირის გაგება ამგვარ ფორმებში კონტექსტიდან გამომდინარე მაინც ნათლად ჩანს.

10. პირდაპირი და ირიბი ობიექტური პირის მორფემები ზმნისწინიან ფორმებშიც, როგორც სპეციალური ლიტერატურიდანაა ცნობილი, რამდენადმე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

ზმნისწინიან ფორმებში **პირველი პირდაპირობიექტური პირის** მორფემის წარმომადგენლად დასტურდება ალომორფები **მ-**, **მგ-**, **მუ-**, რომელთაც ბალსქვემოური დიალექტის მონაცემების მიხედვით, შეიძლება დაემატოს კიდევ ერთი ალომორფი (**მი-**) (**ეს ფაქტი საენათმეცნიერო მიმოქცევაში ჭერ კიდევ არ განიხილება**), შდრ. მაგ., ბქ.: **ა-მი-**რდ „გამზარდე“, **ა/ე-მი-**ვდ „მომიტანე“, **ა/ე-მი-**კურ „გადმომიგდე“, **ა/ე-მი-**ცურ „დამიტოვე“, **ა/ე-მი-**ხურ „დამინგრიე“, **ა/ე-მი-**ტხ „დამიბრუნე“, **ა/ე-მი-**მყუდ „გამირეცხე“ და ა. შ., ხოლო მეორე პირდაპირობიექტური პირის მორფემის ალომორფებად სამეცნიერო ლიტერატურაში წარმოდგენილია **ჯ-**, **ჯგ-** და **ჯუ-** ალომორფები. არაფერია ნათქვამი ბალსქვემოური **ჯი-** ალომორფის შესახებ, რომელიც დღესაც საკმაოდ პროდუქტიულია და არაერთ ზმნაში დასტურდება, მაგ.: **ა/ე-ჯი-**რდ „გაგზარდე“ (შდრ. ზემოთწარმოდგენილი **ა-ჯგ-**რდ, რომელიც ბალსქვემოელთა მეტყველებაში არ დასტურდება; ვგულისხმობთ, რა თქმა უნდა, **ჯგ-** ალომორფიან ვარიანტს), **ა/ე-ჯი-**ვდ „მოგიტანე“, **ა/ე-ჯი-**ცურ „დაგიტოვე“, **ა/ე-ჯი-**კურ „გადმოგიგდე; ხელში ჩაგიგდე“, **ა/ე-ჯი-**ტხ „დაგიბრუნე“ და ა. შ. ცხადია, აქაც გვექნება **ჯ-**, **ჯგ-**, **ჯუ-** და **ჯი-** ალომორფები.

თ ა ვ ი II

რიცხვის კატეგორია

ობოზიცია რიცხვის მიხედვით. ცნობილია, რომ რიცხვის მიხედვით დაპირისპირება დამახასიათებელია როგორც სახელისათვის, ისე — ზმნისათვის. ზმნის რიცხვის კატეგორიაში გულისხმობენ დაპირისპირებას იმის მიხედვით, მასში გამოხატული პირი ერთია, თუ — ერთზე მეტი: „მხოლოდითია ფორმა, რომელიც გვიჩვენებს ერთის მოქმედებას, ერთზე მოქმედებას ან ერთის მიმართ ჩადენილ მოქმედებას; მრავლობითია ფორმა, რომელიც მასვე გვიჩვენებს მრავალზე“ (შანიძე 1973, 166). ამ კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირება კი ახასიათებს ყველა (როგორც სუბიექტურ, ისე ობიექტურ) პირს და პირის ყოველ (პირველ, მეორე, მესამე) ფორმას (ონიანი 1998, 141).

§ 11. სუბიექტურ პირთა მრავლობითობის გამოხატვა. ქართველურ ზმნაში მრავლობითი რიცხვის აღნიშვნა, როგორც ეს საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, აგლუტინაციურ ხასიათს ატარებს, რაც გამოიხატება იმაში, რომ ცალკეა წარმოდგენილი პირის ნიშანი და ცალკე — რიცხვის ნიშნები (მაჭავარიანი 2002, 89). პირველ და მეორე სუბიექტურ პირთა მრავლობითობა თანამედროვე სვანურში -დ სუფიქსით გამოიხატება, მაგ., ხუ-პრი-დ, ლ-პრი-დ „ვართ“, ხ-პრი-დ „ხართ“, ხუ-ითრე-დ, ლ-ითრე-დ „გვამთ“, ხ-ითრე-დ „სვამთ“ და ა. შ. დიალექტთა ერთ ნაწილში ამ ფუნქციით სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს, მეორე ნაწილში კი ერთადერთ ზმნაში (ე. წ. მეშველ ზმნაში) დასტურდება -შდ ვარიანტი (ბალსაჩეშვილისა და ბალსაჩეშვილის ლაზარეული კილოკავში რეგულარულად, ლაშხურში — სპორადულად):

ბზ., ლზმ. ხუ-ი-შდ	ლზმ. ხუ-ი-შდ ხუ-ი-დ „ვართ“ (ექსკლ.)
ლ-ი-შდ	ლ-ი-შდ ლ-ი-დ „ვართ“ (ინკლ.)
ხ-ი-შდ	ხ-ი-შდ ხ-ი-დ „ხართ“
ლ-ი-ხ	ლ-ი-ხ „არიან“

შდრ. ბქ., ლნტ. ხუ-ი-დ „ვართ“ (ექსკლ.)
ლ-ი-დ „ვართ“ (ინკლ.)
ლ-ი-ხ „არიან“

საგულისხმოა, რომ პირველი და მეორე სუბიექტური პირების მრავლობითობის სუფიქსები საერთო ჩანს სამივე ქართველურ ენაში:

ქართ.	ზან.	სვან.
-თ	-თ	-დ
ვარ-თ	ვორე-თ	ხუპრი-დ
ხარ-თ	ორე-თ	ხპრი-დ

თუმცა სვანური -დ სუფიქსის ქართული თ-სგან მიღების შესახებ არსებობს სამი შესაძლო ვარაუდი: 1) ქართულ-ზანური -თ და სვანური -დ სხვადასხვა აფიქსებია; 2) სვანური -დ არის -თ-სგან მიღებული გამჟღერებით; 3) -დ არის გაცვეთილი ნაშთი შდ კომპლექსისა, რომელიც *თ1-ს კანონ-ზომიერი შესატყვისია.

ამ სამი შესაძლებლობიდან პირველი ნაკლებად დასაჯერებელია, რადგანაც სვანური, ზანური და სვანური მონათესავე ენებია და, აქედან გამომდინარე, ძნელი დასაშვებია, რომ ამ მონათესავე ენებს მრავლობითობის გამოსახატავად სხვადასხვა სუფიქსები ჰქონოდათ. მეორე შესაძლებლობა, რომ -დ მიღებულია -თ-ს გამჟღერების შედეგად, გამოირიცხება, რამდენადაც სვანურში არ არსებობს წესი იმისა, რომ აუსლაუტში ყრუ ბგერა გამჟღერდეს. რაც შეეხება მესამე შესაძლებლობას, იგი ენათმეცნიერთა აზრით (გ. როზენი, ფ. ბოპი, გ. დეეტერსი, ვ. თოფურია, ა. ონიანი, ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ი. მელიქიშვილი...), უფრო დამაჯერებელია (შდრ. ქართ. დათვი: სვან. დაშდუ; ქართ. თავი: სვან. შდუგუ და ა. შ.) და იმის გამო, რომ სუფიქსია, ადვილად შეიძლება მისი გაცვეთა. შდ კომპლექსი, როგორც ცნობილია, ერთადერთ არქაულ ზმნაში (ხუიშდ „ვართ“, ხიშდ „ხართ“) არის შემონახული, რომელიც სწორედ *თ1-ს კანონზომიერ შესატყვისს წარმოადგენს. ე. ი. ამოსავალი იყო *თ1, რომელიც ქართულსა და ზანურში გვაძლევდა თ-ს, ხოლო სვანურში — შდ-ს (მაჭავარიანი 2002, 90). ჩვენც ამ უკანასკნელ თვალსაზრისს ვიზიარებთ.

მესამე სუბიექტური პირის მრავლობითი რიცხვი -ხ სუფიქსით გამოიხატება ყოველგვარ ზმნაში, მაგ., ლ-ი-ხ „არიან“, ამარე-ხ „ამზადებენ“, იმხი-ხ „იწვიან“, ტიხე-ხ „აბრუნებენ“, არმი-ხ „იჭერენ“, აფრე-ხ „ახმობენ“ და ა. შ (ონიანი 1998, 141).

სვანურ ზმნაში წარმოდგენილი მრავლობითობის -ხ ნიშანი, ენათმეცნიერთა ერთ ნაწილს (ჰ. შუხარდტი, არნ. ჩიქობავა), ადიდური ენებიდან შეთვისებულად (შდრ. ადიდ. წგფგ-რ მაკიჲ „კაცი მიდის“, წგფგ-ხ'ჲრ მაკიჲ-ხ' „კაცები მიდიან“) მიაჩნდა.

§ 12. ობიექტურ პირთა მრავლობითის გამოხატვა. ზემოთხსენებულ დიალექტებში (ბზ., ბქ.) პირველი ობიექტური პირის მრავლობითის ფორმაში ინკლუზივის გუ- ~ გუ-ს უპირისპირდება ექსკლუზივის ნ- ~ ნგ-~ ნუ- პრეფიქსები. ერთმანეთთან ოპოზიციაში ისინი, რასაკვირველია, ინკლუზივე-ექსკლუზივის კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირებას გამოხატავენ. იქიდან გამომდინარე, რომ არც ერთი მათგანი არ დასტურდება მხოლოდითი რიცხვის ფორმაში, სადაც მათ რეგულარულად მ- ~ მგ- ~ მუ- უპირისპირდება, რომელიც, თავის მხრივ, არასდროს არ გვხვდება მრავლობითი რიცხვის ფორმაში, ამიტომ მ- ~ მგ- ~ მუ-სთან ოპოზიციაში ინკლუზივე-ექსკლუზივის გუ- ~ გუ-, ნ- ~ ნგ-~ ნუ-, ცხადია, მრავლობით რიცხვსაც გამოხატავენ. ე. ი. რიცხვის მიხედვით ოპოზიციის ერთ წევრს — მრავლობითს — გამოხატავს მ- ~ მგ- ~ მუ-, ხოლო მეორე წევრს — მრავლობითს — (გუ- ~ გუ-) თ (ნ- ~ ნგ-~ ნუ-). ამ კვალიფიკაციის მართებულობა ნათლად ჩანს იქიდანაც, რომ პირველი ობიექტური პირის ფორმაში რიცხვის მიხედვით ოპოზიციის უდავო გამომხატველი რაიმე სხვა მორფოლოგიური ერთეული არ არსებობს (ონიანი 1998, 142).

ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის ოციან წლებში არნ. ჩიქობავას სტატიაში „-ჟე ნაწილაკი ფერეიდ-ნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკა-ლოდიკის ურთიერთობის თვალსაზრისით“ საგულისხმო ფაქტად მიაჩნდა ის, რომ არც სვანურში და არც ქართულში მრავლობითი რიცხვის პირველ პირთან -თ სუფიქსი (ან მისი როლის შემსრულებელი -ხ სვანურში) არ იხმარება. მაგ., შდრ., ერთის მხრივ, ქართ. გვიკურთხება, გაგვიხმია, გვიწერია, გვიკითხავს, და, მეორე მხრივ, სვანური:

ნაჲ	{ <table border="0"> <tr> <td>ნიმზგრა</td> <td>„ჩვენ გვიკურთხებია, დაგვილოცია“</td> </tr> <tr> <td>გჷიმზგრა</td> <td></td> </tr> </table>	ნიმზგრა	„ჩვენ გვიკურთხებია, დაგვილოცია“	გჷიმზგრა		ნიფრა „გაგვიხმია“
		ნიმზგრა	„ჩვენ გვიკურთხებია, დაგვილოცია“			
გჷიმზგრა						
		გჷიფრა				
ნაჲ	{ <table border="0"> <tr> <td>ნიძრა</td> <td>„გვიწერია“</td> </tr> <tr> <td>გჷიძრა</td> <td></td> </tr> </table>	ნიძრა	„გვიწერია“	გჷიძრა		ნიჭჷდჷლა „გვიკითხავს“
		ნიძრა	„გვიწერია“			
გჷიძრა						
		გჷიჭჷდჷლა				

ავტორის აზრით, ეს ასეც უნდა იყოს, რადგანაც ქართულსა და სვანურში რელატიურ ზმნებში მრავლობითი რიცხვის პირველ პირში სათანადო პრეფიქსი (**გუ-**, **ნი-**) აღნიშნავს მრავლობითობას: **მიკურთხებია მე — გვიკურთხებია ჩვენ, მიმზგრა მი — გჷიმზგრა (ნიმზგრა) ნაჲ** (ჩიქობავა 1923-24, 56-57).

საინტერესოა რა ვითარებაა თანამედროვე სვანურში პირველი ობიექტური პირის მრავლობით რიცხვში?

ჩვენ საგანგებოდ გავეცანით ამ საკითხს და აღმოჩნდა, რომ მრავლობითი რიცხვის პირველი პირის გამოსახატავად სვანურში იშვიათად, მაგრამ მაინც გამოიყენება სუფიქსი **-ხ**, რაც აშკარად ინოვაციის იერს ატარებს. ამ მოვლენას ადგილი აქვს, ძირითადად, უმცროსი თაობისა და, აგრეთვე, კოდორელ სვანთა მეტყველებაში. მაგ., შდრ. ბქ.:

ნა	{ <table border="0"> <tr> <td>ნიფრახ</td> <td>„გაგვიხმია“</td> <td>ნივიდახ</td> <td>„მოგვიტანია“</td> <td>ნისყახ</td> <td>„გაგვიკეთებია“ და ა. შ.</td> </tr> <tr> <td>გჷიფრახ</td> <td></td> <td>გჷივიდახ</td> <td></td> <td>გჷისყახ</td> <td></td> </tr> </table>	ნიფრახ	„გაგვიხმია“	ნივიდახ	„მოგვიტანია“	ნისყახ	„გაგვიკეთებია“ და ა. შ.	გჷიფრახ		გჷივიდახ		გჷისყახ					
		ნიფრახ	„გაგვიხმია“	ნივიდახ	„მოგვიტანია“	ნისყახ	„გაგვიკეთებია“ და ა. შ.										
გჷიფრახ		გჷივიდახ		გჷისყახ													

კოდორელი 38 წლის მანანა გურჩიანისგან 2007 წელს ჩვენ მიერ ჩაწერილ ერთ-ერთ ტექსტში კი ასეთი ფორმა დავაფიქსირეთ:

შუანარს მჲ **გჷიხახ**, მჲ ლი წეს, ეჯი მჲგ ჩუ ხოხახ მიშგუ დინოლს — სვანებმა („სვან-ებ-ს“) რაც ვიცით, რაც წესია, ის ყველაფერი იციან ჩემმა („ჩემს“) ქალიშვილებმა („გოგოებს“)

ცხადია, უფრო მართებული იქნებოდა **გჷიხა** „ვიცით“ ფორმის ხმარება, რადგანაც სვანურში ამ პირში ობიექტის მრავლობითობის აღსანიშნავად სუფიქსის ხმარება სრულებით არ არის საჭირო.

ქვემოსვანურ დიალექტებში კი (ლშხ., ჩოლ., ლნტ.), სადაც ობიექტურ პირში ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირებას ადგილი არა აქვს, მხოლოდითის **მ-** ~ **მგ-** ~ **მუ-**ს მრავლობითი რიცხვის გამომხატველად, ზემოსვანურ დიალექტთაგან განსხვავებით, მხოლოდ **გჷ-** ~ **გუ-** ვარიანტები უპირისპირდება.

პირველი პირდაპირობიექტური პირის მხოლოდითი რიცხვის ნიშანი მთელ თანამედროვე სვანურში, როგორც ცნობილია, არის **მ-** ~ **მგ-** ~ **მუ-**, მრავლობითი რიცხვისა კი — ზემოსვანურ დიალექტებში (**გჷ-** ~ **გუ-**) თ (**ნ-** ~ **ნგ-** ~ **ნუ-**), ხოლო ქვემოსვანურ დიალექტებში — **გჷ-** ~ **გუ-**, მაგ., მხ. რიცხვი: **მ-**ახტჷთი „მხატავს“, **მგ-**ტხე „მაბრუნებს“, **მუ-**ცჷრე „მტოვებს“; მრ. რიცხვი: **გჷ-**ახტჷთი „გვხატავს“, **გუ-**ტხე „გვაბრუნებს“, **გუ-**ცჷრე „გვტოვებს“; ზს. **ნ-**ახტჷთი „გვხატავს“, **ნგ-**ტხე „გვაბრუნებს“, **ნუ-**ცჷრე „გვტოვებს“ და ა. შ.

პირველი ირიბობიექტური პირის მს. რიცხვის ნიშანი კი სვანურის ყველა დიალექტში არის მ-, მრ. რიცხვისა კი — ზემოსვანურ დიალექტებში **გუ-** თ **ნ-**, ხოლო ქვემოსვანურ დიალექტებში — **გუ-**, მაგ., მს. რიცხვი: **მ-აჭტი** (ლნტ. **მ-აჭედი**, ლშხ. **მ-აჭედი**) „მაძღვეს“, **მ-იტატი** „მიხატავს“, **მ-აყა** „მყავს“; მრ. რიცხვი: **გუ-აჭტი** „გვაძღვეს“, **გუ-იტატი** „გვიხატავს“, **გუ-აყა** „გვყავს“; ზს. **ნ-აჭტი** „გვაძღვეს“, **ნ-იტატი** „გვიხატავს“, **ნ-აყა** „გვყავს“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 142-143).

მეორე პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა გამოიხატება **-ხ** სუფიქსით, რომელთანაც ყველა პოზიციაში თავისუფლად მონაცვლეობს **Ø**, მაგ.: **ჯ-ახტატი-ხ**||**ჯ-ახტატი** ეჯა სგამ „გხატავთ ის თქვენ“, **ა-ჯ-მარე-ხ**||**ა-ჯ-მარე** ეჯნემ სგამ „მოგამზადათ მან თქვენ“, **ჯ-ადგარი-ხ**||**ჯ-ადგარი** ეჯა სგამ „გკლავთ ის თქვენ“, **ჯ-ამარე-ხ**||**ჯ-ამარე** ეჯა სგამ „გამზადებთ ის თქვენ“ და ა. შ.

მეორე ირიბობიექტური პირის მრავლობითობაც **-ხ** სუფიქსით გამოიხატება, მაგ.: **ჯ-იტატი-ხ** ეჯა სგამ ეჯას „გვიხატავთ ის თქვენ მას“, **ჯ-აჭტი-ხ** ეჯა სგამ ეჯას „გაძღვეთ თქვენ ის მას“, **ა-ჯ-მარე-ხ** ეჯნემ სგამ ეჯა „მოგამზადათ მან თქვენ ის“, **ჯ-ალტ-ხ** სგამ ეჯა „გიყვართ თქვენ ის“ და სხვა. სამპირიან ზმნებში **-ხ**-სთან **Ø**-ის მონაცვლეობა, არსებული მოსაზრების თანახმად, შეუძლებელი არ არის, თუმცა ამ გზით იშვიათად ხმარებულ, ე. ი. არაბუნებრივ, ფორმებს ვიღებთ.

მესამე ირიბობიექტური პირის მრავლობითობის გამომხატველადაც **-ხ** სუფიქსი დასტურდება, მაგრამ არა ყველა ზმნაში, არამედ — მხოლოდ გრძნობა-ქონების აღმნიშვნელ ზმნებში, მაგ.: **ხ-ალტ-ხ** ეჯდარს ეჯა „უყვართ მათ ის“, **ხ-ასისგ-ხ** ეჯდარს ეჯა „სძულთ მათ ის“, **ხ-აყა-ხ** ეჯდარს ეჯა „ჰყავთ მათ ის“, **შდრ. ხ-აჭტი** ეჯდარს ეჯა ეჯას „აძღვეს მათ ის მას“, **ხ-იტატი** ეჯდარს ეჯა ეჯას „უხატავს მათ ის მას“, **ხ-ოჯდე** ეჯდარს ეჯა ეჯას „მიუტანს მათ ის მას“ და ა. შ.

მესამე პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა კი **-ხ** სუფიქსით არც ერთ შემთხვევაში არ გამოიხატება, **შდრ. ახტატი** ეჯდარს ეჯა „ხატავს მათ ის“, **ანკიდ** ეჯდარს ეჯნემ „ამოწყვიტა ისინი მან“, **ანხტიტ** ეჯდარს ეჯნემ „ამოწყვიტა ისინი მან“ და ა. შ. (იქვე, 142-143).

არა მხოლოდ მესამე, არამედ — ყველა პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობის გამომხატველად თანამედროვე სვანურში მიიჩნევა სუფიქსები: **ბზ. -ალ, -წლ, -გრ, -ურ, -იელ**; **ბქ., ლნტ. -ალ, -წლ, -გრ, -ურ, -იელ**; **ლშხ. -ალ, -გრ, -ურ, -დელ** (თოფურია 1967, 233-234; შარაძენიძე 1954, 192-198).

თუმცა მრავლობითი რიცხვის აღმნიშვნელ ჩვეულებრივ აფიქსებთან შედარებით ეს სუფიქსები რამდენიმე არსებითი ხასიათის თავისებურებით ხასიათდებიან:

ა) ისინი, როგორც ზემოთ ითქვა, სამივე პირის ფორმაში დასტურდებიან.

ბ) მრავლობითის ფორმაში მათთან ყოველთვის თავისუფლად მონაცვლეობს **Ø**, მაგ., **ახტატი-წლ-ი**||**ახტატი** ეჯდარს „ხატავს მათ“, **ჩუადგრმ-ალ-ე**||**ჩუადგრმე** ეჯდარს „დაიჭირა ისინი“, **აშუჟდე-იელ-ი**||**აშუჟდე** ეჯდარს „რეცხავს მათ“, **აკუშ-ურე**||**აკუშე** ეჯდარს „ამტვრევს, ტეხს მათ“ და ა. შ.

გ) ამასთანავე, აღნიშნული სუფიქსები ხშირად ისეთ ფორმებშიც დასტურდება, სადაც პირდაპირობიექტური პირის მრავლობითობა სხვა აფიქსებითაა გამოხატული და, ამდენად, ამავე ფუნქციით მათი გამოვლენა, არსებითად, ზედმეტადაა მიჩნეული, მაგ., **გუ-ახტატი-წლ-ი**||**გუ-ახტატი** „გვხატავს“, **ნ-ახტატი-წლ-ი**||**ნ-ახტატი** „გვხატავს“, **ჯ-ახტატი-წლ-ი**||**ჯ-ახტატი-ხ** ეჯა სგამ „გხატავს ის თქვენ“, **გუ-აგლ-გრ-ე** „გვგლეჯს“, **ნ-აგლ-გრ-ე** „გვგლეჯს“, **ჯ-აგლ-გრ-ე-ხ** ეჯა სგამ „გვგლეჯთ ის თქვენ“ და მრავალი სხვა (იქვე, 144).

დ) იგივე სუფიქსები ერთპირიანი ვნებითის ფორმებშიცაა დადასტურებული, იქ, სადაც ობიექტური პირი არ არსებობს საერთოდ, მაგ., **ანგრდ-წლ-წწ-ხ**||**ანგრდწწ-ხ** „გაიზარდნენ“, **ადყულ-ურ-წწ-ხ**||**ადყულ-ხ** „გაიყვნენ“... არსებული კვალიფიკაციის მიხედვით კი, ეს სუფიქსები აქ სუბიექტური პირის მრავლობითობას გამოხატავენ (შარაძენიძე 1954, 195-196).

ე) დასმულ საკითხთან დაკავშირებით ყველაზე არსებითი, ალ. ონიანის აზრით, ის არის, რომ აღნიშნულ სუფიქსთა შემცველ ფორმებში სათანადო პირი (პირდაპირობიექტური თუ სუბიექტური) ხშირად მხოლოდობით რიცხვში დგას და არა — მრავლობითში, მაგ., **მ-აგლ-გ-რ-ე მი** „მგლგჷს, მხევს მე“, **ჯ-აგლ-გ-რ-ე სი** „გგლგჷს, გხევს შენ“, **აგლ-გ-რ-ე ეჯის** „გლგჷს, ხევს მას“, **აცლ-გ-რ-ე-ი-ცგლ-ე ფიცარს** „ხეთქს ფიცარს“, **აბგ-ჟ-რ-ე-ი-ბუჟჷ** ზექს „აპობს შეშას“, **ალაგაჟ-ნლ-ი-ი-ალაგაჟი ქორს** „ალაგებს სახლს“, **იფშჷდ-მელ** „ტრაბახობს“, **იკჷჩხ-მელ** „კუნტრუმებს“ და ა. შ. აშკარაა, რომ ეს სუფიქსები აქ მრავლობითობას არ გამოხატავენ. მათი მორფოლოგიური ფუნქცია არის არა მრ. რიცხვის გამოხატვა, არამედ რაღაც სხვა მნიშვნელობის გამოხატვა, რომელიც თავისი შინაარსით ახლოს დგას მრავლობითობის სემანტიკასთან. ეს არის, ერთი მხრივ, მოქმედების გამეორების (მრავალგზისობის) გამოხატვა, ხოლო, მეორე მხრივ, რაიმე ერთი ობიექტის ამა თუ იმ სახის ნაწილებად ქცევის ჩვენება (იქვე, 144-145) ანუ ის, რაც ლიტერატურაში მათ ლოკალურ ფუნქციად მიიჩნევა მხოლოდ (შარაძენიძე 1954, 194-195).

ეს რომ ასეა, კარგად ჩანს იქიდანაც, რომ აღნიშნულ სუფიქსთა შემცველ ფორმებში პირ-დაპირი ობიექტი (ან ერთპირიან ვნებითში — სუბიექტი) დგას არა მაინცდამაინც მრავლობითში, არამედ — ზოგჯერ მხოლოდობითშიც (რადგანაც მოქმედების გამეორება შესაძლებელია როგორც ერთის, ისე ერთზე მეტის მიმართ და ნაწილებად ქცევა შესაძლებელია როგორც ერთისა, ისე — ერთზე მეტისა), მაგ., ლშხ. **ალაგაჟ-ნლ-ი ქორს** „ალაგებს სახლს“, **ნთ-ნლ-ი-ხ კეთილს** „ინაწილებენ ქონებას“ [იშგენს მინ ნთაღიხ... ჟრბა კეთილს „დანარჩენს თვითონ ინაწილებენ... საკმაოდ დიდ ქონებას“ (ონიანი 1917, 29, 14)], **აჟან-ნლ-ი დაბს** „ფარცხავს ყანას“, **აფთან-ნლ-ი დიარს** „წმენდს პურს“, **აშჷდ-მელ-ი** (ბზ. **აშჷდ-ი-ელ-ი**) **ლეშჷდის** „რეცხავს სარეცხს“, **იკჷჩხ-მელ** „კუნტრუმებს“, **იფშჷდ-მელ** „ტრაბახობს“, **იღჷრ-მელ** „იფიცება“ (შდრ. **ხედჷრ-მელ** „ეფიცება“) და ა. შ. ყველა ამგვარ შემთხვევაში, როგორც მაგალითებიდან ჩანს, მოქმედების მრავალგზისობა გამოიხატება და არა — მრავლობითობა (ონიანი 1998, 145).

რაიმე ობიექტის დანაწევრება (და არა — მრავლობითობა) გამოიხატება ისეთ შემთხვევებში, როგორიცაა: ლშხ. **ადგლ-გ-რ-ე ეჯი** „დახია ის“, **ადბუჟჷრ-ე ზექ** „გააპო შეშა (ბევრ ნაწილებად)“, შდრ. **აბიჟჷ ზექ** „გააპო შეშა (ორად)“, **ადცგლ-გ-რ-ე ფიცარ** „დახეთქა ფიცარი“, შდრ. ბზ. **დწჷდ ჩჷადცგლ-გ-რ-ე (ჟაშლიშჷილ)** „დეგმა გაფატრა (ვაშლიშვილი)“ (სვ. პროზ. ტექსტები 1939, 244, 21), **ჟიქ ადკუმ-ჟ-რ-ე** „ჟიქა დაამტვრია“, შდრ. **ჟიქ აკჷიშ** „ჟიქა გატეხა“, **ჟიბ ადცხგ-გ-რ-ე** „ძაფი გასკვნა (ბევრგან)“, შდრ. **ჟიბ აცხიბ** „ძაფი გასკვნა (ერთ ადგილას)“, **აკრშდან-მელ-ი** (ბზ. **აკჷშდან-ი-ელ-ი**) **თეკჷს** „კეცავს თოკს (ბევრგან)“, შდრ. **აკჷშდენი თეკჷს** „კეცავს თოკს (ორად)“ და ა. შ.

ასეთ შემთხვევაში, პროფ. ალ. ონიანის მოსაზრებით, მრავლობითობის გამოხატვასთან, ცხადია, საქმე არა გვაქვს. ამის მიუხედავად, იგივე სუფიქსები მრავლობითი რიცხვის გამოხატველადაც ხშირად აღიქმება (მაგ., **ატჷრე მუტჷწარს** „ანთებს სანთელს“ — **ატჷრ-წლ-ი მუტჷრ-წლ-ს** „ანთებს სანთელს“, **ხიბე ლგერას** „ხეთქს კვერცხს“ — **ახბ-გ-რ-ე ლგერ-წლ-ს** „ხეთქს კვერცხებს...“), რაც მათი ზემოაღნიშნული ძირითადი ფუნქციის მრავლობითობის სემანტიკასთან სიახლოვის შედეგი უნდა იყოს (იქვე, 146).

III. ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია

§ 13. **ოპოზიცია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით.** სპეციალურ ლიტერატურაში, როგორც ცნობილია, განარჩევენ მრავლობითი რიცხვის ორ სხვადასხვა სახეს: ჩვეულებრივ მრავლობითსა და დაახლოებით მრავლობითს. ჩვეულებრივია მრავლობითობის ფორმა, რომელშიც ერთი და იმავე სახეობის საგანთა და მოვლენათა სიმრავლე იგულისხმება, მაგ., ფანქრ-ებ-ი, მაგიდ-ებ-ი, ხარ-ებ-ი და ა. შ., დაახლოებითი კი არის მრავლობითი, რომელშიც იგულისხმება არა ერთი და იმავე, არამედ — სხვადასხვა სახეობის საგნები და მოვლენები, მაგ., „ოთხმოციანი წლები“ ნიშნავს არა 80+80+80..., არამედ 80+81+82 და ა. შ. 89-მდე (Есперсен 1958, 218-220).

ნაცვალსახელსა და ზმნაში ჩვეულებრივია მრავლობითი, რომელიც ერთი და იმავე პირის სიმრავლით წარმოიქმნება, დაახლოებითი კი — ისეთი ფორმა, რომელშიც სიმრავლეს სხვადასხვა პირთა (პირველის, მეორის, მესამის) კომბინაცია წარმოქმნის. მესამე პირის მრავლობითის ფორმა ყოველთვის ჩვეულებრივი მრავლობითია, რადგანაც **ისინი = ის+ის+ის** და ა. შ., ისევე როგორც **მაგიდები = მაგიდა+ მაგიდა+ მაგიდა** და ა. შ. მეორე პირს მოეპოვება როგორც ჩვეულებრივი, ისე დაახლოებითი მრავლობითი; ჩვეულებრივია მისი მრავლობითი, როდესაც **თქვენ = შენ+შენ...**, მაგრამ დაახლოებითია, როდესაც **თქვენ = შენ...+ის...**, პირველ პირს კი ჩვეულებრივი მრავლობითი არ გააჩნია, რამდენადაც ჩვენ არასდროს არ ნიშნავს **მე+მე** და ა. შ. ასეთი მრავლობითი, მაშასადამე, ყოველთვის დაახლოებითია (იქვე, 220-223). ამავე დროს აქ არსებობს დაახლოებითი მრავლობითის სამი ვარიანტი:

1. ჩვენ = მე+შენ (თქვენ)
2. ჩვენ = მე+შენ (თქვენ)+ის (ისინი)
3. ჩვენ = მე+ის (ისინი)

ენათა დიდ ნაწილში ამ ვარიანტებს შორის დაპირისპირება მორფოლოგიურად (რაიმე აფიქსებით) არ გამოიხატება, სამაგიეროდ არსებობს ენები, სადაც ასეთი დაპირისპირება, მორფოლოგიურად გამოხატული, დასტურდება ნაცვალსახელსა (კუთვნილებთ ნაცვალსახელებში) თუ ზმნაში. თანამედროვე ქართველურ ენათაგან ასეთია მხოლოდ **სვანური**. პირველი და მეორე ვარიანტი აქ ქმნის **ინკლუზივის** შინაარსს, ხოლო მესამე — **ექსკლუზივისას**.

როგორც ზემოთქმულიდან ჩანს, **ექსკლუზივი** არის მხოლოდ პირველ და მესამე პირთა კომბინაცია, მეორე პირი უეჭველად გამოირიცხება. **ინკლუზივი** აუცილებლად შეიცავს პირველსა და მეორე პირს, მესამეს კი შეიძლება შეიცავდეს (როდესაც ინკლუზივის ფორმაში შემავალი მეორე პირი დაახლოებითი მრავლობითია), შეიძლება — არა:

1. **ნაჲ = მი+ეჲა (ეჲაჲრ)**
2. **ნაჲ = მი+სი (სგაჲ)**

ამდენად, სვანურში **ინკლუზივ-ექსკლუზივი (resp. in/ex)** ისეთი მორფოლოგიური კატეგორიაა, რომლის მიხედვით დაპირისპირება მხოლოდ პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში გვხვდება. მაგრამ ამ კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვა თანამედროვე სვანურ დიალექტებში მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: ქვემოსვანურ დიალექტებში (ლენტეხურში, ჩოლურულსა და ლაშხურში) ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირება მხოლოდ სუბიექტური წყობის ზმნებში გვაქვს, ხოლო ზემოსვანურ დიალექტებში კი (ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) — როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ფორმებში (ონიანი 1998, 146-147).

სვანური ზმნა სწორედ ამ მორფოლოგიური კატეგორიის არსებობით არის გართულებული, რაც გულისხმობს მრავლობითი რიცხვის პირველი პირის ფორმაში მეორე პირის გათვალისწინებასაც

(**ინკლუზივი**) ან პირიქით, მის გამორიცხვას (**ექსკლუზივი**). ეს რთული მორფოლოგიური კატეგორია, როგორც ცნობილია, აისახება არა მხოლოდ ზმნაში, არამედ კუთვნილებითი ნაცვალსახელებშიც. ინკლუზივ-ექსკლუზივის ისტორიის საკითხი მკვლევართა (არნ. ჩიქობავა, პ. ფორხვაძე, თ. გამყრელიძე, ე. მარუხო, ქ. ლომთათიძე, ო. ახმანოვა, ვ. თოფურია, ა. შანიძე, ე. ბენვენისტი, უ. ჩიფი, ალ. ონიანი, დ. მელიქიშვილი, ჯ. ლაიონი, ნ. სოკოლოვსკაია, გ. კლიმოვი, ი. მელჩუკი, რ. ასათიანი, ტ. გურგენიძე...) მიერ სხვადასხვაგვარად არის გაშუქებული.

§ 14. სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები. სუბიექტის ინკლუზივ-ექსკლუზივი, როგორც ცნობილია, ძირითადად, მცირეოდენი დიალექტური სხვაობების მიუხედავად, ერთნაირად გამოიხატება მთელ თანამედროვე სვანურში.

ინკლუზივის მორფემა. ინკლუზივის (**Si**) მორფემები ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმებში ერთნაირად არ არის წარმოდგენილი. უზმნისწინო ფორმებში (ე. ი. პაუზის მომდევნოდ) ინკლუზივის მორფემას სამი ალომორფი აქვს **ლ-**, **ლგ-** და **ლუ-**. **ლ-** ხმოვნების წინ არის წარმოდგენილი, ხოლო **ლგ-** და **ლუ-** — თანხმოვნების წინ, მაგ., **ლ-არი-დ** (ლშხ. **ლ-არი-დ**) „ვართ მე+შენ||თქვენ“, **ლ-ასყი-დ** (ლშხ. **ლ-ასყი-დ**) „ვაკეთებ მე+შენ||თქვენ“, **ლ-ისყი-დ** „ვიკეთებ მე+შენ||თქვენ“, **ლ-ოსყი-დ** „ვუკეთებ მე+შენ||თქვენ“, **ლგ-დგე-დ** „ვაქრობ მე+შენ||თქვენ“, **ლგ-ტხე-დ** „ვაბრუნებ მე+შენ||თქვენ“, **ლგ-შდე-დ** „ვყრით მე+შენ||თქვენ“. ძირეულ მორფემაში უ ელემენტის შემცველ ზმნებთან **ლგ- > ლუ-**, მაგ., **ლუ-ცტრე-დ** „ვტოვებ მე+შენ||თქვენ“, **ლუ-თჟფე-დ** „ვკარგავ მე+შენ||თქვენ“ და ა. შ. (თოფურია 1967, 14).

ზმნისწინიან ფორმებში კი (ე. ი. ხმოვნების მომდევნოდ), ხმოვანი ელემენტის რედუქციის გამო, სუბიექტის ინკლუზივის მორფემა ყოველთვის **ლ-** ალომორფით არის წარმოდგენილი, მაგ., **ა-ლ-აშტე-დ** (ბქ., ლნტ. **ა-ლ-აშტე-დ**) „ავანთებ მე+შენ||თქვენ“, **ა-ლ-სყე-დ** (ლშხ. **ე-ლ-სყე-დ**) „გავიკეთებ მე+შენ||თქვენ“, **ო-ლ-სყე-დ** (ლნტ. **ა-ლ-ოსყე-დ**) „გავუკეთებ მე+შენ||თქვენ“, **ა-ლ-დიგ-დ** (ბქ. **ო-ლ-დიგ-დ**) „გავაქრებ მე+შენ||თქვენ“, **ა-ლ-კტიშ-დ** (ბქ. **ო-ლ-კტიშ-დ**) „გავტეხებ მე+შენ||თქვენ“, **ა-ლ-ცტრე-დ** (ბქ. **ო-ლ-ცტრე-დ**) „დავტოვებ მე+შენ||თქვენ“ და ა. შ.

ექსკლუზივის მორფემა. ფორმის მიხედვით სუბიექტის **ექსკლუზივი (Se)** მრავლობითის ორდინარული ფორმაა, რომელიც მხოლოდითი რიცხვის ფორმისაგან მხოლოდ მრავლობითობის -დ სუფიქსით განსხვავდება, შდრ. **ხჟ-არი** „ვარ“ — ექსკლ. **ხჟ-არი-დ** „ვართ მე+ის||ისინი“; ასევე, **ხჟ-ასყი** „ვაკეთებ“ — **ხჟ-ასყი-დ** „ვაკეთებ მე+ის||ისინი“, **ხჟ-ისყი** „ვიკეთებ“ — **ხჟ-ისყი-დ** „ვიკეთებ მე+ის||ისინი“, **ხჟ-იშხი** „ვიწვავ, ვიწვი“, — **ხჟ-იშხი-დ** „ვიწვავთ, ვიწვით მე+ის||ისინი“, **დ-ჟიგე** (ლშხ. **დგგე**) „ვაქრობ“ — **დ-ჟიგე-დ** (ლშხ. **დგგე-დ**) „ვაქრობ მე+ის||ისინი“, **ტ-ჟიხე** (ლშხ. **ტგხე**) „ვაბრუნებ“ — **ტ-ჟიხე-დ** (ლშხ. **ტგხე-დ**) „ვაბრუნებ მე+ის||ისინი“, **ო-ხჟ-ასყ** „გავაკეთებ“ — **ო-ხჟ-ასყ-დ** „გავაკეთებ მე+მან||მათმა“, **ოთ-აბ** „მივაბი“ — **ოთ-ბე-დ** „მივაბით მე+მან||მათმა“ და სხვა.

ვინაიდან ექსკლუზივის შინაარსს **Si** მორფემასთან მრავლობითი რიცხვის ნიშნის კომბინაცია წარმოქმნის, ხოლო ინკლუზივის პრეფიქსი არასდროს არ დასტურდება მრავლობითობის სუფიქსის გარეშე (**ლ-არი-დ** „ვართ“, მაგრამ არ არსებობს ფორმა „**ლ-არი**“), ამიტომ არ არის შეუძლებელი ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემებში მრავლობითი რიცხვის ნიშანიც გავავრთიანოთ და, მაშასადამე, ექსკლუზივის მორფემის ალომორფები ჩავწეროთ როგორც **ხჟ-დ**, **-ჟ-დ...**, ხოლო ინკლუზივისა, როგორც **ლ-დ**, **ლგ-დ**, **ლუ-დ**. მაგრამ, რამდენადაც მრავლობითობის სუფიქსი საერთოა ინკლუზივისა და ექსკლუზივის ფორმათათვის, ამდენად ამ კატეგორიის მიხედვით დაპირისპირების წარმოქმნაში ის მონაწილეობას არ იღებს. მისი დანიშნულება მრავლობითობის გამოხატვაა მხოლოდ. თანაც ცნობილია ისიც, რომ ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით ოპოზიციას სვანურში მხოლოდ

პირველი პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში აქვს ადგილი, ამ ფარგლებში კი საპირისპირო ფორმებს მხოლოდ პრეფიქსები წარმოქმნიან, რომელთაც არ აკისრიათ მრავლობითის გამოხატვის ფუნქცია, ამიტომ, პროფ. ალ. ონიანის აზრით, **უფრო ბუნებრივია ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემათა შემადგენლობაში მართო პრეფიქსები გავაერთიანოთ, მრავლობითობის სუფიქსი კი — არა (იქვე).**

სუბიექტის ექსკლუზივის მორფემა (**ხჟ-**), როგორც ზემოთქმულიდან ჩანს, მთლიანად ემთხვევა პირველი სუბიექტური პირის მორფემას.

სვანური ენის ფაქტობრივი მასალის ანალიზის საფუძველზე ალ. ონიანმა მიიღო მნიშვნელოვანი დასკვნა იმის შესახებ, რომ მრავლობითი რიცხვისა და ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიები სხვადასხვაა და ამიტომ ზმნაში ისინი განსხვავებული მორფემებით უნდა ყოფილიყო გამოხატული (ონიანი 1965, 233).

ამრიგად, სუბიექტის ინკლუზივის გამოსახატავად სვანურ ზმნაში გამოიყენება **ლ-** (**ლგ-**, **ლუ-**) — **-დ** აფიქსები, სადაც **ლ-** პირველი და მეორე პირის მაჩვენებელია, **-დ** კი — მრავლობითისა. რაც შეეხება სუბიექტის ექსკლუზივს, იგი მხოლოდითი რიცხვის ფორმისაგან **ხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან** მხოლოდ მრავლობითობის **-დ** სუფიქსით განსხვავდება, პირველი პირის სუფიქსი **ხჟ-** კი საერთოა ორივე რიცხვისათვის. **თანხმოვნით დაწყებული ფუძეების** წინ კი, როგორც ცნობილია, პირველი პირის ნიშნად **/-ჟ-/** გვაქვს ინფიქსის სახით და ექსკლუზივი ამ შემთხვევაშიც **-დ** სუფიქსით განსხვავდება მხოლოდითი რიცხვის ფორმისაგან.

სუბიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემების ნიშანთა ცხრილი

სუბიექტის ინკლუზივის (Si) მორფემა უზმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	სუბიექტის ინკლუზივის (Si) მორფემა უზმნისწინიან ფორმებში	ხმოვნების წინ:
	ლ-	ლგ- და ლუ-		ლ-
	ლ-პრი- დ „ვიყოფებით“ ლ-ასყი- დ „ვაკეთებთ“ ლ-ისყი- დ „ვიკეთებთ“ ლ-ოსყი- დ „ვუკეთებთ“	ლგ-დგე- დ „ვაქრობთ“ ლგ-ტხე- დ „ვაბრუნებთ“ ლგ-მდე- დ „ვყრით“ ლუ-ცურე- დ „ვტოვებთ“ ლუ-თუფე- დ „ვკარგავთ“		ა-ლ-აშუე- დ „დავანთეთ“ ა-ლ-სყე- დ „გავაკეთეთ“ ო-ლ-სყე- დ „გავაკეთეთ“ ა-ლ-დიგ- დ „ჩავაქრეთ“ ა-ლ-კჟიმ- დ „გავტეხეთ“ ა-ლ-ცურე- დ „დავტოვებთ“
სუბიექტის ექსკლუზივის (Se) მორფემის ალომორფები	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:		
	ხჟ-	-ჟ-		
	ხჟ-პრი- დ „ვიყოფებით“ ხჟ-ასყი- დ „ვაკეთებთ“ ხჟ-ისყი- დ „ვიკეთებთ“ ხჟ-იშხი- დ „ვიწვევით“	დ-ჟ-იგე- დ „ვაქრობთ“ ტ-ჟ-იხე- დ „ვაბრუნებთ“		

§ 15. **ობიექტურ პირთა ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემები.** ობიექტურ პირს ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით საპირისპირო ფორმები, როგორც ცნობილია, მხოლოდ ზემოსვანურ დიალექტებში (**resp.** ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) მოეპოვება.

პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის მორფემა. უზმნისწინო ფორმებში პირდაპირობიექტური პირის **ინკლუზივს (Oi)** თანამედროვე ზემოსვანურში ხმოვნების წინ მუდამ **გჷ-** ალომორფი გამოხატავს, თანხმოვნების წინ კი — **გუ-** (< **გჷგ-**), მაგ., **გჷ-ამარე** (ბქ. **გჷ-ამარე**) „გვამზადებს **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-ახტჷ** „გვხატავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-ადგარი** „გვკლავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-ტხე** „გვაბრუნებს **მე+შენ||თქვენ**“, **გუ-ცჷრე** „გვტოვებს **მე+შენ||თქვენ**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში თანხმოვნის წინა პოზიციაშიც ზოგჯერ **გჷ-** ალომორფია წარმოდგენილი; ვითარება ასეთია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ფორმაში პრეფიქსის **უ** ელემენტის, ან **გჷ-**ს მომდევნო ხმოვნის რედუქციის პირობა არსებობს, მაგ., **ო-გჷ-ტიხ** „დაგვაბრუნა **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გჷ-ჟიდ** „მოგვიყვანა **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გჷ-ხატჷ** „დაგვხატა **მე+შენ||თქვენ**“ და სხვა. **გუ-** ალომორფი კი მხოლოდ იმ ფორმებში დასტურდება, სადაც ასეთი პირობა არ მოიპოვება, მაგ., **ო-გუ-ტხ** „დაგვაბრუნე **მე+შენ||თქვენ**“, **ო-გუ-ცჷრ** „დაგვტოვე **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ.

ირიბობიექტური პირის ინკლუზივის მორფემა. ამ მორფემის წარმომადგენლად მხოლოდ **გჷ-** დასტურდება (უზმნისწინო ფორმებშიც, ზმნისწინიანშიც, ხმოვნების წინაც, თანხმოვნებისაც), მაგ., **გჷ-ათური** „გვასწავლის **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-აჷლდი** „გვაძლევს **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-იხტჷ** „გვიხატავს **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-ეხტჷ** „გვეხატება **მე+შენ||თქვენ**“, **ჰ-გჷ-ხატჷ** „დაგვიხატა **მე+შენ||თქვენ**“, **ჰ-გჷ-სყე** „გავვიკეთა **მე+შენ||თქვენ**“, **გჷ-იხალ** „ვიციტ **მე+შენ||თქვენ**“ და ა. შ.

პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის მორფემა. უზმნისწინო ფორმებში ხმოვნების წინ ამ მორფემის წარმომადგენელი მუდამ არის **ნ-**, თანხმოვნების წინ კი — **ნგ-**, რომელსაც ლაბიალური ელემენტის შემცველ ფუძესთან, ჩვეულებრივ, **ნუ-** ენაცვლება, მაგ., **ნ-ამარე** (ბქ. **ნა-მარე**) „გვამზადებს **მე+მას||მათ**“, **ნ-ახტჷ** „გვხატავს **მე+მას||მათ**“, **ნ-ადგარი** „გვკლავს **მე+მას||მათ**“, **ნგ-ტხე** „გვაბრუნებს **მე+მას||მათ**“, **ნუ-ცჷრე** „გვტოვებს **მე+მას||მათ**“, **ნუ-ფჷტჷ** „გვიშვებს **მე+მას||მათ**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში თანხმოვნის წინა პოზიციაშიც ზოგჯერ **ნ-** ალომორფია წარმოდგენილი, მაგრამ მხოლოდ მაშინ, როდესაც ფორმაში **ნგ-**ს **გ** ელემენტის, ან **ნ-**ს მომდევნო ხმოვნის რედუქციის პირობა არსებობს, მაგ., **ა-ნ-ტიხ** „დაგვაბრუნა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-ცჷრ** „დაგვტოვა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-ფიშჷ** „გავვიშვა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-ხატჷ** „დაგვხატა **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნ-მარე** „მოგვამზადა **მე+ის||ისინი**“ და სხვა. ზმნისწინიან ფორმებში **ნგ-**, **ნუ-** ვარიანტები მხოლოდ იმ შემთხვევაში დასტურდება, როდესაც ფორმაში მათი **გ**, **უ** ელემენტების რედუქციის პირობა არ არსებობს, მაგ., **ა-ნგ-ტხ** „დაგვაბრუნე **მე+ის||ისინი**“, **ა-ნუ-ცჷრ** „დაგვტოვე **მე+ის||ისინი**“ და ა. შ.

ირიბობიექტური პირის ექსკლუზივის მორფემა. ეს მორფემა **ნ-**ს სახით არის წარმოდგენილი ყოველგვარ პოზიციაში, მაგ., **ნ-ათური** „გვასწავლის **მე+მას||მათ**“, **ნ-აჷლდი** „გვაძლევს **მე+მას||მათ**“, **ნ-იხტჷ** „გვიხატავს **მე+მას||მათ**“, **ნ-ეხტჷ** „გვეხატება **მე+მას||მათ**“, **ჰ-ნ-ხატჷ** „დაგვიხატა **მე+მას||მათ**“, **ჰ-ნ-სყე** „გავვიკეთა **მე+მას||მათ**“, **ნ-იხალ** „ვიციტ **მე+მას||მათ**“, **ნ-აყა** „გვყავს **მე+მას||მათ**“ და ა. შ. (ონიანი 1998, 149-150).

შემოთ წარმოდგენილი ექსკლუზივის ნიშანი **ნ-** პრეფიქსი, რომელსაც ქართველურ ენებში შესატყვისი არ მოეპოვება, ენათმეცნიერთა ვარაუდით, მეორეული ჩანს, რომელიც **მ-**სგან უნდა იყოს მიღებული (ონიანი 1965, 230).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია, როგორც ცნობილია, მოიპოვება დადესტინისა და ნახური ჯგუფის ენებში. მიუთითებენ, აგრეთვე, ამ კატეგორიის არსებობის შესახებ ინდოევროპულ ენებშიც (მაჭავარიანი 2002, 94).

ამრიგად, ობიექტური პირის ინკლუზივის (**Oi**) ნიშანია **გუ**- ალომორფი — ხმოვნების წინ, **გუ**- (< **გუგ**-) — თანხმოვნების წინ, ხოლო ობიექტის ექსკლუზივის (**Oe**) ნიშანია — **ნ**- პრეფიქსი. ორივე პრეფიქსი, როგორც უკვე ცნობილია, კარგადაა შემონახული ზემოსვანურ დიალექტებში, ქვემოსვანურში კი მხოლოდ **გუ**- პრეფიქსია დაცული.

ობიექტური პირის ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემების ნიშანთა ცხრილი

პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა უზმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	პირდაპირობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა ზმნისწინიან ფორმებში	თანხმოვნების წინ:
	გუ -	გუ - (< გუგ -)		გუ - და გუ -
	გუ -ამწრე „გვამზადებს“ გუ -ანტატი „გვხატავს“ გუ -ადგარი „გვკლავს“	გუ -ტხე „გვებრუნებს“ გუ -ცურე „გვტოვებს“		ო- გუ -ტინ „დაგვიბრუნა“ ო- გუ -ვიდ „მოგვიტანა“
ირიბობიექტური პირის ინკლუზივის (Oi) მორფემა (უზმნისწინო ფორმებშიც, ზმნისწინიანშიც, ხმოვნების წინაც, თანხმოვნებისაც)				
	გუ -			
პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა უზმნისწინო ფორმებში	ხმოვნების წინ:	თანხმოვნების წინ:	პირდაპირობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა ზმნისწინიან ფორმებში	
	ნ -	ნგ - და ნუ -		ნ -, ნგ -, ნუ -
	ნ -ამწრე „გვამზადებს“ ნ -ანტატი „გვხატავს“ ნ -ადგარი „გვკლავს“	ნგ -ტხე „გვებრუნებს“ ნუ -ცურე „გვტოვებს“ ნუ -ფშულე „გვიშვებს“		ა- ნ -ტინ „დაგვებრუნა“ ა- ნ -ცური „დაგვტოვა“ ა- ნ -ფშულე „გავვიშვა“ ა- ნ -ხატუე „დაგვხატა“ ა- ნ -მწრე „მოამზადა“ ა- ნგ -ტხე „დაგვებრუნე“ ა- ნუ -ცურე „დაგვტოვე“
ირიბობიექტური პირის ექსკლუზივის (Oe) მორფემა (ყოველგვარ პოზიციაში)				
	ნ -			
ნ -ათური „გვასწავლის“ ნ -აპული „გვაძლევს“ ნ -იხტატი „გვიხატავს“ ნ -ეხტატი „გვეხატება“ ა- ნ -ხატუე „დაგვხატა“ ა- ნ -სყე „გავიკეთა“ ნ -იხალ „ვიციოთ“ ნ -აყა „გვყავს“				

ინკლუზივ-ექსკლუზივის მორფემათა სქემა¹ სუბიექტურ-ობიექტურ უღლებაში

სუბ. უღლება:

S1 ხჷ-

Se ხჷ-

Si ლ-

ობ. უღლება:

O1 მ-

Oe *მ- → ნ-

Oi გუ-

როგორც სქემიდან ჩანს, **S1** და **Se** გამოხატულია ერთი და იმავე პრეფიქსით (**ხჷ-**), ხოლო **O1** და **Oe** ამოსავალში გამოიხატება ერთი და იმავე (**მ-**) პრეფიქსით, დღეს კი მათი გამოხატულება განსხვავებულია (**O1-მ-**; **Oe-ნ-**) (ონიანი 1965, 230).

მკვლევართა მიერ დიაქრონიული კვლევა-ძიების საფუძველზე დადგენილია, რომ ობიექტური პირის ფორმებში ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით ოპოზიცია ისტორიულად, ზემოსვანურის მსგავსად, ქვემოსვანურ დიალექტებშიც უნდა გვექნოდნა, რაც გარკვეულ საფეხურამდე ყველა ქართველური ენისათვის (და, ამდენად, საერთო-ქართველური ფუძე ენისათვისაც) იყო დამახასიათებელი (მისმა ნაშთებმა ძველ სალიტერატურო ქართულამდე მოაღწია). საგულისხმოა, რომ თანამედროვე სვანურში ამ მხრივაც უაღრესად შორეულ არქაიზმთან გვაქვს საქმე, ისეთ არქაიზმთან, რომელიც საერთო-ქართველურ ფუძე ენაში იღებს სათავეს და წარმოადგენს მის გაგრძელებას (ა. შანიძე, გ. დეეტერსი, ვ. თოფურია, კ. დონდუა, თ. გამყრელიძე, ზ. სარჯველაძე, თ. მეტრეველი, ა. ონიანი).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასთან დაკავშირებით საენათმეცნიერო ლიტერატურაში მრავალი საინტერესო და განსხვავებული მოსაზრება არსებობს.

განსაკუთრებით საყურადღებოდ გვეჩვენება არნ. ჩიქობავას მოსაზრება ამ საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც არ ეთანხმება ენათმეცნიერთა იმ ნაწილს, რომლებიც „სწორედ სვანურზე დაყრდნობით იძლეოდნენ ძველი ქართულის ფორმის თავისებურ განმარტებას: **გუ-||მ-** პრეფიქსთა გამოყენება ინკლუზივ-ექსკლუზივის გამოვლენა“-ო. მისი აზრით, „სვანურში **გჷ-**ს ამ ფუნქციით აღჭურვა უნდა დაწყებულიყო დიალექტთა თუ ენათა შერევის შედეგად, როცა ერთმანეთის გვერდით აღმოჩნდა **გჷ-||ნ-** პრეფიქსები... მათი სიმბიოზის პროცესში **გჷ-||ნ-**ს ფუნქციათა გამიჯვნა მივიღეთ, სადაც **გჷ-** კილოს ხვედრითი წონა გაცილებით მეტი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე **ნ-**სი (**ნ-** ფენის მატარებელნი კი ზემოსვანეთის თემებში არიან წარმოდგენილი)... ძველ ქართულში **გუ-** პრეფიქსი არც მრავლობითის ნიშანი იყო (რაზეც მეტყველებს **გან-გუ-აანლ-ნ-ა** ტიპის ფორმათა წარმოება) და არც მისი ინკლუზიურობის მაჩვენებელი“ (ჩიქობავა 1946, 120). როგორც ვნახეთ, არნ. ჩიქობავამ თავისი მსჯელობით მოხსნა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხი ძველ ქართულში, ხოლო ტ. გურგენიძემ პირი და რიცხვი ერთ მთლიან გრამატიკულ კატეგორიად მიიჩნია და ქართული ენის ვ-არ-თ, ხ-არ-თ, გ-აქვ-თ, **Ø**-უ-ხარია-თ ტიპის მაგალითებში ვ- — -თ, ხ- — -თ, გ- — -თ, **Ø**- — -თ განიხილა როგორც ძირის მიერ წყვეტილი ერთიანი, მთლიანი აფიქსი, ანუ ცირკუმფიქსი, ამ ტერმინის ი. მელჩუკის (მელჩუკი 1963, 27-40) მიერ შემოთავაზებული გაგებით (გურგენიძე 1969, 75-76). ასევე ერთ მთლიან გრამატიკულ კატეგორიად მიიჩნია მრავლობითობისა და ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიები, რის საფუძველზეც ივარაუდა, რომ „მრავლობითობისა და **in/ex**-ის გამომხატველი აფიქსები განხილულ უნდა იქნეს როგორც ერთიანი, მთლიანი აფიქსები; კერძოდ, ქართველურ ენათა კონკრეტულ მასალაზე დაყრდნობით, რიგ შემთხვევებში — როგორც ცირკუმფიქსები (გურგენიძე 1983, 21).

¹ აღნიშნული სქემა ეკუთვნის პროფ. ალ. ონიანს.

რაც შეეხება პროფ. ვ. თოფურიას, იგი ქვემოსვანურში ობიექტური ინკლუზივისა და ექსკლუზივის გაქრობაში ქართულის წვლილს ხედავს, რომლის ძლიერი გავლენით შეგნება ინკლუზივ-ექსკლუზივისა შესუსტდა, რასაც შედეგად ნ-ს დაკარგვა მოჰყვა. როგორც მკვლევარი ვარაუდობს, „ობიექტურებთან დაკავშირებით ეს იმიტომ მოხდა, რომ ქვემოსვანურს გუ-ს სახით საერთო ფორმანტი მოეპოვებოდა მის გამვლენელ ქართულთან“. გამოთქმული მოსაზრების სისწორის დასამტკიცებლად კი უმგულურს იშველიებს, რომელშიც, ლაშხურის გავლენით, გუ-სა და ნ-ს ხმარების წესი საკმაოდ არეულია და ამას ინკლუზივ-ექსკლუზივს შორის არსებული სხვაობის წაშლისა და ნ-ს დაკარგვის დასაბამად მიიჩნევს. მისი აზრით, „უმგულური დღეს იმ საფეხურზე დგას, რომელიც ქვემოსვანურმა უკვე გაიარა, და თუ ლაშხურის გავლენა კვლავ გაგრძელდა, საფიქრებელია, რომ უმგულური ამ მხრით სრულებით მას დაემსგავსება“ (თოფურია 1967, 25-26). საინტერესოა, რის საფუძველზე აკეთებს ამგვარ დასკვნას პროფ. ვ. თოფურია? ფიქრობთ, იმ საილუსტრაციო მასალის ანალიზის შესაბამისად, რომელიც მან უმგულური ტექსტების მასალაზე ჩაატარა. მაგ., უმგ. მწე ჯეკუტეს, ეჯა გუპურ „რაც გასურდეს („გინდოდეს“), ის გვიყავი („დაგვმართე“); ...მედი უოგუხუტ „ან ამოგვწყვიტე“ და სხვა. როგორც წესი, მოსალოდნელი იყო ნწყრ და უანუხუტ ფორმათა ხმარება, თუმცა ვერც იმას ვიტყვით, რომ ამ პროცესს ადგილი მხოლოდ უმგულურში აქვს, რადგანაც გუ- ნ-ს ადგილას სვანურ პოეზიაში ხშირად ფიქსირდება [შდრ. მულახ. ამ გუბინა ლიზ-ლიჩედი „ასე დაგვიწყია წასვლა („სვლა-წასვლა“); „მყაუტმიმ ქართან სგა ლოგხუიდა „მწყრის ქარავანი შემოგვხვდა“; მესმე ლანწან ალა გუერა „მესამე ნიშანი ეს გვექნება“ და ა. შ.]. რა თქმა უნდა, აქაც მოსალოდნელი იყო ნ-იანი ფორმები: ნიბინა, ლანწუიდა და ნერა.

ვ. თოფურიას მიერ უმგულურ კილოკავში დადასტურებული მაგალითები არნ. ჩიქობავას ძველი ქართულის **გადმოგვითარგმნე ჩუენ, განგვიდე ჩუენ, გვიბრძანე ჩუენ...** რიგისად მიაჩნია და ფიქრობს, რომ საქმე გვაქვს გუ- პრეფიქსის ზოგადი მნიშვნელობით გამოყენებასთან და არა მის აღრევასთან (ჩიქობავა 1946, 117). „იქ, სადაც გუ-||ნ- პრეფიქსიან ფორმათა გამოიჯვნა არ ხერხდება, სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული“-ო, შენიშნავს იგი (იქვე, 120). არნ. ჩიქობავას ამ მოსაზრებას ჩვენც ვიზიარებთ და მიგვაჩნია, რომ ვ. თოფურიას მიერ იფარსა და ეცერულში დაფიქსირებული რამდენიმე შემთხვევა, მაგ., ბზ. (იფარ.) **შუიდებდუ ლოგუჰედა** (შენ+ჩვენ, ე. ი. **Oi**) „კეთილი იყოს შენი მობრძანება („მშვიდობითმცა მოგვსვლია“); ბქ. (ეცერ.) **სიოდუ გუირი შუიდებდ** (მე+მას||მათ) „შენი თავი გვიმყოფოს ღმერთმა მშვიდობით („შენმცა გვყავხარ მშვიდობით“)“¹ და, აგრეთვე, ქ. მარგიანი-სუბარის მიერ უფროსი თაობის ჩუბეხეველი წარმომადგენლისგან (ასერთი წლის მოხუცისგან) ჩაწერილი შემდეგი ფრაზა: **ისგუ თხუიმოდ გუირი ჰედუირდ ობაშ ხანს** (მე+მას||მათ) „შენი თავი გვიმყოფოს ღმერთმა დიდხანს („შენი თავიმცა გვყავს სრულად ბევრხანს“)“¹ უფრო არქაულ მოვლენას უნდა ასახავდეს და, როგორც ავტორი შენიშნავს, ამგვარი შემთხვევები არამც და არამც არ უნდა მივიჩნიოთ უმგულურის ანალოგიად (მარგიანი-სუბარი 2009, 118).

ვ. თოფურიას მიერ შემჩნეული ფორმები, ცხადია, არც ჩვენი მეტყველებისთვის არის უცხო და ცხუმარულ კილოკავშიც დაგვიფიქსირებია უფროსი თაობის ადამიანთა მეტყველებაში².

ჩვენი აზრით, რადგანაც უმგულური თავისი არქაულობით მართლაც გამოირჩევა სვანურ დიალექტ-კილოკავთა შორის, შესაძლოა ვიფიქროთ, რომ ამ მეტად რთულ გრამატიკულ კატეგორიაში სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული, რასაც იდიომატური გამოთქმებიც უჭერენ მხარს, და ლაშხურის

¹ ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის დღევანდელი კანონებიდან გამომდინარე, ნაცვლად ზემოთ წარმოდგენილი ფორმებისა, რა თქმა უნდა, მოსალოდნელი იყო **ლანწედა** და **ნირი**.

² როდესაც ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებს (**მაკა სალიანსა** და **ანა მილიანს**) ზემოთ წარმოდგენილი სვანური წინადადების ქართული თარგმანები წავუკითხე და მათი ე. წ. **„გადმოსვანურება“** ვთხოვე, ჩვენდა გასაკვირად, მათ **შუიდებდუ ლანწედა**-ს პარალელურად **შუიდებდუ ლოგუჰედა**-ც გამოიყენეს და თითქოსდა თავის გასამართლებლად მოგვახსენეს, რომ ეს უკანასკნელი ფორმა უხუცესებისგან სმენიათ.

გავლენას გამოვრიცხავთ.

როგორც ცნობილია, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორია ზემოსვანურ დიალექტთა კუთვნილებით ნაცვალსახელებშიც აისახება, მაგ.: **გუშგუშე** (ბზ.), **გუშგუე** (ბქ.) „ჩვენი (ე. ი. ჩემი + შენი||ქვენი)“ **Oi**, **ნიშგუშე** (ბზ.), **ნიშგუე** (ბქ.) „ჩვენი (ე. ი. ჩემი + მისი||მათი)“ **Oe**. ვ. თოფურის აზრით, სვანური **შგუ**-ს ეკვივალენტია ქართული **ჩვ-** (**ჩუ-**), ხოლო **გუი** (იგივე **გუ-**), **ნი-** და **მი-** იშლება **გუ-ი**, **ნი-**, **მი-** ელემენტებად, **-ი-** კი იგივე **-ი-** უნდა იყოს, რაც ზს. **ი-სგუ**, ლშხ. **ი-სგუ-ი**, ლნტ. **ი-სკუ-ი** „შენი“ და ბზ. **ი-სგუ-ე**, ბქ. **ი-სგ-ე**, ლშხ. **ი-სგუ-ე**, ლნტ. **ი-სკუ-ე**-ში „თქვენი“ არის. ე. ი. ე. წ. კუთვნილებით ნაცვალსახელთა ელემენტები **ჩვ-** (**ჩუ-**), **გუი** (იგივე **გუ-**), **ნი-**, **მი-** და ზმნაში გამოყენებული **მ-**, **გუ-**, **ნი-** ერთი და იგივენი არიან (თოფურია 1967, 27). რადგანაც ქვემო სვანურში ნაცვალსახელთა ექსკლუზივის ფორმები არ არსებობს, ამდენად ინკლუზივი **გუშგუე**, **გუშგუე** ზოგადი მნიშვნელობით „ჩვენი“ გამოიყენება (ონიანი 1998, 93).

ზემოთ საუბარი გვქონდა უშუალოდ კილოკავის შესახებ, სადაც **გუ-**სა და **ნი-**ს ხმარება საკმაოდ არათანმიმდევრული აღმოჩნდა. როგორც ენათმეცნიერთა დაკვირვების შედეგად გაირკვა, უშუალოდ კილოკავში არც კუთვნილებით ნაცვალსახელებში აღმოჩნდა საანალიზო კატეგორია მყარი. ქეთევან მარგიანი-სუბარის დაკვირვებით, ზოგჯერ ერთსა და იმავე კონტექსტში ზმნა ექსკლუზიურია, მაგრამ სწორედ კუთვნილებითი ნაცვალსახელი არ იცავს წესს და ინკლუზიური ფორმით გვევლინება, მაგ.:

ნაა ნულუე (Oe) უოქურე ზარფაშა (სვ. პროზ. ტ., I, 1939, 68) „ჩვენ გვაქვს ოქროს ზარდახშა“

გუშგუე უოქურე ზარფაშა ნაბოზს ცარიელ ლი (იქვე) „ჩვენი ოქროს ზარდახშა სალამოს ცარიელია“

გუშგუე (Oi) მახუში, ისგუა ლაღაშგაღლ მად მეკდე ხუიშდ (Se) (იქვე, 60) „ჩვენო უხუცესო, შენთან სადავოდ („შენს რუსაილებლად, წასართმევად“) არ მოგსულვართ („არმოსული ვართ“) (მარგიანი-სუბარი 2008, 118).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასთან დაკავშირებით უშუალოდ დადასტურებული მოვლენა არ ეხება ზემოსვანურის არც ერთ სხვა კილოკავს, სადაც ცოცხალ მეტყველებაში ეს ფორმები დღემდე, როგორც ცნობილია, საკმაოდ მკაცრად არის გამიჯნული. უშუალოდ ეს მოვლენა კი გაცვას იწვევს, რადგანაც აღნიშნული მეტყველება ყველაზე მეტი არქაულობით გამოირჩევა ზემოსვანურში, მაგრამ, ვინაიდან, მთელ სვანურში ძველ ფორმათა გვერდით არაერთი ინოვაციაა სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნული, ამიტომ, სრულიად ბუნებრივია ვ. თოფურის დასკვნა უშუალოდ კილოკავზე ლაშხურის გავლენის შესახებ (თოფურია 1967, 25-26), რაც ყველაზე მეტად ქვემოსვანურთან ქართული ენის ძლიერი ინტერფერენციის შედეგია (მარგიანი-სუბარი 2008, 118).

მოგვიანებით ინკლუზივ-ექსკლუზივის საკითხს შეეხო დამანა მელიქიშვილიც, რომელსაც მსგავსი შეხედულება აქვს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. მისი ვარაუდით, სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირება სვანურის საერთოქართველურიდან გამოყოფის შემდეგ უნდა მომხდარიყო, რადგანაც ქართულში არავითარი კვალი არ არის დარჩენილი სუბიექტურ უღვლილებაში ამ ოპოზიციის არსებობისა. რაც შეეხება ქართულს, იქ სუბიექტურ უღვლილებაში ეს დაპირისპირება არ განვითარებულა და ობიექტურშიც თანდათან მოიშალა, რისთვისაც ხელი უნდა შეეწყო ექსკლუზივის ფორმის ობიექტური პირის მხოლოდობითი რიცხვის ფორმასთან სრულ დამთხვევას (მელიქიშვილი 1980, 187). ამასთანავე, მკვლევარს მიაჩნია, რომ ექსკლუზივის კატეგორიის ნიშნით გაფორმება ობიექტურ უღვლილებაში მეორეული მოვლენაა, სუბიექტურ უღვლილებაში კი დაცულია ამოსავალი ვითარება: ექსკლუზივის ნიშანი არა აქვს, მაგრამ სვანურში იგი ფორმით მაინც განსხვავდება მხოლოდობითის ფორმისაგან მრავლობითი რიცხვის სუფიქსით: **Si** — **ხუაშხი** „ვწვავ“, **Si** — **ლაშხიდ** „ვწვავთ“, **Se** — **ხუაშხიდ** „ვწვავთ“ (მელიქიშვილი 1977, 164-165).

პროფ. დამანა მელიქიშვილი, სტატიაში „ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის ისტორიისათვის ქართულ ზმნაში“, ცნობილ ენათმეცნიერთა (ვ. თოფურია, ა. შანიძე, ა. ონიანი, არნ. ჩიქობავა) ნაშრომებზე დაყრდნობითა და საკუთარი არგუმენტირებული მსჯელობის საფუძველზე საბოლოოდ დაასკვნის, რომ

1. გუ- პრეფიქსი, ისტორიულად ინკლუზივის ნიშანი, **O2 + O1** პრეფიქსთა კომბინაციითა შედგენილი (იხ. თოფურია, 1967, 26): **გმ > გუ** (საერთოქართველურ ფუძეენაში?);

2. ექსკლუზივს ნიშანი ისტორიულად არ ჰქონია, რადგანაც განსაკუთრებულ აფიქსს მხოლოდ **II** პირის არსებობის აღნიშვნა საჭიროებდა. ობიექტურ უღვლილებაში მხოლოდითის ფორმისაგან განსხვავების საჭიროებამ გზა გაუხსნა ფონეტიკურ-ფსიქოლოგიური პროცესის განხორციელებას: **ნაჲ მაყა > ნაჲ ნაყა** „ჩვენ (მე||ჩვენ + შენ||თქვენ) გვყავს“ და, ამგვარად, სვანურში ობიექტურ უღვლილებაში ექსკლუზივის ნიშნად საბოლოოდ გაფორმდა **ნ-** პრეფიქსი;

3. რაც შეეხება სუბიექტურ უღვლილებას, იქ ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გარჩევა სვანურში შედარებით გვიანდელ მოვლენად მიაჩნია და, აქედან გამომდინარე, მის გამოხატვის წესს არ დასდებია საფუძვლად ორი პირის ნიშნის კომბინაცია. ინკლუზივი საგანგებო **ლ-** პრეფიქსითაა აღნიშნული, რომელიც შესაძლოა ისტორიულად **S3** პრეფიქსს დაუკავშირდეს, ექსკლუზივს კი აქაც არა აქვს ნიშანი;

4. ქართულში, სავარაუდოდ, სუბიექტურ უღვლილებაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირების გაჩენამდე ეს კატეგორია ობიექტურ უღვლილებასაც უნდა დაეკარგა, განსხვავებით ზემოსვანურისაგან, სადაც ეს კატეგორია კიდევ უფრო გაძლიერდა და სუბიექტურ უღვლილებაში მოხდა ინკლუზივ-ექსკლუზივის ფორმალური გარჩევა;

5. ქვემო სვანურში კი იმის გამო, რომ ექსკლუზივის ფორმა არ დაპირისპირებია ერთი მხრივ — მხოლოდითისა და მეორე მხრივ — ინკლუზივის ფორმას, ე. ი. არ მიეცა გასაქანი ზემოთდასახელებულ ფონეტიკურ პროცესს (**ნაჲ მაყა — ნაჲ ნაყა**). გამოდის, რომ ინკლუზივ-ექსკლუზივის დაპირისპირება აღარც სუბიექტურ უღვლილებაში მომხდარა. შემდგომ კი ქართულის გავლენით ეს დაპირისპირება ობიექტურ უღვლილებაშიც შესუსტდა და საბოლოოდ მოიშალა;

6. ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის სქემა ისტორიულად, პროფ. დ. მელიქიშვილის აზრით, ასე შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ:

ობიექტურ უღვლილებაში სვანურში

O1 მ-

O1 გუ < გმ

Ce ნ- < **O1** < ∅

ქართულში

C1 მ-

Oi გუ- < გმ

Ce ∅

სუბიექტურ უღვლილებაში სვანურში

C1 ხჷ-

C1 ლ- < (ღ)

Ce ∅- < (ღ)

როგორც ავტორი ვარაუდობს, „ქართულში სუბიექტურს უღვლილებაში ამგვარი დაპირისპირება არ განვითარებულა“ (მელიქიშვილი 1977, 164-165).

საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, როგორც უკვე ითქვა, გამოთქმული იყო მოსაზრება საანალიზო კატეგორიის მეორეულობის შესახებ, რომელსაც არ ეთანხმება მეცნიერთა დიდი ნაწილი და თვლის, რომ გარკვეულ საფეხურამდე აღნიშნული ოპოზიცია ყველა ქართველური ენისათვის იყო დამახასიათებელი, რომლის ნაშთებმა ძველ სალიტერატურო ქართულამდე მოადწია.

ძველი ქართული და სვანური ენების მასალების ანალიზის საფუძველზე, პროფ. კარპეზ დონდუა, თავის ცნობილ ნაშრომში „სვანურისა და ძველი ქართულის პირველი პირის ობიექტურ პრეფიქსთა რაობა მრავლობითში“, მიიჩნევს, რომ **ინკლუზივ-ექსკლუზივი უძველესი კატეგორიაა სვანურში**; მათი მორფოლოგიური განსხვავებულობის კვალი აშკარაა ასევე ძველ ქართულშიც: “С течением времени, при ослаблении функции этой грамматической категории, последовавшем в связи с нарождением новых форм восприятия действительности, префикс **გუ-** **გუ-** начинает все больше вытеснять свою эксклюзивную разновидность и, наконец, становится единственным объектным префиксом мн. числа в современном грузинском с его говорами, равно в нижнесванских диалектах, испытывающих вообще сильное влияние грузинского языка” — აღნიშნავს ავტორი (დონდუა 1967, 292). მისი აზრით, **გუ-** პრეფიქსის **მ-**სთან შედარებით დაწინაურებას ძველ ქართულში შესაძლოა ხელი შეუწყოს მხოლობითისა და მრავლობითის ფორმათა დიფერენციაციის სურვილმა: “Сравнительно большая последовательность в употреблении объектного префикса **м-** **м-** в древнегрузинских текстах — одно из косвенных доказательств существования грамматической категории инклюзива и эксклюзива в древнегрузинском языке” (იქვე, 295). მოგვიანებით კი მან გაიზიარა არნ. ჩიქობავას დებულება იმის შესახებ, რომ **გუაქუს||მაქუს** ფორმათა სხვაობას ინკლუზიური გაგება საფუძვლად ძველ ქართულში არ უდევს და იქვე შენიშნავს: პირველადია ეს კატეგორია სვანურში თუ მეორადი — ეს სხვა საკითხია-ო (იქვე, 105).

აღნიშნულ პრეფიქსებთან დაკავშირებით საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, როგორც ცნობილია, წარმოდგენილია სხვადასხვა თვალსაზრისი. პროფ. ალ. ონიანის აზრით, მართალია, ძველ ქართულში **გუ-** და **მ-** პრეფიქსთა ადრინდელი ფუნქცია მოშლილია, მაგრამ ზმნის უღლების სისტემაში ისინი კვლავ ტრადიციულად იხმარებიან და არქაული ვითარება აქვთ დაცული. სვანურში კი ამ მხრივ, როგორც უკვე ითქვა, „უაღრესად შორეულ არქაიზმთან გვაქვს საქმე, ისეთ არქაიზმთან, რომელიც საერთო-ქართველურ ფუძეენაში იღებს სათავეს და წარმოდგენს მის გაგრძელებას“ (ონიანი 1965, 231; 1998, 150). თანაც იგი არ ეთანხმება პროფ. დ. მელიქიშვილის მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ „**ინკლუზივს უნდა ჰქონოდა ნიშანი, ექსკლუზივს კი — არა**“ (მელიქიშვილი 1977, 162) და აყენებს საკითხს ზმნის მრავლობითი რიცხვის ფორმაში პრეფიქსების (სვან. **ხუ-** და **მ-**, ქართ. **მ-**) ექსკლუზივის გამოხატველად მიჩნევის კანონზომიერების შესახებ, რომელთაც ასეთი ფუნქცია არა აქვთ მხოლობითი რიცხვის ფორმაში. ალ. ონიანს მიაჩნია, რომ „ასეთი გაგება სრულიად კანონზომიერია, რადგანაც აღნიშნული პრეფიქსები ექსკლუზივს გამოხატავენ მხოლოდ ისეთ ფორმებში, რომელთაც მოეპოვებათ საპირისპირო ფორმები საპირისპირო (ინკლუზიური) მნიშვნელობით, სადაც პირველი პირის მრავლობითი რიცხვი, სადაც **ხუ-** და **მ-** პრეფიქსებით წარმოქმნილ ექსკლუზივს უპირისპირდება **ლ-** და **გუ-** პრეფიქსებით წარმოქმნილი ინკლუზივის ფორმა. იგივე პრეფიქსები არ გამოხატავენ ექსკლუზივს ისეთ ფორმებში, რომელთაც არ მოეპოვებათ საპირისპირო (ინკლუზიური) მნიშვნელობის მქონე საპირისპირო ფორმები (I პირს მხ. რიცხვის ფორმა)“ (ონიანი 1965, 242).

ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხს შეეხო თ. მეტრეველიც, რომელმაც აღნიშნული კატეგორია ძველი ქართულის მონაცემებზე დაყრდნობით განიხილა და დიდძალი ენობრივი მასალის (ჯრუჭ-პარხლისა და ადიშის ოთხთავეები) ანალიზის საფუძველზე ქრონოლოგიურად დაადასტურა: ა) **მ** პრეფიქსიან ფორმებს მხოლოდ ექსკლუზიური გაგებით; ბ) **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს, რომელთაც აქვთ როგორც ინკლუზიური სემანტიკა, ისე ექსკლუზიურიც (ქართული ენის განვითარების ის სტადია, როცა

გათანაბრების პროცესი უკვე საკმაოდ შორსაა წასული და სხვაობა **მ** და **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს შორის ნაშთის სახითაა შემორჩენილი). მისი აზრით, გათანაბრება, უპირველეს ყოვლისა, **გუ** პრეფიქსიან ფორმებს შეეხება. ამასთანავე, ძველი ქართული ენის ძეგლებში აშკარად ჩანს ნაშთის სახით შემორჩენილი ინკლუზივ-ექსკლუზივის კვალი, თუმცა თავად კატეგორია ამ პერიოდის ცოცხალი სამეტყველო ენისათვის უცხოა; იგი ძველ ქართულში გაცილებით უფრო ადრე უნდა მოშლილიყო და ამიტომ, რომ **მ**-ანიანი ფორმების ხმარება ძველ ქართულში ერთგვარ არქაულ ელფერს ატარებს (მეტრეველი 1980, 187-190).

სწორედ ძველი ქართულის მონაცემებთან მიმართებაში განიხილავს ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიას პროფ. ზ. სარჯველაძე და თვლის, რომ „სვანურისა და ძველი ქართულის მონაცემები საერთო-ქართველური ფუძეების სისტემაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის დაშვებისათვის საკმაო საფუძველს გვაძლევს, თუმცა, მისი აზრით, „ძველი ქართული ასახავს იმ ვითარებას, როცა **გუ**-და **მ**-პრეფიქსები ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის კი არ აღნიშნავენ, არამედ ისინი მრავლობითი რიცხვის პირველი ობიექტური პირის ნიშნის ალომორფებია. **მ**- ამ ფუნქციით თანდათან მოიშალა **გუ**-პრეფიქსის გაბატონების შედეგად“ (სარჯველაძე 1984, 407-408).

საანალიზო ოპოზიციამ, რომელიც ქართველურ ენათაგან დღემდე მხოლოდ სვანურმა შემონახა და რომელსაც არაერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა მიეძღვნა, ყურადღება მიიქცია კოდორის ხეობის სვანურენოვანი მოსახლეობის მეტყველებაშიც.

როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ ნახევარი საუკუნის წინ (1970 წელს) პროფ. მ. ქალდანი სტატიამი „დიალექტთა შერევა კოდორის ხეობის სვანურში“ საგანგებოდ მსჯელობდა იმ რთული თავისებურებების შესახებ, რომლებიც კოდორის (**resp.** დალის) ხეობის სვანურენოვანი მოსახლეობის მეტყველებისთვის იყო დამახასიათებელი. სწორედ ეს დიალექტოლოგიური სურათი განაპირობებდა, მისი აზრით, ამ ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველების ახალ, მეტად რთულ და საინტერესო დიალექტად ჩამოყალიბებას (ქალდანი 1970, 82-91). როგორც ცნობილია, აღნიშნულ ხეობაში დღემდე მიმდინარეობს სამეტყველო კოდების შერევა, რაც გამოიხატება ბალსზემოურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა ურთიერთშერევის (**ინტერფერენციის**) პროცესში. ეს პროცესი კი განსაკუთრებით დამახასიათებელია იმ თაობის მეტყველებისათვის, რომელიც დაბადებული და აღზრდილია კოდორის ხეობაში. რაც შეეხება უფროს თაობას, მის მეტყველებაში ასეთი მკვეთრი გარდატეხა არ მომხდარა (იქვე, 84), თუმცა, როგორც მრავალფეროვანი ფაქტობრივი მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, მცირეოდენი თავისებურებანი უფროსი თაობის მეტყველებაშიც შეინიშნება (სალიანი 2008, 131).

კოდორის (**resp.** დალის) ხეობის დიალექტთა ურთიერთშერევის პროცესის ძირითადი საფუძველი, როგორც საენათმეცნიერო ლიტერატურაშია აღნიშნული, სვანური ენის ორი დიალექტის — ბალსზემოურისა და ბალსქვემოურის — ფონეტიკურ-გრამატიკულ მოვლენათა აღრევაა აქაურ სვანთა მეტყველებაში. გარდა ამისა, თვალშისაცემია, აგრეთვე, ბალსქვემოურ დიალექტზე მოლაპარაკეთა კილოკაური ურთიერთმიმართება.

კოდორული მეტყველება და იქ წარმოდგენილი კილოკაეები, როგორც ცნობილია, ერთმანეთს უპირისპირდებიან სხვადასხვა ფონეტიკური პროცესის (ხმოვანთა სიგრძე, უმოლაუტი, რედუქცია, დელაბიალიზაცია, მეტათეზისი, ბგერის ჩართვა-დაკარგვა...), მორფოლოგიურ-სინტაქსურ თუ ლექსიკურ თავისებურებათა არსებობა-არარსებობით, რაც, ფაქტია განაპირობა ზემოსვანური დიალექტების წარმომადგენელთა წლების განმავლობაში ერთმანეთის გვერდით თანაცხოვრებამ (იქვე).

საინტერესოა, რა ვითარებაა ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის მხრივ კოდორულ სვანურში?

ქ. მარგიანმა-სუბარმა საგანგებოდ შეისწავლა აღნიშნული საკითხი კოდორული დიალექტების მიხედვით და დიდძალი საილუსტრაციო მასალის ანალიზის საფუძველზე წარმოგვიდგინა მეტად საინტერესო დაკვირვებანი პირის ნიშნებთან დაკავშირებულ ინტერფერენციულ მოვლენებზე კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა თანამედროვე მეტყველების მიხედვით. მისი აზრით, „ინკლუზივ-

ექსკლუზივის კატეგორიაში აქ კილოთა შორის ინტერფერენცია მოსალოდნელი არ იყო, რადგან ამ ტერიტორიაზე მხოლოდ ბალსზემოურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა წარმომადგენლების მემკვიდრეები სახლობენ, რომლებმაც ინკლუზივ-ექსკლუზივი დღემდე ცოცხლად შემოგვინახეს“ (მარგიანი-სუბარი 2008, 119). როგორც მკვლევარი შენიშნავს, იგი სხვა კუთხით დაინტერესდა, კერძოდ: „ხომ არ შესუსტდა ეს ფენომენი საუკუნენახევრის წინ ზემო სვანეთიდან გადასახლებულ, ენგურის ხეობიდან მეტნაკლებად იზოლირებულად მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში“? (იქვე). როგორც საკითხის შესწავლამ აჩვენა, „რთული დიალექტოლოგიური სურათის გამარტივების პროცესი“ (ქალდანი 1970, 83) ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიასაც „შეჰპარვია“ (მარგიანი-სუბარი 2008, 119), რაც, ძირითადად, ობიექტის ექსკლუზიური ფორმების ნაცვლად ობიექტის ინკლუზიური ფორმების ხმარებაში გამოიხატება (მაგ.: **გჷ**-ინჰრინადა (**Oi**) „მიყავდით“, **გჷ**-იხალდა (**Oi**) „ვიცოდით“, **გჷ**-აღდა (**Oi**) „გვქონდა“ და ა. შ. ნაცვლად **ნ**-ინჰრინადა (**Oe**), **ნ**-იხალდა (**Oe**), **ნ**-აღდა (**Oe**) ფორმებისა) (იქვე, 119-120), თუმცა, საილუსტრაციო მასალის მიხედვით, აღნიშნული კატეგორიის შესუსტება, როგორც ნაშრომიდან ჩანს, მხოლოდ ზმნას ეხება (ნაცვალსახელებში მსგავსი რამ ჯერჯერობით არ დადასტურებულა) და მხოლოდ ობიექტური წყობის ინკლუზივს.

ქ. მარგიანი-სუბარის აზრით, „კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმების „აღრევა“ ინოვაციის იერს ატარებს და ფორმათა უნიფიკაციის პროცესის დასაბამს წააგავს, პროცესის ხელშემწყობი ფაქტორი კი, შესაძლოა, ქართულთან ანალოგია იყოს (შდრ. **გვ**- **Oi** ქართულ და **გჷ**- **Oi** სვანურ პრეფიქსთა მატერიალური მსგავსება) იმის გათვალისწინებით, რომ ამ ხეობის სვან მოსახლეობას, ბოლო დროის მოვლენებამდე, შეიძლება ითქვას, ყოველდღიური და საქმიანი ურთიერთობა სწორედ აფხაზეთის ქართულენოვან მოსახლეობასთან ჰქონდა“ (იქვე, 121).

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სვანური ენის შემსწავლელი ჯგუფი (ე. გაზდელიანი, რ. ჭკადუა, მ. საღლიანი, ქ. მარგიანი-სუბარი, ქ. მარგიანი, რ. იოსელიანი) პროფ. ი. ჩანტლაძის ხელმძღვანელობით უკვე რამდენიმე წელია იკვლევს სვანური ენის თითქმის შეუსწავლელ უბანს — კოდორის (**resp.** დალის) ხეობის მეტყველებას ზემოსვანურ დიალექტთა მონაცემების მიხედვით, რომელიც, ძირითადად, სწორედ ინტერფერენციული მოვლენებით შემოიფარგლება.

საგანგებოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზემოსვანურ დიალექტთა მონაცემების გარდა, კოდორულ ტექსტებზე მუშაობის პერიოდში ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია ამავე არეალში, კერძოდ, სოფელ გვანდრაში მცხოვრები ლაშხელი რესპოდენტის, კოდორელი ბალსქვემოელების, გუჯგვიანების, რძლის, ორმოცი წლის ირმა კოჭბიანის, მეტყველების თავისებურებებმა, რომელმაც საშუალება მოგვცა გამოგვევლინა ინტერფერენციული მოვლენები ისეთ დაშორებულ დიალექტებს შორის, როგორიცაა ლაშხური და ბალსქვემოური (საღლიანი, გაზდელიანი 2009, 180).

როდესაც ქ. მარგიანი-სუბარი ზემოთაღნიშნულ საანალიზო კატეგორიას იკვლევდა კოდორულ დიალექტებში, მაშინ მას ლაშხური მეტყველების ნიმუშებზე ხელი არ მიუწვდებოდა და, რასაკვირველია, დაკვირვებასაც ვერ მოახდენდა.

ჩვენს ხელთ არსებული ლაშხური მეტყველების ნიმუშების ანალიზმა დაგვარწმუნა, რომ ირმა კოჭბიანის მეტყველებაში არამცთუ შესუსტებულია აღნიშნული მორფოლოგიური კატეგორია, არამედ, პირიქით, ბალსქვემოურის გავლენის შედეგად მის მეტყველებაში სწორედ ობიექტის ექსკლუზივის **ნ**- პრეფიქსიანი (**ნ**-ეყდა „გყავდა“) ინტერფერენციული ფორმაც დაფიქსირდა ნაცვლად ლაშხური ინკლუზიური **გჷ**-ეყდა ფორმისა [შდრ. ბქ. **ნ**-ეყადა (იქვე, 187)].

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ **ინკლუზივ-ექსკლუზივი** არის ერთ-ერთი რთული მორფოლოგიური კატეგორია სვანურში, სადაც ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმები დღემდე მკაცრადაა გამიჯნული როგორც ზმნაში, ისე ნაცვალსახელში. ამ კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვა თანამედროვე სვანურ დიალექტებში, როგორც

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდანაა ცნობილი, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან: ქვემოსვანურ დიალექტებში (ლენტეხურში, ლაშხურსა და ჩოლურულ მეტყველებაში) ინკლუზივ-ექსკლუზივის მიხედვით დაპირისპირებას მხოლოდ სუბიექტური წყობის ზმნებში აქვს ადგილი, ხოლო ზემოსვანურ დიალექტებში კი (ბალსზემოურსა და ბალსქვემოურში) — როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური პირის ფორმებში. მიუხედავად აღნიშნული კატეგორიის მყარი პოზიციისა, უშუალოდ მეტყველებაში, რომელიც თავისი არქაულობით მართლაც გამოირჩევა სვანურ დიალექტ-კილოკავთა შორის, **გჷ**-სა და **ნ**-ს ხმარების წესი საკმაოდ არეულია როგორც ზმნაში, ასევე ნაცვალსახელშიც, რასაც ლაშხურის გავლენას მიაწერენ, მაგრამ, რადგანაც **გჷ**-სა და **ნ**-ს ხმარების წესი ზემოსვანურში სხვა კილოკავებშიც (მაგ.: **იფარ.**, **ეცერ.**, **ცხუმ.**) არის შემჩნეული, ვფიქრობთ, ამ მეტად რთულ გრამატიკულ კატეგორიაში სწორედ ძველი ვითარებაა დაცული, რასაც იდიომატური გამოთქმებიც უჭერენ მხარს, და ლაშხურის გავლენა შესაძლოა გამოირიცხოს, რასაც ვერ ვიტყვით კოდორის ხეობაში მცხოვრებ სვანთა მეტყველებაში დაფიქსირებული ინკლუზიური და ექსკლუზიური ფორმების აღრევის შესახებ, რომელიც ინოვაციის იერს ატარებს და ქართულთან ანალოგიას მიეწერება. რაც შეეხება კოდორელი ლაშხელი რესპოდენტის მეტყველებაში დაფიქსირებულ ექსკლუზივის **ნ**- პრეფიქსიან (**ნ**-ეყნდა „გვყავდა“) ინტერფერენციულ ფორმას, ის უთუოდ ბალსქვემოურის გავლენის შედეგია.

სუ ბ ი ე ქ ტ უ რ ი და ო ბ ი ე ქ ტ უ რ ი პ ი რ ი ს ა და რ ი ც ხ ვ ი ს ნ ი შ ა ნ თ ა ც ხ რ ი ლ ი

I. სუ ბ ი ე ქ ტ უ რ ი პ ი რ ი ს ნ ი შ ნ ე ბ ი

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი			მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი	
პირი	A. ნძ. დაწყ. ფ.	B. თანნძ. დაწყ. ფ.	A. ნძ. დაწყ. ფ.	B. თანნძ. დაწყ. ფ.
1	ხჷ	-ჷ, *ჷ <small>(პრეფიქსი ად-თან)</small>	{ Si ლ — დ Se ხჷ — დ	ლ-გ — დ -ჷ, *ჷ — დ
2	ნ	ღ, *ჷ <small>(პრეფიქსი ად-თან)</small>	ნ — დ	ღ, *ჷ — დ
3	ლ, ღ	ღ	ლ, ღ — ხ	ღ — ხ

II. ო ბ ი ე ქ ტ უ რ ი პ ი რ ი ს ნ ი შ ნ ე ბ ი

მ ხ ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი			მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი	
პირი	A. ნძ. დაწყ. ფ.	B. თანნძ. დაწყ. ფ.	A. ნძ. დაწყ. ფ.	B. თანნძ. დაწყ. ფ.
1	მ	მ-გ	{ Oi გჷ Oe ნ	გჷ ← გჷ + -გ ნ-გ
2	ჳ	ჳ-გ	ჳ — ხ	ჳ-გ — ხ
3	ღ	ღ	ღ	ღ
	*ჷ, ხ		*ჷ, ხ — 'ხ'	

III. სუბიექტურ-ობიექტური აფიქსები
რელატიურ ზმნებში

A. რელატივ-გარდაუვალი				B. რელატივ-გარდასამავალი							
a. ერთობიექტიანი				b. ორობიექტიანი							
ა. ხმ. და წყ. ფ.				ბ. თანხმ. და წყ. ფ.							
მხ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.	პრეფ.	სუფ.			
S	O	S	O ^d	S	O ^{d-n}	S	O ^{d-n}	S	O ^{d-n}		
1	2 3 ხჷ-/*ჰჷ-	∅-	ჰ-	რელატივ-გარდასამავალი პრეფიქსები	∅	∅- ჰ-გ-	∅- ჰ-	∅-			
		∅-	∅-			∅- ∅-	ხჷ-/*ჰჷ- ∅-	∅-			
		∅-	მ-			∅- მ-გ	∅- მ-	∅-			
2	1 0e 3 ხ-	∅-	ნ-			∅- ნ-გ	∅- ნ-	∅-			
		∅-	∅-			∅- ∅-	ხ- ∅-	∅-			
		∅-	∅-			∅- ∅-	ხ- ∅-	∅-			
3	1 0i 0e 2 3	∅-	მ-			*- მ-გ-	*- მ-	∅-			
		∅-	გჷ- ნ-			გჷ- ნ-გ-	გჷ- ნ-	∅-			
		∅-	ჰ- —, -ხ ხ- —, -ხ			ჰ-გ- —, -ხ ∅-	ჰ- ხ-/*ჰ-	∅- —, -ხ ∅-			
1	2 3 3 ხჷ-/*ჰჷ- ლ-	∅-	ჰ- — რ			რელატივ-გარდასამავალი აფიქსები	∅	∅- ჰ-გ- — რ	∅- ჰ-	∅- — რ	
		∅-	∅- — რ	∅- ∅- — რ	ხჷ-/*ჰჷ- ∅-			∅- — რ			
		∅-	∅- — რ	ლ-გ- ∅- — რ	ლ- ∅-			∅- — რ			
2	1 0e 3 ხ-	∅-	მ- — რ	∅- მ-გ- — რ	∅- მ-			∅- — რ			
		∅-	ნ- — რ	∅- ნ-გ- — რ	∅- ნ-			∅- — რ			
		∅-	∅- — რ	∅- ∅- — რ	ხ- ∅-			∅- — რ			
3	1 0i 0e 2 3	*-	მ- — 'ნ', -ხ გჷ- — 'ნ', -ხ ნ- — 'ნ', -ხ ჰ- — 'ნ', -ხ ხ- — 'ნ', -ხ	*-	მ- — ხ გჷ- — ხ ნ- — ხ ჰ- — ხ ∅- — ხ			*- მ-გ- — ხ გჷ- — ხ ნ-გ- — ხ ჰ-გ- — ხ ∅- — ხ	*- მ-	მ- გჷ- ნ- ჰ- ხ-/*ჰ-	∅- — ხ ∅- — ხ ∅- — ხ ∅- — ხ ∅- — ხ

სუბიექტური წყობა და ობიექტური წყობა

§ 16. სუბიექტური და ობიექტური წყობა. როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, სვანურ ზმნაში, ისევე როგორც ქართულში, საგანგებო ნიშნითაა წარმოდგენილი სუბიექტიცა და ობიექტიც, თუმცა შეიძლება ზმნაში ხან მხოლოდ სუბიექტური პირი ჩანდეს (მაგ.: ხჷ-ადგარი „გ-კლავ“, ხჷ-ჰსყი „ვაკეთებ“, ხჷ-აჰნი „ვნავ“, ხჷ-ახტჷნი „ვხატავ“ და ა. შ.), ხან — მხოლოდ ობიექტური (მაგ.: ჰ-ადგარი „გკლავ“, ჰ-ისყი „გიკეთებ“, ჰ-იჰნი „გიხნავ“, ჰ-ახტჷნი „გხატავ“ და ა. შ.), ხანაც — არც ერთი (მაგ.: ადგარი „კლავს“, ᰁსყი „აკეთებს“, აჰნი „ხნავს“, ახტჷნი „ხატავს“ და ა. შ.). საგულისხმოა, რომ სვანურ ზმნაში, ქართულისგან განსხვავებით, ორ და სამ პირიან ზმნებში სუბიექტისა და ობიექტის (პირდაპირი ან ირიბი) პირის ნიშნები ერთდროულად არასდროს არ არის წარმოდგენილი (შდრ. ქართ. მ-ხატავ-ს და სვან. მ-ახტჷნი, ქართ. მ-კლავ-ს და სვან. მ-ადგარი, ქართ. მ-იკეთებს-ს და სვან.

მ-ისე, ქართ. მ-ინავ-ს და სვან. მ-ინი, ქართ. მ-იცხოვ-ს და სვან. მ-ინე და სხვ.). როდესაც ზმნას ვაულებით (ანუ ვცვლით მას პირისა და რიცხვის მიხედვით), შეიძლება:

ა) ვცვალოთ მხოლოდ სუბიექტური პირი და უცვლელი დავტოვოთ ობიექტური:

მი	(S1)	ხუ-ადგარი „ვკლავ“	} ეჭას ეჭის (03)
სი	(S2)	ხ-ადგარი „კლავ“	
ეჭას ეჭი	(S3)	ადგარი „კლავს“	
ნა ^რ ა	(S1)	{ Si ლ-ადგარი-დ „ვკლავთ“ Se ხუ-ადგარი-დ „ვკლავთ“	
სგა ^რ ა	(S2)	ხ-ადგარი-დ „კლავთ“	
ეჭა ^რ ს	(S3)	ადგარი-ხ „კლავენ“	

იმგვარ წყობას, როდესაც იცვლება სუბიექტის პირები (რიცხვის მიხედვითაც), ობიექტისა კი — არა, **სუბიექტური წყობა** ეწოდება.

ბ) ვცვალოთ ობიექტური პირი და სუბიექტური კი უცვლელი დავტოვოთ:

} ეჭას ეჭი (03)		მ-ადგარი „მკლავს“	მი	(01)
		ჯ-ადგარი „გკლავს“	სი	(02)
		ადგარი „კლავს“	ეჭას ეჭის	(03)
		{ Oi გუ-ადგარი „გვკლავს“ Oe ნ-ადგარი „გვკლავს“	ნა ^რ ა	(01)
		ჯ-ადგარი-ხ „გკლავენ“	სგა ^რ ა	(02)
		ადგარი „კლავს“	ეჭა ^რ ს	(03)

თუ სუბიექტური პირი უცვლელია, ობიექტისა კი — ცვალებადი, ე. ი. ეს არის **ობიექტური წყობა**.

როგორც ცნობილია, ქართული ორ და სამპირიანი ზმნების უმრავლესობას ორივე წყობა გააჩნია, მაგ.: ვ-აქებ... მ-აქებ-ს..., ვ-ათბობ... მ-ათბობ-ს..., ვ-აწითლებ... მ-აწითლებ-ს და სხვ., რასაც ვერ ვიტყვით სვანური ზმნის შესახებ, რადგანაც, როგორც უკვე ითქვა, ორ და სამპირიან ზმნებში სუბიექტისა და ობიექტის პირის ნიშნები (ე. ი. **სუბიექტური და ობიექტური წყობა**) ერთდროულად დადასტურებული არ არის. სვანურში გვაქვს ისეთი ზმნები, რომელთაც, როგორც წესი

ა) ან მხოლოდ **სუბიექტური წყობა** აქვთ (უცვლელ ობიექტად ამ შემთხვევაში მესამე ობიექტური პირია):

მი	(S1)	ხუ-ახტატი „ვხატავ“	} [ეჭას ეჭის (03)]
სი	(S2)	ხ-ახტატი „ხატავ“	
ეჭას ეჭის	(S3)	ახტატი „ხატავს“	
ნა ^რ ა	(S1)	{ Si ლ-ახტატი-დ „ვხატავთ“ Se ხუ-ახტატი-დ „ვხატავთ“	
სგა ^რ ა	(S2)	ხ-ახტატი-დ „ხატავთ“	
ეჭა ^რ ს	(S3)	ახტატი-ხ „ხატავენ“	

ბ) ან მხოლოდ **ობიექტური** (უცვლელი პირი, ამჯერად სუბიექტი, კვლავ მესამეა):

მი	(01)	მ-ვღლი „მეძინება“	} [ეჭი ეჭა (S3)]
სი	(02)	ჭ-ვღლი „გეძინება“	
ეჭას ეჭის	(03)	ხ-ვღლი „ეძინება“	
ნა ^რ ღ ^ა	(01)	} { 0i გუ-ვღლი „გვეძინება“ 0e ნ-ვღლი „გვეძინება“	
	(01)		
სგა ^რ ღ ^ა	(02)	ჭ-ვღლი-ხ „გეძინებათ“	
ეჭა ^რ ს	(03)	ხ-ვღლი-ხ „ეძინებათ“	

მი	(S1)	მ-იხალ „ვიცი“	} ეჭა ეჭი (03)
სი	(S2)	ჭ-იხალ „იცი“	
ეჭას ეჭის	(S3)	ხ-იხალ „იცის“	
ნა ^რ ღ ^ა	(S1)	} { Si გუ-იხალ „ვიცით“ Se ნ-იხალ „ვიცით“	
	(S1)		
სგა ^რ ღ ^ა	(S2)	ჭ-იხალ-ხ „იცით“	
ეჭა ^რ ს	(S3)	ხ-იხალ-ხ „იციან“	

ზემოთ წარმოდგენილი იყო ერთპირიან და ორპირიან ზმნათა უღლების ნიმუშები, სადაც ან მხოლოდ **სუბიექტური წყობა** გვქონდა, ან მხოლოდ **ობიექტური**; რა შეიძლება ითქვას სამპირიანი ზმნების შესახებ? რა თქმა უნდა, აქაც იგივე მდგომარეობა გვაქვს, თუმცა თვალსაჩინოებისათვის წარმოვადგენთ სამპირიანი ზმნის უღლების ნიმუშებს როგორც **სუბიექტური**, ასევე **ობიექტური** წყობისას:

ა) **სუბიექტური წყობის** სამპირიანი ზმნა:

მი	(S1)	ხუ-აპტდი „ვაძლევ“	} [ეჭის ეჭას ეჭის ეჭას (03)]
სი	(S2)	ხ-აპტდი „აძლევ“	
ეჭა ეჭი	(S3)	ხ-აპტდი „აძლევს“	
ნა ^რ ღ ^ა	(S1)	} { Si ლ-აპტდი „ვაძლევთ“ Se ხუ-აპტდი „ვაძლევთ“	
	(S1)		
სგა ^რ ღ ^ა	(S2)	ხ-აპტდი „აძლევთ“	
ეჭა ^რ ს	(S3)	ხ-აპტდი-ხ „აძლევენ“	

ბ) **ობიექტური წყობის** სამპირიანი ზმნა:

ეჭა ეჭი (S3)	მ-აპტდი „მაძლევს“	მი	(01)	ეჭის ეჭას	(03)
	ჭ-აპტდი „გაძლევს“	სი	(02)	ეჭის ეჭას	(03)
	ხ-აპტდი „აძლევს“	ეჭას ეჭის	(03)	ეჭის ეჭას	(03)
	} { 0i გუ-აპტდი „გვაძლევს“ 0e ნ-აპტდი „გვაძლევს“	ნა ^რ ღ ^ა	(01)	ეჭის ეჭას	(03)
		ნა ^რ ღ ^ა	(01)	ეჭის ეჭას	(03)
	ჭ-აპტდი-ხ „გაძლევთ“	სგა ^რ ღ ^ა	(02)	ეჭის ეჭას	(03)
ხ-აპტდი „აძლევს“	ეჭა ^რ ს	(03)	ეჭის ეჭას	(03)	

უღლები პარადიგმა აწმყოში

(პირთა ყველა შესაძლო კომბინაციით)

1. ერთპირიანი აბსოლუტური ზმნის უღლები პარადიგმა აწმყოში

S1	ხურილი მი „ვიზრდები მე“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლირდილ ნაჲ „ვიზრდებით ჩვენ“ Se ხურილილ ნაჲ „ვიზრდებით ჩვენ“
S2	ხირდი სი „ვიზრდები შენ“	ხირდილ სგაჲ „ვიზრდებით თქვენ“
S3	ირდი ეჯი ეჯა „ვიზრდება ის“	ირდის ეჯიჲრ „ვიზრდებიან ისინი“

2. ორპირიანი გარდაუვალი ზმნის უღლები პარადიგმა აწმყოში

სუბიექტური უღლება

S103	ხურილი მი ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდები მე მას (მათ)“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლერილი ნაჲ ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდებით ჩვენ მას (მათ)“ Se ხურილილ ნაჲ ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდებით ჩვენ მას (მათ)“
S203	ხერილი სი ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდები შენ მას (მათ)“	ხერილილ სგაჲ ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდებით თქვენ მას (მათ)“
S303	ხერილი ეჯა ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდება ის მას (მათ)“	ხერილის ეჯიჲრ ეჯას (ეჯაჲრს) „ვიზრდებიან ისინი მას (მათ)“

ობიექტური უღლება

S301	მერილი ეჯა მი „მევიზრდება ის მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გურილი ეჯა ნაჲ „მევიზრდება ის ჩვენ“ Oe ხერილი ეჯა ნაჲ „მევიზრდება ის ჩვენ“
S302	ჰერილი ეჯა სი „ვიზრდები შენ მას (მათ)“	ჰერილის ეჯა სგაჲ „ვიზრდებათ ის თქვენ“
S303	ხერილი ეჯა ეჯას „ვიზრდება ის მას (მათ)“	ხერილის ეჯა ეჯიჲრს „ვიზრდებათ ის მათ“

S301	მერილის ეჯაჲრ მი „მევიზრდებიან ისინი მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გურილის ეჯაჲრ ნაჲ „მევიზრდებიან ისინი ჩვენ“ Oe ხერილის ეჯაჲრ ნაჲ „მევიზრდებიან ისინი ჩვენ“
S302	ჰერილის ეჯაჲრ სი „ვიზრდებიან ისინი შენ“	ჰერილის ეჯაჲრ სგაჲ „მევიზრდებიან ისინი თქვენ“
S303	ხერილის ეჯაჲრ ეჯაჲრს „ვიზრდებიან ისინი მათ“	ხერილის ეჯაჲრ ეჯიჲრს „ვიზრდებიან ისინი მათ“

S101	-----	-----
S201	მერილი სი მი „მევიზრდები შენ მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გურილი სი ნაჲ „მევიზრდები შენ ჩვენ“ Oe ხერილი სი ნაჲ „მევიზრდები შენ ჩვენ“

S201	მერლი ეჯა მი „მეზრდება ის მე“	<ul style="list-style-type: none"> 0i გუერლი ეჯა ნამ „გვეზრდება ის ჩვენ“ 0e ნერლი ეჯა ნამ „გვეზრდება ის ჩვენ“
S101	-----	-----
S201	მერლიდ სგამ მი „მეზრდებით თქვენ მე“	<ul style="list-style-type: none"> 0i გუერილიდ სგამ ნამ „გვეზრდებით თქვენ ჩვენ“ 0e ნერილიდ სგამ ნამ „გვეზრდებით თქვენ ჩვენ“
S301	მერლის ეჯაძარ მი „მეზრდებიან ისინი მე“	<ul style="list-style-type: none"> 0i გუერლის ეჯაძარ ნამ „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ“ 0e ნერლის ეჯაძარ ნამ „გვეზრდებიან ისინი ჩვენ“

S102	ჭერლი მი სი „გეზრდები მე შენ“	ჭერლი მი სგამ „გეზრდები მე თქვენ“
S202	-----	-----
S302	ჭერლი ეჯა სი „გეზრდება ის შენ“	ჭერლის ეჯა სგამ „გეზრდებათ ის თქვენ“

S102	ჭერილი ნამ სი „გეზრდებით ჩვენ შენ“	ჭერილი ნამ სგამ „გეზრდებით ჩვენ თქვენ“
S202	-----	-----
S302	ჭერლის ეჯაძარ სი „გეზრდებიან ისინი შენ“	ჭერლის ეჯაძარ სგამ „გეზრდებიან ისინი თქვენ“

3. ორპირიანი გარდამავალი ზმნის უღლებების პარადიგმა აწმყოში სუბიექტური უღლება

S103	ხუირლი მი ეჯას (ეჯაძარს) „ვზრდი მე მას (მათ)“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლირლიდ ნამ ეჯას (ეჯაძარს) „ვზრდით ჩვენ მას (მათ)“ Se ხუირლიდ ნამ ეჯას (ეჯაძარს) „ვზრდით ჩვენ მას (მათ)“
S203	ხირლი სი ეჯას (ეჯაძარს) „ზრდი შენ მას (მათ)“	
S303	ირლი ეჯი ეჯას (ეჯაძარს) „ზრდის ის მას (მათ)“	ხირლიდ სგამ ეჯას (ეჯაძარს) „ზრდით თქვენ მას (მათ)“

ობიექტური უღლება

S102	ჭირლი მი სი „ვზრდი მე შენ“	ჭირლი მი სგამ „ვზრდით მე თქვენ“
S202	-----	-----
S302	ჭირლი ეჯა სი „ვზრდის ის შენ“	ჭირლი ეჯა სგამ „ვზრდით ის თქვენ“

S102	ჭირლიდ ნამ სი „ვზრდით ჩვენ შენ“	ჭირლიდ ნამ სგამ „ვზრდით ჩვენ თქვენ“
S202	-----	-----
S302	ჭირლის ეჯაძარ სი „ვზრდიან ისინი შენ“	ჭირლის ეჯაძარ სგამ „ვზრდიან ისინი თქვენ“

S101	-----	-----
S201	მირლი სი მი „მზრლი შენ მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლი სი ნამ „გვზრლი შენ ჩვენ“ Oe ნირლი სი ნამ „გვზრლი შენ ჩვენ“
S302	მირლი ეჯა მი „მზრლის ის მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლი ეჯა ნამ „გვზრლის ის ჩვენ“ Oe ნირლი ეჯა ნამ „გვზრლის ის ჩვენ“

S101	-----	-----
S201	მირლიდ სგამ მი „მზრლით თქვენ მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლიდ სგამ ნამ „გვზრლით თქვენ ჩვენ“ Oe ნირლიდ სგამ ნამ „გვზრლით თქვენ ჩვენ“
S302	მირლის ეჯამ მი „მზრლიან ისინი მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლის ეჯამ ნამ „გვზრლიან ისინი ჩვენ“ Oe ნირლის ეჯამ ნამ „გვზრლიან ისინი ჩვენ“

S3 მხოლოდითი

S301	მირლი ეჯა მი „მზრლის ის მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლი ეჯა ნამ „გვზრლის ის ჩვენ“ Oe ნირლი ეჯა ნამ „გვზრლის ის ჩვენ“
S302	ჯირლი ეჯა სი „გზრლის ის შენ“	ჯირლის ეჯა სგამ „გზრლით ის თქვენ“
S303	ირლი ეჯა ეჯას „ზრლის ის მას“	ირლი ეჯა ეჯამს „ზრლის ის მათ“

S3 მრავლობითი

S301	მირლის ეჯამ მი „მზრლიან ისინი მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუირლის ეჯამ ნამ „გვზრლიან ისინი ჩვენ“ Oe ნირლის ეჯამ ნამ „გვზრლიან ისინი ჩვენ“
S302	ჯირლის ეჯამ სი „გზრლიან ისინი შენ“	ჯირლის ეჯამ სგამ „გზრლიან ისინი თქვენ“
S303	ირლის ეჯამ ეჯას „ზრლიან ისინი მას“	ირლის ეჯამ ეჯამს „ზრლიან ისინი მათ“

4. საობიექტო მიმართების ორპირიანი გარდამავალი ზმნის უღლებების პარადიგმა აწმყოში

ა) იცვლება სუბიექტური და ირიბი ობიექტური პირების მიხედვით:

სუბიექტური წყობა

S10303	ხორლი მი ეჯას/ეჯამს ეჯას/ეჯამს „ვეზრლი მე მას/მათ მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლორლიდ ნამ ეჯას/ეჯამს ეჯას/ეჯამს „ვეზრლით ჩვენ მას/მათ მას/მათ“ Se ხორლიდ ნამ ეჯას/ეჯამს ეჯას/ეჯამს „ვეზრლით ჩვენ მას/მათ მას/მათ“
---------------	--	--

S20303	ხორდი სი ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორდი შენ მას/მათ მას/მათ“	ხორდილ სგა ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორლით თქვენ მას/მათ მას/მათ“
S30303	ხორდი ეჯა ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორდის ის მას/მათ მას/მათ“	ხორდის ეჯაძრ ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორდიან ისინი მას/მათ მას/მათ“

ობიექტური წყობა

S10103	-----	-----
S10203	ჯირდი მი სი ეჯას/ეჯაძრს „გიზორდი მე შენ მას/მათ“	ჯირდილ ნაჲ სი ეჯას/ეჯაძრს „გიზორლით ჩვენ შენ მას/მათ“
S10303	ხორდი მი ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „ვუზორდი მე მას მას/მათ“	ხორდილ ნაჲ ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „ვუზორლით ჩვენ მას მას/მათ“

S10103	-----	-----
S10203	ჯირდი მი სგა ეჯას/ეჯაძრს „გიზორდი მე შენ მას/მათ“	ჯირდილ ნაჲ სგა ეჯას/ეჯაძრს „გიზორლით ჩვენ თქვენ მას/მათ“
S10303	ხორდი მი ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „ვუზორდი მე მათ მას/მათ“	ხორდილ ნაჲ ეჯაძრს ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „ვუზორლით ჩვენ მათ მათ მას/მათ“

S20103	მირდი სი მი ეჯას/ეჯაძრს „მიზორდი შენ მე მას/მათ“	მირდილ სგაჲ მი ეჯას/ეჯაძრს „მიზორლით თქვენ მე მას/მათ“
S20203	-----	-----
S10303	ხორდი სი ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „უზორდი შენ მას მას/მათ“	ხორდილ სგაჲ ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „უზორლით თქვენ მას მას/მათ“

S20103	გუიორდი სი ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორდი შენ ჩვენ მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუიორდილ სგაჲ ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორლით თქვენ ჩვენ მას/მათ“ Oe ნორდილ სგაჲ ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორლით თქვენ ჩვენ მას/მათ“
S20203	-----	-----
S20303	ხორდი სი ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორდი შენ მათ მას/მათ“	ხორდილ სგაჲ ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორლით თქვენ მათ მას/მათ“
S30103	მირდი ეჯა მი ეჯას/ეჯაძრს „მიზორდის ის მე მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუიორდი ეჯა ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორდის ის ჩვენ მას/მათ“ Oe ნორდი ეჯა ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორდის ის ჩვენ მას/მათ“
S30203	ჯირდი ეჯა სი ეჯას/ეჯაძრს „გიზორდის ის შენ მას/მათ“	ჯირდის ეჯა სგაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გიზორლით ის თქვენ მას/მათ“
S30303	ხორდი ეჯა ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „უზორდის ის მას მას/მათ“	ხორდი ეჯა ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „უზორდის ის მათ მას/მათ“

S30103	მირდის ეჯაძრ მი ეჯას/ეჯაძრს „მიზორდიან ისინი მე მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუიორდის ეჯაძრ ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორდიან ისინი ჩვენ მას/მათ“ Oe ნორდის ეჯაძრ ნაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გვიზორდიან ისინი ჩვენ მას/მათ“
S30203	ჯირდის ეჯაძრ სი ეჯას/ეჯაძრს „გიზორდის ის შენ მას/მათ“	ჯირდის ეჯაძრ სგაჲ ეჯას/ეჯაძრს „გიზორდიან ისინი თქვენ მას/მათ“
S30303	ხორდის ეჯაძრ ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „უზორდიან ისინი მას/მათ“	ხორდის ეჯაძრ ეჯას/ეჯაძრს „უზორდიან ისინი მას/მათ“

ბ) იცვლება სუბიექტისა და პირდაპირი ობიექტის მიხედვით:

S10303	(სგა)ხუნბრეუი მი ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებ მე მას/მათ მას/მათ“	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Si (სგა)ლუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“</td> </tr> <tr> <td>Se (სგა)ხუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“</td> </tr> </table>	{	Si (სგა)ლუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“	Se (სგა)ხუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“
{	Si (სგა)ლუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“				
	Se (სგა)ხუნბრეუილ ნაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ მას/მათ მას/მათ“				
S20303	(სგა)ხუნბრეუი სი ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებ შენ მას/ მათ მას/მათ“	(სგა)ხუნბრეუილ სგაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ თქვენ მას/მათ მას/მათ“			
S30303	(სგა)ხუნბრეუი ექა ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის მას/ მათ მას/მათ“	(სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ექას/ექაძარს ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებენ ისინი მას/მათ მას/მათ“			

S30103	(სგა)მუნბრეუი ექა მი ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის მე მას/მათ“	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Oi (სგა)გუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“</td> </tr> <tr> <td>Oe (სგა)ხუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“</td> </tr> </table>	{	Oi (სგა)გუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“	Oe (სგა)ხუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“
{	Oi (სგა)გუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“				
	Oe (სგა)ხუნბრეუი ექა ნაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის ჩვენ მას/მათ“				
S30203	(სგა)ჟუნბრეუი ექა სი ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის შენ მას/მათ“	(სგა)ჟუნბრეუილ ექა სგაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ის თქვენ მას/მათ“			
S30303	(სგა)ხუნბრეუი ექა ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის მას/მათ“	(სგა)ხუნბრეუი ექა ექაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებს ის მათ მას/მათ“			

S30103	(სგა)მუნბრეუილ ექაჲ მი ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი მე მას“	<table border="0"> <tr> <td rowspan="2" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td>Oi (სგა)გუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“</td> </tr> <tr> <td>Oe (სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“</td> </tr> </table>	{	Oi (სგა)გუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“	Oe (სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“
{	Oi (სგა)გუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“				
	Oe (სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ნაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი ჩვენ მას“				
S30203	(სგა)ჟუნბრეუილ ექაჲ სი ექას „(მი)ვა- ბარებენ ისინი შენ მას“	(სგა)ჟუნბრეუილ ექაჲ სგაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი თქვენ მას“			
S30303	(სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ექას ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი მას მას“	(სგა)ხუნბრეუილ ექაჲ ექაჲ ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი მათ მას“			

S10203	(სგა)ჟუნბრეუი მი სი ექას „(მი)ვაბარებ მე შენ მას“	(სგა)ჟუნბრეუილ ნაჲ სი ექას „(მი)ვაბარებთ ჩვენ შენ მას“
S20203	-----	-----
S30203	(სგა)ჟუნბრეუი ექა სი ექას „(მი)ვაბარებს ის შენ მას“	(სგა)ჟუნბრეუილ ექაჲ სი ექას „(მი)ვაბარებენ ისინი შენ მას“

S10203	(სგა)ჟუნბრეუილ მი სგაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ მე თქვენ მას/მათ“	(სგა)ჟუნბრეუილ ნაჲ სგაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ჩვენ თქვენ მას/მათ“
S20203	-----	-----
S30203	(სგა)ჟუნბრეუილ ექა სგაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებთ ის თქვენ მას/მათ“	(სგა)ჟუნბრეუილ ექაჲ სგაჲ ექას/ექაძარს „(მი)ვაბარებენ ისინი თქვენ მას/მათ“

S20103	<ul style="list-style-type: none"> Oi (სგა)გუბარეტი სი ნამ ეჯას/ეჯაძრს „(მო)გუბარეტი შენ ჩვენ მას/მათ“ Oe (სგა)ნაბრეტი სი ნამ ეჯას/ეჯაძრს „(მო)გუბარეტი შენ ჩვენ მას/მათ“ 	<ul style="list-style-type: none"> Oi (სგა)გუბარეტი სგამ ნამ ეჯას/ეჯაძრს „(მო)გუბარეტი თქვენ ჩვენ მას/მათ“ Oe (სგა)ნაბრეტი სგამ ნამ ეჯას/ეჯაძრს „(მო)გუბარეტი თქვენ ჩვენ მას/მათ“
S20203	-----	-----
S20303	(სგა)ნაბრეტი სი ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „(მი)გუბარეტი მე მათ მას/მათ“	(სგა)ნაბრეტი სგამ ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „(მი)გუბარეტი თქვენ მათ მას/მათ“

**5. სამპირიანი კაუზატიური მიმართების ზმნის უღლება აწმყოში
სუბიექტური უღლება**

S10303	ხარღუნაუნე მი ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი მე მას/მათ მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლარღუნაუნე ნამ ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ჩვენ მას/მათ მას/მათ“ Se ხარღუნაუნე ნამ ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ჩვენ მას/მათ მას/მათ“
S20303	ხარღუნაუნე სი ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი შენ მას/მათ მას/მათ“	ხარღუნაუნე სგამ ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი თქვენ მას/მათ მას/მათ“
S30303	ხარღუნაუნე ეჯა ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის მას/მათ მას/მათ“	ხარღუნაუნე ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ისინი მას/მათ მას/მათ“

ობიექტური უღლება

S30103	მარღუნაუნე ეჯა მი ეჯას/ეჯაძრს „მარღვენეტი ის მე მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Oi გუბარეტი ეჯა ნამ ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის ჩვენ მას/მათ“ Oe ნარღუნაუნე ეჯა ნამ ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის ჩვენ მას/მათ“
S30203	ჯარღუნაუნე ეჯა სი ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის შენ მას/მათ“	ჯარღუნაუნეტი ეჯა სგამ ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის თქვენ მას/მათ“
S30303	ხარღუნაუნე ეჯა ეჯას ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის მას მას/მათ“	ხარღუნაუნეტი ეჯა ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „გარღვენეტი ის მათ მას/მათ“

6. სასუბიექტო მიმართების (ვერსიის) ორპირიანი ზმნის უღლება აწმყოში

მხოლოდ სუბიექტური წყობით

S103	ხირღი მი ეჯას/ეჯაძრს „ვირღი მე მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Si ლირღი ნამ ეჯას/ეჯაძრს „ვირღით ჩვენ მას/მათ“ Se ხირღი ნამ ეჯას/ეჯაძრს „ვირღით ჩვენ მას/მათ“
S203	ხირღი სი ეჯას/ეჯაძრს „ვირღი შენ მას/მათ“	ხირღი სგამ ეჯას/ეჯაძრს „ვირღით თქვენ მას/მათ მას/მათ“
S303	ირღი ეჯა ეჯას/ეჯაძრს „ვირღის ის მას/მათ“	ირღის ეჯაძრს ეჯას/ეჯაძრს „ვირღით ისინი მას/მათ მას/მათ“

სუბიექტური და ობიექტური წყობით

S103	(ქა)ხტიცხუბი მი ეჯას/ეჯაძარს „მოვიტაცებ მე მას/მათ“	<ul style="list-style-type: none"> Si (ქა)ლიცხუბიდ ნაჲ ეჯას/ეჯაძარს „მოვიტაცებთ ჩვენ მას/მათ“ Se (ქა)ხტიცხუბიდ ნაჲ ეჯას/ეჯაძარს „მოვიტაცებთ ჩვენ მას/მათ“
S203	(ქა)ხტიცხუბი სი ეჯას/ეჯაძარს „მოიტაცებ შენ მას/მათ“	(ქა)ხტიცხუბიდ სგაჲ ეჯას/ეჯაძარს „მოიტაცებთ თქვენ მას/მათ“
S303	(ქა)იცხუბი ეჯა ეჯას/ეჯაძარს „მოიტაცებს ის მას/მათ“	(ქა)იცხუბის ეჯაძარ ეჯას/ეჯაძარს „მოიტაცებენ ისინი მას/მათ“

S301	(ქა)მიცხუბი ეჯა მი „მომიტაცებს ის მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi (ქა)გუტიცხუბი ეჯა ნაჲ „მოგვიტაცებს ის ჩვენ“ Oe (ქა)ნიცხუბი ეჯა ნაჲ „მოგვიტაცებს ის ჩვენ“
S302	(ქა)ჯიცხუბი ეჯა სი „მოვიტაცებს ის შენ“	(ქა)ჯიცხუბის ეჯა სგაჲ „მოვიტაცებთ ის თქვენ“
S303	(ქა)იცხუბი ეჯა ეჯას „მოიტაცებს ის მას“	(ქა)იცხუბის ეჯაძარ ეჯაძარს „მოიტაცებენ ისინი მათ“

S301	(ქა)მიცხუბის ეჯაძარ მი „მომიტაცებენ ისინი მე“	<ul style="list-style-type: none"> Oi (ქა)გუტიცხუბის ეჯაძარ ნაჲ „მოგვიტაცებენ ისინი ჩვენ“ Oe (ქა)ნიცხუბის ეჯაძარ ნაჲ „მოგვიტაცებენ ისინი ჩვენ“
S302	(ქა)ჯიცხუბის ეჯაძარ სი „მოვიტაცებენ ისინი შენ“	(ქა)ჯიცხუბის ეჯაძარ სგაჲ „მოვიტაცებენ ისინი თქვენ“
S303	(ქა)იცხუბის ეჯაძარ ეჯას „მოიტაცებენ ისინი მას“	(ქა)იცხუბის ეჯაძარ ეჯაძარს „მოიტაცებენ ისინი მათ“

პირისა და რიცხვის ნიშნები სერიებისა და მწკრივების მიხედვით

I სერია

ა წ მ ყ ო ს ჯ გ უ ფ ი

	აწმყო	უწყვეტელი	აწმყოს კავშირებითი
მ ს ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი			
1	ხჷ-ა-მარ-ე „ვაშალებ“	ხჷ-ა-მარ-ას „ვაშალებდი“	ხჷ-ა-მარ-ა-დ-ე „ვაშალებდე“
2	ხ-ა-მარ-ე „აშალებ“	ხ-ა-მარ-ას „აშალებდი“	ხ-ა-მარ-ა-დ-ე „აშალებდე“
3	ა-მარ-ე „აშალებს“	ა-მარ-ა „აშალებდა“	ა-მარ-ა-დ-ე-ს „აშალებდეს“

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

1	<ul style="list-style-type: none"> Si ლ-ა-მარ-ე-დ „ვაშალებთ“ Se ხჷ-ა-მარ-ე-დ „ვაშალებთ“ 	<ul style="list-style-type: none"> Si ლ-ა-მარ-ა-დ „ვაშალებდით“ Se ხჷ-ა-მარ-ა-დ „ვაშალებდით“ 	<ul style="list-style-type: none"> Si ლ-ა-მარ-ა-დ-ე-დ „ვაშალებდეთ“ Se ხჷ-ა-მარ-ა-დ-ე-დ „ვაშალებდეთ“
2	ხ-ა-მარ-ე-დ „აშალებთ“	ხ-ა-მარ-ა-დ „აშალებდით“	ხ-ა-მარ-ა-დ-ე-დ „აშალებდეთ“
3	ა-მარ-ე-ხ „აშალებენ“	ა-მარ-ა-ხ „აშალებდენ“	ა-მარ-ა-დ-ე-ხ „აშალებდენ“

მყოფადის ჯგუფი

მყოფადი		პირობითი	
მყოფადუსრული	მყოფადსრული	პირობითუსრული	პირობითსრული

მხოლოდითი რიცხვი

1	ხტ-ა-მარ-უნ-ი „ვამზადებლე იქნება“	ჟ'ო-ხტ-მარ-ნ-ე „მოვამზადებ“	ხტ-ი-მარ-უნ-ოლ „ვამზადებლე იქნება“	ო-ხტ-მარ-ნ-ას „მოვამზადებლი“
2	ხ-ა-მარ-უნ-ი „ამზადებლე იქნება“	ჟ'ა-ხ-მარ-ნ-ე „მოამზადებ“	ხ-ი-მარ-უნ-ოლ „ამზადებლე იქნება“	ა-ხ-მარ-ნ-ას „მოამზადებლი“
3	ა-მარ-უნ-ი „ამზადებლეს იქნება“	ან-მარ-ნ-ე „მოამზადებს“	ა-მარ-უნ-ოლ „ამზადებლეს იქნება“	ან-მარ-ნ-ა „მოამზადებდა“

მრავლობითი რიცხვი

1	<p>Si ლ-ა-მარ-უნ-ი-ლ „ვამზადებლეთ იქნება“</p> <p>Se ხტ-ა-მარ-უნ-ი-ლ „ვამზადებლეთ იქნება“</p>	<p>Si ჟ'ო-ლ-მარ-ნ-ე-ლ „მოვამზადებთ“</p> <p>Se ჟ'ო-ხტ-მარ-ნ-ე-ლ „მოვამზადებთ“</p>	<p>Si ლ-ი-მარ-უნ-ოლ-ლ „ვამზადებლეთ იქნება“</p> <p>Se ხტ-ი-მარ-უნ-ოლ-ლ „ვამზადებლეთ იქნება“</p>	<p>Si ო-ლ-მარ-ნ-ა-ლ „მოვამზადებლით“</p> <p>Se ო-ხტ-მარ-ნ-ა-ლ „მოვამზადებლით“</p>
2	ხ-ა-მარ-უნ-ი-ლ „ამზადებლეთ იქნება“	ჟ'ა-ხ-მარ-ნ-ე-ლ „მოამზადებთ“	ხ-ი-მარ-უნ-ოლ-ლ „ამზადებლეთ იქნება“	ა-ხ-მარ-ნ-ა-ლ „მოამზადებლით“
3	ა-მარ-უნ-ი-ხ „ამზადებდნენ იქნება“	ან-მარ-ნ-ე-ხ „მოამზადებენ“	ა-მარ-უნ-ოლ-ხ „ამზადებდნენ იქნება“	ან-მარ-ნ-ა-ხ „მოამზადებდნენ“

II სერია

წყვეტილი		II კავშირებითი	
მხოლოდითი რიცხვი			
1	ო-ხტ-მარ „მოვამზადე“	ო-ხტ-მარ-ა „მოვამზადო“	
2	ა-ხ-მარ „მოამზადე“	ა-ხ-მარ-ა „მოამზადო“	
3	ან-მარ-ე „მოამზადა“	ან-მარ-ა-ს „მოამზადოს“	

მრავლობითი რიცხვი

1	<p>Si ო-ლ-მარ-ე-ლ „მოვამზადეთ“</p> <p>Se ო-ხტ-მარ-ე-ლ „მოვამზადეთ“</p>	<p>Si ო-ლ-მარ-ა-ლ „მოვამზადოთ“</p> <p>Se ო-ხტ-მარ-ა-ლ „მოვამზადოთ“</p>
2	ა-ხ-მარ-ე-ლ „მოამზადეთ“	ა-ხ-მარ-ა-ლ „მოამზადოთ“
3	ან-მარ-ე-ხ „მოამზადეს“	ან-მარ-ა-ხ „მოამზადონ“

III სერია

I თურმეობითი	II თურმეობითი	III კავშირებითი
მ ნ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი		
1	მ-ი-მარ-ა „მიშაღებია“	მ-ი-მარ-წ-ს „მოშემშაღებინოს“
2	ჯ-ი-მარ-ა „გიშაღებია“	ჯ-ი-მარ-წ-ს „მოგემშაღებინოს“
3	ხ-ო-მარ-ა „უმშაღებია“	ხ-ო-მარ-წ-ს „მოუმშაღებინოს“

მ რ ა ვ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

1	<p>Oi გუ-ი-მარ-ა „გვიშაღებია“</p> <p>Oe ნ-ი-მარ-ა „გვიშაღებია“</p>	<p>Oi გუ-ი-მარ-წ-ს „მოგვეშაღებინოს“</p> <p>Oe ნ-ი-მარ-წ-ს „მოგვეშაღებინოს“</p>	<p>Oi ვ-გუ-მარ-წ-ს „მოგვეშაღებინოს“</p> <p>Oe ვ-ნ-მარ-წ-ს „მოგვეშაღებინოს“</p>
2	ჯ-ი-მარ-ა-ხ „გიშაღებიათ“	ჯ-ი-მარ-წ-ს-ხ „მოგემშაღებინათ“	ვ-ჯ-მარ-წ-ს-ხ „მოგემშაღებინათ“
3	ხ-ო-მარ-ა-ხ „უმშაღებიათ“	ხ-ო-მარ-წ-ს-ხ „მოუმშაღებინათ“	ო-ხ-მარ-წ-ს-ხ „მოუმშაღებინათ“

IV სერია

III თურმეობითი	IV თურმეობითი	
1	ხტ-ა-მარ-ნ-ა „ვუმშაღებდი თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-წლ-ხტი „ვამშაღებდი თურმე“
2	ხ-ა-მარ-ნ-ა „უმშაღებდი თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-წლ-ხი „ამშაღებდი თურმე“
3	ხ-ა-მარ-ნ-ა „უმშაღებდა თურმე“	ლგ-მ-მარ-ინ-წლ-ი „ამშაღებდა თურმე“

თ ა ვ ი III

S1 პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში თანხმობით დაწყებულ ფუძეებთან

„ქართველური ზმნის მექანიზმი საერთოდ რთულია, მაგრამ სვანურისა — განსაკუთრებით“, — წერდა პროფ. ვ. თოფურია. ამ სირთულის ერთ-ერთი საფუძველი ენაში ინკლუზივ-ექსკლუზივის, თურმეობითი I და II, მყოფადი უსრულისა და ა. შ. არსებობაა, რაც ბადებს უამრავ საკითხს „მათი გენეზისისა და პირველადობის შესახებ“ (თოფურია 2002, 175). მიუხედავად ენაში არსებული სირთულეებისა, ქართველ თუ უცხოელ ენათმეცნიერთა მიერ გარკვეულწილად შესწავლილი და გაანალიზებულია სვანური ზმნის არა ერთი კარდინალური საკითხი.

სვანური ზმნა, ისევე, როგორც ქართული, პოლიპერსონალურია. „მასში ასახვას პოულობს როგორც სუბიექტის პირი (ქვემდებარე), ისე პირდაპირი და ირიბი (მიცემითის) ობიექტის პირი (დამატება)“ (თოფურია 2002, 175).

სუბიექტური პირის ექსპონენტები სვანურში გარჩეულია ფუძის მიხედვით. ხმოვნით დაწყებული ფუძეების წინ პირველი პირის ნიშნად გვხვდება პრეფიქსი /ხჷ-/ , ხოლო თანხმობით დაწყებული ფუძეების წინ — /-ჷ-/ ჩვეულებრივ, ინფიქსის სახით, და მოქცეულია ფუძის თავკიდურ თანხმობასა და მომდევნო ხმოვანს შორის (თოფურია 1967, 1, 4). გარკვეულია ისიც, რომ ხმოვნით დაწყებულ ფუძესთან პირის ნიშანი უფრო სრულადაა წარმოდგენილი, ვიდრე თანხმობით დაწყებულთან. ენათმეცნიერებაში გამოთქმული ზოგიერთი მოსაზრების თანახმად კი, ისტორიულად ეს ნიშნები ერთი წარმოშობისა უნდა ყოფილიყო.

სუბიექტური პირის მორფემათა ალომორფების ანალიზი თანამედროვე სვანური ენის დიალექტებში საკმაო სირთულესთან არის დაკავშირებული, ამ სირთულის ერთ-ერთ მიზეზს ზმნისწინები წარმოადგენენ, რადგანაც ისინი არსებითად ცვლიან პირის მორფემათა ალომორფების განაწილების სურათს. აქედან გამომდინარე, პროფ. ალ. ონიანი S1 და S2 მორფემათა ანალიზის ორ ეტაპს გამოყოფს: 1. სუბიექტურ პირთა მორფემები უზმნისწინო ფორმებში, 2. სუბიექტურ პირთა მორფემები ზმნისწინიან ფორმებში (ონიანი 1978, 75).

ყურადღება გავამახვილეთ პირველი სუბიექტური პირის /-ჷ-/ პრეფიქსზე, რომელიც, როგორც უკვე ითქვა, გვხვდება თანხმობით დაწყებულ ფუძეებთან ინფიქსის სახით. ჩვენ შეძლებისდაგვარად აღვნიშნეთ და პარადიგმების სახით წარმოვადგინეთ თანამედროვე სვანური ენის დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურის, ლენტეხურისა და ჩოლურულის) თანხმობით დაწყებული ყველა ზმნური ფუძე აწმყოში (I, II, III პირის ჩვენებით მხოლოდობითში) და ფაქტობრივ მასალაზე დამყარებით შევისწავლეთ /-ჷ-/ს განაწილების დღევანდელი მდგომარეობა მთელი სვანურის მასშტაბით, რამაც არაერთგვაროვანი სურათი მოგვცა. სვანური ტრადიციული დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურისა და ლენტეხურის) მონაცემები მეტნაკლებად ცნობილი იყო, რასაც ვერ ვიტყვით გარდამავალი დიალექტის — ჩოლურულის — შესახებ, ამიტომაც შევეცადეთ სრულად წარმოგვედგინა შესაბამისი ჩოლურული მასალაც. სულ მოვახდინეთ 355 ზმნის ანალიზი¹.

¹ მუშაობის პერიოდში დახმარება გავიწიეს და სათანადო დიალექტური მასალა მოგვაწოდეს არნ. ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მეცნიერთანამშრომლებმა: ე. გაზდელიანმა, რ. ჭკადუამ, რ. იოსელიანმა, ლ. გიგლემიანმა და ნ. შავრეშიანმა, აგრეთვე ლაშხური დიალექტის წარმომადგენლებმა: ნ. ონიანმა, ზ. ონიანმა, უ. ონიანმა, დ. ონიანმა და ლენტეხელმა უ. ქურასხელიანმა, რისთვისაც მათ უღრმეს მადლობას მოვასხენებთ.

თანხმოვნი დაწყებული ზმნური ფუძეები სვანური ენის დიალექტების მიხედვით

ბ.ზ.	ბ.ქ.	ლ.მ.ს.	ლ.ნ.ტ.	ჩ.ო.ლ.
1 ბანდულო „დავბორი- ალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“ 2 ბანდულო 3 ბანდულო	ბანდულო ბანდულო ბანდულო	ბანდულო ბანდულო ბანდულო	ბანდულო ბანდულო ბანდულო	ბანდულო ბანდულო ბანდულო
1 2 3				ბანჯდულო „ვეფთფუთებ“ ბანჯდულო ბანჯდულო
1 ბექაქუნი ბოჭკაქუნი „ესკდები“ 2 ბექაქუნი 3 ბექაქუნი	ბექაქუნი ბოჭკაქუნი უბექა- ქუნი ბექაქუნი ბექაქუნი	ბექაქუნი ბექაქუნი ბექაქუნი	ბოჭკაქუნი ბექაქუნი ბექაქუნი ბექაქუნი	ბექაქუნი ბექაქუნი ბექაქუნი
1 ბევუნი „ვიხლიჩები“ 2 ბევუნი 3 ბევუნი	ბევუნი უბევუნი ბევუნი ბევუნი	ბევუნი ბევუნი ბევუნი	ბუევუნი ბევუნი ბევუნი ბევუნი ბევუნი ბევუნი	ბევუნი ბევუნი ბევუნი
1 2 3	ბიჭყ „ვღგავარ გაფარჩნ- ული“ ბიჭყ ბიჭყ			
1 ბოლნი „ვიხვი, ვიგლიჩები“ 2 ბელნი 3 ბელნი	ბ'უ'ელნი ბელნი ბელნი			
1 2 3	ბრიგ 'უ' „ვღგავარ ძყარად“ ბრიგ ბრიგ	ბრიგ ბრიგ ბრიგ		
1 2 3	ბრივ ბურივ „ვღგავარ გა- მლილი ფეხებით“ ბრივ ბრივ	ბრივ ბრივ ბრივ	ბრივ ბრივ ბრივ	
1 2 3		ბუზლუნე „ვბუზლუნებ“ ბუზლუნე ბუზლუნე		ბუზლუნე ბუზლუნე ბუზლუნე
1 ბულე „ვხევი ვგლეჯ“ 2 ბგლე 3 ბგლე	ბილე ბუილე ბილე ბილე	ბგლე ბგლე ბგლე	ბგლე ბგლე ბგლე	ბგლე ბგლე ბგლე
1 ბულაქყი „ვეძებ თავგა- მოღებით“ 2 ბგლაქყი 3 ბგლაქყი			ბგრაქყე ბგრაქყე ბგრაქყე	ბგრაქყე ბგრაქყე ბგრაქყე ბგრაქყე ბგრაქყე ბგრაქყე
1 ბუნდულო „დავბორი- ალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“ 2 ბუნდულო 3 ბუნდულო	ბუნდ'უ'ლი ბუნდ'უ'ლი ბუნდ'უ'ლი		ბუნდულო ბუნდულო ბუნდულო	
1 ბურზეკე „ვბუზლუნებ“ 2 ბგრაზეკე 3 ბგრაზეკე	ბურზეკე ბგრაზეკე ბგრაზეკე ბგრაზეკე	ბგრაქე ბგრაქე ბგრაქე	ბგრაქე ბგრაქე ბგრაქე	ბგრაქე ბგრაქე ბგრაქე
1 ბურყუნი „ვბლოყინებ“ 2 ბურყუნი 3 ბურყუნი			ბურყლაჟი ბურყლაჟი ბურყლაჟი	
1 ბურგუნი „ვბრაგუნობ“ 2 ბგრაგნი 3 ბგრაგნი	ბურგუნი ბურგუნი ბურგუნი	ბრაგუნე ბრაგუნე ბრაგუნე	ბურგუნი ბრაგუნე ბგრაგნი ბრაგუნე ბგრაგნი ბრაგუნე	ბგრაგნი ბგრაგნი ბგრაგნი
1 ბურჟუნი „უაზროდ ვლაპარაკობ“ 2 ბგრაჟნი 3 ბგრაჟნი	ბურჟუნი „ვბუზლუნებ“ ბურჟუნი ბურჟუნი		ბურჟუნი ბურჟუნი ბურჟუნი	ბურჟუნი ბურჟუნი ბურჟუნი
1 ბურთქუნი „ვბათქუნ- ობ, ვბრაგუნობ“ 2 ბგრათქნი 3 ბგრათქნი	ბურთქუნი ბგრათქნი ბურთქუნი ბგრათქნი ბურთქუნი ბგრათქნი	ბართქუნე ბართქუნე ბართქუნე	ბგრათქნი ბურგრათქნი ბგრათქნი ბგრათქნი	ბგრათქნი ბგრათქნი ბგრათქნი
1 ბურტყუნი „ვბურტყუნებ“ 2 ბურტყუნი 3 ბურტყუნი	ბურტყუნი ბურყუნი ბურტყუნი ბურყუნი ბურტყუნი ბურყუნი	ბურტყუნი ბურტყუნი ბურტყუნი	ბურტყუნი ბურტყუნი ბურტყუნი	ბურტყუნი ბურტყუნი ბურტყუნი
1 ბურყლაჟი „როყიოდ ვლაპარაკობ“ 2 ბგრაყლაჟი 3 ბგრაყლაჟი	ბგრაყნი ბურყუნი ბგრაყნი ბგრაყნი	ბგრაყლაჟი ბგრაყლაჟი ბგრაყლაჟი	ბგრაყლაჟი ბგრაყლაჟი ბგრაყლაჟი	ბგრაყლაჟი/ა ბგრაყლაჟი/ა ბგრაყლაჟი/ა
1 ბურყუნი „ვბურტყუნებ ვაბოყინებ“ 2 ბგრაყნი 3 ბგრაყნი	ბგრაყნი ბგრაყნი ბგრაყნი	ბურყულაჟი ბურყულაჟი ბურყულაჟი	ბურყულაჟი ბურყულაჟი ბურყულაჟი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩილ.
1 2 3		ბუყუბუყე „ვბუყუბუყებ“ ბუყუბუყე ბუყუბუყე	ბუყუბუყე ბუყუბუყე ბუყუბუყე	ბუყუბუყე ბუყუბუყე ბუყუბუყე
1 ბუდე ბუდე „ვლვირ, ვასხამ“ 2 ბიდე 3 ბიდე	ბუდე ბუდე ბიდე ბიდე ბიდე	ბდე ბდე ბდე	ბუდე ბიდე ბიდე ბიდე	ბდე ბდე ბდე
1 ბუთქუე ბუთქე „ვაფეთქებ“ 2 ბუთქუე 3 ბუთქუე	ბუთქე ბიუთქე ბიუთქე ბიუთქე	 ბუთქე ბუთქე	ბუთქუე ბიუთქუე ბიუთქუე	ბუთქე ბუთქე ბუთქე
1 ბუჭკუე ბუჭკუე „ვხეთქ“ 2 ბუჭკუე ბიჭკუე 3 ბუჭკუე ბიჭკუე	ბიჭკუე ბიჭკუე ბიჭკუე	ბუჭკუე ბუჭკუე ბუჭკუე	ბუჭკუე ბიჭკუე ბიჭკუე	ბუჭკუე ბუჭკუე ბუჭკუე
1 ბუწუე ბუწუე ბიწუე „ვაპობ, ვხლერ, ვხეთქ“ 2 ბუწუე ბიწუე 3 ბუწუე ბიწუე	ბიწუე ბიწუე ბიწუე	ბუწუე ბუწუე ბუწუე	ბუწუე ბუწუე ბიწუე ბიწუე	ბუწუე ბუწუე ბუწუე
1 ბურლუე „ოფლი გამდის“ 2 ბურლუე 3 ბურლუე	ბურლუე ბურლუე ბურლუე	ბურლუე ბურლუე ბურლუე		
1 ბეთქნი „ვფეთქლები“ 2 ბეთქნი 3 ბეთქნი	ბეთქნი ბუთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი
1 ბეჭყნი „ვიხლიჩები“ 2 ბეჭყნი 3 ბეჭყნი	ბეჭყნი ბეჭყნი ბეჭყნი		ბეჭყნი ბეჭყნი ბეჭყნი	
1 2 3	ბლილე ბუღილე „ვალებ კარს ფართოდ“ ბლილე ბლილე			
1 ბღლი „ვბღავი“ 2 ბღლი ბღლი 3 ბღლი ბღლი	ბღლი ბღლი ბღლი ბღლი	ბღლი ბღლი ბღლი ბღლი ბღლი ბღლი	ბღლი ბღლი ბღლი	
1 ბლული ბღლი „ვბღავი“ 2 ბლული ბღლი 3 ბლული ბღლი	ბლული ბღლი ბლული ბღლი ბლული ბღლი	ბლული ბღლი ბლული ბღლი ბლული ბღლი	ბლული ბლული ბლული	ბღლი ბლული ბღლი ბლული ბღლი ბლული
1 ბგრტულაუი „ვბურტყუნიბ“ 2 ბგრტულაუი 3 ბგრტულაუი	ბგრტუნი ბგრტუნი ბგრტუნი	ბგრტულაუი ბგრტულაუი ბგრტულაუი	ბგრტულაუი ბგრტულაუი ბგრტულაუი	ბგრტულაუი/ა ბგრტულაუი/ა ბგრტულაუი/ა
1 2 3			ბგჯე „ვგლეჯ, ვპობ“ ბგჯე ბგჯე	ბგჯე ბგჯე ბგჯე
1 ბგნჯლი „ვეძებ, ვაფათურებ ხელებს“ 2 ბგნჯლი 3 ბგნჯლი				
1 2 3			გლაგი „ვბურტყუნიბ“ გლაგი გლაგი	გლაგი გლაგი გლაგი
1 2 3	გლიუ გლიუ „ვღვაფარ გამომტერიბული“ გლიუ გლიუ			
1 გრბნი „ვისვრები“ 2 გებნი 3 გებნი		გებნი გებნი გებნი	გუბენი გებენი გებენი	გებნი გებნი გებნი
1 გელნი „ვიხვი, ვიფხრიწები“ 2 გელნი 3 გელნი	გელნი გელნი გელნი გელნი	გელნი გელნი გელნი	გელენი გელენი გელენი	გელნი გელნი გელნი
1 გურჭუნი „ვგრუნენებ, ვგრვინავ, ვხარხარებ, ვტირივარ“ 2 გერჭნი 3 გერჭნი	გურჭუნი გერჭნი გერჭნი	გერჭნი გერჭნი გერჭნი გერჭნი გერჭნი გერჭნი	გურჭუნი გერჭნი გერჭნი გერჭნი	გერჭნი გერჭნი გერჭნი
1 გული გული „ვხე, ვფხრე“ 2 გული 3 გული	გული გული გული გული	გული გული გული	გული გული გული	გული გული გული
1 გული „ვკუი, ვვირი“ 2 გული 3 გული	გული გული გული	გული გული გული გული გული გული	გული გული გული	გული გული გული გული გული გული

გვ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 გუაგზე „გამუდმებით ვებდობ“	გაგზე	გაგზე		გაგზე
2 გაგზე	გაგზე	გაგზე		გაგზე
3 გაგზე	გაგზე	გაგზე		გაგზე
1 გუარგლი გარგული „ვლაპარაკობ“		გარგლი		გარგლი
2 გარგლი გარგული		გარგლი		გარგლი
3 გარგლი გარგული		გარგლი		გარგლი
1 გუეჭნი „ვძლებ“	გუეჭნი	გეჭნი	გუეჭენი	გეჭნი
2 გეჭნი	გეჭნი	გეჭნი	გეჭენი	გეჭნი
3 გეჭნი	გეჭნი	გეჭნი	გეჭენი	გეჭნი
1	გუიჭე „ვძივარებ“	გეჭე	გუიჭე	
2	გიჭე	გეჭე	გიჭე	
3	გიჭე	გეჭე	გიჭე გეჭე	
1 დანდღული „ვლუდღუნებ“			დანდღული	დანდღული
2 დანდღული			დანდღული	დანდღული
3 დანდღული			დანდღული	დანდღული
1 დურდღუნი „ვლუდღუნებ“	დურდღუნი დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი
2 დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი
3 დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი
1 დურდღლანჷ „ვლუდღლანებ“			დგრდღლანჷ „დაბალი ხმით მომბაბეზრებლად ვჩივი, ვრატრატებ“	დგრდღლანჷ/აჷ
2 დგრდღლანჷ			დგრდღლანჷ	დგრდღლანჷ/აჷ
3 დგრდღლანჷ			დგრდღლანჷ	დგრდღლანჷ/აჷ
1 დუნდღუე „ვლუდღუნებ“	დუნდღუე	დუნდღუე	დუნდღუე	
2 დუნდღუე	დუნდღუე	დუნდღუე	დუნდღუე	
3 დუნდღუე	დუნდღუე	დუნდღუე	დუნდღუე	
1 დეგნი „ვქრები“	დეგნი	დეგნი	დეგენი	დეგნი
2 დეგნი	დეგნი	დეგნი	დეგენი	დეგნი
3 დეგნი	დეგნი	დეგნი	დეგენი	დეგნი
1 დუეგნი „ვღებ“				
2 დეგნი „ღებ“				
3 დეგნი „ღებს“				
1 დუიგე დუიგე „ვაქრობ“	დუიგე	დგგე	დუიგე	დგგე
2 დიგე	დიგე	დგგე	დიგე	დგგე
3 დიგე	დიგე	დგგე	დიგე	დგგე
1	დუიგე „ვაქოლავ, ვავსებ“			
2	დუიგე			
3	დუიგე			
1		დღორინე „გამაყრუებლად ვსაუბრობ“	დღგრიალე	დღორინე
2		დღორინე	დღგრიალე	დღორინე
3		დღორინე	დღგრიალე	დღორინე
1 დღურე დღგრე „ვხევა, ვგლეჯ“		დღგრე	დღურე	დღგრე
2 დღურე დღგრე		დღგრე	დღგრე	დღგრე
3 დღურე დღგრე		დღგრე	დღგრე	დღგრე
1 დღეგნი „ვღებები“	დღეგნი	დღეგნი	დღეგენი	დღეგნი
2 დღეგნი	დღეგნი	დღეგნი	დღეგენი	დღეგნი
3 დღეგნი	დღეგნი	დღეგნი	დღეგენი	დღეგნი
1 დღიბე „ვალაობ“	დღიბე	დღგბე	დღიბე	დღგბე
2 დღიბე	დღიბე	დღგბე	დღიბე	დღგბე
3 დღიბე	დღიბე	დღგბე	დღიბე	დღგბე
1	ჯანკუე ჯანკუე „ვკუნტრუშებ“			
2	ჯანკუე			
3	ჯანკუე			
1 ჯული „ვბღავი, ვხუხუნებ, ვხმუი“	ჯული	ჯული	ჯუული ჯმული	ჯული
2 ჯული	ჯული	ჯული	ჯული ჯმული	ჯული
3 ჯული	ჯული	ჯული	ჯული ჯმული	ჯული
1 ჯუნტე „ნერვებისმოძშლელად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“	ჯუნტე			
2 ჯუნტე	ჯუნტე			
3 ჯუნტე	ჯუნტე			
1 ჯუნგორე „გამუდმებით ვჩხუბობ, ვილანდღები, ვიწყევლები“	ჯუნგე	ჯუნგე	ჯუნგე ჯუნგე	ჯუნგორე ჯუნგე
2 ჯანგორე	ჯუნგე	ჯუნგე	ჯუნგე ჯუნგე	ჯანგორე ჯუნგე
3 ჯანგორე	ჯუნგე	ჯუნგე	ჯუნგე ჯუნგე	ჯანგორე ჯუნგე
1 ჯეპრე „ვჭუჭლუნებ, ვბუჭლუნებ“	ჯეპრე	ჯეპრე		ჯეპრე
2 ჯეპრე	ჯეპრე	ჯეპრე		ჯეპრე
3 ჯეპრე	ჯეპრე	ჯეპრე		ჯეპრე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩიოლ.
1	ზგლი „ნერგების მოშლელად, შეუჩერებელი ვტირივარ“	ზგლი	ზგლი	ზგლი
2	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
3	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
1			ზგნთხე „ზედმეტად, მომაბეზრებლად ესაუბრობ, ვლაქლაქებ“	ზგნთხე
2			ზგნთხე	ზგნთხე
3			ზგნთხე	ზგნთხე
1		ზგრზნი „ვბუზღუნებ“	ზგრზნი	ზგრზნი
2		ზგრზნი	ზგრზნი	ზგრზნი
3		ზგრზნი	ზგრზნი	ზგრზნი
1	თურთლანტი „ენის მოკიდებით ვლაპარაკობ, ვთლიფინებ“	თგრთნი თურთანი	თურთლანტი თურთლანტი	თურთლანტი ა
2	თგრთლანტი	თგრთნი	თგრთლანტი	თურთლანტი ა
3	თგრთლანტი	თგრთნი თგრთლანტი	თგრთლანტი	თურთლანტი ა
1	თურტნი „ვფრუტუნებ“	თგრტნი თურტნი	თურტნი	
2	თგრტნი	თგრტნი	თურტნი	
3	თგრტნი	თგრტნი	თურტნი	
1		თგრყნი თგრყნი „ვბითხითებ“	თურყნი	თგრყნი
2		თგრყნი	თურყნი	თგრყნი
3		თგრყნი	თურყნი	თგრყნი
1	თშიგი „ლარჭობილი ვარ“	თშიგი	თიგი	
2	თშიგი	თიგი	თიგი	
3	თშიგი	თიგი	თიგი	
1	თშიერ „ვცნობ“	თშიერ	თშიერ	თშიერ
2	თშიერ	თშიერ	თშიერ	თშიერ
3	თშიერ	თშიერ	თშიერ	თშიერ
1	თშიერა „ვიჩანვარ“	თშიერა	თშიერა თშიერა	თშიერა
2	თშიერა	თშიერა	თშიერა თშიერა	თშიერა
3	თშიერა	თშიერა	თშიერა თშიერა	თშიერა
1	თშიფნი „ვიკარგები“	თშიფნი	თშიფნი	თშიფნი
2	თშიფნი	თშიფნი	თშიფნი	თშიფნი
3	თშიფნი	თშიფნი	თშიფნი	თშიფნი
1	თშიფვი თუფვი „ვკარგავ“	თშიფვი	თუფვი	თუფვი
2	თშიფვი თუფვი	თშიფვი	თუფვი	თუფვი
3	თშიფვი თუფვი	თშიფვი	თუფვი	თუფვი
1	თქშიმი თქშიმი „ვცხელს ვაქრობ“	თქშიმი	თქშიმი	თქშიმი
2	თქშიმი თქშიმი	თქშიმი	თქშიმი	თქშიმი
3	თქშიმი თქშიმი	თქშიმი	თქშიმი	თქშიმი
1		თხიპი თხიპი „ვგდივარ“	თხიპი	
2		თხიპი	თხიპი	
3		თხიპი	თხიპი	
1	თხურპანი „ვსრუტუნებ“	თხურპანი თხურპანი	თხურპანი	თხურპანი
2	თხურპანი	თხურპანი	თხურპანი	თხურპანი
3	თხურპანი	თხურპანი	თხურპანი	თხურპანი
1	თხურიე თხურიე „ვბეოქ“	თხურიე თხურიე თხურიე	თხურიე	თხურიე
2	თხურიე თხურიე	თხურიე	თხურიე	თხურიე
3	თხურიე თხურიე	თხურიე	თხურიე	თხურიე
1	თხუბე „ოფელს ვღვრი“	თხუბე თხუბე თხუბე	თხუბე	
2	თხუბე	თხუბე	თხუბე	
3	თხუბე	თხუბე	თხუბე	
1	თხუში თხუში „ვბთხლევ“	თხუში თხუში თხუში	თხუში	თხუში
2	თხუში თხუში	თხუში	თხუში	თხუში
3	თხუში თხუში	თხუში	თხუში	თხუში
1	თხული „ვბერივარ“			
2	თხული			
3	თხული			
1	თხურიანი „ვსკლები“	თხურიანი თხურიანი	თხურიანი	თხურიანი
2	თხურიანი	თხურიანი	თხურიანი	თხურიანი
3	თხურიანი	თხურიანი	თხურიანი	თხურიანი
1	თხურიკი „ვავდივარ ჩვარ-ივით“	თხურიკი თხურიკი	თხურიკი	
2	თხურიკი	თხურიკი	თხურიკი	
3	თხურიკი	თხურიკი	თხურიკი	
1	თხურიკე „ვბთხებებ“	თხურიკე თხურიკე	თხურიკე	თხურიკე
2	თხურიკე	თხურიკე	თხურიკე	თხურიკე
3	თხურიკე	თხურიკე	თხურიკე	თხურიკე
1		კაკანე „ქათამივით მამაძალა ვჩხუბობ, ვკრიახობ“	კაკანი კაკანი	კაკანი კაკანი
2		კაკანე	კაკანი კაკანი	კაკანი კაკანი
3		კაკანე	კაკანი კაკანი	კაკანი კაკანი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	კასბე „ვეტიკინებ“ კასბე კასბე			ყარსბე ყარსბე ყარსბე
1 2 3	კაჟე „გაუჩერებლად ხმამაღლა ლაპარაკობს“ კაჟე კაჟე	კაჟე „ვენავე“		
1 2 3		კაჩხჟე „გოჭოლობ“ კაჩხჟე კაჩხჟე	კაჩხჟე კაჩხჟე კაჩხჟე	კაჩხჟე კაჩხჟე კაჩხჟე
1 2 3	კოთი „თავაწეული, გაჭიმული ვდგავარ“ კეთი კეთი		კუეთი კეთი კეთი	კეთი კეთი კეთი
1 2 3		კრონე „ვერუნდები“ კრონე კრონე	კრონე კრონე კრონე	კრონე კრონე კრონე
1 2 3				კუნტრუჟე „ვეკუნტრუჟე მობ“ კუნტრუჟე კუნტრუჟე
1 2 3	კურკუნი „ვეკისკისებ“ კერკანი კერკანი	კერკანი კერკანი კერკანი	კერკანი კერკანი კერკანი	კერკანი კერკანი კერკანი
1 2 3	კურკუნი „ვეკრუსუნებ“ კურკუნი კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი	
1 2 3	კუშე კუშე „ვეტენ“ კუშე კუშე კუშე კუშე	კუშე კუშე კუშე კუშე	კუშე კუშე კუშე კუშე	კუშე კუშე კუშე
1 2 3	კუშე კუშე „ვევრცელ- ებ, ვამყლავნებ“ კუშე კუშე კუშე კუშე	კუშე კუშე კუშე		
1 2 3	კუარ „ვეგლივარ“ კუარ კუარ	კუარ კუარ კუარ		
1 2 3	კუარკაცი „ვეკაცინებ“ კარკაცი კარკაცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი
1 2 3	კუამე „ვებოლავ“ კუამე კუამე	კუამე კუამე კუამე		კუამე კუამე კუამე
1 2 3	კუედნი „ვეწყდები“ კედნი კედნი	კუედნი კუედნი კედნი კედნი	კუედნი კედნი კედნი	
1 2 3	კუეფნი „ვეტები“ კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი
1 2 3	კუეშნი „ვეტყდები“ კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი
1 2 3	კუეც „ვეკენისი“ კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც
1 2 3	კუეთხე „ვეწვეთავ“ კუეთხე კუეთხე	კუეთხე „ვეყრი“ კუეთხე კუეთხე	კუეთხე კუეთხე კუეთხე	
1 2 3	კუიდე კუდე კუდე „ვეწყვიტ, ვსაობ, ვჟლეტ“ კიდე კიდე	კუიდე კუდე კუიდე კიდე კიდე	კუიდე კოდე კუდე კუი- დე კიდე კიდე	კიდე კიდე კიდე
1 2 3			კიჩე „ვეწყვიტ ყვაივლს, ნილს“ კიჩე კიჩე	კიჩე კიჩე კიჩე
1 2 3		ლიჟლიჟი „ვეგერს ვლაპარაკობ“ ლიჟლიჟი ლიჟლიჟი	ლაჟლაჟი ლაჟლაჟი ლაჟლაჟი	ლაჟლაჟი ლაჟლაჟი ლაჟლაჟი
1 2 3	ლოქა „ვეთქვი“ ლექა ლექა	ლოქა რექა რექა რექა	ლოქა რექა ლექა ლექა	ლოქა ლექა ლექა
1 2 3		მასხრე „ვეხუმრობ“ მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე

ბზ.	ბკ.	ლშს.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		მასწმე „ვეფროსობ“ მასწმე მასწმე	მასწმე მასწმე მასწმე	მასწმე მასწმე მასწმე
1 2 3		მიწეწე „ემიწეწობ“ მიწეწე მიწეწე		მიწეწე მიწეწე მიწეწე
1 მოჭე „ვეკრუნდები“ 2 მოჭე 3 მოჭე	მოჭე მოჭე მოჭე	მოჭე მოჭე მოჭე	მოჭე მოჭე მოჭე	მოჭე მოჭე მოჭე
1 მურტყუნი „ხმაურიო ვკამ საკმელს“ 2 მგრტყნი 3 მგრტყნი	მგრტყნი მგრტყნი მგრტყნი			მლატყე მლატყე მლატყე
1 2 3	მურლტყნი „ჩუმად ვბუტბუტ- ებ გაბრაზებული“ მურლტყნი მურლტყნი			
1 ნეკუნი „ვილუნები“ 2 ნეკუნი 3 ნეკუნი	ნეკუნი წნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	წნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი
1 ნეწუე „ვადორბლებ“ 2 ნეწუე 3 ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე
1 ნიკუნი წუკუნი „ვლუნავ“ 2 ნიკუნი წუკუნი 3 ნიკუნი წუკუნი	ნიკუნი ნიკუნი ნიკუნი	წუკუნი წუკუნი წუკუნი		წუკუნი წუკუნი წუკუნი
1 დეცნი „ვიღვივებ“ 2 დეცნი 3 დეცნი	დეცნი წნი წნი დეცნი დეცნი დეცნი	დეცნი დეცნი დეცნი	წნი დეცნი დეცნი დეცნი	დეცნი დეცნი დეცნი
1 პანტყორე „ვტლიკინებ“ 2 პანტყორე 3 პანტყორე				პანტყორე პანტყორე პანტყორე
1 2 3			პანტყული „ვტლიკინებ“ პანტყული პანტყული	პანტყული პანტყული პანტყული
1 პანტყული „ვიკინებ“ 2 პანტყული 3 პანტყული			პანტყული პანტყული პანტყული	პანტყული პანტყული პანტყული
1 2 3	პასხე „ვბასუნობ, ვეპასუნები“ პასხე პასხე		პასხე პასხე პასხე	
1 2 3		პაუპაუტი „ბეერს ვლა- პარაკობ წერილედ“ პაუპაუტი პაუპაუტი	წუპაუტი პაუპაუტი პაუპაუტი	პაუპაუტი პაუპაუტი პაუპაუტი
1 პაჭუე „ვლაქლაქებ“ 2 პაჭუე 3 პაჭუე	წუპაუტი პაჭე პაჭე პაჭე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე
1 პერუე „ვადორბლებ“ 2 პერუე 3 პერუე	პერუე პერუე პერუე	პერუე პერუე პერუე	პერე პერე პერე	
1 პეჭყნი „ვიპარჭყები“ 2 პეჭყნი 3 პეჭყნი	პეჭყნი წნი პეჭყნი პეჭყნი	პეჭყნი პეჭყნი პეჭყნი	პეჭყნი პეჭყნი პეჭყნი	პეჭყნი პეჭყნი პეჭყნი
1 2 3			პიუპიუე „უაწროდ ვლაპარაკობ; ვჭიკიკებ“ პიუპიუე პიუპიუე	პიუპიუე პიუპიუე პიუპიუე
1 პურტლანტი „ვპრუტ- უნებ, ვწიკინებ“ 2 პგრტლანტი 3 პგრტლანტი		პგრტლანტი პგრტლანტი პგრტლანტი	პგრტლანტი პგრტლანტი პგრტლანტი	პგრტლანტი პგრტლანტი პგრტლანტი
1 პურტყუნი „ვაზებს ვლუმებ“ 2 პგრტყუნი 3 პგრტყუნი	პურტყუნი პურტყუნი პურტყუნი		პგრტნი პგრტნი პგრტნი	
1 პურჭლანტი „მელსვენებ- ლივ ვლაპარაკობ, ვწიკ- ინებ“ 2 პგრჭლანტი 3 პგრჭლანტი	პგრჭნი პგრჭნი პგრჭნი		პგრჭლანტი „ვპრუტუნებ სულელურად“ პგრჭლანტი პგრჭლანტი	
1 პუჭყე პუჭყე „ვხევი, ვვლეჯ მუაზე“ 2 პიჭყე პუჭყე 3 პიჭყე პუჭყე	ბიჭყე ბიჭყე ბიჭყე	პუჭყე პუჭყე პუჭყე	პუჭყე პიჭყე პიჭყე პიჭყე	პუჭყე პუჭყე პუჭყე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 პული „გაზებს ვუშვებ“ 2 პული 3 პული	პული პული პული	პული პული პული	პული პული პული	პული პული პული
1 პუერნი პარნი „ვფრინდები, ვფრენ“ 2 პერნი 3 პერნი	პერნი პარნი პუერნი პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პარნი პერნი პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი
1 2 3		პეელი „ვკვინებ თხასავით“ პეელი პეელი	პეელი პეელი პეელი	პეელი პეელი პეელი
1 პეურე „ვზღერ, ვხსნი შუაზე“ 2 პეირე 3 პეირე	პეირე პეურე პეირე პეირე		პეირე პეირე პეირე	პეურე პეურე პეურე
1 შუნტე „ვზლუქუნებ“ 2 შენტე 3 შენტე	შენტე შენტე შენტე		შღენტე შღენტე შღენტე	შუნტე შუნტე შუნტე
1 შღარნი „ვიპობი, ვსკდები“ 2 შღერნი 3 შღერნი			შღერნი შღერნი შღერნი	შღერნი შღერნი შღერნი
1 შღული „ვქლავი“ 2 შღლი 3 შღლი				შღაუე შღაუე შღაუე
1 შღული „ვბღავი“ 2 შღული შღლი 3 შღული შღლი	შღული შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი	შღული შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი
1 შღუენი „ვისრისები, ვიჭყლიტები“ 2 შღენი 3 შღენი	შღუენი შღენი შღენი	შღენი შღენი შღენი	შღენი შღენი შღენი	შღენი შღენი შღენი
1 შღუიპე „ვსრეს, ვჭყლეტ“ 2 შღიპე 3 შღიპე	შღუიპე შღუიპე შღიპე შღიპე შღიპე	ჭყპე შღპე ჭყპე შღპე ჭყპე შღპე	შღუიპე შღპე შღპე	შღპე შღპე შღპე
1 2 3			შღირე „ვაპობ, ვხეთქ“ შღირე შღირე	შღგრე შღგრე შღგრე
1 რესკუნი „ენალ ვიკრიფები“ 2 რესკნი 3 რესკნი	რესკნი რესკუნი რესკნი რესკნი	რესკნი რესკნი რესკნი	რესკენი რესკენი რესკენი რესკენი	რესკნი რესკნი რესკნი
1 რელუნი „ვირღვევი, ვიშღები“ 2 რელუნი 3 რელუნი	რელუნი რელუნი რელუნი	რელუნი რელუნი რელუნი	რელუენი რელუენი რელუენი	რელუნი რელუნი რელუნი
1 2 3				
1 რიცხუნი „ვსკდები“ 2 რიცხუნი 3 რიცხუნი	რიცხუნი „ვსკდები“ რიცხუნი რიცხუნი			
1 რიცხუე „ვხეთქავ“ 2 რიცხუე 3 რიცხუე	რიცხუე „ვხეთქავ“ რიცხუე რიცხუე			
1 რეწუნი „ვიწელები“ 2 რეწუნი 3 რეწუნი	რეწუნი რეწუნი რეწუნი	რეწუნი რეწუნი რეწუნი	რეწუენი რეწუენი რეწუენი	რეწუნი რეწუნი რეწუნი
1 რულუე რულუე „ვირღვევ“ 2 რილუე რულუე 3 რილუე რულუე	რულუე რილუე რილუე რილუე	რულუე რულუე რულუე	რილუე რილუე რილუე	რულუე რულუე რულუე
1 რიწუნი რუწუნი „ვიწელებ“ 2 რიწუნი რუწუნი 3 რიწუნი რუწუნი	რიწუნი რიწუნი რიწუნი	რუწუნი რუწუნი რუწუნი	რიწუენი რიწუენი რიწუენი	რუწუნი რუწუნი რუწუნი
1 2 3	რაგლი ურაგლი „ვლაპარაკობ“ რაგლი რაგლი		რაგადი ურაგადი რაგადი რაგადი რაგადი	
1 სგურ „ვიზივარ“ 2 სგურ 3 სგურ	სგურ სგურ სგურ	სგურ სგურ სგურ	სკურ (ნტი) სკურ სკურ	სგურ სკურ სგურ სკურ სგურ სკურ
1 სგუზე სგუზე „ვიწვიტ“ 2 სგუზე სგუზე 3 სგუზე სგუზე	სგუიზე სგუიზე სგუიზე			
1 სგუენი „ვიწვიტები“ 2 სგუენი 3 სგუენი	სგუენი სგუენი სგუენი			
1 სგუეჩნი „მოვბრძინდები“ 2 სგუეჩნი 3 სგუეჩნი	სგუეჩნი სგუეჩნი სგუეჩნი	სგოჩნი სგოჩნი სგოჩნი	სკუეჩნი სკუეჩნი სკუეჩნი	

ბ.ზ.	ბ.ქ.	ლ.შ.ს.	ლ.ნ.ტ.	ჩ.ო.ლ.
1 სგუეჯი „ვბრძანდები, ვარ“ 2 სგუეჯი 3 სგუეჯი	სგუეჯი სგუეჯი სგუეჯი	სგოჯი სგოჯი სგოჯი	სკუეჯი სკუეჯი სკუეჯი	
1 სტურფნი „გამაყრუებ- ლად ვსაუბრობ“ 2 სტურფნი 3 სტურფნი	სტურფნი სტურფნი სტურფნი		სტურფნი სტურფნი სტურფნი	სტგრფნი სტგრფნი სტგრფნი
1 სტული სტგლი „ვსტვენი“ 2 სტგლი 3 სტგლი	სტული სტგლი „ვყვირივარ“ სტგლი სტგლი	სტუნილი „ვსტვენი“ სტუნილი სტუნილი	სტული სტგლი სტული სტგლი სტული სტგლი	სტუნილი სტგლი სტუნილი სტგლი სტუნილი სტგლი
1 სუბი „ვციკვავ“ 2 სუბი 3 სუბი				
1 სურტნი „ვჭანჭანებ, ყვირივარ, ვრატრატებ“ 2 სურტნი 3 სურტნი	სურტნი სურტნი სურტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი
1 სუპი სუბი „ვტრიალებ“ 2 სიპ 3 სიპ	სუპი სუბი სიპ სიპ სიპ	სიპ სიპ სიპ	სუბი „დავღვივარ აქეთ- იქით“ სიპ სიპ	სიპ სუბი სიპ სიპ
1 სული „ვსისინებ“ 2 სგლი 3 სგლი	სგლი სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი
1 სუნთხი „ვძრომილობ, ვსუნსულვებ, ვცნობისმოყვარეობ“ 2 სუნთხი 3 სუნთხი				სუნთხი სუნთხი სუნთხი
1 სუედნი „ვრჩები“ 2 სედნი 3 სედნი	სუედნი სუედნი სედნი სედნი	სედნი სედნი სედნი	სუედნი სედნი სედნი	სედნი სედნი სედნი
1 სუიდ „დარჩენილი ვარ“ 2 სიდ 3 სიდ	სუიდ სუიდ სიდ სიდ			
1 ტანტყორე „ვტატყანებ, ვრატრატებ“ 2 ტანტყორე 3 ტანტყორე		ტგრტყლაჟი ტგრტყლაჟი ტგრტყლაჟი	ტუგრტყლანჟი ტგრტყ- ლანჟი ტგრტყლანჟი ტგრტყლანჟი	ტანტყორე ტანტყორე ტანტყორე
1 ტანტყული „ვტატყან- ებ, ვრატრატებ“ 2 ტანტყული 3 ტანტყული	ტურტყნი ტგრტყნი ტგრტყნი ტგრტყნი			ტანტყული ტანტყული ტანტყული
1 2 3		ტატყანე „ვტლიკინებ“ ტატყანე ტატყანე	ტუატყანე ტატყანე ტატყანე	ტატყანე ტატყანე ტატყანე
1 ტკურცნი „ვტკაცუნ- ობ, ტკაცა-ტკუცი გამაქვს“ 2 ტკგრცნი 3 ტკგრცნი	ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი	ტკგრცლაჟი ტკგრცლაჟი ტკგრცლაჟი	ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი	ტკგრცნი ტკგრცნი ტკგრცნი
1 ტკირე ტკირე „ოღნავ ვალვებ კარს“ 2 ტკირე 3 ტკირე	ტკირე ტკირე ტკირე		ტკირე ტკირე ტკირე	
1 2 3	ტრეღე „ვძნიარულობ“ ტრეღე ტრეღე			
1 ტურტყნი „ვრატრატებ“ 2 ტგრტნი 3 ტგრტნი	ტგრტნი ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტნი ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	
1 ტურტყლანჟი „ვრატ- რატებ, ვამბობ ყველა- ფერს“ 2 ტგრტყლანჟი 3 ტგრტყლანჟი		ტგრტლაჟი ტგრტლაჟი ტგრტლაჟი	ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	ტგრტყლანჟია „ვტუტყუნებ“ ტგრტყლანჟია ტგრტყლანჟია
1 ტურშუნი „ვბრაგუნობ, ვნაურობ“ 2 ტურშუნი 3 ტურშუნი	ტურშუნი ტურშუნი ტურშუნი ტურშუნი	ტურშუნი ტურშუნი ტურშუნი		
1 ტული „ვამბობ, ვიძანი“ 2 ტული 3 ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული
1 ტუარ „ვანთივარ“ 2 ტუარ 3 ტუარ	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუარე ტუარე ტუარე ტუარე ტუარე ტუარე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ტუენი „ვბრუნდები“ 2 ტენი 3 ტენი	ტუენი ტენი ტუენი ტენი ტენი	ტენი ტენი ტენი	ტუენი ტენი ტენი ტენი	ტენი ტენი ტენი
1 ტუეში „ნამალა ვლაპარაკობ, ვჩხუბობ“ 2 ტეში 3 ტეში			ტუეში ტეში ტეში ტეში	
1 ტუიში „ვატყავებ, ვაძრობ“ 2 ტეში 3 ტეში	ტუიში ტუიში ტუიში			
1 ტუინე ტუე „ვბრუნებ“ 2 ტინე ტენე 3 ტინე ტენე	ტუინე ტინე ტინე	ტენე ტენე ტენე	ტუინე ტინე ტინე	ტენე ტენე ტენე
1 ტურსგუნი „ვტყავუნობ, ტყავა-ტყავი გამაქვს“ 2 ტურსგნი ტურსგნი 3 ტურსგნი ტურსგნი	ტურსგუნი ტურსგნი ტურსგნი	ყურსგუნი ყურსგუნი ყურსგუნი		ტურსგუნი ტურსგნი ტურსგუნი ტურსგნი ტურსგუნი ტურსგნი
1 ტურფუნი „ვტყავუნობ, ტყავა-ტყავი გამაქვს“ 2 ტურფნი ტურფნი 3 ტურფნი ტურფნი	ტურფუნი ტურფნი ტურფნი		ტურფლაჟი ტურფლაჟი ტურფლაჟი	
1 ტუცი ტუცი „ვხსნი, ვარღვივ“ 2 ტუცი ტუცი 3 ტუცი ტუცი	ტუცი ტუცი ტუცი ტუცი ტუცი	ტუცი ტუცი ტუცი	ტუცი ტუცი ტუცი	ტუცი ტუცი ტუცი
1 ტუიფი „სათიბს ვხნავ საყანედ, ვადატ, ტირილით ვიკლებ აქაურობას“ 2 ტუიფი 3 ტუიფი	ტუიფი ტუიფი ტუიფი	ტუიფი ტუიფი	ტუიფი ტუიფი ტუიფი ტუიფი	ტუიფი ტუიფი
1 2 3		ტუჭრე „ვეჭრობ“ ტუჭრე ტუჭრე		ტუჭრე ტუჭრე ტუჭრე
1 ტუილი რლი „ვბღავი ცხვარივით“ 2 ტუილი 3 ტუილი				ტუილი ტუილი ტუილი
1 2 3		ტუთოულე „ვთოულობ“ თოულე თოულე		ტუთოულე თოულე თოულე
1 ფანთული „ვფუთფუთებ“ 2 ფანთული 3 ფანთული		ფანთული ფანთული ფანთული	ფანთული ფანთული ფანთული	ფანთული ფანთული ფანთული
1 ფანჩრე „ვჩურჩულებ“ 2 ფანჩრე 3 ფანჩრე			ფანჩრე ფანჩრე ფანჩრე	ფანჩრე ფანჩრე ფანჩრე
1 ფეშუნი „ვიხსნები“ 2 ფეშნი 3 ფეშნი	ფეშუნი ფეშუნი ფეშნი ფეშნი	ფეშნი ფეშნი ფეშნი	ფეშუნი ფეშუნი ფეშუნი ფეშუნი	ფეშნი ფეშნი ფეშნი
1 2 3			ფეშენი „ვიღლები“ ფეშენი ფეშენი	
1 ფეშუნი „ვიხსნები“ 2 ფეშნი 3 ფეშნი	ფეშუნი ფეშნი ფეშნი			
1 ფიოქუე „ვხეოქ“ 2 ფიოქუე 3 ფიოქუე	ბიოქუე ბიოქუე ბიოქუე	ფიოქუე ფიოქუე ფიოქუე	ფიოქუე ფიოქუე ფიოქუე	ფიოქუე ფიოქუე ფიოქუე
1 2 3		ფიქრე „ვფიქრობ“ ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე
1 2 3				ფოქუე „ვფოქუეობ“ ფოქუე ფოქუე
1 ფოტნი „ვიხვრიტები“ 2 ფეტნი 3 ფეტნი	ფუეტნი ფეტნი ფეტნი	ფეტნი ფეტნი ფეტნი	ფუეტნი ფეტნი ფეტნი	ფეტნი ფეტნი ფეტნი
1 ფოტნი „ვიხვრიტები“ 2 ფეტნი 3 ფეტნი	ფუოტნი ფოტნი ფოტნი ფოტნი			

ბზ.	ბკ.	ლშბ.	ლნტ.	ჩილ.
1 ფუნთღეუი „დავდი- ვარ აქეთ-იქით, ვიქეჩები, დავფუთფუთობ“ 2 ფუნთღეუი 3 ფუნთღეუი			ფუნთღეუი ¹ ფუნთღეუი ფუნთღეუი	ფუნთი „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა- ფურთხით“ ფუნთი ფუნთი
1 ფუწეი ფუწე „ვლუღვარ“ 2 ფუწე 3 ფუწე	ფუწე ¹ ე ფუწე ფუწე	ფუწე ფუწე ფუწე	ფუწე ფუწე ფუწე	ფუწე ფუწე ფუწე
1 ფულთინი „დავბარტ- ყუნობ, დავფართხუნობ“ 2 ფულთინი 3 ფულთინი	ფულთინი ფულთინი ფულთინი			
1 2 3	ფუნჩული „დავფაჩუნობ, ე. ი. წყინარად ჩემთვის დავდივარ“ ფუნჩული ფუნჩული			
1 ფურთქინი „ვფრთქი- ალებ“ 2 ფურთქინი 3 ფურთქინი	ფურთქინი ფურთქინი ფურთქინი		ფურთქინი ფურთქინი ფურთქინი	
1 ფურსღუნეი „ჩურჩულებ“ 2 ფურსტუნეი 3 ფურსტუნეი	ფურსღ/ტუნეი ფურსღ/ტუნეი ფურსღ/ტუნეი			
1 ფურფუნეი „გჩიფჩიფებ, უზროდ ვრატრატებ“ 2 ფურფუნეი 3 ფურფუნეი	ფურფუნეი ფურფუნეი ფურფუნეი	ფურფუნეი ფურფუნეი ფურფუნეი		
1 ფურღუნეი „ვკანკალებ“ 2 ფურღუნეი 3 ფურღუნეი	ფურღუნეი ფურღუნეი ფურღუნეი		ფურღუნეი ფურღუნეი ფურღუნეი	ფურღუნეი/ე ფურღუნეი/ე ფურღუნეი/ე
1 ფურყუნეი „ვბუტბუტებ; ალეს ვამბობ ვინმეზე“ 2 ფურყუნეი 3 ფურყუნეი	ფურყუნეი ფურყუნეი ფურყუნეი	ფურყუნეი ფურყუნეი ფურყუნეი	ფურყუნეი ფურყუნეი ფურყუნეი	ფურყუნეი ფურყუნეი ფურყუნეი
1 ფურჩინი „ვძრაშუნობ“ 2 ფურჩინი 3 ფურჩინი	ფურჩინი ფურჩინი ფურჩინი	ფურჩინი ფურჩინი ფურჩინი		
1 ფუშეი ფუშე „ვხსნი“ 2 ფუშეი ფუშე 3 ფუშეი ფუშე	ფუშეი ფუშე ფუშე ფუშე	ფუშე ფუშე ფუშე	ფუშეი ფუშე ფუშეი ფუშე ფუშეი ფუშე	ფუშე ფუშე ფუშე
1 ფუშღეი ფუშღე „ვუშვებ“ 2 ფუშღე 3 ფუშღე	ფუშღეი ფუშღეი ფუშღე ფუშღე ფუშღე	ფუშღე ფუშღე ფუშღე	ფუშღე ფუშღე ფუშღე	ფუშღე ფუშღე ფუშღე
1 ფუშე „ვლი“ 2 ფუშე 3 ფუშე		ფუშე ფუშე ფუშე	ფუშე ფუშე ფუშე	
1 ფუიტე „ვბერეტ“ 2 ფუიტე ფუიტე 3 ფუიტე ფუიტე	ფუიტე ფუიტე ფუიტე	ფუიტე ფუიტე ფუიტე	ფუიტე ფუიტე ფუიტე	ფუიტე ფუიტე ფუიტე
1 ფზურკინი „ვფხაკუნობ“ 2 ფზურკინი 3 ფზურკინი	ფზურკინი ფზურკინი ფზურკინი		ფზურკინი ფზურკინი ფზურკინი	
1 ფზურჭინი „ვფხაკუნობ“ 2 ფზურჭინი 3 ფზურჭინი	ფზურჭინი ფზურჭინი ფზურჭინი	ფზურჭინი ფზურჭინი ფზურჭინი		
1 ფზუჟეი ფზუჟე „ვშლი, ვფანტავ“ 2 ფზუჟე 3 ფზუჟე	ფზუჟე ფზუჟე ფზუჟე	ფზუჟე ფზუჟე ფზუჟე	ფზუჟეი ფზუჟე ფზუჟე ფზუჟე	ფზუჟე ფზუჟე ფზუჟე
1 ფზურიე ფზურიე „თვალ- ებს ვახელ“ 2 ფზურიე 3 ფზურიე	ფზურიე ფზურიე ფზურიე ფზურიე	ფზურიე ფზურიე ფზურიე	ფზურიე ფზურიე ფზურიე ფზურიე	ფზურიე ფზურიე ფზურიე
1 ფზეჟინი „ვიშლები“ 2 ფზეჟინი 3 ფზეჟინი	ფზეჟინი ¹ „ვიშლები“ ფზეჟინი ფზეჟინი	ფზეჟინი ფზეჟინი ფზეჟინი	ფზეჟინი ფზეჟინი ფზეჟინი	
1 2 3			ფზრფუნეი „ზერეღელ დავფუტუნობ, უზროდ ვლაპარაკობ“ ფზრფუნეი ფზრფუნეი	

¹ ძირითადი მნიშვნელობა არის ჭიებისა და მატლების ფუთფუთი.

ბზ.	ბკ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ფგრჩლაჟი ფგრჩლაჟი ფგრჩლაჟი	ჟფგრჩლაჟი ფგრჩლაჟი ფგრჩლაჟი ფგრჩლაჟი	
1 2 3		ქეოფე ქეოფე ქეოფე	ქოიფე „ვექეიფობ“ ქეოფე ქეოფე	ქეოფე ქეოფე ქეოფე
1 ქუხეი ქუხე „განხე ვევიგ“ 2 ქიხეი ქეხე 3 ქიხეი ქეხე	ქუხეი ქუხე ქიხე ქიხე	ქეხე ქეხე ქეხე	ქუხეი ქიხე ქიხე	ქეხე ქეხე ქეხე
1 ქული „ვექოქინებ“ 2 ქული 3 ქული	ქული ქული ქული	ქეული ქეული ქეული		
1 ქუერნი „ვლპები“ 2 ქუერნი 3 ქუერნი	ქუერნი ქუერნი ქუერნი	ქუერნი ქუერნი ქუერნი	ქუერენი ქუერენი ქუერენი	ქუერნი ქუერნი ქუერნი
1 ქუეცნი „ვეჭრები“ 2 ქუეცნი 3 ქუეცნი	ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი	ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი	ქუეცენი ქუეცენი ქუეცენი	ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი
1 ქუენნი „განხე ვიწვი“ 2 ქენნი 3 ქენნი	ქუენნი ქენნი ქენნი	ქენნი ქენნი ქენნი	ქენუნნი ქენენი ქენენი	ქენნი ქენნი ქენნი
1 ქუირეი ქურე „ვალპობ“ 2 ქირეი ქურე 3 ქირეი ქურე	ქუირე ქურე ქურე	ქურე ქურე ქურე	ქუირე ქურე ქურე	ქურე ქურე ქურე
1 ქუიცეი ქუცე „ვეჭრი“ 2 ქუიცეი ქუცე 3 ქუიცეი ქუცე	ქუიცე ქუიცე ქუიცე	ქუცე ქუცე ქუცე	ქუიცე ქუიცე ქუიცე	ქუცე ქუცე ქუცე
1 2 3		ღებულეი ღებულე „ველებულობ“ ღებულე ღებულე		ღებულეი ღებულე ღებულე ღებულე
1 2 3		ღიჯნე „ვეჯიჯინებ“ ღიჯნე ღიჯნე	ღიჯნე ღიჯნე ღიჯნე	
1 2 3		ღიჯღიჯე „ვექაყირობ, ვემასნრობ“ ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯი ღიჯნეჟი ღიჯღიჯი ღიჯნეჟი ღიჯღიჯი ღიჯნეჟი
1 ღური (←*ღურგი) „წავალ“ 2 ღრი 3 ღრი	ღური ღრი ღრი	ღური ღრი ღრი	ღური ღრი ღრი	ღური ღრი ღრი
1 ღურტუნი „ველრუტუნ- ებ“ 2 ღგრტნი ღურტნი 3 ღგრტნი ღურტნი	ღურტუნი ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი	ღურტუნი ღგრტნი ღგრტნი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი
1 2 3	ღურღუნი ღურღუნი		ღურღუნი „ვეტირივარ უნმაუროდ ცრემლების ღვარღვარით“ ღურღუნი ღურღუნი	
1 2 3	ღურღუნი „ველრუტუნებ“ ღურღუნი ღურღუნი			
1 ღურჭუნი „ველრუტუნებ, ველრუტუნებ“ 2 ღგრჭნი 3 ღგრჭნი	ღურჭნი ღგრჭნი ღგრჭნი	ღგრჭლაჟი ღგრჭლაჟი ღგრჭლაჟი	ღგრჭლანჟი ღგრჭლანჟი ღგრჭლანჟი	ღგრჭნი ღგრჭნი ღგრჭნი
1 ღურეი ღურე „ველორებ“ 2 ღირე 3 ღირე	ღურე ღირე ღირე	ღგრე ღგრე ღგრე		ღგრე ღგრე ღგრე
1 ღული „ველჟი“ 2 ღლი ღული 3 ღლი ღული	ღული ღული ღლი ღული ღლი	ღული ღლი ღული ღლი ღული ღლი	ღული ღლი ღული ღლი ღული ღლი	ღული ღლი ღლი
1 ღუაჭე „ვეტლიკინებ“ 2 ღაჭე 3 ღაჭე	ღუაჭეი ღუაჭე ღაჭე ღაჭე			
1 ღუაჯე „ვეტლიკინებ“ 2 ღაჯე 3 ღაჯე		ღაჯე ღაჯე ღაჯე		ღაჯე ღაჯე ღაჯე
1 ღურნი „ვევღები, ვევღები“ 2 ღერნი 3 ღერნი	ღურნი ღერნი ღერნი	ღერნი ღერნი ღერნი	ღურენი ღერენი ღერენი	ღერნი ღერნი ღერნი

ბ.ზ.	ბ.ქ.	ლ.შ.ს.	ლ.ნ.ტ.	ჩ.ო.ლ.
1 შურშუნი 2 შგრშნი 3 შგრშნი	შგრშნი „გშრაშუნოზ“ შგრშნი შგრშნი		შგრშნი შგრშნი შგრშნი	შგრშნი შგრშნი შგრშნი
1 2 3	შუშუტუპრე „გცეკვავ“ შუშუტუპრე შუშუტუპრე	შუშპრე შუშპრე შუშპრე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე	შუშპრე შუშპრე შუშპრე
1 შუნდნი „ვიურები“ 2 შუნდნი 3 შუნდნი	შუნდნი შუნდნი შუნდნი	შუნდნი შუნდნი შუნდნი		შუნდნი შუნდნი შუნდნი
1 შული „კეშინავ“ 2 შული 3 შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული
1 შული „გშიშინებ, გშხუი“ 2 შგლი 3 შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი	შგლი შგლი შგლი
1 შუნშხუე „გსრუტუნებ“ 2 შუნშხუე 3 შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე		
1 შუეპ „ვსტვე“ 2 შუეპ 3 შუეპ	შუეპ შუეპ შუეპ			
1 შუიდე შუდე „გყრი“ 2 შიდე შგდე 3 შიდე შგდე	შუიდე შიდე შიდე	შგდე შგდე შგდე	შუიდე შიდე შიდე	შგდე შგდე შგდე
1 შყუედნი „გვარდები“ 2 შყედნი 3 შყედნი	შყუედნი შყედნი შყედნი	შყედნი შყედნი შყედნი	შყუედნი შყედნი შყედნი	შყუედნი შყედნი შყედნი
1 შყუეჟნი „ვიძრობი“ 2 შყუეჟნი 3 შყუეჟნი				
1 შყუეფნი „ვტყავდები“ 2 შყუეფნი 3 შყუეფნი				
1 შყუიჟე „ვაძრობ, ვაცლი“ 2 შყუიჟე 3 შყუიჟე		შყუიჟე შყუიჟე შყუიჟე	შყუიჟე შყუიჟე შყუიჟე	
1 შყუიფე „ვატყავებ“ 2 შყუიფე 3 შყუიფე	შყუიფე შყუიფე შყუიფე		შყუიფე შყუიფე შყუიფე	შყუიფე შყუიფე შყუიფე
1 შხერნი „ვაობი, ვსკლები“ 2 შხერნი 3 შხერნი	შხერნი შუნხერნი შხერნი შხერნი	შხერნი შხერნი შხერნი		
1 2 3	შხურპუნი „გსრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვე“ შხურპანი შხურპანი	შხურპანი შხურპანი შხურპანი	შხურპანი შხურპანი შხურპანი	შხურპანი შხურპულე შხურპანი შხურპულე შხურპანი შხურპულე
1 შხურე შხურე შხურიე „ვაპობ, ვხეთქ“ 2 შხირე შხგრე 3 შხირე შხგრე	შხირე შხნირე შხურიე შხირე შხირე	შხგრე შხგრე შხგრე	შხურიე შხირე შხირე	შხგრე შხგრე შხგრე
1 შხული „გშხუი“ 2 შხგლი შხული 3 შხგლი შხული	შხული შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი
1 2 3				ჩლიბ „გავლივარ შა- ხინჯი ალაძიანი“ ჩლიბ ჩლიბ
1 2 3	ჩლიტუ ჩლიტუ „ვღვავარ ბრიყულად“ ჩლიტუ ჩლიტუ			
1 2 3	ჩურჩინი „ჩუძად ვჩიფჩიფებ“ ჩგრჩინი ჩგრჩინი	ჩურჩინი ჩურჩინი ჩურჩინი		
1 2 3			ჩურჩინი „ჩუძად ვაპარებ განებს“ ჩურჩინი ჩურჩინი	
1 ჩურჩინი „გჩხავი“ 2 ჩგრჩინი 3 ჩგრჩინი	ჩურჩინი ჩგრჩინი „გშხრი- ალეპ წყალიძი“ ჩგრჩინი ჩგრჩინი			
1 ჩუფე „გკვებავ“ 2 ჩიფე ჩგფე 3 ჩიფე ჩგფე	ჩუიფე ჩიფე ჩიფე	ჩგფე ჩგფე ჩგფე		

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ჩრტი 2 ჩრტი 3 ჩრტი				ჩრტი ჩრტი „ფენ-ათრევით მივლივარ“ ჩრტი ჩრტი ჩრტი ჩრტი
1 ჩქლოთე „ვხოლოვ“ 2 ჩქლოთე 3 ჩქლოთე				
1 ჩქრე „ვხოლოვ“ 2 ჩქრე 3 ჩქრე			ჩქრე ჩქრე ჩქრე	ჩქრე ჩქრე ჩქრე
1 2 3			ჩქრე „ონძივარი გამდის დალილობის-ავან; ცხიმს ვაფრქვევ“ ჩქრე ჩქრე	ჩქრე ჩქრე ჩქრე
1 ჩხეფნი „ვხეღბი“ 2 ჩხეფნი 3 ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი
1 ჩხეფი ჩხეფი „ვხეღბი“ 2 ჩხეფი 3 ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	
1 ჩხეფი ჩხეფი „ვხეღბი“ 2 ჩხეფი ჩხეფი 3 ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი	ჩხეფი ჩხეფი ჩხეფი
1 ჩხელი „ვხეღბი“ 2 ჩხელი 3 ჩხელი	ჩხელი ჩხელი ჩხელი	ჩხელი ჩხელი ჩხელი	ჩხელი ჩხელი ჩხელი	ჩხელი ჩხელი ჩხელი
1 2 3	ჩხეღბი ჩხეღბი ჩხეღბი			
1 2 3	ჩხეღბი ჩხეღბი „ვხეღბი“ ჩხეღბი ჩხეღბი	ჩხეღბი ჩხეღბი ჩხეღბი	ჩხეღბი ჩხეღბი ჩხეღბი	ჩხეღბი ჩხეღბი ჩხეღბი
1 2 3		ცდილე „ვცდილობ“ ცდილე ცდილე		ცდილე ცდილე ცდილე
1 ცურცური „ხმას გამოვცემ“ 2 ცურცური 3 ცურცური	ცურცური „ვხეღბი“ ცურცური ცურცური		ცურცური ცურცური	ცურცური ცურცური
1 2 3	ცურცური „ვფუცხუნებ“ ცურცური ცურცური			
1 ცუბე ცუბე „ვჭრი“ 2 ცუბე ცუბე 3 ცუბე ცუბე	ცუბე ცუბე ცუბე		ცუბე ცუბე ცუბე	ცუბე ცუბე ცუბე
1 ცულე ცულე „ვხეღბი“ 2 ცილე ცილე 3 ცილე ცილე	ცილე ცილე ცილე	ცილე ცილე ცილე	ცილე ცილე ცილე	ცილე „ვხეღბი“ ცილე ცილე
1 2 3	ციურნი „ვხეღბი“ ციურნი ციურნი	ციურნი ციურნი ციურნი	ციურნი ციურნი ციურნი	
1 ცური „ვარჩინილი ვარ“ 2 ცური 3 ცური	ცური ცური ცური		ცური ცური ცური	ცური ცური ცური
1 ცური „ვტოვებ“ 2 ცური 3 ცური	ცური ცური ცური	ცური ცური ცური	ცური ცური ცური	ცური ცური ცური
1 ცქეფნი „ვხეღბი“ 2 ცქეფნი 3 ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი
1 ცქეფი ცქეფი „ვხეღბი“ 2 ცქეფი ცქეფი 3 ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი
1 2 3		ცხუღე „ვხეღბი“ ცხუღე ცხუღე	ცხუღე ცხუღე ცხუღე	ცხუღე ცხუღე ცხუღე
1 ცხუბე „ვხეღბი“ 2 ცხუბე 3 ცხუბე		ცხუბე ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე

ბ.ზ.	ბ.ქ.	ლ.შ.	ლ.ტ.	ჩ.ო.
1 ძგურბნი ძგურბნი „ზნაურობ, ვბათქი-ბუთქობ“	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი
2 ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი
3 ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი
1 ძგუბენი „ვიგლიჯები, ვინგრევი“	ძგუბენი		ძგუბენი	ძგუბენი
2 ძგუბენი	ძგუბენი		ძგუბენი	ძგუბენი
3 ძგუბენი	ძგუბენი		ძგუბენი	ძგუბენი
1 ძგუბეი ძგუბე „ვგლეჯ, ვინგრევი“	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე
2 ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე
3 ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე	ძგუბე
1 ძღუიდე „ვადიდებ“			ძღუიდე	ძღუდე
2 ძღუიდე			ძღუიდე	ძღუდე
3 ძღუიდე			ძღუიდე	ძღუდე
1 ძღული „ვბღავი“		ძღული	ძღული	
2 ძღული		ძღული	ძღული	
3 ძღული		ძღული	ძღული	
1		წიწწე „ვწივი“		წიწწე
2		წიწწე		წიწწე
3		წიწწე		წიწწე
1 წკუბანი პეწკუბნი „წელში ვწყლები“	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი პეწკუბნი
2 წკუბანი პეწკუბნი	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი პეწკუბნი
3 წკუბანი პეწკუბნი	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი	წკუბანი პეწკუბნი
1 წკუბაი წკუბე „ვწყვეტ ძაფს, რეზინს...“	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი
2 წკუბე წკუბე	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი
3 წკუბე წკუბე	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი	წკუბაი
1 წკირე წკარე „ვბზარ- ავ; ოღნავ ვალებ კარს“	წკირე წკირე	წკარე	წკირე	წკარე
2 წკირე წკარე	წკირე	წკარე	წკირე	წკარე
3 წკირე წკარე	წკირე	წკარე	წკირე	წკარე
1 წკული „ვწკუტუნებ“	წკული	წკული	წკული	წკული
2 წკული	წკული	წკული	წკული	წკული
3 წკული	წკული	წკული	წკული	წკული
1 წწქუე „ოფს ვაწვეთ- ებ, ვწვეთავ“	წწქუე წწქუე		წწქუე წწქუე	წწქუე
2 წწქუე	წწქუე		წწქუე	წწქუე
3 წწქუე	წწქუე		წწქუე	წწქუე
1 წწარწნი „ვწარიბინებ, ვწივი“	წწარწნი წწარწნი	წწარწაი	წწარწაი	წწარწნი
2 წწარწნი	წწარწნი	წწარწაი	წწარწაი	წწარწნი
3 წწარწნი	წწარწნი	წწარწაი	წწარწაი	წწარწნი
1	წწქუე წწქუე „ვანდუნებ“			
2	წწქუე			
3	წწქუე			
1 წწლი „ვწივი“	წწლი წწლი	წწლი	წწლი	წწლი
2 წწლი წწლი	წწლი	წწლი	წწლი	წწლი
3 წწლი წწლი	წწლი	წწლი	წწლი	წწლი
1 წწერნი „ვბზარები“	წწერნი წწერნი „ვბზარ- ები ჯავრისაგან; გული მის- კდება“		წწერნი „ვირღვევი, ვიბ- ზარები მოთმინებისაგან“	
2 წწერნი	წწერნი		წწერნი	
3 წწერნი	წწერნი		წწერნი	
1	ჭანწუე ჭანწუე „ტაშს ვუკრავ“			
2	ჭანწუე			
3	ჭანწუე			
1				ჭიუჭიუი „ვჭიჭიკებ“
2				ჭიუჭიუი
3				ჭიუჭიუი
1 ჭკუეხნი „ვწყლები“	ჭკუეხნი			
2 ჭკუეხნი	ჭკუეხნი			
3 ჭკუეხნი	ჭკუეხნი			
1 ჭკუეხი ჭკუეხი „ვწყვეტ“	ჭკუეხი ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი ჭკუეხი	ჭკუეხი
2 ჭკუეხი ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი
3 ჭკუეხი ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი	ჭკუეხი
1 ჭოჭქე „ქათამივით ხმა- მალა ვჩხუბობ, ვკრიანობ“	ჭოჭქე ჭოჭქე			
2 ჭოჭქე	ჭოჭქე			
3 ჭოჭქე	ჭოჭქე			
1 ჭგარქნი „ვჭიხვინებ“	ჭგარქნი	ჭგარქნი	ჭგარქნი	
2 ჭგარქნი ჭგარქნი	ჭგარქნი	ჭგარქნი	ჭგარქნი	
3 ჭგარქნი ჭგარქნი	ჭგარქნი	ჭგარქნი	ჭგარქნი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ვჷედნი „მოვალ, მოვ-ლივარ“ 2 ვედნი 3 ვედნი	ვჷედნი ვედნი ვედნი	ვჷედნი ვედნი ვედნი	ვჷედენი ვედენი ვედენი	ვჷედნი ვედნი ვედნი
1 ვჷეშ 2 ვჷეშ 3 ვჷეშ	ვჷეშ ვჷეშ ვჷეშ			
1 ვჷეშდე „ვეფ“ 2 ვეშდე 3 ვეშდე	ვჷეშდე ვჷეშდე ვეშდე ვეშდე		ვჷეშტე ვეშტე ვეშტე	ვეშდე ვეშდე ვეშდე
1 2 3	ვჷენი ვჷენი „ვეცდები“ ვეჩნი ვეჩნი	ვეჩნი ვეჩნი ვეჩნი	ვეჩენი ვეჩენი ვეჩენი	ვეჩნი ვეჩნი ვეჩნი
1 ვჷიდე ვჷიდე „მოვიტან“ 2 ვდე 3 ვდე	ვჷიდე ვჷიდე ვიდე ვიდე	ვჷიდე ვიდე ვიდე	ვჷიდე ვიდე ვიდე	ვჷიდე ვიდე ვიდე
1 ვჷიჩე ვჷიჩე „ვეცეო“ 2 ვიჩე ვჷიჩე 3 ვიჩე ვჷიჩე	ვჷიჩე ვჷიჩე ვჷიჩე ვიჩე ვიჩე	ვეჩე ვეჩე ვეჩე	ვეჩიჩე ვეჩიჩე ვეჩიჩე	ვეჩე ვეჩე ვეჩე
1 2 3	ვენჩე „უთავბოლოდ, უაზრ-ოდ ვქიზეზიანობ“ ვენჩე ვენჩე			
1 2 3	ვჷილ „ვღვაგარ ბრიყვულად“ ვჷილ ვჷილ			
1 ვჷილჩენი „ვეტნძულებ“ 2 ვილჩენი 3 ვილჩენი	ვჷილჩენი ვილჩენი ვილჩენი		ვეჩჩაღლე ვეჩჩაღლე ვეჩჩაღლე	
1 ვჷილი 2 ვილი 3 ვილი	ვჷილი „ვევილი“ ვილი ვილი	ვილი ვილი ვილი	ვილი ვილი ვილი	ვილი ვილი ვილი
1 ვჷიბე „სულს ვღაფავ“ 2 ვიბე 3 ვიბე	ვჷიბე ვჷიბე ვიბე ვიბე			

პირველი სუბიექტური პირის /-ჷ-/ პრეფიქსთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები თანხმონით დაწყებულ ფუძეებთან დღევანდელი მონაცემების მიხედვით ასეთ სურათს იძლევა, კერძოდ:

1. თანხმონით დაწყებულ ფუძეებთან /-ჷ-/ პრეფიქსი ინფიქსად გვევლინება (ჩაერთვის თავკიდურ თანხმოვანსა და ხმოვანს შორის) შემდეგ ზმნებში:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბ-ჷ-ეთჷნი „ვეფეთქები“ ბეთჷნი ბეთჷნი				
1 2 3		ბ-ჷ-ელნი „ვიხევი, ვივლიჩები“ ბელნი ბელნი			
1 2 3	ბ-ჷ-ეჷყნი „ვიხლიჩები“ ბეჷყნი ბეჷყნი				
1 2 3				ბ-ჷ-ეჷნი „ვიხლიჩები“ ბეჷჷნი ბეჷჷნი	
1 2 3		ბ-ჷ-იდე „ვღვრი, ვასნამ“ ბიდე ბიდე			
1 2 3		ბ-ჷ-ითჷე „ვაფეთჷებ“ ბითჷე ბითჷე		ბ-ჷ-ითჷე ბითჷე ბითჷე	
1 2 3		ბ-ჷ-ილე „ვხევე, ვღლეჷ“ ბილე ბილე			
1 2 3				ბ-ჷ-იჷჷე „ვაპობ, ვხლეჩ, ვხეთჷ“ ბიჷჷე ბიჷჷე	

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3				ბ-ჟ-ერთქნი „გბათქუნობ, ვბრავუნობ“ ბგრთქნი ბგრთქნი	
1 2 3	გ-ჟ-აგზე „გამუღმებით ვებეღობ“ გაგზე გაგზე				
1 2 3	გ-ჟ-პრგლი „ვლაპარაკობ“ გპრგლი გპრგლი				
1 2 3				გ-ჟ-ებენი „ვისვრები“ გებენი გებენი	
1 2 3				გ-ჟ-ელენი „ვიხევი, ვიფხრიწები“ გელენი გელენი	
1 2 3		გ-ჟ-ილე „ვხევი, ვფხრეწ“ გილე გილე		გ-ჟ-ილე გილე გილე	
1 2 3	გ-ჟ-ეჭნი „ვიღობ“ გიჭნი გიჭნი	გ-ჟ-ეჭნი გიჭნი გიჭნი		გ-ჟ-ეჭენი გიჭენი გიჭენი	
1 2 3		გ-ჟ-იჭე „ვაძაგრებ“ გიჭე გიჭე		გ-ჟ-იჭე გიჭე გიჭე	
1 2 3	ღ-ჟ-ეგნი „ვიქრები“ ღეგნი ღეგნი	ღ-ჟ-ეგნი ღეგნი ღეგნი		ღ-ჟ-ეგენი ღეგენი ღეგენი	
1 2 3	ღ-ჟ-იგე „ვიქრობ“ ღიგე ღიგე	ღ-ჟ-იგე ღიგე ღიგე		ღ-ჟ-იგე ღიგე ღიგე	
1 2 3		ღ-ჟ-იმე „ვიქოლავ, ვავსებ“ ღჟიმე ღჟიმე			
1 2 3				ღ-ჟ-ურდღნი „ვღუღ- ღუნებ“ ღურდღნი ღურდღნი	
1 2 3	ღღ-ჟ-ებნი „ვღებები“ ღღებნი ღღებნი	ღღ-ჟ-ებნი ღღებნი ღღებნი			
1 2 3	ღღ-ჟ-იბე „ვღალბობ“ ღღიბე ღღიბე	ღღ-ჟ-იბე ღღიბე ღღიბე		ღღ-ჟ-იბე ღღიბე ღღიბე	
1 2 3				ღღ-ჟ-ირე „ვხევი, ვღლეჯ“ ღღგრე ღღგრე	
1 2 3	ზ-ჟ-ანგორე „გამუღმებით ვჩხუბობ, ვილანძღები“ ზანგორე ზანგორე			ზ-ჟ-ხეგე „გამუღმებ- ით ვჩხუბობ, ვი- ლანძღები“ ზუნეგე ზუნეგე	
1 2 3	ზ-ჟ-ებრე „ვჯუჯღუნებ, ვბუზღუნებ“ ზეპრე ზეპრე	ზ-ჟ-ებრე ზეპრე ზეპრე			
1 2 3				ზ-ჟ-ული „ვბღავი, ვზუზუნებ, ვზმუი“ ზული ზული	
1 2 3	თ-ჟ-ერ „ვიცნობ“ თერ თერ	თ-ჟ-ერ თერ თერ		თ-ჟ-ერ თერ თერ	
1 2 3	თ-ჟ-ერა „ვიანვარ“ თერა თერა	თ-ჟ-ერა თერა თერა		თ-ჟ-ერა ¹ „ხი“ ¹ თერა ¹ „ხი“ ¹ თერა ¹ „ხი“ ¹	
1 2 3		თ-ჟ-იგ „დარჯობილი ვარ ერთ აღვილას“ თიგ თიგ			

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3				თ-ჟ-გოტნი „ვგოტუტუნებ“ თგოტნი თგოტნი	
1 2 3		თნ-ჟ-იკე „ვათხებებ“ თხიკე თხიკე		თნ-ჟ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3		თნ-ჟ-იპ „ვგდივარ მისავათებული“ თხიპ თხიპ			
1 2 3		თნ-ჟ-იპე „ოფლს ვაწვეთებ“ თხიპე თხიპე			
1 2 3		თნ-ჟ-ირე „ვხეთქ“ თხირე თხირე		თნ-ჟ-ირე თხირე თხირე	
1 2 3		თნ-ჟ-იშე „ვანთხლევ“ თხიშე თხიშე		თნ-ჟ-იშე თხიშე თხიშე	
1 2 3				თნ-ჟ-ურპნი „ვსოტუტუნებ“ თგოტნი თგოტნი	
1 2 3		თნ-ჟ-იპ „ვგდივარ“ თხიპ თხიპ			
1 2 3	თნ-ჟ-ერნი „ვსკლები“ თხერნი თხერნი	თნ-ჟ-ერნი თხერნი თხერნი		თნ-ჟ-ერენი თხერენი თხერენი	
1 2 3	თნ-ჟ-იკ „ვგდივარ ჩვარივით“ თხიკ თხიკ	თნ-ჟ-იკ თხიკ თხიკ		თნ-ჟ-იკ თხიკ თხიკ	
1 2 3	თნ-ჟ-იკე „ვათხებებ“ თხიკე თხიკე			თნ-ჟ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3	კ-ჟ-არკაცე „ვკაკანებ“ კოკაცე კოკაცე				
1 2 3	კ-ჟ-ელნი „ვწყლები“ კელნი კელნი	კ-ჟ-ელნი კელნი კელნი		კ-ჟ-ელენი კელენი კელენი	
1 2 3				კ-ჟ-ეთი „თავაწეული, გაჭიმული ვღვავარ“ კეთი კეთი	
1 2 3	კ-ჟ-ილე „ვწყვეტ, ვსპობ, ვჟლეტ“ კილე კილე	კ-ჟ-ილე კილე კილე		კ-ჟ-ილე კილე კილე	
1 2 3				კ-ჟ-იჩე „ვწყვეტ ყვავილს, ხილს“ კიჩე კიჩე	
1 2 3				კ-ჟ-ურკტნი „ვკოტუსუნებ“ კოტოტნი კოტოტნი	
1 2 3				ნ-ჟ-ეკტენი „ვილუნებ“ ნეკტენი ნეკტენი	
1 2 3	პ-ჟ-ერნი „ვფერინლები“ პერნი პერნი	პ-ჟ-ერნი პერნი პერნი			
1 2 3				პ-ჟ-იჟყე „ვხეც, ვგლეჯ“ პიჟყე პიჟყე	
1 2 3	ჟლ-ჟ-ეპნი „ვისრისები, ვიჟყლიტები“ ჟლეპნი ჟლეპნი	ჟლ-ჟ-ეპნი ჟლეპნი ჟლეპნი			
1 2 3	ჟლ-ჟ-იპე „ვსარეს, ვჟყლეტ“ ჟლიპე ჟლიპე	ჟლ-ჟ-იპე ჟლიპე ჟლიპე		ჟლ-ჟ-იპე ჟლგპე ჟლგპე	

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩილ.
1				ქლ-შ-ული „ვბღავი“	
2				ქლგლი	
3				ქლგლი	
1		რ-შ-აგლი „ვლაპარაკობ“		რ-შ-აგპდი	
2		რაგლი		რაგპდი	
3		რაგლი		რაგპდი	
1				რ-შ-ესკენი „ენად	
2				ვიკრიფები“	
3				რესკენი	
1		რ-შ-ექა „ვთქვი“			
2		რექა			
3		რპქექე			
1				რ-შ-ელუენი	
2				„ვირღვევი, ვიშლები“	
3				რელუენი	
1				რელუენი	
1	ს-შ-ელნი „ვრჩები“	ს-შ-ელნი		ს-შ-ელნი	
2	სელნი	სელნი		სელნი	
3	სელნი	სელნი		სელნი	
1	ს-შ-იდ „დარჩენილი ვარ“	ს-შ-იდ			
2	სიდ	სიდ			
3	სიდ	სიდ			
1	ს-შ-იპ „ვტრიალებ“	ს-შ-იპ		ს-შ-იპ	
2	სიპ	სიპ		სიპ	
3	სიპ	სიპ		სიპ	
1				ტ-შ-ატყანე	
2				„ვტლიკინებ“	
3				ტატყანე	
1	ტ-შ-ეტი „ნამძალა ვლაპარაკობ,			ტ-შ-ეტი	
2	ვჩხუბობ“			ტეტი	
3	ტეტი			ტეტი	
1	ტ-შ-ენი „ვბრუნდები“	ტ-შ-ენი		ტ-შ-ენი	
2	ტენი	ტენი		ტენი	
3	ტენი	ტენი		ტენი	
1	ტ-შ-იმი „ვატყავებ, ვაძრობ“				
2	ტვიმი				
3	ტვიმი				
1	ტ-შ-იხე „ვაბრუნებ“	ტ-შ-იხე		ტ-შ-იხე	
2	ტიხე	ტიხე		ტიხე	
3	ტიხე	ტიხე		ტიხე	
1				ტ-შ-გრტყლპტი	
2				„ვრატრატებ,	
3				ვტლიკინებ“	
1				ტტრტყლპტი	
2				ტტრტყლპტი	
3				ტტრტყლპტი	
1				ტყ-შ-იფე „საყანედ	
2				ვზნავ სათიბს“	
3				ტყუფე	
1				ტყუფე	
1		ტყ-შ-იცე „ვხსნი, ვარღვევ“		ტყ-შ-იცე	
2		ტყიცე		ტყიცე	
3		ტყიცე		ტყიცე	
1		ტყ-შ-ურფნი „ვტკაცუნობ,			
2		ტკაცა-ტკუცი გამაქვს“			
3		ტყურფნი			
1				ფ-შ-ანთული	
2				„ვფუთფუთებ“	
3				ფანთული	
1				ფანთული	
1				ფ-შ-ანჩული	
2				„ვჩურჩულებ“	
3				ფანჩული	
1				ფანჩული	
1		ფ-შ-ეტნი „ვიხვრიტები“		ფ-შ-ეტნი	
2		ფეტნი		ფეტნი	
3		ფეტნი		ფეტნი	
1				ფ-შ-ეკენი „ვიხსნები“	
2				ფექენი	
3				ფექენი	
1	ფ-შ-იტე „ვივრეტ“	ფ-შ-იტე		ფ-შ-იტე	
2	ფიტე ფგტე	ფიტე		ფიტე	
3	ფიტე ფგტე	ფიტე		ფიტე	

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ფ-ჟ-იშგე „ვისსნი“ ფიშგე ფიშგე			
1 2 3		ფ-ჟ-იშღე „ვუშგებ“ ფიშღე ფიშღე		ფ-ჟ-იშტუე ფიშტუე ფიშტუე	
1 2 3	ფხ-ჟ-ეჟნი „ვიშღეზი“ ფხეჟნი ფხეჟნი				
				ფხ-ჟ-ირე „თვალღბს ვახელ“ ფხირე ფხირე	
1 2 3		ქ-ჟ-იხე „განზე ვწვე“ ქიხე ქიხე		ქ-ჟ-იხე ქიხე ქიხე	
1 2 3	ქ-ჟ-ენი „განზე ვიწვეი“ ქენი ქენი	ქ-ჟ-ენი ქენი ქენი			
1 2 3	ღ-ჟ-ერნი „გკვღები, ვციღღები“ ღერნი ღერნი	ღ-ჟ-ერნი ღერნი ღერნი		ღ-ჟ-ერენი ღერენი ღერენი	
1 2 3		ღ-ჟ-ირე „ვიშორებ“ ღირე ღირე			
1 2 3	ღ-ჟ-აჟე „ვტლიკინებ“ ღაჟე ღაჟე	ღ-ჟ-აჟე ღაჟე ღაჟე			
1 2 3	ღ-ჟ-აჟე „ვტლიკინებ“ ღაჟე ღაჟე				
1 2 3				ყ-ჟ-იფე „კანს ვაცლი მღლღარე წყლით“ ყუფე ყუფე	
1 2 3	შგ-ჟ-იბე შგუბე „ვანუნებ“ შგბე შგბე შგბე შგბე				
1 2 3	შღ-ჟ-იბე „ვფუფებ“ შღბე შღბე	შღ-ჟ-იბე შღბე შღბე			
1 2 3	შღ-ჟ-ენი „ვფუფღები“ შღენი შღენი	შღ-ჟ-ენი შღენი შღენი			
1 2 3	შღ-ჟ-ენი „ვთავღები“ შღენი შღენი	შღ-ჟ-ენი შღენი შღენი		შტ-ჟ-ენენი შტენენი შტენენი	
1 2 3	შღ-ჟ-იხე „ვთავღებ“ შღიხე შღიხე	შღ-ჟ-იხე შღიხე შღიხე		შტ-ჟ-იხე შტიხე შტიხე	
1 2 3	შ-ჟ-იღე „ვირი“ შიღე შიღე	შ-ჟ-იღე შიღე შიღე		შ-ჟ-იღე შიღე შიღე	
1 2 3		შ-ჟ-ღენი „ვიყრები“ შღენი შღენი			
1 2 3	შყ-ჟ-ენი „ვვარღები“ შყენი შყენი	შყ-ჟ-ენი შყენი შყენი		შყ-ჟ-ენენი შყენენი შყენენი	შყ-ჟ-ენი შყენი შყენი
1 2 3		შნ-ჟ-ერნი „ვიპობი, ვსკღები“ შნერნი შნერნი			
1 2 3	შხ-ჟ-ირე „ვხღეჩ“ შხირე შხგრე შხირე შხგრე	შხ-ჟ-ირე შხირე შხირე		შხ-ჟ-ირე შხირე შხირე	
1 2 3		ჩ-ჟ-იფე „ვკვებავ“ ჩიფე ჩიფე			
1 2 3	ჩხ-ჟ-ენი „ვხღები“ ჩხენი ჩხენი	ჩხ-ჟ-ენი ჩხენი ჩხენი		ჩხ-ჟ-ენენი ჩხენენი ჩხენენი	
1 2 3		ჩნ-ჟ-იფე „ვანღუნებ“ ჩნიფე ჩნიფე		ჩნ-ჟ-იფე ჩნიფე ჩნიფე	

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ც- ჟ -ილე „ვხევ, ვფხრეს“ ცილე ცილე		ც- ჟ -ილე ცვლე ცვლე	
1 2 3	ცქ- ჟ -იფნი „ვიხვი“ ცქეფნი ცქეფნი	ცქ- ჟ -იფნი ცქეფნი ცქეფნი		ცქ- ჟ -იფენი ცქეფენი ცქეფენი	
1 2 3	ცქ- ჟ -იფე „ვხევ ოღნავ“ ცქიფე ცქიფე	ცქ- ჟ -იფე ცქიფე ცქიფე		ცქ- ჟ -იფე ცქიფე ცქიფე	
1 2 3				ცხ- ჟ -იპე „ვნასკვავ“ ცხიპე ცხიპე	
1 2 3	ძგ- ჟ -ურბნი „ვხმაურობ, ვბათქი-ბუთქობ“ ძგურბნი ძგურბნი	ძგ- ჟ -ურბნი ძგურბნი ძგურბნი			
1 2 3				წკ- ჟ -ერენი „ვირღე- ვევი, ვიბზარები მო- თმინებდისაგან“ წკერენი წკერენი	
1 2 3		წკ- ჟ -ირე „ვბზარავ; ოღნავ ვალებ კარს“ წკირე წკირე		წკ- ჟ -ირე „ვბზარავ“ წკირე წკირე	
1 2 3				წ- ჟ -ექჟე „ვაწვეთებ“ წექჟე წექჟე	
1 2 3	ჭკ- ჟ -ეჟნი „ვწყლები“ ჭკეჟნი ჭკეჟნი	ჭკ- ჟ -ეჟნი „ვწყლები“ ჭკეჟნი ჭკეჟნი			
1 2 3		ჭკ- ჟ -იჟე „ვწყვეტ“ ჭკიჟე ჭკიჟე		ჭკ- ჟ -იჟე ჭკიჟე ჭკიჟე	
1 2 3	ჭ- ჟ -ათე „ვიწყევლები“ ჭათე ჭათე	ჭ- ჟ -ათე ჭათე ჭათე		ჭ- ჟ -ათე ჭათე ჭათე	
1 2 3	ჭყ- ჟ -იპე „ვსრეს“ ჭყბე ჭყიპე ჭყბე ჭყიპე			ჭყ- ჟ -იპე „ვხლეჩ“ ჭყბე ჭყბე	
1 2 3		ჭყ- ჟ -გრბნი „ვწყვიტებ“ ჭყგრბნი ჭყგრბნი			
1 2 3	ხ- ჟ -ენი „ვსკლები“ ხენი ხენი	ხ- ჟ -ენი ხენი ხენი		ხ- ჟ -ენი ხენი ხენი	
1 2 3	ხ- ჟ -იპე „ვხეთქ“ ხიპე ხებე ხიპე ხებე	ხ- ჟ -იპე ხიპე ხიპე		ხ- ჟ -იპე ხიპე ხიპე	
1 2 3		ხ- ჟ -ერსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ“ ხერსე ხერსე			
1 2 3		წ- ჟ -ენი „ვცვლები“ წენი წენი		წ- ჟ -ენი წენი წენი	
1 2 3		წ- ჟ -იჩე „ვცვეთ“ წიჩე წიჩე		წ- ჟ -იჩე წიჩე წიჩე	
1 2 3	წ- ჟ -ელნი „მოვალ, მოვდივარ“ წელნი წელნი	წ- ჟ -ელნი წელნი წელნი	წ- ჟ -ელნი წელნი წელნი	წ- ჟ -ელნი წელნი წელნი	წ- ჟ -ელნი წელნი წელნი
1 2 3	წ- ჟ -ემლე „ვყიფ“ წემლე წემლე	წ- ჟ -ემლე წემლე წემლე		წ- ჟ -ემტე წემტე წემტე	
1 2 3	წ- ჟ -ილე „მოვიტან“ წლე წლე	წ- ჟ -ილე წილე წილე		წ- ჟ -ილე წილე წილე	
1 2 3		წ- ჟ -ებე „სულს ვლაფავ“ წებე წებე			
	55	77	1	81	2

საენათმეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ „ზემოსვანურ და ლენტეხურ დიალექტთა თავკიდურთანხმონიან ფორმებში S1 მორფემა წარმოდგენილია /-ჟ-/ და /Ø/ ალომორფებით. /-ჟ-/ დასტურდება იმ შემთხვევაში, თუ მისი მომდევნო ძირეული ხმოვანი არის ე ან ი, მაგ.: ვ-ჟ-ედნი „მოვ-დივარ“, დ-ჟ-იგე „ვაქრობ“,... იმ შემთხვევაში კი, თუ ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის ხმოვანი არის უ, ჟ, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის ჟ, მაშინ S1 მორფემა წარმოდგენილია /Ø/ ალომორფით, მაგ.: სგურ „ვზივარ“, ტჟული „ვიძახი“, კჟიშე „ვტეხ“ და ა. შ.“ (თოფურია 1967, 10-11; ონიანი 1978, 76-77), თუმცა საანალიზო მასალამ აჩვენა, რომ S1 მორფემა /-ჟ-/ მაშინაც არის წარმოდგენილი აღნიშნულ დიალექტებში, როდესაც მისი მომდევნო ძირეული ხმოვანი არის ა ან გ, მაგ.: ბზ. გ-ჟ-არგლი „ვლაპარაკობ“, ზ-ჟ-ანგორე „გამუდმებით ვჩხუბობ, ვილანძღები“, კ-ჟ-არკაცე „ვკაკანებ“, დ-ჟ-აჰკე „ვტლიკინებ“; ბქ. ჰ-ჟ-ათე „ვიწყევლები“, რ-ჟ-აგდი „ვლაპარაკობ“, ხ-ჟ-ერსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ“; ლნტ. თ-ჟ-გრტნი „ვფრუტუნებ“, რ-ჟ-აგპდი „ვლაპარაკობ“, ტ-ჟ-გრტყლანტი „ვტატყანებ“, ტ-ჟ-ატყანე „ვტლიკინებ“, ფ-ჟ-ანთული „ვფუთფუთებ“, ჰ-ჟ-პთე „ვიწყევლები“, ხოლო, რაც შეეხება ამგვარ ზმნათა ძირეული მორფემის უ ხმოვანს, მის წინ S1 მორფემა /-ჟ-/ ლენტეხური დიალექტის რამდენიმე ზმნაში დავადასტურეთ, ესენია: დ-ჟ-ურდნი „ვდუდღუნებ“, ზ-ჟ-ული „ვზმუი“, თხ-ჟ-ურპნი „ვსრუტუნებ“, კ-ჟ-ურკუნი „ვკრუსუნებ“, ჟდ-ჟ-ული „ვბლავი“¹, რომელიც ნაკლებ მოსალოდნელია ფონოლოგიური გარემოცვიდან გამომდინარე, რამდენადაც, როგორც ალ. ონიანი შენიშნავს, /-ჟ-/ და /Ø/ ალომორფთა გამოვლენას თითქმის ყოველთვის მომდევნო ხმოვნის რავგარობა განაპირობებს ანუ ამ ალომორფთა განაწილება ფონოლოგიურად არის შეპირობებული (ონიანი 1978, 77). როგორც ჩანს, გამონაკლისები მეტნაკლებად მაინც გვხვდება.

2. დადასტურებულია ისეთი შემთხვევებიც (თოფურია 1967, 10), როდესაც პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი /-ჟ-/ სხვა ადგილს იკავებს ფუძეში. ჩვენ აღვნიშნეთ ამგვარი ფორმები ყველა დიალექტის მიხედვით და გაირკვა, რომ ეს მოვლენა ძირითადად ზემოსვანურ დიალექტებში გვაქვს, მიუხედავად იმისა, რომ ლენტეხურში სუბიექტური პირის ნიშანი /-ჟ-/ დღესაც ძალზე პროდუქტიულია [ერთადერთი ამგვარი ფორმა (ქეხ-ჟ-ე¹ნი „განზე ვიწევი“) დაფიქსირდა ლენტეხურში, რომელიც თვალსაჩინოებისათვის პარადიგმაში შევიტანეთ]:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ბეთქ-ჟ-ნი			
2		ბეთქნი			
3		ბეთქნი			
1		ბეჟყ-ჟ-ნი „ვიხლიჩებ“			
2		ბეჟყნი			
3		ბეჟყნი			
1		ბრიგ-ჟ-ნი „ვდგავარ ძყარად“			
2		ბრიგ			
3		ბრიგ			
1	ბგნჯლ-ჟ-ი „ვეძებ, ვაფათურებ				
2	ხელებს				
3	ბგნჯლი				
1	გვრგ-ჟ-ლი „ვლაპარაკობ“				
2	გვრგლი გვრგული				
3	გვრგლი გვრგული				
1		გელ-ჟ-ნი „ვიხევი, ვიფხრიწები“			
2		გელნი			
3		გელნი			
1		ნეცხ-ჟ-ნი „ვიღვიძებ“			
2		ნეცხნი			
3		ნეცხნი			
1		პეჟყ-ჟ-ნი „ვიპარტყები“			
2		პეჟყნი			
3		პეჟყნი			
1		რესკ-ჟ-ნი „ენად ვიკრიფები“			
2		რესკნი			
3		რესკნი			

¹ ორიოდე ფორმა დადასტურდა ბალსქვემოურ დიალექტშიც, მაგ. ტყ-ჟ-ურფნი „ვტაკუნობ, ტაკაც-ტაკუცი გამაქვს“, ძგ-ჟ-ურბნი „ვხმაურობ, ვბათქი-ბუთქობ“, როგორც ჩანს ინოვაციასთან გვაქვს საქმე.

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ტენ- ჟ -ნი „ებრუნდები“			
2		ტენნი			
3		ტენნი			
1	ფემგ- ჟ -ნი „ვისსნები“	ფემგ- ჟ -ნი			
2	ფემგნი	ფემგნი			
3	ფემგნი	ფემგნი			
1	ფემ- ჟ -ნი „ვზრუნავ“	ფემ- ჟ -ნი			
2	ფემნი	ფემნი			
3	ფემნი	ფემნი			
1	ფუ- ჟ -ე „ველღვარ“	ფუ- ჟ -ე			
2	ფუე	ფუე			
3	ფუე	ფუე			
1		ფხე- ჟ -ნი „ვიშლები“			
2		ფხეჟნი			
3		ფხეჟნი			
1				ქენ- ჟ -ე-ნი „განზე ვიწვევი“	
2				ქენენი	
3				ქენენი	
	5	12		1	

გამონაკლისის სახით შეგვხვდა ერთი თავკიდურთანხმოვნისანი ზმნა ბალსქვემოურში, სადაც **S1** /-**ჟ**-/ ინფიქსის სახით ორჯერ გვხვდება (ანუ გვაქვს ორმაგი აფიქსაცია), მაგ.: ტ-**ჟ**-ენ-**ჟ**-ნი „ებრუნდები“. პირველი პირის სუბიექტის ორმაგი აღნიშვნა დაფიქსირებულია მეგრულშიც, რაც შედარებით ახალ მოვლენად მიაჩნიათ (ჯანჯღავა 2009, 106-107).

3. პროფ. ვ. თოფურია წერს, რომ „ქართულის მცოდნეთა გამოთქმაშიაც კი /-**ჟ**-/ იშვიათადაა პრეფიქსი“-ო (თოფურია 1967, 10) და ასახელებს ორიოდ მაგალითს: ბქ. (ეცერ.) **ჟ**-ნეცხნი „ვიღვიძებ“ და ლნტ. **ჟ**-კედ „ვსპობ“. ძნელია იმისი თქმა, თითქოს ქართულის ცოდნა განაპირობებდეს ამ მოვლენას, თუმცა ვერც ქართულის გავლენას ვერ გამოვრიცხავთ. რაოდენ მოულოდნელიც არ უნდა იყოს, **S1** /-**ჟ**-/ პრეფიქსად გამოვლინდა არაერთ თავკიდურთანხმოვნისანი ფორმაში როგორც ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში, ასევე ლენტეხურ, ლაშხურ და ჩოლურულ დიალექტებშიც¹.

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. ² ჟ -ბეთქნი „ვეფთქლები“			
2		ბეთქნი			
3		ბეთქნი			
1		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. ³ ჟ -ბეჭკუნი „ვსკალები“			
2		ბეჭკუნი			
3		ბეჭკუნი			
1		ცხუმ., ჭუბ. ჟ -ბეპუნი „ვიხლიჩები“			
2		ბეპუნი			
3		ბეპუნი			
1		ცხუმ., ჭუბ. ჟ -გელნი „ვიხევი, ვიფხრიწები“			
2		გელნი			
3		გელნი			
1		ცხუმ., ჭუბ. ჟ -გილე „ვხევი, ვფხრეწ“			
2		გილე			
3		გილე			

¹ ქვემოხსენებულ დიალექტებში (ლაშხურსა და ჩოლურულში) გამოვლინდა ინფიქსიანი თითო-ორი მაგალითის არსებობა ქართულის ზეგავლენას უნდა მიეწეროს, რადგანაც აღნიშნული პრეფიქსი, ძირითადად, ნასესხებ სიტყვებში დასტურდება.

² ეცერული და ცხუმარული კილოკავის მონაცემები ჩავიწერეთ **ნ. ხორგუანისგან** და **ზ. სადლიანისგან**, ხოლო ჭუბერული — **მ. ჩხეტიანისგან**; ეს უკანასკნელი /-**ჟ**-ს პრეფიქსად ხმარობდა საანალიზო ზმნათა უმრავლესობაში.

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-გლიჟი „ვღგავარ გამოშტერებული“ გლიჟი გლიჟი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-დურდღუნი „ვღდღუნებ“ დურდღუნი დურდღუნი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-ზანკჟე „გკუნტრუშებ, დავსტივარ“ ზანკჟე ზანკჟე			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-თხერნი „ვსკდები“ თხერნი თხერნი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-თხიპ „ვგღვიარ ჩვარივით“ თხიპ თხიპ			
1 2 3		შ-თხოულე „ვთხოლობ“ თხოულე თხოულე		შ-თხოულე „ვთხოლობ“ თხოულე თხოულე
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-კარკცე „ვკაკანებ“ კარკცე კარკცე			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-კედ „ვსპობ, ვწყვეტ“ კედ კედ		შ-კედ „ვსპობ, ვწყვეტ“ კედ კედ	
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-კედნი „ვისპობი, ვწყდები“ კედნი კედნი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-ნეკჟი „ვილუნები“ ნეკჟი ნეკჟი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ. შ-ნეცხნი „ვიღვიბებ“ ნეცხნი ნეცხნი		შ-ნეცხნი ნეცხნი ნეცხნი	
1 2 3			შ-მაჟუპაჟი „ბევრს ვლაპა- რაკობ“ მაჟუპაჟი მაჟუპაჟი	
1 2 3	ჭუბ. შ-პაჟე „ვლაქლაქებ“ პაჟე პაჟე			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-რაგდი „ვლაპარაკობ“ რაგდი რაგდი		შ-რაგპდი რაგპდი რაგპდი	
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. შ-რესკნი „ენად ვიკრიფები“ რესკნი რესკნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-სედნი „ვრჩები“ სედნი სედნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-სიდ „დარჩენილი ვარ“ სიდ სიდ			
1 2 3				შ-სიპ „ვტრილებ“ სიპ სიპ
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. შ-ტკვრცნი „ვტკაცუნობ“ ტკვრცნი ტკვრცნი			
1 2 3	ჭუბ. შ-ტურშუნი „ვბრაგუნობ, ვხმეაურობ“ ტურშუნი ტურშუნი			

ბზ.	ბჭ.	ლშს.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ფიშუღე „ვეშევი“ ფიშუღე ფიშუღე			
1 2 3			ფი-ფგრჩლანტი „გზურჩულე“ ფგრჩლანტი ფგრჩლანტი	
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ქუეცნი „ვიტრები“ ქუეცნი ქუეცნი			
1 2 3		ფი-ღებულე „ველებლობ“ ღებულე ღებულე		ფი-ღებულე ღებულე ღებულე
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ღეჭკე „ვტლიკინებ“ ღეჭკე ღეჭკე			
1 2 3	ჭუბ. ფი-ყგრყნი „ყყრანტალებ, ვყყინებ“ ყგრყნი ყგრყნი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-შდენნი „ვთავდები“ შდენნი შდენნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ჩლიტი „ვდგავარ ბრიყვულად“ ჩლიტი ჩლიტი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ჩხეფნი „ვხდები“ ჩხეფნი ჩხეფნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ჩხიფე „ვახლუნებ“ ჩხიფე ჩხიფე			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-ჩგრჩნი „ვჩრიფინებ“ ჩგრჩნი ჩგრჩნი			
1 2 3	ჭუბ. ფი-ჩგრჩხნი „ვმხრილებ წყალში“ ჩგრჩხნი ჩგრჩხნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-წიქუე „ვწვეთავ“ წიქუე წიქუე			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-წიქუე „ვახლუნებ“ წიქუე წიქუე			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-წგრწნი „ვწრიპინებ, ვწივი“ წგრწნი წგრწნი			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ჭანტე „ტაშს ვტყრავ“ ჭანტე ჭანტე			
1 2 3	ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ფი-ჭოჭქე „...ვჩხუბობ, ვკრიახობ“ ჭოჭქე ჭოჭქე			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-ჭგრჭნი „ვჭრილებ, ვჭრიტინებ“ ჭგრჭნი ჭგრჭნი			
1 2 3	ეცერ., ცხუმ. ფი-ხეპნი „ვსკლები“ ხეპნი ხეპნი			
1 2 3	ცხუმ., ჭუბ. ფი-ხიპე „ვხეთქ“ ხიპე ხიპე			
1 2 3	ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. ფი-პეშდე „ვყეფ“ პეშდე პეშდე			

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. უ-ჰეჩნი „ვიცვიტები“ ჰეჩნი ჰეჩნი			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. უ-ჰიდე „მოვიტან“ ჰიდე ჰიდე			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. უ-ჰიჩე „ვიცვიტ“ ჰიჩე ჰიჩე			
1 2 3		ეცერ., ცხუმ., ჭუბ. უ-ჰებე „სულს ვლაფავ“ ჰებე ჰებე			
		45	2	5	3

როგორც აწმყოს ფორმათა ანალიზი გვიჩვენებს, **S1** /-ჰ-/ პრეფიქსად არ დადასტურდა ბალს-ზემოური დიალექტის არც ერთ თავკიდურთანხმოვნიან ფორმაში.

4. არცთუ იშვიათად არის ისეთი შემთხვევები, როდესაც **S1** /-ჰ-/ უმლაუტიან დიალექტებში (ზემოსვანურსა და ლენტეხურში) ფუძისეულ -ე-სა და -ი-სთან სუბსტიტუციით -ჩ-სა და -ჰ-ს იძლევა (თოფურია 1967, 10). მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ეს მოვლენა ყველაზე მეტად დასტურდება ბალსზემოურ დიალექტში, თუმცა არაერთი მაგალითი დადასტურდა ბალსქვემოურსა და ლენტეხურშიც. ჩოლურულში, რომელსაც უმლაუტი ახასიათებს, რატომღაც ეს ფონეტიკური მოვლენა არ დაფიქსირებულა.

- ა) /-ჰ-/ + /-ე-/ = /ჩ/, ლშხ.-ჩოლ. /-ო-/:
- ბ) /-ჰ-/ + /-ი-/ = /ჰ/, ლშხ.-ჩოლ. /-უ-/:
- გ) ბზ. /-ჰ-/ + /-ე-/ = /ჩ/:
- დ) ბზ. /-ჰ-/ + /-ი-/ = /ჰ/:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბჩლი „ვიხევი, ვიკლევი“ ბელი ბელი				
1 2 3	ბჩქუნი „ესკლევი“ ბეჭკუნი ბეჭკუნი	ბჩქუნი ბეჭკუნი ბეჭკუნი		ბჩქუნი ბეჭკუნი ბეჭკუნი	
1 2 3	ბჰლე „ვლერი, ვასამ“ ბილე ბილე	ბჰლე ბილე ბილე		ბჰლე ბილე ბილე	
1 2 3	ბჰთქუნი „გხეთქ“ ბუთქუნი ბუთქუნი				
1 2 3	ბჰჭკუნი „გხეთქ“ ბუჭკუნი ბუჭკუნი			ბჰჭკუნი ბიჭკუნი ბიჭკუნი	
1 2 3	ბჰწუნი „ვაპობ, ვხლეჩ, ვხეთქ“ ბუწუნი ბიწუნი ბუწუნი ბიწუნი				
1 2 3	ბლლი „გბლავი“ ბლელი ბლელი				
1 2 3	ბჩლი „ვიხევი, ვიფხრიწუნი“ ბელი ბელი				
1 2 3	ბჰლე „გხევი, ვფხრეწ“ ბგლე ბგლე				
1 2 3	ბლჰრე „გხევი, ვგლეწ“ ბლჰრე ბლჰრე				

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 თწგი „დარჯობილი ვარ“ 2 თეგი 3 თნგი				
1 თხტრე „ვხეთქ“ 2 თხირე თხგრე 3 თხირე თხგრე	თხტრე თხირე თხირე			
1 თხტპე „ოფლს ვღვრი“ 2 თხიპე 3 თხიპე	თხტპე თხიპე თხიპე			
1 თხტშე „ვანთხლეც“ 2 თხიშე თხგშე 3 თხიშე თხგშე	თხტშე თხიშე თხიშე			
1 კწთი „თავაწუელი, გაჭიმული ვღავარ“ 2 კეთი 3 კეთი				
1 კტშე „ვტენ“ 2 კტშე კტშე 3 კტშე კტშე	კტშე კტიშე კტიშე		კტშე კტიშე კტიშე	
1 კწღე „ვწყვეტ, ვსპობ, ვყლეტ“ 2 კიღე 3 კიღე	კწღე კიღე კიღე		კწღე კწღე კიღე კიღე	
1 ნტკუე „ვლუნავ“ 2 ნტკუე 3 ნტკუე				
1 პწრნი „ვფრინდები, ვფრენ“ 2 პერნი 3 პერნი	პწრნი პერნი პერნი		პწრენი პერენი პერენი	
1 პწჟყნი „ვიპარჟყები“ 2 პეჟყნი 3 პეჟყნი				
1 პტჟყე „ვხეც, ვლეჯ“ 2 პიჟყე პტჟყე 3 პიჟყე პტჟყე				
1 პყტრე „ვხლეჩ, ვსნი შუაზე“ 2 პყირე 3 პყირე	პყტრე პყირე პყირე			
1 ჟღწრნი „ვიპობი, ვსკლები“ 2 ჟღერნი 3 ჟღერნი				
1 2 3	ჟღტპე „ვსრეს, ვჟყლეტ“ ჟღიპე ჟღიპე			
1 რწწტნი „ვიწლები“ 2 რეწტნი 3 რეწტნი				
1 რწქა „ვოქვი“ 2 რექა 3 რექა			ლწქარ ლექარ ლექარ	
1 რწღტე „ვარღვევ“ 2 რიღტე 3 რიღტე	რწღტე რიღტე რიღტე			
1 რწწე „ვიწლავ“ 2 რიწტე 3 რიწტე				
1 სტპ „ვტრილებ“ 2 სიპ 3 სიპ	სტპ სიპ სიპ			
1 ტკტრე „ოდნავ ვაღებ კარს“ 2 ტკირე 3 ტკირე				
1 ტყტცი „ვისსი, ვარღვევ“ 2 ტყცი 3 ტყცი	ტყტცი ტყცი ტყცი			
1 ფწტნი „ვიწვრიტები“ 2 ფეტნი 3 ფეტნი				
1 2 3	ფწმტნი „ვისსნები“ ფემტნი ფემტნი			
1 2 3			ფწტქტე „ვიწეოქ“ ფიოქტე ფიოქტე	
1 ფწტე „ვიწვრეტ“ 2 ფიტე 3 ფიტე				

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ფუშე „ვხსნი“ 2 ფიშე 3 ფიშე				
1 ფუშდე „ვუშეგებ“ 2 ფუშდე 3 ფუშდე				
1 ფუშე „ვლი“ 2 ფიშე 3 ფიშე				
1 ფრუგი „ვღვავარ გაუნძრეველად“ 2 ფრეგი 3 ფრეგი				
1 ფხურე „თვალეხს ვახელ“ 2 ფხირე 3 ფხირე				
1 ფხუჟე „ვშლი, ვფანტავ“ 2 ფხიჟე 3 ფხიჟე			ფხუჟე ფხიჟე ფხიჟე	
1 2 3			ქჩიფე „ვქეიფობ“ ქეიფე ქეიფე	
1 ქუხე „განზე ვწევ“ 2 ქიხე 3 ქიხე	ქუხე ქიხე ქიხე			
1 ლურე „ვიშორებ“ 2 ლირე 3 ლირე				
1 შხურე „ვახლუნებ“ 2 შხირე შხგრე 3 შხირე შხგრე				
1 ჩიფე „ვკვებავ“ 2 ჩიფე ჩგფე 3 ჩიფე ჩგფე				
1 ჩხუფე „ვახლუნებ“ 2 ჩხიფე ჩხგფე 3 ჩხიფე ჩხგფე	ჩხუფე ჩხიფე ჩხიფე			
1 ჩხუფე „ვასხამ მოქნევით“ 2 ჩხიფე 3 ჩხიფე				
1 ცუღე „ვხევ“ 2 ციღე ცღღე 3 ციღე ცღღე	ცუღე ციღე ციღე			
1 2 3	ცქრფნი „ვიხევი“ ცქეფნი ცქეფნი			
1 წკურე „ვზარავ“ 2 წკირე 3 წკირე				
1 წრქუე „ოფლს ვაწვეთებ“ 2 წრქუე 3 წრქუე				
1 ჭკუჟე „ვწყვიტ“ 2 ჭკიჟე ჭკგჟე 3 ჭკიჟე ჭკგჟე				
1 ჯურე „ვცვეთ“ 2 ჯირე ჯგრე 3 ჯირე ჯგრე	ჯურე ჯირე ჯირე			
1 ჰრბე „სულს ვლაფავ“ 2 ჰრბე 3 ჰრბე				
50	19		10	

5. სამეცნიერო ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ „ლამხურში დროთა I ჯგუფში ზმნებს (განსაკუთრებით ფუძედრეკადებს), იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, **S1 /-ჟ-/** არ გააჩნიათ“ (თოფურია 1967, 11), თუ მხედველობაში არ მივიღებთ რამდენიმე აღდგენილ ფორმას: **ღური** (< ლ-ჟ-გრი), **ჯუღე** (< ჯ-ჟ-გღე), **ყულე** (< ყ-ჟ-გლე) და **ჯ-ჟ-ედნი** (ონიანი 1978, 77). დიდძალი მასალის ანალიზის შედეგად ამათ დაემატა კიდევ ერთი **/-ჟ-/** პირის ნიშნიანი ზმნა — **ფუთქუე** (< ფ-ჟ-გთქუე) „ვხეტქ“. თითქმის ლამხურისებრი ვითარება დაჩნდება ჩოლურულშიც, სადაც ხუთიოდე ზმნაში

გამოვლინდა /-ჟ-/ პირის ნიშანი: **ფუნთი** (<ფ-ჟ-გთი“) „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა-ფურთხით“, **ღული** (<ღ-ჟ-გლი) „ვღმუი“, **ღური** (<ღ-ჟ-გრი) „მივდივარ, წავალ“, **ჰუდე** (<ჰ-ჟ-გდე) „მომაქვს, მოვიტან“ და ჰ-ჟ-ედნი „მოვდივარ, მოვალ“. რაც შეეხებათ სვანური ენის სხვა დიალექტებს, აქ **S1 /-ჟ-/** პრეფიქსის ქონა-არქონის მხრივ ასეთი ვითარებაა: ზემოსვანურსა და ლენტეხურში გვხვდება როგორც /-ჟ-/ პირისნიშნის ფორმები, ასევე უპირისნიშნობებიც, თანაც ერთი და იმავე მთქმელის მეტყველებაში ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებასაც, მაგ., შდრ.: ბზ. **ნიკუე|ნუკუე** „ვლუნავ“; ბქ. **ჟღუენი|ჟღენი** „ვისრისები“, **ბჟჟკუნი|ბჟჟკუნი** „ვსკდები“, **ღუიგე|დიგე** „ვაქრობ“; ლნტ. **თხუუ-რპნი|თხურპნი** „ვსრუტუნებ“ და ა. შ.

აღ. ონიანის დაკვირვების თანახმად, ზემოსვანურსა და ლენტეხურში „/-ჟ-/ს ნაცვლად /Ø/-ის გამოვლენას განაპირობებს წინამავალი **ჟ** ან მომდევნო **უ**¹, ყველა სხვა შემთხვევაში კი /-ჟ-/ დასტურდება. ლაშხურში კი იმავე /-ჟ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება ფონოლოგიურად ვერ აიხსნება, რადგანაც /Ø/ ისეთსავე გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-ჟ-/“ (ონიანი 1978, 77-78) და შესადარებლად მოყავს შემდეგი მაგალითები: ჰ-ჟ-ედნი „მოვდივარ“, მაგრამ — **სედნი** „ვრჩები“ — **ვეჩნი** „ვცვდები“, **ჰუდე** (<ჰ-ჟ-გდე) „მომაქვს“ — **ვეჩე** „ვცვეთ“ და სხვა. ამ სრული ციტატის მოხმობა იმისთვის დაგვიჭირდა, რომ მასალის სრულად ანალიზის შემდეგ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ დღესდღეობით ვერც ზემოსვანურსა და ვერც ლენტეხურში ვერ აიხსნება ფონოლოგიურად ყოველთვის /-ჟ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება, რამდენადაც აქაც /Ø/ ბევრ შემთხვევაში ისეთსავე ფონოლოგიურ გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-ჟ-/; მაგ.: ბქ. **ბეთქნი** „ვფეთქდები“ (შდრ. ბზ. **ბუეთქნი**), ზს., ჩოლ. **ნეკუნი** „ვიღუნები“ (შდრ. ზს. **გუეჭნი** „ვძღებ“), ზს. **ნიკუე** „ვლუნავ“ (შდრ. ზს. **ღუიგე**).

გარდა ამისა, /Ø/ ალომორფი გვხვდება აგრეთვე **ა** ხმოვნის წინაც², მაგ.: ზს., ქს. **ბანღული** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“, ჩოლ. **ბანჯღული** „ვფუთფუთებ“, ბქ. **ზანკუე** „ვკუნტრუშებ“, ბზ. **პანჭული** „ვწიკვინებ“ და სხვა.

ქვემოთ წარმოდგენილ პარადიგმაში თვალსაჩინოებისათვის მოცემულია ყველა ის საანალიზო ფორმა, რომელშიც /-ჟ-/ პირის ნიშნად, დღევანდელი მონაცემების მიხედვით, არ დასტურდება:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბანღული „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“ 2 ბანღული 3 ბანღული	ბანღული ბანღული	ბანღული ბანღული	ბანღული ბანღული	ბანღული ბანღული ბანღული
1 2 3				ბანჯღული „ვფუთფუთებ“ ბანჯღული ბანჯღული
1 2 3	ბეთქნი „ვფეთქდები“ ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი	ბეთქენი ბეთქენი ბეთქენი	ბეთქნი ბეთქნი ბეთქნი
1 ბეჭკუნი „ვსკდები“ 2 ბეჭკუნი 3 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი ბეჭკუნი ბეჭკუნი	ბეჭკუნი ბეჭკუნი ბეჭკუნი		ბეჭკუნი ბეჭკუნი ბეჭკუნი
1 ბეჭუნი „ვიხლიჩები“ 2 ბეჭუნი 3 ბეჭუნი	ბეჭუნი ბეჭუნი ბეჭუნი	ბეჭუნი ბეჭუნი ბეჭუნი		ბეჭუნი ბეჭუნი ბეჭუნი
1 2 3	ბიდე ბიდე ბიდე	ბგდე „ვღვრი, ვასნამ“ ბგდე ბგდე		ბგდე ბგდე ბგდე
1 2 3	ბიჭკუე „ვხეთქ“ ბიჭკუე ბიჭკუე			

¹ როგორც ზემოთ ვნახეთ, ლენტეხურში სწორედ ძირეულ უ-სთან მეზობლად დადასტურდა /-ჟ-/ პირის ნიშანი.

² ამის შესახებ საუბარი გვექნება სათანალო ადგილას.

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბიჭყ „ვღგავარ გაფარხხული“ ბიჭყ ბიჭყ			
1 ბიჭუე „ვაპობ, ვნლეჩ, ხეთქ“ 2 ბიჭუე 3 ბიჭუე	ბიჭუე ბიჭუე ბიჭუე			
1 2 3		ბრაგუნე „ვბრაგუნობ“ ბრაგუნე ბრაგუნე		ბგრგნი ბგრგნი ბგრგნი
1 2 3	ბრიგ „ვღგავარ ძყარად“ ბრიგ ბრიგ	ბრიგ ბრიგ ბრიგ		
1 2 3	ბრივ „ვღგავარ გაშლილი ფენებით“ ბრივ ბრივ	ბრივ ბრივ ბრივ		
1 2 3	ბლილე „ვალებ კარს ფართოდ“ ბლილე ბლილე			
1 2 3	ბღგლი „ვბღავი“ ბღგლი ბღგლი	ბღგლი ბღგლი ბღგლი	ბღელი ბღელი ბღელი	
1 2 3				ბღგლი „ვბღავი“ ბღგლი ბღელი
1 ბღლჭყი „ვეძებ თავგამოდებით“ 2 ბღლჭყი 3 ბღლჭყი			ბგრჭყე ბგრჭყე ბგრჭყე	ბგნჭყი ბგნჭყე ბგნჭყი ბგნჭყე ბგნჭყი ბგნჭყე
1 2 3	ბგრზეკი „ვბურტყუნებ“ ბგრზეკი ბგრზეკი	ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე		ბზგრკე ბზგრკე ბზგრკე
1 2 3	ბგრთქნი „ვბათქუნობ“ ბგრთქნი ბგრთქნი	ბართქუნე ბართქუნე ბართქუნე	ბგრთქნი ბგრთქნი ბგრთქნი	ბგრთქნი ბგრთქნი ბგრთქნი
1 ბგრტყლანუი „ვბურტყუნებ“ 2 ბგრტყლანუი 3 ბგრტყლანუი	ბგრტყნი ბგრტყნი ბგრტყნი	ბგრტყლანუი ბგრტყლანუი ბგრტყლანუი	ბგრტყლანუი ბგრტყლანუი ბგრტყლანუი	ბგრტყლანუი/ა ბგრტყლანუი/ა ბგრტყლანუი/ა
1 2 3	ბგრყნი „როყიოდ ვლაპ- არაკობ“ ბგრყნი ბგრყნი	ბგრყლანუი ბგრყლანუი ბგრყლანუი	ბგრყლანუი ბგრყლანუი ბგრყლანუი	ბგრყლანუი/ა ბგრყლანუი/ა ბგრყლანუი/ა
1 2 3	ბგრყნი „ვბურტყუნებ“ ბგრყნი ბგრყნი			
1 2 3			ბგჯლე „ვბლეჯ, ვაპობ“ ბგჯლე ბგჯლე	ბგჯლე ბგჯლე ბგჯლე
1 2 3	გაგზე „გამულმებით ვყბე- დობ“ გაგზე გაგზე	გაგზე გაგზე გაგზე		გაგზე გაგზე გაგზე
1 2 3		გარგლი „ვლაპარაკობ“ გარგლი გარგლი		გარგლი გარგლი გარგლი
1 2 3		გებნი „ვისვრები“ გებნი გებნი		გებნი გებნი გებნი
1 2 3	გელნი „ვიხევი, ვიფხრიწები“ გელნი გელნი	გელნი გელნი გელნი		გელნი გელნი გელნი
1 2 3		გეჭნი „ვიძლებ“ გეჭნი გეჭნი		გეჭნი გეჭნი გეჭნი
1 2 3			გლანგი „ვბურტყ- უნებ“ გლანგი გლანგი	გლანგი „ვბურტყუნებ“ გლანგი გლანგი

ბ.ზ.	ბ.ქ.	ლ.შ.ს.	ლ.ნ.ტ.	ჩ.ო.ლ.
1 2 3	გლოუტ „ვლდეგარ გამომტერებელი“ გლოუტ გლოუტ			
1 2 3		გგლე „ეხე, ვფხრეუ“ გგლე გგლე		გგლე გგლე გგლე
1 2 3		გგრნნი გგრმნი „ვგრუნუნებ, ვხარხარებ...“ გგრნნი გგრმნი გგრნნი გგრმნი	გგრნნი გგრნნი გგრნნი	გგრნნი გგრნნი გგრნნი
1 2 3		გგჰე „ვაძარებ“ გგჰე გგჰე		
1 2 3		გგლი „ცქელი, ცყვირი“ გგლი გგლი		
1 2 3	დანდღულო „ვლდღუნებ“ დანდღულო დანდღულო		დანდღულო დანდღულო დანდღულო	დანდღულო დანდღულო დანდღულო
1 2 3		დეგნი „გქრები“ დეგნი დეგნი		დეგნი დეგნი დეგნი
1 2 3		დეგბნი „ვგლები“ დეგბნი დეგბნი	დეგბენი დეგბენი დეგბენი	დეგბნი დეგბნი დეგბნი
1 2 3		დეგბე „ვალობ“ დეგბე დეგბე		დეგბე დეგბე დეგბე
1 2 3		დეგრე „ეხე, ვგლეჯ“ დეგრე დეგრე		დეგრე დეგრე დეგრე
1 2 3			დეგრიალე „ვაძარებლად ვსაუბრობ“ დეგრიალე დეგრიალე	
1 2 3		დეგე „ვაქრობ“ დეგე დეგე		დეგე დეგე დეგე
1 2 3			დეგდღლე „ვლდღუნებ“ დეგდღლე დეგდღლე	
1 2 3			დეგრდღლჰუი „დაბალი ნძით მომაბეზრებლად ვჩივი, ვრატრატებ“ დეგრდღლჰუი დეგრდღლჰუი	დეგრდღლჰ/აჰუი დეგრდღლჰ/აჰუი დეგრდღლჰ/აჰუი
1 2 3	ზანკჰე „ვკუნტრუჰებ“ ზანკჰე ზანკჰე			
1 2 3		ზეპრე „ვჯუჯღუნებ, ვბუზღუნებ“ ზეპრე ზეპრე		ზეპრე ზეპრე ზეპრე
1 2 3	ზენგე „ვიწყველები გამუდმებით“ ზენგე ზენგე	ზენგე ზენგე ზენგე	ზენგე ზენგე ზენგე	ზანგორე ზენგე ზანგორე ზენგე ზანგორე ზენგე
1 2 3			ზენთენ „ზედმეტად, მომაბეზრებლად ვსაუბრობ, ვლაქლაქებ“ ზენთენ ზენთენ	
1 2 3	ზენტე „ნერვებისმოშლე-ლად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“ ზენტე ზენტე			
1 2 3		ზგრზენე „ვბუზღუნებ“ ზგრზენი ზგრზენე	ზგრზენი ზგრზენი ზგრზენი	ზგრზენი ზგრზენი ზგრზენი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ზგლი „ნერვებისძომშ- ლეღალ, შეუჩერებლივ ვტირივარ“ ზგლი ზგლი	ზგლი ზგლი ზგლი	ზგლი ზგლი ზგლი
1 2 3		თერ „ვცნობ“ თერ თერ		თერ თერ თერ
1 2 3		თერა თერანტი „ვიანვარ“ თერა თერა	თერე თერე თერე	თერა თერა თერა
1 2 3			თიგ „დარჭობი- ლი ვარ“ თიგ თიგ	
1 2 3	თხიპ „ვგღივარ“ თხიპ თხიპ	თხიპ თხიპ თხიპ		
1 2 3	თხერნი „ესკღები“ თხერნი თხერნი	თხერნი თხერნი თხერნი		თხერნი თხერნი თხერნი
1 2 3	თხიკ „ვაგღივარ ჩვარივით“ თხიკ თხიკ			
1 2 3	თხიპე „ოფღს ვღვრი“ თხიპე თხიპე	თხგპე თხგპე თხგპე		
1 2 3				თხგკე „ვათხეპებ“ თხგკე თხგკე
1 2 3	თერთხი „ენის ძოკიღები თვლაპარაკობ, ვთლიფინებ“ თერთხი თერთხი	თერთხი თერთლატი თერთხი თერთლატი თერთხი თერთლატი	თერთლატი თერთლატი თერთლატი	თერთლანტი/ა თერთლანტი/ა თერთლანტი/ა
1 2 3	თერტნი „ვფრუტუნებ“ თერტნი თერტნი	თერტნი თერტნი თერტნი		
1 2 3	თხირე „ვხეთქ“ თხირე თხირე	თხგრე თხგრე თხგრე		თხგრე თხგრე თხგრე
1 2 3		თხგშე „ვანთხლეგ“ თხგშე თხგშე		თხგშე თხგშე თხგშე
1 2 3	თერყხი „ვხითხითებ“ თერყხი თერყხი	თერყხი თერყხი თერყხი		თერყხი თერყხი თერყხი
1 2 3		კაკ'ანე „ქათამივით ხმამალღა ვჩხუბობ, ვკრიანობ“ კაკ'ანე კაკ'ანე	კაკანი კაკანე კაკანი კაკანე კაკანი კაკანე	კაკანე კაკანე კაკანე კაკანე კაკანე კაკანე
1 2 3	კარკცი „ვკაკანებ“ კარკცი კარკცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი	კარკაცი კარკაცი კარკაცი
1 2 3	კასბე „ვტილიკინებ“ კასბე კასბე			ვარსბე ვარყშე ვარსბე ვარყშე ვარსბე ვარყშე
1 2 3	კაჟე „ვკხავი“ კაჟე კაჟე			
1 2 3		კაჩხჟე „ვკოჭლობ“ კაჩხჟე კაჩხჟე	კაჩხჟე კაჩხჟე კაჩხჟე	კაჩხჟე კაჩხჟე კაჩხჟე
1 2 3		კედნი „ვწყღები“ კედნი კედნი		
1 2 3				კეთი „თავაწუელი, გაჭიძული ვღგავარ“ კეთი კეთი
1 2 3		კვღე „ვწყვეტ. ვსაობ, ვჟღეტ“ კვღე კვღე		კვღე კვღე კვღე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	კვრკნი „ვიკისიესებ“ კვრკნი კვრკნი	კვრკნი კვრკნი კვრკნი	კვრკნი კვრკნი კვრკნი	კვრკნი კვრკნი კვრკნი
1 2 3				კვჩე „ვიწყვეტ ყვაფილს...“ კვჩე კვჩე
1 2 3			ლექარ „ვთქვი“ ლექარ ლექარ	
1 2 3		ლითლითი „ბევრს ვლაპარაკობ“ ლითლითი ლითლითი	ლაულაუთი ლაულაუთი ლაულაუთი	ლაულაუთი ლაულაუთი ლაულაუთი
1 2 3		მასხრე „ვხუმრობ“ მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე	მასხრე მასხრე მასხრე
1 2 3		მანტუშე „ვეფეროსობ“ მანტუშე მანტუშე		მანტუშე მანტუშე მანტუშე
1 2 3		მიზეზე „ვიხეზობ“ მიზეზე მიზეზე		მიზეზე მიზეზე მიზეზე
1 2 3	მგრტყნი „ნმაღრიით ვჭამ საჭმელს“ მგრტყნი მგრტყნი			მლატყე მლატყე მლატყე
1 2 3	ნეკუნი „ვილუნები“ ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი	ნეკუნი ნეკუნი ნეკუნი
1 2 3	ნეწუე „ვალორბლებ“ ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე	ნეწუე ნეწუე ნეწუე
1 2 3	ნიკუე „ვლუნავ“ ნიკუე ნიკუე	ნიკუე ნიკუე ნიკუე		
1 2 3	ნეცხნი „ვიღვიძებ“ ნეცხნი ნეცხნი	ნეცხნი ნეცხნი ნეცხნი		ნეცხნი ნეცხნი ნეცხნი
1 2 3	პანტყორე „ვტლიკინებ“ პანტყორე პანტყორე			პანტყორე პანტყორე პანტყორე
1 2 3			პანტყული „ვტლიკინებ“ პანტყული პანტყული	პანტყული პანტყული პანტყული
1 2 3			პანჭული „ვიკინებ“ პანჭული პანჭული	პანჭული პანჭული პანჭული
1 2 3	პასხუე „ვპასუნობ, ვეპასუნები“ პასხუე პასხუე			
1 2 3		პატპაუთი „ბევრს ვლაპარაკობ“ პატპაუთი პატპაუთი		პატპაუთი პატპაუთი პატპაუთი
1 2 3	პაჭუე „ვლაქლაქებ“ პაჭუე პაჭუე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე	პაჭუე პაჭუე პაჭუე
1 2 3	პერნი „ვფრინდები, ვფრენ“ პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პერენი პერენი პერენი	პერენი პერენი პერენი
1 2 3	პერრუე „ვალორბლებ“ პერრუე პერრუე	პერრუე პერრუე პერრუე	პერრე პერრე პერრე	პერრუე პერრუე პერრუე
1 2 3			პიუპიუთე „ლაზ- როდ ვლაპარაკობ; ვვიკვირებ“ პიუპიუთე პიუპიუთე	პიუპიუთი პიუპიუთი პიუპიუთი
1 2 3	პ/ბიჭყე „ვიხე ვგლეჯ“ პ/ბიჭყე პ/ბიჭყე	პგჭყე პგჭყე პგჭყე	პიჭყე პიჭყე პიჭყე	პგჭყე პგჭყე პგჭყე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		პყელი „ვეიკინებ თხასავით“ პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი
1 2 3	პყირე „ვზლეჩ, ვხსნი შუა- ზე“ პყირე პყირე		პყირე პყირე პყირე	პყგრე პყგრე პყგრე
1 2 3		პგრტლაჟი „ვპრუტუნებ“ პგრტლაჟი პგრტლაჟი	პგრტლანჟი პგრტლანჟი პგრტლანჟი	პგრტლანჟი პგრტლანჟი პგრტლანჟი
1 2 3			პგრტნი „განებს ვუშვებ“ პგრტნი პგრტნი	
1 2 3	პგრტნი „შელსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ“ პგრტნი პგრტნი		პგრტჟულანჟი „ვპრუტუნებ სულელურად“ პგრტჟულანჟი პგრტჟულანჟი	
1 2 3				შღანჟე „ვქლაგი“ შღანჟე შღანჟე
1 2 3	შღეპნი „ვისრისები, ვიჟყლიტები“ შღეპნი შღეპნი	შღეპნი შღეპნი შღეპნი	შღეპენი შღეპენი შღეპენი	შღეპნი შღეპნი შღეპნი
1 2 3			შღერენი „ვიპობი, ვსკდები“ შღერენი შღერენი	შღერნი შღერნი შღერნი
1 2 3	შღიპე „ვსრეს, ვჟყლეტ“ შღიპე შღიპე	ჟყპბე შღეპე ჟყპბე შღეპე ჟყპბე შღეპე		შღეპე შღეპე შღეპე
1 2 3			შღირე „ვაპობ, ვხეთქ“ შღირე შღირე	შღგრე შღგრე შღგრე
1 2 3	შღლი „ვბლაგი“ შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი
1 2 3	შღნტე „ნერვებისმოშლე- ლად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“ შღნტე შღნტე		შღნტე შღნტე შღნტე	
1 2 3		რესკნი „ენად ვიკრიფ- ები“ რესკნი რესკნი	რესკენი რესკენი რესკენი	რესკნი რესკნი რესკნი
1 2 3	რელჟნი „ვირლვევი, ვიშლები“ რელჟნი რელჟნი	რელჟნი რელჟნი რელჟნი		რელჟნი რელჟნი რელჟნი
1 2 3	რეცხჟნი „ვსკდები“ რეცხჟნი რეცხჟნი			
1 2 3	რეწჟნი „ვიწელები“ რეწჟნი რეწჟნი	რეწჟნი რეწჟნი რეწჟნი	რეწჟენი რეწჟენი რეწჟენი	რეწჟნი რეწჟნი რეწჟნი
1 2 3	რილჟე რილჟე რილჟე		რილჟე „ვარლვევ“ რილჟე რილჟე	
1 2 3	რიცხჟე „ვხეთქავ“ რიცხჟე რიცხჟე			
1 2 3	რიწჟე „ვიწელავ“ რიწჟე რიწჟე		რიწჟე რიწჟე რიწჟე	
1 2 3	სტგლი „ვსტვენ“ სტგლი სტგლი	სტგლი „ვივირივარ“ სტგლი სტგლი	სტგლი „ვსტვენ“ სტგლი სტგლი	სტგლი სტგლი სტგლი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3				სტგრფნი „გამაყრუებლად ვსა- უბრობ“ სტგრფნი სტგრფნი
1 2 3		სედნი „ვრჩები“ სედნი სედნი		სედნი სედნი სედნი
1 2 3	სიპ „ვეტრიალეზ“ სიპ სიპ	სიპ სიპ სიპ		სიპ სიპ სიპ
1 2 3	სგლი „ვისისინებ“ სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი	სგლი სგლი სგლი
1 2 3				სენთნი „გძრომილოზ, ვსუნსულეზ, ვცნობისმო- ყვარეოზ“ სენთნი სენთნი
1 2 3	სგრტნი „გჭანჭანებ, ვყვირივარ, ვრატრატებ“ სგრტნი სგრტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი	სგრტნი სგრტნი სგრტნი
1 2 3	ტანტყორე „გტატყანებ, ვრატრატებ“ ტანტყორე ტანტყორე	ტგრტყლაჟი ტგრტყლაჟი ტგრტყლაჟი	ტგრტყლანჟი ტგრტყლანჟი ტგრტყლანჟი	ტანტყორე ტანტყორე ტანტყორე
1 2 3	ტანტყული „გტატყანებ, ვრატრატებ“ ტანტყული ტანტყული	ტგრტყნი ტგრტყნი ტგრტყნი		ტანტყული ტანტყული ტანტყული
1 2 3		ტატყანე „გტლიკინებ“ ტატყანე ტატყანე		ტატყანე ტატყანე ტატყანე
1 2 3			ტეჟე „ნამაილა ვლაპარაკოზ, ვჩნუბოზ“ ტეჟე ტეჟე	
1 2 3		ტენნი „გბრუნდები“ ტენნი ტენნი	ტენნი ტენნი ტენნი	ტენნი ტენნი ტენნი
1 2 3	ტკირე „ოდნავ ვაღებ კარს“ ტკირე ტკირე		ტკირე ტკირე ტკირე	
1 2 3	ტკვრცნი „გტკაცუნოზ, ტკაცა-ტკუცი გამაქვს“ ტკვრცნი ტკვრცნი	ტკვრცლაჟი ტკვრცლაჟი ტკვრცლაჟი	ტკვრცნი ტკვრცნი ტკვრცნი	ტკვრცნი ტკვრცნი ტკვრცნი
1 2 3	ტრეღე „გმხიარულოზ“ ტრეღე ტრეღე			
1 2 3		ტჟგცი „ვხსნი, ვარღვევ ტჟგცი ტჟგცი		ტჟგცი ტჟგცი ტჟგცი
1 2 3	ტგრტნი „ვრატრატებ“ ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტნი ტგრტნი ტგრტნი	ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	
1 2 3		ტგხე „ვებრუნებ“ ტგხე ტგხე		ტგხე ტგხე ტგხე
1 2 3		ტგრტლანჟი „ვრატრ- ატებ, ვამბოზ ყველა- ფერს“ ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	ტგრტყლანჟი/ა „ვტუტყუნებ“ ტგრტყლანჟი/ა ტგრტყლანჟი/ა
1 2 3		ფანთული „გფუთფუთებ“ ფანთული ფანთული	ფანთული ფანთული ფანთული	ფანთული ფანთული ფანთული
1 2 3	ფანჩორე „გჩურჩულებ“ ფანჩორე ფანჩორე			ფანჩორე ფანჩორე ფანჩორე
1 2 3			ფეჟენი „ვიღლები“ ფეჟენი ფეჟენი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ფეშგნი „ვისსნები“ ფეშგნი ფეშგნი	ფეშგნი ფეშგნი ფეშგნი	ფეშკეი ფეშკეი ფეშკეი	ფეშკნი ფეშკნი ფეშკნი
1 2 3		ფიქრე „ფვიქრობ“ ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე
1 2 3	ფიშგე „გნსნი“ ფიშგე ფიშგე	ფგშგე ფგშგე ფგშგე	ფგშკეი ფიშკე ფგშკეი ფიშკე ფგშკეი ფიშკე	ფგშკე ფგშკე ფგშკე
1 2 3	ფიშულდე „ვუშვებ“ ფიშულდე ფიშულდე			
1 2 3	ფრიგ „ვღვავარ გაუნძრეც- ლად ფრიგ ფრიგ			
1 2 3	ფგლონი „ვღვებარტყ- უნობ, ღავფართხუნობ“ ფგლონი ფგლონი			
1 2 3			ფგნთლეუი „ღავ- ღვიარ აქეთ- იქით, ვიქექები, ღავფუთფუთობ“ ფგნთლეუი ფგნთლეუი	
1 2 3	ფგრთქნი „ვფრთქილებ“ ფგრთქნი ფგრთქნი		ფგრთქნი ფგრთქნი ფგრთქნი	
1 2 3			ფგრფლანუი „ნე- რელელ ღავფშუ- ტუნობ, უაზროლ ვლაპარაკობ“ ფგრფლანუი ფგრფლანუი	
1 2 3	ფგრფნი „ვიფიფიფებ“ ფგრფნი ფგრფნი	ფგრფნი ფგრფნი ფგრფნი		
1 2 3	ფგრლნი „ვკანკალებ“ ფგრლნი ფგრლნი		ფგრლანუი ფგრლანუი ფგრლანუი	ფარლლიე ფარლლიე ფარლლიე
1 2 3			ფგრყლანუი „ვბუტბუტებ“ ფგრყლანუი ფგრყლანუი	
		ფგრჩლაუი „ვჩურ- ჩულეგ“ ფგრჩლაუი ფგრჩლაუი	ფგრჩლანუი ფგრჩლანუი ფგრჩლანუი	
1 2 3		ფგრჩლაუი „ვჩურ- ჩულეგ“ ფგრჩლაუი ფგრჩლაუი		
1 2 3	ფგრჩნნი „ვშრაშუნობ“ ფგრჩნნი ფგრჩნნი			
1 2 3		ფგშე „ველი“ ფგშე ფგშე	ფიშე ფიშე ფიშე	
1 2 3	ფნეჟნი „ვიშლეები“ ფნეჟნი ფნეჟნი	ფნეჟნი ფნეჟნი ფნეჟნი	ფნეჟენი ფნეჟენი ფნეჟენი	
1 2 3	ფნირე „თვალეგს ვანელ“ ფნირე ფნირე	ფნგრე ფნგრე ფნგრე	ფნირე ფნირე ფნირე	ფნგრე ფნგრე ფნგრე
1 2 3	ფნოჟე „ვშლი, ვფანტავ“ ფნოჟე ფნოჟე	ფნგჟე ფნგჟე ფნგჟე	ფნოჟე ფნოჟე ფნოჟე	ფნგჟე ფნგჟე ფნგჟე
1 2 3	ფნგრკნი „ვფნაკუნობ“ ფნგრკნი ფნგრკნი		ფნგრკნი ფნგრკნი ფნგრკნი	
1 2 3	ფნგრჭნი „ვფნაჭუნობ“ ფნგრჭნი ფნგრჭნი	ფნაჭუნე ფნაჭუნე ფნაჭუნე		
1 2 3		ქეფჟე „ვქეფჟობ“ ქეფჟე ქეფჟე		ქეფჟე ქეფჟე ქეფჟე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ქეშლე „ვექომინებ“ ქეშლე ქეშლე		
1 2 3		ქენნი „განზე ვიწვი“ ქენნი ქენნი		ქენნი ქენნი ქენნი
1 2 3		ქენი „განზე ვწევ“ ქენი ქენი		ქენი ქენი ქენი
1 2 3		ღაჭე „ვტლიკინებ“ ღაჭე ღაჭე		ღაჭე ღაჭე ღაჭე
1 2 3		ღებულე „ვღებულობ“ ღებულე ღებულე		ღებულე ღებულე ღებულე
1 2 3		ღერნი „ვკვდები, ვცი- ლდები“ ღერნი ღერნი		ღერნი ღერნი ღერნი
1 2 3		ღიჯენი „ვჯიჯინებ“ ღიჯენი ღიჯენი	ღიჯენი ღიჯენი ღიჯენი	
1 2 3		ღიჯღიჯე „ვშაყრობ, ვმასხრობ“ ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე ღიჯღიჯე	ღიჯღიჯი ღიჯენი ღიჯღიჯი ღიჯენი ღიჯღიჯი ღიჯენი
1 2 3		ღგრე „ვიშორებ“ ღგრე ღგრე		ღგრე ღგრე ღგრე
1 2 3	ღგრტნი „ვღრუტუნებ“ ღგრტნი ღგრტნი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი		ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი
1 2 3		ღგრტლაუი „ვღრტიალებ, ვღრტიკინებ“ ღგრტლაუი ღგრტლაუი	ღგრტლანაუი ღგრტლანაუი ღგრტლანაუი	ღგრტნი ღგრტნი ღგრტნი
1 2 3		ყარყუე „ვჩხუბობ, ვიღრინებ“ ყარყუე ყარყუე	ყარყაშე „ვტლიკინებ“ ყარყაშე ყარყაშე	ყარყუე ყარყუე ყარყუე
1 2 3		ყიყენი „ვყიყინებ“ ყიყენი ყიყენი	ყიყენი ყიყენი ყიყენი	ყიყენი ყიყენი ყიყენი
1 2 3		ყვლე „ვაშობ“ ყვლე ყვლე		ყვლე ყვლე ყვლე
1 2 3	ყვრყენი „ვყვრანტალებ, ვყიყინებ“ ყვრყენი ყვრყენი			
1 2 3		შღენი „ვთავდები“ შღენი შღენი		შტენი შტენი შტენი
1 2 3	შღგრკნი „ვშმაღრობ ბათქა-ბუთქით“ შღგრკნი შღგრკნი			
1 2 3		შღგენი „ვთავდებ“ შღგენი შღგენი		შტგენი შტგენი შტგენი
1 2 3		შნერნი „ვიპობი, ვსკდები“ შნერნი შნერნი		
1 2 3	შნირე „ვაპობ“ შნირე შნირე	შნგრე შნგრე შნგრე		შნგრე შნგრე შნგრე
1 2 3		შნგლი „ვშნული“ შნგლი შნგლი	შნგლი შნგლი შნგლი	შნგლი შნგლი შნგლი
1 2 3		შნღე „ვეყრი“ შნღე შნღე		შნღე შნღე შნღე
1 2 3	შნგლი „ვექომინებ, ვშნული“ შნგლი შნგლი	შნგლი შნგლი შნგლი	შნგლი შნგლი შნგლი	შნგლი შნგლი შნგლი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	შგრშნი „გშრაშუნობ“ შგრშნი შგრშნი		შგრშნი შგრშნი შგრშნი	შგრშნი შგრშნი შგრშნი
1 2 3				ჩლიბ „ვადღივარ ძახინჯი აღამიანი“ ჩლიბ ჩლიბ
1 2 3	ჩლიტუ „ვდღავარ ბრიყე- ულად“ ჩლიტუ ჩლიტუ			
1 2 3				ჩრგეი „ფეხათრევით შივდი- ვარ“ ჩრგეი ჩრგეი
1 2 3	ჩგრჩხნი „ვშხრიალებ წყალში“ ჩგრჩხნი ჩგრჩხნი			
1 2 3			ჩქგრე „ონშივარი გამდის დალილი- ლობისაგან; ცხიმს ვაფრქვევ“ ჩქგრე ჩქგრე	ჩქგრე ჩქგრე ჩქგრე
1 2 3		ჩხეფნი „ვბდები“ ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი	ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი
1 2 3	ჩხიფე „ვახლუნებ“ ჩხიფე ჩხიფე	ჩხგფე ჩხგფე ჩხგფე		
1 2 3	ჩხიფე „ვასხამ მოქნევით“ ჩხიფე ჩხიფე			ჩხგფე ჩხგფე ჩხგფე
1 2 3		ჩხეფნი „ვბდები“ ჩხეფნი ჩხეფნი		ჩხეფნი ჩხეფნი ჩხეფნი
1 2 3	ჩხგლი „ვჩხავი“ ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი
1 2 3	ჩხგრტუშტი „ვუსტვენ, ვჭიკჭიკებ“ ჩხგრტუშტი ჩხგრტუშტი			
1 2 3	ჩგრჩნი „ვჩრიფინებ“ ჩგრჩნი ჩგრჩნი	ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი	ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი	ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი ჩგრჩლატი
1 2 3		ჩგფე „ვკვებავ“ ჩგფე ჩგფე		
1 2 3		ცდილე „ვცდილობ“ ცდილე ცდილე		ცდილე ცდილე ცდილე
1 2 3	ცილე „ვბევ“ ცილე ცილე	ცგლე „ვბევ ფენა-ფენა“ ცგლე ცგლე		ცგლე „ვბევ ფენა-ფენა“ ცგლე ცგლე
1 2 3				ცგლე „ვბევ“ ცგლე ცგლე
1 2 3	ცქეფნი „ვიხევი“ ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი
1 2 3	ცქოფე „ვბევ ოღნავ“ ცქოფე ცქოფე	ცქგფე ცქგფე ცქგფე		ცქგფე ცქგფე ცქგფე
1 2 3		ცხგპე „ვენასკევ“ ცხგპე ცხგპე		ცხგპე ცხგპე ცხგპე
1 2 3			ცგრცლანტი „ვჩურჩულებ“ ცგრცლანტი ცგრცლანტი	
1 2 3		ძღგლი „ვბღავი“ ძღგლი ძღგლი	ძღგლი ძღგლი ძღგლი	
1 2 3		წიწნე „ვწივი“ წიწნე წიწნე		წიწნე წიწნე წიწნე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	წკერნი „ვიზნარები ჯავ- რისაგან; გული მისკდება“ წკერნი წკერნი			
1 2 3	წკირე „ვზნარავ“ წკირე წკირე	წკგრე „ოდნავ ვალებ კარს“ წკგრე წკგრე		წკგრე წკგრე წკგრე
1 2 3	წგრწნი „ვწრიბინებ“ წგრწნი წგრწნი	წგრწლაუი წგრწლაუი წგრწლაუი	წგრბლანუი წგრბლანუი წგრბლანუი	წგრწნი წგრწნი წგრწნი
1 2 3	წექუე „ოფლს ვაწვეთებ“ წექუე წექუე		წექუე წექუე წექუე	წექუე წექუე წექუე
1 2 3	წიქუე „ვახლუნებ“ წიქუე წიქუე			
1 2 3	წგლი „ვწივი“ წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი
1 2 3		ჭათე „ვიწყველები“ ჭათე ჭათე	ჭათე ჭათე ჭათე	ჭათე/ა ჭათე/ა ჭათე/ა
1 2 3	ჭახუე „ტაშს ვუკრავ“ ჭახუე ჭახუე			
1 2 3				ჭიუჭიუი „ვჭიკჭიკებ“ ჭიუჭიუი ჭიუჭიუი
1 2 3	ჭკიუე „ვწყვეტ“ ჭკიუე ჭკიუე	ჭკჷუე ჭკჷუე ჭკჷუე	ჭკიუე ჭკიუე ჭკიუე	ჭკჷუე ჭკჷუე ჭკჷუე
1 2 3	ჭჷგლი „ვჭიჭყინებ, ვჭყავი“ ჭჷგლი ჭჷგლი	ჭჷგლი ჭჷგლი ჭჷგლი	ჭჷგლი ჭჷგლი ჭჷგლი	ჭჷაუე ბჷაუე ჭჷაუე ბჷაუე
1 2 3		ჭჷგბე „ვსარეს“ ჭჷგბე ჭჷგბე		ჭჷგბე ჭჷგბე ჭჷგბე
1 2 3	ჭგრქნი ჭგრხნი „ვჭიხინებ“ ჭგრქნი ჭგრხნი ჭგრქნი ჭგრხნი	ჭგრქნი ჭგრხნი ჭგრქნი ჭგრხნი ჭგრქნი ჭგრხნი	ჭგრქნი ჭგრხნი ჭგრქნი ჭგრხნი ჭგრქნი ჭგრხნი	
1 2 3	ჭგრჭნი „ვჭრიალებ; ვჭრიჭინებ“ ჭგრჭნი ჭგრჭნი		ჭგრჭნი ჭგრჭნი ჭგრჭნი	ჭგრჭნი ჭგრჭნი ჭგრჭნი
1 2 3	ჭგრჭყნი „ვჭიჭყინებ“ ჭგრჭყნი ჭგრჭყნი	ჭგრჭყნი „ვჭუჭყუნებ“ ჭგრჭყნი ჭგრჭყნი	ჭგრჭყნი ჭგრჭყნი ჭგრჭყნი	
1 2 3	ხგლი „ვხინინებ, ვხვრინავ“ ხგლი ხგლი	ხგლი ხგლი ხგლი	ხგლი ხგლი ხგლი	ხგლი ხგლი ხგლი
1 2 3	ხგრსე „გაცეებისაგან ვსრულტუნებ“ ხგრსე ხგრსე	ხგრსე ხგრსე ხგრსე		ხგრსე ხგრსე ხგრსე
1 2 3	ხგრტნი „ვხვრინავ, ვხროტინებ“ ხგრტნი ხგრტნი	ხგრტნი ხგრტნი		ხგრტნი ხგრტნი
1 2 3		ხეპნი „ვსკლები“ ხეპნი ხეპნი		ხეპნი ხეპნი ხეპნი
1 2 3		ხგბე „ვხეთქ“ ხგბე ხგბე		ხგბე ხგბე ხგბე
1 2 3		ხეჩნი „ვცვლები“ ხეჩნი ხეჩნი		ხეჩნი ხეჩნი ხეჩნი
1 2 3	ხგჩე „უთავბოლოდ, უახროდ ვმიხეზიანობ“ ხგჩე ხგჩე			
1 2 3		ხგჩე „ვცვეთ“ ხგჩე ხგჩე		ხგჩე ხგჩე ხგჩე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ჩგილ „ვდგავარ ბრიყვ-ულად“			
2	ჩგილ			
3	ჩგილ			
1	ჩგლჩგნი „ვძუნძულეზ“		ჩგზჩგლე	
2	ჩგლჩგნი		ჩგზჩგლე	
3	ჩგლჩგნი		ჩგზჩგლე	
1	ჩეზე „სულს ვლავავ“			
2	ჩეზე			
3	ჩეზე			
20	114	142	104	152

ისმება კითხვა: იყო **S1 /-ჟ-/** ნიშანი ამ ზმნებში თუ საერთოდ არ ყოფილა? ერთი რამ კი ფაქტია: **/-ჟ-/** იკარგება სხვადასხვაგვარ ფონოლოგიურ გარემოცვაში, კერძოდ:

1) ძალზე ხშირად **S1 /-ჟ-/** იკარგება თუ მას უშუალოდ **/-ჟ-/, /-ჟ-/, /-ო-/** მოსდევს, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამდგომი თანხმოვანი არის **/-ჟ-/** (თოფურია 1967, 11; ონიანი 1978, 77):

- ა) **/-ჟ-/ + ფუძისეული /-ჟ-/ = /-ჟ-/** (ე. ი. **/-ჟ-/** უჩინარდება):
- ბ) **/-ჟ-/ + ძირეული ჟ = /-ჟ-/**:
- გ) **/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/**:
- დ) **/-ჟ-/ + /-ჟ-/ = /-ჟ-/**:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბუნდჟლი „დავბორიალობ აქეთ-იქით“	ბუნდ'ჟ'ლი		ბუნდჟლი	
2 ბუნდჟლი	ბუნდ'ჟ'ლი		ბუნდჟლი	
3 ბუნდჟლი	ბუნდ'ჟ'ლი		ბუნდჟლი	
1	ბურგჟნი „ვბრავუნობ“			
2	ბურგჟნი			
3	ბურგჟნი			
1	ბურჯჟნი „ვბუჯუნებ“		ბურჯჟნი	ბურჯჟნი
2	ბურჯჟნი		ბურჯჟნი	ბურჯჟნი
3	ბურჯჟნი		ბურჯჟნი	ბურჯჟნი
1	ბურთჟნი „ვბათჟუნობ“			
2	ბურთჟნი			
3	ბურთჟნი			
1 ბურტჟნი „ვბურტჟუნებ“	ბურტჟნი ბურყჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი
2 ბურტჟნი	ბურტჟნი ბურყჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი
3 ბურტჟნი	ბურტჟნი ბურყჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი	ბურტჟნი
1		ბურყჟლაჟი	ბურყლაჟი	
2		„ვბურტჟუნებ“	ბურყლაჟი	
3		ბურყჟლაჟი	ბურყლაჟი	
1 ბურყჟნი „ვბლოყინებ“			ბურყლაჟი	
2 ბურყჟნი			ბურყლაჟი	
3 ბურყჟნი			ბურყლაჟი	
1		ბუყჟბუყე „ვბუყბუყებ“	ბუყჟბუყე	ბუყჟბუყე
2		ბუყჟბუყე	ბუყჟბუყე	ბუყჟბუყე
3		ბუყჟბუყე	ბუყჟბუყე	ბუყჟბუყე
1 ბურღჟე „ოვლი ვამღის“	ბურღჟე	ბურღჟე		
2 ბურღჟე	ბურღჟე	ბურღჟე		
3 ბურღჟე	ბურღჟე	ბურღჟე		
1 ბღჟლი „ვბღავი“	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი
2 ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი
3 ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი	ბღჟლი
1 გჟლი „ვჟმჟი, ვჟვირი“	გჟლი	გჟლი	გჟლი	გჟლი
2 გჟლი	გჟლი	გჟლი	გჟლი	გჟლი
3 გჟლი	გჟლი	გჟლი	გჟლი	გჟლი
1	ღუნღღჟე „ვღღღღუნებ“	ღუნღღჟე		
2	ღუნღღჟე	ღუნღღჟე		
3	ღუნღღჟე	ღუნღღჟე		

¹ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ძირეულ **ო-**სთან **-ჟ-**ს დაკარგვის ვერც ერთი შემთხვევა ვერ დავაფიქსირეთ. მაგალითები ჩვენი მოპოვებულია.

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 დურდღუნი „ვღღღღღღღ“ 2 დურდღუნი 3 დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი	დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი		დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი დურდღუნი
1 2 3	დუიმიე „გქოლაე, ვაესეგ“ დუიმიე დუიმიე			
1 2 3		დღორინე „გამაყრუებ- ლალ ვსაუბრობ“ დღორინე დღორინე		დღორინე დღორინე დღორინე
1 ზული „ვბღავი, ვზუზუნებ“ 2 ზული 3 ზული	ზული ზული ზული	ზული ზული ზული	ზული ზმული ზული ზმული ზული ზმული	ზული ზული ზული
1 თუეფნი „ვკარგები“ 2 თუეფნი 3 თუეფნი	თუეფნი თუეფნი თუეფნი	თუეფნი თუეფნი თუეფნი	თუეფნი თუეფნი თუეფნი	თუეფნი თუეფნი თუეფნი
1 თუიფე „ვკარგავ“ 2 თუიფე 3 თუიფე	თუიფე თუიფე თუიფე		თუიფე თუიფე თუიფე	
1 2 3	თქუიმიე „ვეცხლს ვაქრობ“ თქუიმიე თქუიმიე		თქუიმიე თქუიმიე თქუიმიე	
1 თხურპანი „ვსრუტუნებ“ 2 თხურპანი 3 თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი	თხურპანი თხურპანი თხურპანი
1 2 3		კრონე „ვკრუნობ“ კრონე კრონე	კრონე კრონე კრონე	კრონე კრონე კრონე
1 2 3				კუნტრუშე „ვეკუნტრუშობ“ კუნტრუშე კუნტრუშე
1 კურკუნი „ვეკისკისებ“ 2 კურკუნი 3 კურკუნი				
1 კურკუნი „ვეკრუსუნებ“ 2 კურკუნი 3 კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი	კურკუნი კურკუნი კურკუნი		
1 კუარ „ვევღივარ“ 2 კუარ 3 კუარ	კუარ კუარ კუარ			
1 კუამე „ვბოლაე“ 2 კუამე 3 კუამე	კუამე კუამე კუამე			
1 2 3	კუიშიე „ვეტენ“ კუიშიე კუიშიე		კუიშიე კუიშიე კუიშიე	
1 კუეფნი „ვეტეები“ 2 კუეფნი 3 კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი	კუეფნი კუეფნი კუეფნი
1 კუეშნი „ვეტყღები“ 2 კუეშნი 3 კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი	კუეშნი კუეშნი კუეშნი
1 კუეც „ვევენესი“ 2 კუეც 3 კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც	კუეც კუეც კუეც
1 კუეთხე „ვეწვეთაე“ 2 კუეთხე 3 კუეთხე	კუეთხე „ვეყრი“ კუეთხე კუეთხე	კუეთხე კუეთხე კუეთხე	კუეთხე კუეთხე კუეთხე	
1 2 3	კუიჰე „ვევრცელეებ, ვამჟღავნებ“ კუიჰე კუიჰე			
1 მოჰე „ვეკრუნობ“ 2 მოჰე 3 მოჰე	მოჰე მოჰე მოჰე	მოჰე მოჰე მოჰე	მოჰე მოჰე მოჰე	მოჰე მოჰე მოჰე
1 2 3	მურღუნი „ჩუმად ვბუტბუტ- ებ გაბრაზებული“ მურღუნი მურღუნი			
1 2 3	პურტყუნი „გაზებს ვუძებ“ პურტყუნი პურტყუნი			

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 პული „გაზებს ვუშვებ“ 2 პული 3 პული	პული პული პული	პული პული პული	პული პული პული	პული პული პული
1 სგურ „გზივარ“ 2 სგურ 3 სგურ	სგურ სგურ სგურ	სგურ სგურ სგურ	სკურ (ნტი) სკურ სკურ	სგურ სკურ სგურ სკურ სგურ სკურ
1 სგუეზნი „ვიწყლები“ 2 სგუეზნი 3 სგუეზნი	სგუეზნი სგუეზნი სგუეზნი			
1 სგუეჯნი „მოგბრძინდები“ 2 სგუეჯნი 3 სგუეჯნი	სგუეჯნი სგუეჯნი სგუეჯნი	სგოჯნი სგოჯნი სგოჯნი	სკუეჯნი სკუეჯნი სკუეჯნი	
1 სგუეჯი „გბრძინდები, ვარ“ 2 სგუეჯი 3 სგუეჯი	სგუეჯი სგუეჯი სგუეჯი	სგოჯი სგოჯი სგოჯი	სკუეჯი სკუეჯი სკუეჯი	
1 2 3	სგუიზე „ვიწყებ“ სგუიზე სგუიზე			
1 სტურფნი „გამაყრუებლად გსაუბრობ“ 2 სტურფნი 3 სტურფნი	სტურფნი სტურფნი სტურფნი		სტურფნი სტურფნი სტურფნი	
1 სუბი „ვიკვივ“ 2 სუბი 3 სუბი				
1 ტურშუნი „გბრაგუნობ, გნაურობ“ 2 ტურშუნი 3 ტურშუნი	ტურშუნი ტურშუნი ტურშუნი	ტურშუნი ტურშუნი ტურშუნი		
1 ტული „გამბობ, ვიძანი“ 2 ტული 3 ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული	ტული ტული ტული
1 ტუარ „ვანივარ“ 2 ტუარ 3 ტუარ	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუარე ტუარე ტუარე	ტუა/არე ტუა/არე ტუა/არე	
1 2 3	ტუიმიე „ვატყავებ, ვაძრობ“ ტუიმიე ტუიმიე			
1 2 3			ტურფლაუი „ვტკაცუნობ, ტკაცა- ტკაცი გამაქვს“ ტურფლაუი ტურფლაუი	
1 ტუიფე „სათიბს ვნავ საყანედ: ვადატ. ტირილით ვიკლავ აქაურობას“ 2 ტუიფე 3 ტუიფე	ტუიფე ტუიფე ტუიფე		ტუიფე ტუიფე	
1 ფუე „ვდულვარ“ 2 ფუე 3 ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე	ფუე ფუე ფუე
1 2 3	ფუნჩული „დავფაჩუნობ, ე. ი. წყნარად ჩემთვის დავდივარ“ ფუნჩული ფუნჩული			
1 ფურსლ/ტუნი „გჩურჩულებ“ 2 ფურსლ/ტუნი 3 ფურსლ/ტუნი	ფურსლ/ტუნი ფურსლ/ტუნი ფურსლ/ტუნი			
1 ფურყუნი „გბტუტუტებ: აუგს ვამბობ ვინმეზე“ 2 ფურყუნი 3 ფურყუნი	ფურყუნი ფურყუნი ფურყუნი	ფურყუნი ფურყუნი ფურყუნი		ფურყუნი ფურყუნი ფურყუნი
1 ქუერნი „ვლპები“ 2 ქუერნი 3 ქუერნი	ქუერნი ქუერნი ქუერნი	ქუერნი ქუერნი ქუერნი	ქუერენი ქუერენი ქუერენი	ქუერნი ქუერენი ქუერენი
1 ქუეცნი „ვიჭრები“ 2 ქუეცნი 3 ქუეცნი	ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი	ქუეცნი ქუეცნი ქუეცნი	ქუეცენი ქუეცენი ქუეცენი	ქუეცნი ქუეცენი ქუეცენი
1 ქუირე „ვალპობ“ 2 ქუირე 3 ქუირე	ქუირე ქუირე ქუირე		ქუირე ქუირე ქუირე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ქშიცე „ვეკრი“ 2 ქშიცე 3 ქშიცე	ქშიცე ქშიცე ქშიცე		ქშიცე ქშიცე ქშიცე	
1 2 3	ღული „ვლძე“ ღული ღული	ღული ღული ღული	ღული ღული ღული	
1 2 3	ღურღუნი „ვლრუტუნებ“ ღურღუნი ღურღუნი		ღურღუნი ღურღუნი ღურღუნი	
1 2 3	ყოჰე „ვეკრიანობ“ ყოჰე ყოჰე			
1 2 3		ყოჭინე „ვენიარულობ“ ყოჭინე ყოჭინე	ყოჭინე ყოჭინე ყოჭინე	ყოჭინე ყოჭინე ყოჭინე
1 ყურყუნი „ვბუბუყე“ 2 ყურყუნი 3 ყურყუნი	ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი		ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი	ყურყუნი ყურყუნი ყურყუნი
1 ყურყუნი „ვეკრიანობ, ვეყინებ“ 2 ყურყუნი 3 ყურყუნი				
1 ყული „ვეკრი“ 2 ყული 3 ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული	ყული ყული ყული
1 ყუიღლე „ვიმეორებ ერთსა და იმავეს ბურტყუნი“ 2 ყუიღლე 3 ყუიღლე	ყუიღლე ყუიღლე ყუიღლე			
1 ყუიღნი „ვიყოფი“ 2 ყუიღნი 3 ყუიღნი	ყუიღნი ყუიღნი ყუიღნი	ყუიღნი ყუიღნი ყუიღნი	ყუიღნი ყუიღნი ყუიღნი	ყუიღნი ყუიღნი ყუიღნი
1 ყუიფნი „სიცხისაგან ვიწვი“ 2 ყუიფნი 3 ყუიფნი	ყუიფნი ყუიფნი ყუიფნი	ყუიფნი ყუიფნი ყუიფნი	ყუიფნი ყუიფნი ყუიფნი	ყუიფნი ყუიფნი ყუიფნი
1 ყუიჩნი „ვეტყდები“ 2 ყუიჩნი 3 ყუიჩნი	ყუიჩნი ყუიჩნი ყუიჩნი	ყუიჩნი ყუიჩნი ყუიჩნი	ყუიჩნი ყუიჩნი ყუიჩნი	ყუიჩნი ყუიჩნი ყუიჩნი
1 2 3	ყუიღე „ვეყოფ“ ყუიღე ყუიღე		ყუიღე ყუიღე ყუიღე	
1 ყუიფე „ვეანს ვაცლი მღელღარე წყლით; ვახუნებ“ 2 ყუიფე 3 ყუიფე	ყუიფე ყუიფე ყუიფე		ყუიფე ყუიფე	
1 ყუიჩე „ვეტენ“ 2 ყუიჩე 3 ყუიჩე	ყუიჩე ყუიჩე ყუიჩე		ყუიჩე ყუიჩე ყუიჩე	
1 2 3		შურპნი „ვესრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვენ“ შურპნი შურპნი	შურპნი შურპნი შურპნი	შურპნი შურპნღე შურპნი შურპნღე შურპნი შურპნღე
1 2 3		შურპნი „ვესრუტუნებ, ცხვირში ვუსტვენ“ შურპნი შურპნი		შურპნი შურპნი
1 2 3	შუშპარე „ვეცეკვავ“ შუშპარე შუშპარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე	შუშპარე შუშპარე შუშპარე
1 შული „ვექმინავ“ 2 შული 3 შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული	შული შული შული
1 შუნშხუე „ვესრუტუნებ“ 2 შუნშხუე 3 შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე	შუნშხუე შუნშხუე შუნშხუე		
1 შუეპ „ვესტვენ“ 2 შუეპ 3 შუეპ	შუეპ შუეპ შუეპ			
1 შეჰიჰე „ვეძრობ, ვაცლი“ 2 შეჰიჰე 3 შეჰიჰე		შეჰიჰე შეჰიჰე შეჰიჰე	შეჰიჰე შეჰიჰე შეჰიჰე	
1 2 3	შეჰიჰე „ვეტყავებ“ შეჰიჰე შეჰიჰე		შეჰიჰე შეჰიჰე შეჰიჰე	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ცურცუნი „ხმას გამოცემ“ 2 ცურცუნი 3 ცურცუნი	ცურცუნი „გჩურჩულებ“ ცურცუნი ცურცუნი			
1 2 3	ცურცხუნი „ვფუცხუნებ“ ცურცხუნი ცურცხუნი			
1 2 3	ცუიბე „ვჭრი“ ცუიბე ცუიბე			
1 2 3	ცუერნი „ვრჩები“ ცუერნი ცუერნი	ცუერნი ცუერნი ცუერნი	ცუერენი ცუერენი ცუერენი	
1 ცუიარ „დარჩენილი ვარ“ 2 ცუიარ 3 ცუიარ	ცუიარ ცუიარ ცუიარ		ცუიარ ცუიარ ცუიარ	ცუიარ ცუიარ ცუიარ
1 ცუირე „ვტოვებ“ 2 ცუირე 3 ცუირე	ცუირე ცუირე ცუირე		ცუირე ცუირე ცუირე	
1 2 3			ცხუიდე „ვწყვეტ“ ცხუიდე ცხუიდე	
1 ძგურბნი „გნმაფურობ, ვბათქი-ბუთქობ“ 2 ძგურბნი 3 ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი	ძგურბნი ძგურბნი ძგურბნი
1 ძგუებნი „ვიგლიჯები, ვინგრევი“ 2 ძგუებნი 3 ძგუებნი	ძგუებნი ძგუებნი ძგუებნი		ძგუებენი ძგუებენი ძგუებენი	ძგუებნი ძგუებნი ძგუებნი
1 ძგუიბე „ვგლეჯ, ვანგრევ“ 2 ძგუიბე 3 ძგუიბე	ძგუიბე ძგუიბე ძგუიბე		ძგუიბე ძგუიბე ძგუიბე	
1 ძლუიდე „ვადიდებ“ 2 ძლუიდე 3 ძლუიდე			ძლუიდე ძლუიდე ძლუიდე	
1 წკუებანი „წელში ვწყდები“ 2 წკუებანი 3 წკუებანი	წკუებანი წკუებანი წკუებანი	წკუებანი წკუებანი წკუებანი	წკუებენი წკუებენი წკუებენი	წკუებანი წკუებანი წკუებანი
1 2 3	წკუიბე „ვწყვეტ ძაფს, რეზ- ინს...“ წკუიბე წკუიბე		წკუიბე წკუიბე წკუიბე	
1 წკული „ვწკმუტუნებ“ 2 წკული 3 წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული
1 ჭოჭქე „ქათამივით ხმაძალ- ლა ვჩხუბობ, ვკრიახობ“ 2 ჭოჭქე 3 ჭოჭქე	ჭოჭქე ჭოჭქე ჭოჭქე			
1 2 3	ჭურჭყუნი „ჭუჭყუნით ვტირივარ“ ჭურჭყუნი ჭურჭყუნი			
1 ხურხუნი „გკრუტუნებ, ვბროტინებ“ 2 ხურხუნი 3 ხურხუნი	ხურხუნი ხურხუნი ხურხუნი	ხურხუნი ხურხუნი ხურხუნი	ხურხუნი ხურხუნი ხურხუნი	ხურხუნი ხურხუნი ხურხუნი
1 ხუერნი „ვივგრევი, ვიშლები“ 2 ხუერნი 3 ხუერნი	ხუერნი ხუერნი ხუერნი	ხუერნი ხუერნი ხუერნი	ხუერენი ხუერენი ხუერენი	ხუერნი ხუერნი ხუერნი
1 ხუეტნი „ვწყდები, ვილუბები“ 2 ხუეტნი 3 ხუეტნი	ხუეტნი ხუეტნი ხუეტნი	ხუეტნი ხუეტნი ხუეტნი	ხუეტენი ხუეტენი ხუეტენი	
1 ხუირე „ვანგრევ“ 2 ხუირე 3 ხუირე	ხუირე ხუირე ხუირე		ხუირე ხუირე ხუირე	
1 ხუიტე „ვწყვეტ, ვხოცავ“ 2 ხუიტე 3 ხუიტე	ხუიტე ხუიტე ხუიტე		ხუიტე ხუიტე ხუიტე	
1 ჯურჯუნი „ჩუძალ ვბურტყ- უნებ ფრინველის ხმაზე“ 2 ჯურჯუნი 3 ჯურჯუნი	ჯურჯუნი ჯურჯუნი ჯურჯუნი			
1 ჯუეშ „ვანველებ“ 2 ჯუეშ 3 ჯუეშ	ჯუეშ ჯუეშ ჯუეშ			

1	ჭუელი „ცყილი“			
2	ჭუელი			
3	ჭუელი			
68	87	49	66	40

2. ზოგჯერ /-ჟ-/ იკარგება წყვილბაგისმიერ (ბილაბიალურ) ბგერებთან მეზობლობაშიც (თოფურია 1967, 11):

- ა) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ბ + /-ჟ-/ = /Ø/
- ბ) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) ფ + /-ჟ-/ = /Ø/
- გ) წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) პ + /-ჟ-/ = /Ø/

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ბანდული „დავბორილოზ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რალაცას“	ბანდული	ბანდული	ბანდული	ბანდული
2 ბანდული	ბანდული	ბანდული	ბანდული	ბანდული
3 ბანდული	ბანდული	ბანდული	ბანდული	ბანდული
1				ბანჯღული „ვეფთხეფთხე“
2				ბანჯღული
3				ბანჯღული
1	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
2	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
3	ბეთქნი	ბეთქნი	ბეთქენი	ბეთქნი
1 ბეჭკუნი „ვსკლები“	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუენი	ბეჭკუნი
2 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუენი	ბეჭკუნი
3 ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუნი	ბეჭკუენი	ბეჭკუნი
1			ბეჭყენი „ვიპარჭყები“	
2			ბეჭყენი	
3			ბეჭყენი	
1 ბეჭუნნი „ვიხლიჩები“	ბეჭუნნი	ბეჭუნნი	ბეჭუნენი	ბეჭუნნი
2 ბეჭუნნი	ბეჭუნნი	ბეჭუნნი	ბეჭუნენი	ბეჭუნნი
3 ბეჭუნნი	ბეჭუნნი	ბეჭუნნი	ბეჭუნენი	ბეჭუნნი
1	ბითქ ^ჩ ე „ვხეთქ“			ბეთქე
2	ბითქ ^ჩ ე			ბეთქე
3	ბითქ ^ჩ ე			ბეთქე
1	ბიჭკუე „ვხეთქ“	ბიჭკუე		
2	ბიჭკუე	ბიჭკუე		
3	ბიჭკუე	ბიჭკუე		
1	ბიჭყ „ვღვარჯიშული“			
2	ბიჭყ			
3	ბიჭყ			
1	ბიჭყე „ვხეფ, ვლეჯ“			
2	ბიჭყე			
3	ბიჭყე			
1 ბიჭყე „ვაპობ, ვხლეჩ, ვხეთქ“	ბიჭყე			
2 ბიჭყე	ბიჭყე			
3 ბიჭყე	ბიჭყე			
1 ბურყუნი „ვბურტყუნებ ვაბოყინებ“	ბურყნი	ბურყულაჟი	ბურყლაჟი	
2 ბურყნი	ბურყნი	ბურყულაჟი	ბურყლაჟი	
3 ბურყნი	ბურყნი	ბურყულაჟი	ბურყლაჟი	
1	ბურტქნი „ვბათქუნობ“	ბართქუნე	ბურტქნი	ბურტქნი
2	ბურტქნი	ბართქუნე	ბურტქნი	ბურტქნი
3	ბურტქნი	ბართქუნე	ბურტქნი	ბურტქნი
1 ბურტულაჟი „ვბურტყუნებ“	ბურტყნი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი/ა
2 ბურტყლაჟი	ბურტყნი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი/ა
3 ბურტყლაჟი	ბურტყნი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი	ბურტყლაჟი/ა
1	ბურყნი „როყიოდ ვლაპარაკობ“	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი/ა
2	ბურყნი	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი/ა
3	ბურყნი	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი	ბურყლაჟი/ა
1			ბურჭყე „ვეძებ თავგამოღები“	ბურჭყე ბურჭყე
2			ბურჭყე	ბურჭყე ბურჭყე
3			ბურჭყე	ბურჭყე ბურჭყე

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩილ.
1 2 3			ბგჷღე „ვგლეჯ, ვპობ“ ბგჷღე ბგჷღე	ბგჷღე ბგჷღე ბგჷღე
1 2 3			პანტყუღი „ვეტლიკინებ“ პანტყუღი პანტყუღი	პანტყუღი პანტყუღი პანტყუღი
1 პანტყუღი „ვეტიკინებ“ 2 პანტყუღი 3 პანტყუღი			პანტყუღი პანტყუღი პანტყუღი	პანტყუღი პანტყუღი პანტყუღი
1 2 3	პასხუე „ვეპასუხობ, ვეპასუხებ“ პასხუე პასხუე			
1 2 3		პატუპაღი „ბევრს ვლა- პარაკობ ზერელედ“ პატუპაღი პატუპაღი	ჟატუპაღი პატუპაღი პატუპაღი	პატუპაღი პატუპაღი პატუპაღი
1 პატყუე „ვლაქლაქებ“ 2 პატყუე 3 პატყუე		პატყუე პატყუე პატყუე	პატყუე პატყუე პატყუე	პატყუე პატყუე პატყუე
1 2 3	პერნი „ვეფრინდები, ვეფრინ პერნი პერნი	პერნი პერნი პერნი	პერენი პერენი პერენი	პერენი პერენი პერენი
1 2 3		პეჭყენი „ვიპარჭყები“ პეჭყენი პეჭყენი	პეჭყენი პეჭყენი პეჭყენი	პეჭყენი პეჭყენი პეჭყენი
1 პერჷღე „ვიდორბლებ“ 2 პერჷღე 3 პერჷღე	პერჷღე პერჷღე პერჷღე	პერჷღე პერჷღე პერჷღე	პერე პერე პერე	პერჷღე პერჷღე პერჷღე
1 2 3			პიჷპიღე „უანროდ ვლაპ- არაკობ; ვტიკიკებ“ პიჷპიღე პიჷპიღე	პიჷპიღი პიჷპიღი პიჷპიღი
1 2 3		პერტლაღი „ვერტუღუნებ“ პერტლაღი პერტლაღი	პერტლანღი პერტლანღი პერტლანღი	პერტლანღი პერტლანღი პერტლანღი
1 2 3			პერტნი „განებს ვუშეგებ“ პერტნი პერტნი	
1 2 3	პერჭნი „შეუსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვჭიკინებ“ პერჭნი პერჭნი		პერჭყლანღი „ვერტუღუნებ სულელურად“ პერჭყლანღი პერჭყლანღი	
1 2 3		პეჭყე „ვევი; ვგლეჯ“ „შუაზე“ პეჭყე პეჭყე	პიჭყე პიჭყე პიჭყე	პეჭყე პეჭყე პეჭყე
1 ფანთუღი „ვეფუთ- ფუთებ“ 2 ფანთუღი 3 ფანთუღი		ფანთუღი ფანთუღი ფანთუღი	ფანთუღი ფანთუღი ფანთუღი	ფანთუღი ფანთუღი ფანთუღი
1 ფანჩორე „ვეჩორულებ“ 2 ფანჩორე 3 ფანჩორე				ფანჩორე ფანჩორე ფანჩორე
1 2 3		ფეშგნი ფეშგნი ფეშგნი	ფეშკენი ფეშკენი ფეშკენი	ფეშკენი ფეშკენი ფეშკენი
1 2 3			ფეშენი „ვიღლები“ ფეშენი ფეშენი	
1 2 3		ფიქრე „ვეფიქრობ“ ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე	ფიქრე ფიქრე ფიქრე
1 2 3	ფიშგე „ვენსნი“ ფიშგე ფიშგე	ფეშგე ფეშგე ფეშგე	ფეშკე ფიშკე ფეშკე ფიშკე ფეშკე ფიშკე	ფეშკე ფეშკე ფეშკე
1 2 3	ფიშჷღე „ვეშეგებ“ ფიშჷღე ფიშჷღე			
1 2 3	ფრიგ „ვეღგავარ გაუნძირეველად“ ფრიგ ფრიგ			

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ფვლონი „დავბარტყუნობ, დავფართუნობ“ ფვლონი ფვლონი			
1 2 3			ფვნთლეუი „დავდივარ აქეთ-იქით, ვიქეკები, დავფუთფუთობ“ ფვნთლეუი ფვნთლეუი	
1 2 3	ფვრთქნი „ვფრთქიალებ“ ფვრთქნი ფვრთქნი		ფვრთქნი ფვრთქნი ფვრთქნი	
1 2 3			ფვრფლანუი „წერელელ დავფმუტუნობ, უაზროდ ვლაპარაკობ“ ფვრფლანუი ფვრფლანუი	
1 2 3	ფვრფნი „ვიფნიფებ, უაზროდ ვრატრატებ“ ფვრფნი ფვრფნი		ფვრფნი ფვრფნი	
1 2 3	ფვრლნი „ვკანკალებ“ ფვრლნი ფვრლნი		ფვრლლანუი ფვრლლანუი ფვრლლანუი	ფარლლი/ე ფარლლი/ე ფარლლი/ე
1 2 3		ფვრლლანუი „ვჭურჩულებ“ ფვრლლანუი ფვრლლანუი	ფვრლლანუი ფვრლლანუი ფვრლლანუი	
1 2 3		ფვშე „ვლი“ ფვშე ფვშე	ფიშე ფიშე ფიშე	
11	24	22	35	27

3. იმ შემთხვევაში, როდესაც თავკიდურთანხმონიან ფორმებში ძირეული მორფემის ხმოვანი არის გ, მაშინ S1 /-ჟ-/- ერწყმის ფუძისეულ /-გ-/-ს და გვაძლევს /-უ-/-ს (თოფურია 1967, 11), მაგ.: ლური (< ლ-ჟ-გრი) „მივდივარ, წავალ“ (შდრ. S2 ფორმა: ღგრი), ჰუდე (<ჟ-ჟ-გდე) „ვამბობ“ (შდრ. S2 ფორმა: ჰგდე) და სხვ. ამისი მიზეზი ალ. ონიანის აზრით, ის არის, რომ „სვანურში არ არსებობს თანმიმდევრობა ჟგ, ის ყოველთვის გვაძლევს /უ/-ს“ (ონიანი 1978, 77). თუმცა /-ჟ-/- + -გ- პოზიციაში არც ლენტეხური დიალექტი და არც ბალსქვემოური, როგორც ეს მასალაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ყოველთვის უ-ს არ იძლევა, მაგ.: ლნტ. ბ-ჟგ-რთქნი „გბათქუნობ, ვბრაგუნობ“, თ-ჟგ-რტნი „ვფრუტუნებ“, ტ-ჟგ-რტყლანუი „ვტატყანებ, ვრატრატებ“; ბქ. შ-ჟგ-დნი „ვიყრები“, ჰყ-ჟგ-რპნი „ვჰყიპინებ“, ხ-ჟგ-რსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ, ვხიხინებ“. ვფიქრობთ, საქმე გვაქვს ინოვაციასთან.

/-ჟ-/- + /-გ-/- = /-უ-/-:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3			ბურგნი „ვბრაგუნობ“ ბგრგნი ბგრგნი	
1 ბურწეკე „ვბუწლუნებ“ 2 ბგრწეკე 3 ბგრწეკე	ბურწეკი ბგრწეკი ბგრწეკი			
1 ბურყლანუი „როყიოდ ვლაპარაკობ“ 2 ბგრყლანუი 3 ბგრყლანუი				
1 ბურყუნი „ვბურტყუნებ“ 2 ბგრყნი 3 ბგრყნი				
1 ზუნტე „წერვებისმომძლეღად, შეუჩერებლივ ვტირივარ“ 2 ზგნტე 3 ზგნტე				
1 თურტნი „ვფრუტუნებ“ 2 თგრტნი 3 თგრტნი	თურტნი თგრტნი თგრტნი			

ბზ.	ბქ.	ლზს.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3			თხურპნი „ესრუტუნებ“ თხგრპნი თხგრპნი	
1 კურკუნი „ვიკისკისებ“ 2 კგრკუნი 3 კგრკუნი	კურკნი კგრკნი კგრკნი			
1 მურტყუნი „ხმაურით ვჰამ საჰმელს“ 2 მგრტყნი 3 მგრტყნი				
1 პურტყუნი „გაზებს ვუშეებ“ 2 პგრტყნი 3 პგრტყნი	პურტყუნი პგრტყნი პგრტყნი			
1 პურჰლჰუნი „შელსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ“ 2 პგრჰლჰუნი 3 პგრჰლჰუნი				
1 შუნტე „ვზლუქუნებ“ 2 შუნტე 3 შუნტე				
1 შღლი „ვჰლავი“ 2 შღლი 3 შღლი	შღლი შღლი შღლი			
1 სტული სტელი „ვსტვენ“ 2 სტელი 3 სტელი	სტული სტელი სტელი			
1 სურტნი „ვჰანჰანებ, ვრატრატებ“ 2 სგრტნი 3 სგრტნი				
1 ტურტუნი „ვრატრატებ“ 2 ტგრტნი 3 ტგრტნი				
1 2 3	ტურტყნი „ვტატყან- ებ, ვრატრატებ“ ტგრტყნი ტგრტყნი			
1 ტურტყულჰუნი „ვრატრატებ, ვამბობ ყველაფერს“ 2 ტგრტყულჰუნი 3 ტგრტყულჰუნი				
1 2 3		ფუოქჰე „ვბეოქ“ ფგოქჰე ფგოქჰე		
1 2 3				ფუნთი „დავდივარ აქეთ-იქით ფართხა- ფურთხით“ ფგნთი ფგნთი
1 ფურღუნი „ვკანკალებ“ 2 ფგრღუნი 3 ფგრღუნი				
1 ღური (←*ღურგი) „წავალ“ 2 ღგრი 3 ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი	ღური ღგრი ღგრი
1 ღული (←*ღურგლი) „ვღმუი“ 2 ღგლი 3 ღგლი	ღული ღგლი ღგლი	ღული ღგლი ღგლი	ღული ღგლი ღგლი	ღული ღგლი ღგლი
1 ყული (←*ყურგლე) „ვამბობ“ 2 ყგლე 3 ყგლე	ყული ყგლე ყგლე	ყული ყგლე ყგლე	ყული ყგლე ყგლე	
1 2 3	ჩურჩნი „ჩუძალ ვჩიფჩიფებ“ ჩგრჩნი ჩგრჩნი			
1 ჩხული „ვჩხავი“ 2 ჩხგლი 3 ჩხგლი				
1 ჰურჰყუნი „ვჰიჰყინებ“ 2 ჰგრჰყნი 3 ჰგრჰყნი				
1 ხურტნი „ვხვრინავ, ვნროტინებ“ 2 ხგრტნი 3 ხგრტნი	ხურტნი ხგრტნი ხგრტნი		ხურტნი ხგრტნი ხგრტნი	

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 ხული „ეხინინებ, ევორინავ“ 2 ხული 3 ხული				
1 ხურსე „გაციებისაგან ესრუტუნებ“ 2 ხვრსე 3 ხვრსე	ხურსე ხვრსე ხვრსე		ხურსე ხვრსე ხვრსე	
1 ჯუდე „მოვიტან“ 2 ჯვდე 3 ჯვდე		ჯუდე ჯვდე ჯვდე		ჯუდე ჯვდე ჯვდე
1 ჯულჯგნი „ვიტნძულებ“ 2 ჯულჯგნი 3 ჯულჯგნი				
26	13	5	7	4

ბ) სვანური ენის დიალექტებში თავკიდურთანხმოვნის ზმნების ერთ ნაწილში, იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, დროთა პირველ ჯგუფში /-ჟ-/ არ გამოჩნდება და აქედან გამომდინარე ფუძისეული /-გ-/ უცვლელადაა წარმოდგენილი:

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	ბღლი „ვბლავი“ ბღლი ბღლი	ბღლი ბღლი ბღლი		ბღლი ბღლი ბღლი
1 ბღლჟყი „ვეძებ თავგამოდებით“ 2 ბღლჟყი 3 ბღლჟყი			ბღრჟყე ბღრჟყე ბღრჟყე	ბღნჟყე ბღნჟყე ბღნჟყე ბღნჟყე ბღნჟყე ბღნჟყე
1 2 3	ბღრჟყი „ვბუზლუნებ“ ბღრჟყი ბღრჟყი	ბღრჟყე ბღრჟყე ბღრჟყე		ბღრჟყე ბღრჟყე ბღრჟყე
1 2 3	ბღრტჟნი „ვბათქუნობ“ ბღრტჟნი ბღრტჟნი		ბღრტჟნი ბღრტჟნი ბღრტჟნი	
1 ბღრტჟლჟი „ვბურტყუნებ“ 2 ბღრტჟლჟი 3 ბღრტჟლჟი	ბღრტჟნი ბღრტჟნი	ბღრტჟლჟი ბღრტჟლჟი	ბღრტჟლჟი ბღრტჟლჟი	ბღრტჟლჟი ბღრტჟლჟი
1 2 3	ბღრყნი „როყოილ ვლაპარაკობ“ ბღრყნი ბღრყნი	ბღრყლჟი ბღრყლჟი ბღრყლჟი	ბღრყლჟი ბღრყლჟი ბღრყლჟი	ბღრყლჟი/ა ბღრყლჟი/ა ბღრყლჟი/ა
1 2 3			ბღრღე „ვღლეჯ, ვპობ“ ბღრღე ბღრღე	ბღრღე ბღრღე ბღრღე
1 2 3		ბღრწნი ბღრწნი „ვგრუნებ, ვგრვინავ, ვნარხარებ, ვტირივარ“ ბღრწნი ბღრწნი ბღრწნი ბღრწნი	ბღრწნი ბღრწნი	ბღრწნი ბღრწნი
1 2 3		ბღლი „ვყძუი, ვყვირი“ ბღლი ბღლი		ბღლი ბღლი ბღლი
1 2 3		ბღრღე „ვხევი, ვღლეჯ“ ბღრღე ბღრღე		ბღრღე ბღრღე ბღრღე
1 2 3	ზღნგე „ვამუდმებით ვჩხუბობ, ვილანძლები“ ზღნგე ზღნგე			
1 2 3			ზღნთხე „ზედმეტად, მომაბერებლად ვსაუბრობ, ვლაქლაქებ“ ზღნთხე ზღნთხე	ზღნთხე ზღნთხე
1 2 3	ზღნტე „ვერვებისმოძლეა- ლ, მუხრებლივ ვტირივარ“ ზღნტე ზღნტე			
1 2 3		ზღრწნი „ვბუზლუნებ“ ზღრწნი ზღრწნი	ზღრწნი ზღრწნი ზღრწნი	ზღრწნი ზღრწნი ზღრწნი

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩილ.
1	ზგლი „ნერგებისმომშლელ- ალ, შეუჩერებლივ ვტირივარ“	ზგლი	ზგლი	ზგლი
2	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
3	ზგლი	ზგლი	ზგლი	ზგლი
1	თგრთნი „ენის შოკიდებით ვლაპარაკობ, ვთლიფინებ“	თგრთნი თგრთლაჟი		თგრთლანჟი
2	თგრთნი	თგრთნი თგრთლაჟი		თგრთლანჟი
3	თგრთნი	თგრთნი თგრთლაჟი		თგრთლანჟი
1	თგრტნი „ფურუტუნებ“	თგრტნი		
2	თგრტნი	თგრტნი		
3	თგრტნი	თგრტნი		
1	თგრყნი „ვხითხითებ“	თგრყნი		თგრყნი
2	თგრყნი	თგრყნი		თგრყნი
3	თგრყნი	თგრყნი		თგრყნი
1	კგრკნი „ვეისკისებ“	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
2	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
3	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი	კგრკნი
1				კგრე „ვეყვეტ ყვავილს, ნილს“
2				კგრე
3				კგრე
1	მგრტყნი „ნმაურიტ ვჰამ საჰმელს“			
2	მგრტყნი			
3	მგრტყნი			
1		პგრტლაჟი „ვპრტუნებ“	პგრტლანჟი	პგრტლანჟი
2		პგრტლაჟი	პგრტლანჟი	პგრტლანჟი
3		პგრტლაჟი	პგრტლანჟი	პგრტლანჟი
1	პგრტნი „შელსვენებლივ ვლაპარაკობ, ვწიკვინებ“		პგრტყლანჟი	
2	პგრტნი		პგრტყლანჟი	
3	პგრტნი		პგრტყლანჟი	
1	შღგლი „ვბლავი“	შღგლი	შღგლი	შღგლი
2	შღგლი	შღგლი	შღგლი	შღგლი
3	შღგლი	შღგლი	შღგლი	შღგლი
1	შღნტე „ნერგებისმომშლელ- ალ, შეუჩერებლივ ვტირივარ“		შღგნტე	
2	შღნტე		შღგნტე	
3	შღნტე		შღგნტე	
1				სტგრფნი „გამაყრუებ- ლალ ვსაუბრობ“
2				სტგრფნი
3				სტგრფნი
1	სტგლი „ვსტგენ“			სტგლი
2	სტგლი			სტგლი
3	სტგლი			სტგლი
1	სგლი „ვისისინებ“	სგლი	სგლი	სგლი
2	სგლი	სგლი	სგლი	სგლი
3	სგლი	სგლი	სგლი	სგლი
1				სგნთხი „ვეძრომილობ, ვსუნსულეობ, ვცნობისმო- ყვარეობ“
2				სგნთხი
3				სგნთხი
1	სგრტნი „ვჰანჰანებ, ვყვი- რივარ, ვრატრატებ“	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
2	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
3	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი	სგრტნი
1	ტკგრცნი „ვტკაცუნობ, ტკაცა-ტკუცი გამაჰეს“	ტკგრცლაჟი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
2	ტკგრცნი	ტკგრცლაჟი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
3	ტკგრცნი	ტკგრცლაჟი	ტკგრცნი	ტკგრცნი
1		ტგრტყლაჟი „ვტატყანებ, ვრატრატებ“	ტგრტყლანჟი	
2		ტგრტყლაჟი	ტგრტყლანჟი	
3		ტგრტყლაჟი	ტგრტყლანჟი	
1	ტგრტყნი „ვტატყანებ, ვრა- ტრატებ“			
2	ტგრტყნი			
3	ტგრტყნი			
1	ტგრტნი „ვრატრატებ“	ტგრტნი		
2	ტგრტნი	ტგრტნი		
3	ტგრტნი	ტგრტნი		

ბ.წ.	ბ.ქ.	ლ.შ.ს.	ლ.ნ.ტ.	ჩ.ო.ლ.
1 2 3		ტგრტლაჟი „ვრატრატებ, ვაშობ ყველაფერს“ ტგრტლაჟი ტგრტლაჟი	ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი ტგრტლანჟი	ტგრტყლანჟი/ი „ვტლტყუნებ“ ტგრტყლანჟი/ი ტგრტყლანჟი/ი
1 2 3	ფვლთნი „დავბარტყუნობ, დავფართუნობ“ ფვლთნი ფვლთნი			
1 2 3	ფვრთქნი „ვვრთქილებ“ ფვრთქნი ფვრთქნი			
1 2 3			ფვრფლანჟი „წერ- ელედ დავფშუტუნობ, უაწროდ ვლაპარაკობ“ ფვრფლანჟი ფვრფლანჟი	
1 2 3	ფვრფნი „ვჩიფჩიფებ“ ფვრფნი ფვრფნი	ფვრფნი ფვრფნი		
1 2 3	ფვრლნი „ვკანკალებ“ ფვრლნი ფვრლნი		ფვრლანჟი ფვრლანჟი ფვრლანჟი	
1 2 3			ფვრყლანჟი „ვბტტბტტებ“ ფვრყლანჟი ფვრყლანჟი	
1 2 3		ფვრჩლანჟი „ვჩურჩულებ“ ფვრჩლანჟი ფვრჩლანჟი	ფვრჩლანჟი ფვრჩლანჟი ფვრჩლანჟი	
1 2 3	ფვრჩხნი „ვშრაშუნობ“ ფვრჩხნი ფვრჩხნი			
1 2 3		ყვლე „ვაშობ“ ყვლე ყვლე		ყვლე ყვლე ყვლე
1 2 3		შხგლი „ვშხუი“ შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი	შხგლი შხგლი შხგლი
1 2 3			ჩქგრე „ონძივარი გაძდის დაღლილობ- ისგან; ცხიმს ვაფრქვევ“ ჩქგრე ჩქგრე	ჩქგრე ჩქგრე
1 2 3	ჩხგრეშტი „ვუსტვენ, ვჭიკჭიკებ“ ჩხგრეშტი ჩხგრეშტი			
1 2 3	ჩხგლი „ვჩხავი“ ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი	ჩხგლი ჩხგლი ჩხგლი
1 2 3	ჩგრჩნი „ვჩრიფინებ“ ჩგრჩნი ჩგრჩნი	ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი	ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი	ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი ჩგრჩლანჟი
1 2 3	წგლი „ვწივი“ წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი	წგლი წგლი წგლი
1 2 3	წგრწნი „ვწრიპინებ“ წგრწნი წგრწნი	წგრწლანჟი წგრწლანჟი წგრწლანჟი	წგრპლანჟი წგრპლანჟი წგრპლანჟი	წგრწნი წგრწნი წგრწნი
1 2 3	ჭყვლი „ვჭიჭყინებ, ვჭყავი“ ჭყვლი ჭყვლი	ჭყვლი ჭყვლი ჭყვლი	ჭყვლი ჭყვლი ჭყვლი	ჭყვლი ჭყვლი ჭყვლი
1 2 3	ჭვრეჭი „სკვინჩასავით ვჭიკჭიკებ“ ჭვრეჭი ჭვრეჭი			
1 2 3	ჭვრქნი ჭვრჩნი „ვჭინვინებ“ ჭვრქნი ჭვრჩნი გრქნი ჭვრჩნი	ჭვრქნი ჭვრჩნი ჭვრქნი ჭვრჩნი ჭვრქნი ჭვრჩნი	ჭვრქნი ჭვრჩნი ჭვრქნი ჭვრჩნი ჭვრქნი ჭვრჩნი	
1 2 3	ჭვრჭნი „ვჭრილებ; ვჭრიჭინებ“ ჭვრჭნი ჭვრჭნი		ჭვრჭნი ჭვრჭნი ჭვრჭნი	ჭვრჭნი ჭვრჭნი ჭვრჭნი

ბზ.	ბქ.	ლშ.	ლნტ.	ჩოლ.
1	ჭერჭყნი „ეჭიჭყინებ“	ჭერჭყნი	ჭერჭყნი	
2	ჭერჭყნი	ჭერჭყნი	ჭერჭყნი	
3	ჭერჭყნი	ჭერჭყნი	ჭერჭყნი	
1	ჭერხნი „ეჭახანებ“	ჭერხნი	ჭერხნი	
2	ჭერხნი	ჭერხნი	ჭერხნი	
3	ჭერხნი	ჭერხნი	ჭერხნი	
1	ხგლი „ეხინინებ, ეხვინავ“	ხგლი	ხგლი	ხგლი
2	ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი
3	ხგლი	ხგლი	ხგლი	ხგლი
1		ხგპე „ეხეთქ“		ხგპე
2		ხგპე		ხგპე
3		ხგპე		ხგპე
1	ხგრტნი „ეხვინავ, ეხროტინებ“	ხგრტნი		ხგრტნი
2	ხგრტნი	ხგრტნი		ხგრტნი
3	ხგრტნი	ხგრტნი		ხგრტნი
1	ხგრსე „ეგაციეებისაგან ეხრუტუნებ“	ხგრსე		ხგრსე
2	ხგრსე	ხგრსე		ხგრსე
3	ხგრსე	ხგრსე		ხგრსე
1	ეგნე „უთავებოლოდ, უაზროდ ემიზეზინაობ“			
2	ეგნე			
3	ეგნე			
1	ჭგლჭგნი „ეჟინჟულებ“		ჭგლჭგლე	
2	ჭგლჭგნი		ჭგლჭგლე	
3	ჭგლჭგნი		ჭგლჭგლე	
3	43	37	36	38

7) თანხმოვანთა ჰარმონიული კომპლექსები, როგორც ცნობილია, მეტნაკლებად ყველა ქართველურ ენაში დასტურდება და ეს კომპლექსები, რომლებიც საერთო-ქართველურ ფონოლოგიურ და მორფოლოგიურ სისტემაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, თეორიულად და ექსპერიმენტულად საკმაოდ სრულყოფილად არის შესწავლილი (გ. ახვლედიანი, ჰ. ფოგტი, ნ. ქუთელია, ს. ჟღენტი, ვ. თოფურია, თ. უთურგაიძე...). პროფ. გ. ახვლედიანმა ამ კომპლექსებს სპეციალური შრომა მიუძღვნა და ქართულში დაადგინა თანხმოვანთა ბუნებრივი დეცესიურ-ჰარმონიული კომპლექსების ორი, A და B, სისტემა (ახვლედიანი 1949, 108-109):

A	B
ბგ — ფქ — პკ	ბღ — ფხ — პყ
დგ — თქ — ტკ	დღ — თხ — ტყ
ძგ — ცქ — წკ	ძღ — ცხ — წყ
ჭგ — ჩქ — ჭკ	ჭღ — ჩხ — ჭყ

ვ. თოფურიამ კი უფრო მოგვიანებით სვანური ენისათვის დეცესიური კომპლექსების არსებობა მიიჩნია ბუნებრივად (თოფურია 2002, 98). სხვა თვალსაზრისის მიხედვით, საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, სვანურ თანხმოვანთა ორწევრა მიმდევრობების (ბღ, თხ, ტყ, ფხ, ცხ, ჩხ, ძღ, დღ, თქ, ძგ, ცქ, ჭგ, ჩქ, ჭკ, წკ, წყ, ჭყ, პყ, ტკ¹, შხ, უღ, სხ) მზარდი სონორობის პრინციპი არის შემუშავებული, რაც თ. უთურგაიძის მიერ ქართულისათვის დადგენილ კანონზომიერებას ემყარება (უთურგაიძე 1976, 83-114; ბაბლუანი 1985, 101). მიჩნეულია, რომ ასეთ კომპლექსებში შემავალ თანხმოვანთა არტიკულაცია მისწრაფვის ერთყამიერობისაკენ, ანუ ყოველ ჰარმონიულ კომპლექსს ერთი შემართვა ახასიათებს (ახვლედიანი 1949, 108-109).

სვანური თანხმოვანით დაწყებული ზმნური ფუძეების განხილვისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულმა რამდენიმე ფონეტიკურმა მოვლენამ², კერძოდ:

¹ ლ. ბაბლუანის სტატიაში ეს კომპლექსი რატომღაც გამოტოვებულია.

² ვგულისხმობთ სვანური ზმნის ანლაუტში დაფიქსირებულ დეცესიურ-ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებს.

ა) S1 /-ჟ-/+ ჰარმონიული კომპლექსი:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ჟ-თერნი „ვსკლები“ თერნი თერნი			
1 2 3		ცხუმ., ჭუბ. ჟ-თიბ „ვგდივარ ჩვარივით“ თიბ თიბ			
1 2 3			ჟ-თოულე „ვთოულობ“ თოულე თოულე		ჟ-თოულე „ვთოულობ“ თოულე თოულე
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ჟ-ტკრცი „ვტკაცუნობ“ ტკრცი ტკრცი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ჟ-ჩხფნი „ვხდები“ ჩხფნი ჩხფნი			
1 2 3		ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. ჟ-ჩიფე „ვხდუნებ“ ჩიფე ჩიფე			
		5	1		1

ბ) ჰარმონიული კომპლექსი + S1 /-ჟ-/:

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3	დლ-ჟ-ებნი „ვლები“ დლებნი დლებნი	დლ-ჟ-ებნი დლებნი დლებნი		დლ-ჟ-ებნი დლებნი დლებნი	
1 2 3	დლიბე „ვალბობ“ დლიბე დლიბე	დლ-ჟ-იბე დლიბე დლიბე		დლ-ჟ-იბე დლიბე დლიბე	
1 2 3				თხ-ჟ-ურპნი „ვსრტუნებ“ თხგრპნი თხგრპნი	
1 2 3	თხ-ჟ-ირე „ვხეტქ“ თხირე თხგრე თხირე თხგრე	თხ-ჟ-ირე თხირე თხირე		თხ-ჟ-ირე თხირე თხირე	
1 2 3	თხ-ჟ-იპე „ვოფლს ვლვრი“ თხიპე თხიპე	თხ-ჟ-იპე თხიპე თხიპე			
1 2 3	თხ-ჟ-იშე „ვანთხლევ“ თხიშე თხგშე თხიშე თხგშე	თხ-ჟ-იშე თხიშე თხიშე		თხ-ჟ-იშე თხიშე თხიშე	
1 2 3	თხ-ჟ-ერნი „ვსკლები“ თხერნი თხერნი	თხ-ჟ-ერნი თხერნი თხერნი		თხ-ჟ-ერნი თხერნი თხერნი	
1 2 3	თხ-ჟ-იკ „ვგდივარ ჩვარივით“ თხიკ თხიკ	თხ-ჟ-იკ თხიკ თხიკ		თხ-ჟ-იკ თხიკ თხიკ	
1 2 3	თხ-ჟ-იკე „ვათხებებ“ თხიკე თხიკე	თხ-ჟ-იკე თხიკე თხიკე		თხ-ჟ-იკე თხიკე თხიკე	
1 2 3				ჟლ-ჟ-ული „ვბლავი“ ჟლგლი ჟლგლი	
1 2 3	ჟლ-ჟ-ეპნი „ვისრისები, ვიჟულიტები“ ჟლეპნი ჟლეპნი	ჟლ-ჟ-ეპნი ჟლეპნი ჟლეპნი			
1 2 3	ჟლ-ჟ-იპე „ვსრეს, ვჟჟელტ“ ჟლიპე ჟლიპე	ჟლ-ჟ-იპე ჟლიპე ჟლიპე		ჟლ-ჟ-იპე ჟლგპე ჟლგპე	
1 2 3	ტკ-ჟ-ირე „ოდნავ ვალებ კარს“ ტკირე ტკირე				

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ტჟ-ჟ-ურფნი „ვტკა- ცუნობ, ტკაცა-ტკაუცი გამაქვს“			
2		ტჟურფნი			
3		ტჟურფნი			
1	ტჟ-ჟ-იცე „ვხსნი, ვარღვევ“	ტჟ-ჟ-იცე		ტჟ-ჟ-იცე	
2	ტჟიცე ტჟცე	ტჟიცე		ტჟიცე	
3	ტჟცე ტჟცე	ტჟიცე		ტჟიცე	
1	ფზ-ჟ-ირე „თვალეზს ვახელ“	ფზ-ჟ-ირე		ფზ-ჟ-ირე	
2	ფზირე	ფზირე		ფზირე	
3	ფზირე	ფზირე		ფზირე	
1	ფზ-ჟ-ეჟნი „ვიშლეზი“				
2	ფზეჟნი				
3	ფზეჟნი				
1	შხ-ჟ-ერნი „ვიპობი, ვსკლები“	შხ-ჟ-ერნი			
2	შხერნი	შხერნი			
3	შხერნი	შხერნი			
1	შხ-ჟ-ირე „ვაპობ, ვნეტქ“	შხ-ჟ-ირე		შხ-ჟ-ირე	
2	შხირე შხგრე	შხირე		შხირე	
3	შხირე შხგრე	შხირე		შხირე	
1	ჩხ-ჟ-ეჟნი „ვხლები“	ჩხ-ჟ-ეჟნი		ჩხ-ჟ-ეჟნი	
2	ჩხეჟნი	ჩხეჟნი		ჩხეჟნი	
3	ჩხეჟნი	ჩხეჟნი		ჩხეჟნი	
1	ჩხ-ჟ-იჟე „ვახლუნებ“	ჩხ-ჟ-იჟე		ჩხ-ჟ-იჟე	
2	ჩხიჟე	ჩხიჟე		ჩხიჟე	
3	ჩხიჟე	ჩხიჟე		ჩხიჟე	
1	ჩხ-ჟ-იჟე „ვასხამ მოქნევიტ“			ჩხ-ჟ-იჟე	
2	ჩხიჟე ჩხგჟე			ჩხიჟე	
3	ჩხიჟე ჩხგჟე			ჩხიჟე	
1	ცქ-ჟ-ეჟნი „ვიხევი“	ცქ-ჟ-ეჟნი		ცქ-ჟ-ეჟნი	
2	ცქეჟნი	ცქეჟნი		ცქეჟნი	
3	ცქეჟნი	ცქეჟნი		ცქეჟნი	
1	ცქ-ჟ-იჟე „ვხეგ ოღნავ“	ცქ-ჟ-იჟე		ცქ-ჟ-იჟე	
2	ცქიჟე ცქგჟე	ცქიჟე		ცქიჟე	
3	ცქიჟე ცქგჟე	ცქიჟე		ცქიჟე	
1	ძგ-ჟ-ურბნი „ვხმაურობ, ვხათქი-ბუთქობ“	ძგ-ჟ-ურბნი			
2	ძგურბნი	ძგურბნი			
3	ძგურბნი	ძგურბნი			
1	წკ-ჟ-ირე „ვხზარავ; ოღნავ ვაღებ კარს“	წკ-ჟ-ირე		წკ-ჟ-ირე	
2	წკირე წკგრე	წკირე		წკირე	
3	წკირე წკგრე	წკირე		წკირე	
1				წკ-ჟ-ერნი „ვირღვევი, ვი- ბზარები მოთმინებისაგან“	
2				წკერნი	
3				წკერნი	
1	ჭკ-ჟ-ეჟნი „ვწყლები“	ჭკ-ჟ-ეჟნი			
2	ჭკეჟნი	ჭკეჟნი			
3	ჭკეჟნი	ჭკეჟნი			
1	ჭკ-ჟ-იჟე „ვწყვეტ“	ჭკ-ჟ-იჟე		ჭკ-ჟ-იჟე	
2	ჭკიჟე ჭკგჟე	ჭკიჟე		ჭკიჟე	
3	ჭკიჟე ჭკგჟე	ჭკიჟე		ჭკიჟე	
1	ჭჟ-ჟ-იჟე „ვსრეს“			ჭჟ-ჟ-იჟე „ვხლენ“	
2	ჭჟგჟე ჭჟიჟე			ჭჟიჟე	
3	ჭჟგჟე ჭჟიჟე			ჭჟიჟე	
	26	23		22	

გ) ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ეცერულში, ჭუბერულსა და ცხუმარულში), აგრეთვე, ბალსზემოური დიალექტის მულახურ კილოკავსა და ლენტეხურ დიალექტში, დაფიქსირდა **S1** /-ჟ-/-ს მიერ თვით ჰარმონიულ კომპლექსთა გათიშვის რამდენიმე შემთხვევა (ე. ი. ჰარმონიულ კომპლექსს ჩაერთვის **S1** /-ჟ-/- ნიშანი), რაც საკუთარ მეტყველებაშიც დავაფიქსირეთ. ეს მოვლენა სვანურისათვის, როგორც წესი, არ არის ბუნებრივი. ცხადია მას არქაიზმად ვერ მივიჩნევთ, უფრო ინოვაციასთან უნდა გვქონდეს საქმე (მაგ.:ტ-ჟ-იცე „ვხსნი, ვარღვევ“, თ-ჟ-ხიკე „ვათხებებ“, ბ-ჟ-ლული „ვებღავი“, თ-ჟ-ხურბნი „ვსრუტუნებ“, თ-ჟ-ხირე „ვხეტქ“, თ-ჟ-ხიპე „ოფლს ვღვრი“, ჟ-ჟ-ლიპე „ვსრეს, ვწყლებ“, ფ-ჟ-ხირე „თვალეზს ვახელ“, ჩ-ჟ-ხეფნი „ვხლები“, ჭ-ჟ-კიჟე „ვწყვეტ“ და ა. შ):

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლტ.	ჩოლ.
1 2 3		ბ-შ-ლილე „ვალეზ კარს ფართოდ“ ბლილე ბლილე			
1 2 3		ბ-შ-ლული „ვბლავი“ ბლგლი ბლგლი			
1 2 3		ბ-შ-რივ „ვდგავარ გაძლილი ფენებით“ ბრივ ბრივ			
1 2 3		თ-შ-ნიკე თხტიკე „ვათხეპებ“ თხიკე თხიკე			
1 2 3				თ-შ-ხერენი „ვსკლები“ თხერენი თხერენი	
1 2 3		თ-შ-ნიკ „ვგადივარ ჩვარივით“ თხიკ თხიკ			
1 2 3		თ-შ-ნიპე „ოფლს ვღვრი“ თხიპე თხიპე		თ-შ-ნიპე თხიპე თხიპე	
1 2 3		თ-შ-ხირე „ვხეთქ“ თხირე თხირე			
1 2 3		თ-შ-ნიშე „ვანთლევ“ თხიშე თხიშე			
1 2 3		თ-შ-ხურპნი „ვსრუტუნებ“ თხურპნი თხურპნი			
1 2 3		ჟ-შ-ლიპე „ვსრეს, ვჟყულტ“ ჟლიპე ჟლიპე			
1 2 3		ტ-შ-ყიცი „ვნსნი, ვარღვევ“ ტყიცი ტყიცი			
1 2 3		ფ-შ-რივ „ვდგავარ გაუნძრეველად“ ფრივ ფრივ			
1 2 3		ფ-შ-ხირე „თვალეზს ვახელ“ ფხირე ფხირე			
1 2 3		შ-შ-ღინე „ვათავებ“ შღინე შღინე			
1 2 3		შ-შ-ხერენი „ვიპობი, ვსკლები“ შხერენი შხერენი			
1 2 3		შ-შ-ხირე „ვაპობ, ვხეთქ“ შხირე შხირე			
1 2 3		ჩ-შ-რეგი „ვდგავარ ცუდად“ ჩრეგი ჩრეგი			
1 2 3		ჩ-შ-ხეფნი „ვხლები“ ჩხეფნი ჩხეფნი			
1 2 3	წ-შ-კერნი „ვიბზარები“ წკერნი წკერნი	წ-შ-კერნი „ვიბზარები ჯავრისაგან; გული მისკლება“ წკერნი წკერნი			
1 2 3		ჭ-შ-კიჟე „ვწყვეტ“ ჭკიჟე ჭკიჟე			
	1	20		2	

დ) გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც S1 /-შ-/ ჰარმონიულ კომპლექსებთან არც სიტყვის თავში, არც გადასმული სახით არ დასტურდება, ე. ი. S1 ნულოვანი მორფემით არის წარმოდგენილი:

	ბზ.	ბქ.	ლოშ.	ლოტ.	ჩოლ.
1 2 3		ბღლი „ვბღავი“ ბღლი ბღლი	ბღელი ბღლი ბღელი ბღლი ბღელი ბღლი	ბღელი ბღელი ბღელი	
1 2 3	ბღული ბღლი „ვბღავი“ ბღული ბღლი ბღული ბღლი	ბღული ბღლი ბღული ბღლი ბღული ბღლი	ბღული ბღლი ბღული ბღლი ბღული ბღლი	ბღული ბღული ბღული	ბღლი ბღული ბღლი ბღული ბღლი ბღული
1 2 3			დღორინე „გამაყრუებლ- ად ვსაუბრობ“ დღორინე დღორინე	დღგრიალე დღგრიალე დღგრიალე	დღორინე დღორინე დღორინე
1 2 3	დღტრე დღგრე „ვბღავი, ვღლე“ დღტრე დღგრე დღტრე დღგრე		დღგრე დღგრე დღგრე		დღგრე დღგრე დღგრე
1 2 3			დღღბნი „ვღღბნი“ დღღბნი დღღბნი	დღღბენი დღღბენი დღღბენი	დღღბნი დღღბენი დღღბენი
1 2 3			დღღბე „ვღღბობ“ დღღბე დღღბე		დღღბე დღღბე დღღბე
1 2 3			თხიპ „ვგღღღვარ“ თხიპ თხიპ	თხიპ თხიპ თხიპ	
1 2 3			თხურპნი „ვსრუტუნებ“ თხურპნი თხურპნი	თხურპნი თხურპნი თხურპნი	თხურპე თხურპე თხურპე
1 2 3	თხურე „ვხეთქ“ თხირე თხგრე თხირე თხგრე		თხგრე თხგრე თხგრე	თხირე თხირე თხირე	თხგრე თხგრე თხგრე
1 2 3			თხგპე „ოფღღ ვღღღი“ თხგპე თხგპე		
1 2 3	თხღშე „ვანთხღღე“ თხიშე თხგშე თხიშე თხგშე		თხგშე თხგშე თხგშე		თხგშე თხგშე თხგშე
1 2 3	თხული „ვგვღღინავ“ თხული თხული				
1 2 3			თხერნი „ვსკღღბი“ თხერნი თხერნი		თხერნი თხერნი თხერნი
1 2 3					თხგკე „ვათხეპებ“ თხგკე თხგკე
1 2 3			პყელი „ვკიკინებ თხასავით“ პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი	პყელი პყელი პყელი
1 2 3		პყირე „ვხღღეჩ, ვხსნი შუაზე“ პყირე პყირე		პყირე პყირე პყირე	პყერე პყერე პყერე
1 2 3				შღერენი „ვბობი, ვსკღღბი“ შღერენი შღერენი	შღერენი შღერენი შღერენი
1 2 3	შღული „ვქღღავი“ შღული შღული				შღაჟე შღაჟე შღაჟე
1 2 3	შღული „ვბღავი“ შღული შღლი შღული შღლი	შღული შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი	შღლი შღლი შღლი
1 2 3			შღეპნი „ვისრისეღი, ვიჭყ- ლიტეღი“ შღეპნი შღეპნი	შღეპენი შღეპენი შღეპენი	შღეპნი შღეპნი შღეპნი
1 2 3			შღგპე ჭყგპე „ვსრეს, ვჭყღღეტ“ შღგპე ჭყგპე შღგპე ჭყგპე		შღგპე შღგპე შღგპე
1 2 3				შღირე „ვბობი, ვხეთქ“ შღირე შღირე	შღგრე შღგრე შღგრე

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1		ტკვრცნი „ვტკაცუნობ, ტკაცუ-ტკუცი გამაქვს“	ტკვრცლაჟი	ტკვრცნი	ტკვრცნი
2		ტკვრცნი	ტკვრცლაჟი	ტკვრცნი	ტკვრცნი
3		ტკვრცნი	ტკვრცლაჟი	ტკვრცნი	ტკვრცნი
1	ტკირე „ოდნავ ვაღებ კარს“	ტკირე		ტკირე	
2	ტკირე	ტკირე		ტკირე	
3	ტკირე	ტკირე		ტკირე	
1					ტკვრსგნი „ვტკაცუნობ“
2					ტკვრსგნი
3					ტკვრსგნი
1		ტყურფნი „ვტკაცუნობ“		ტყურფლაჟი	
2		ტყურფნი		ტყურფლაჟი	
3		ტყურფნი		ტყურფლაჟი	
1	ტყუცი „ვხსნი, ვარღვევ“		ტყგცი		ტყგცი
2	ტყცი ტყგცი		ტყგცი		ტყგცი
3	ტყგცი ტყგცი		ტყგცი		ტყგცი
1	ტყუიფე „სათიბს ვინავ საყანედ, გადატ. ტირილი-ით ვიკლებ აქაურობას“	ტყუიფე	ტყუფე	ტყუიფე	ტყუფე
2	ტყუიფე	ტყუიფე	ტყუფე	ტყუფე ტყუიფე	ტყუფე
3	ტყუიფე	ტყუიფე	ტყუფე	ტყუფე ტყუიფე	ტყუფე
1		ფგვრკნი „ვფხაკუნობ“		ფგვრკნი	
2		ფგვრკნი		ფგვრკნი	
3		ფგვრკნი		ფგვრკნი	
1		ფგვრკნი „ვფხაკუნობ“	ფგვრკნი		
2		ფგვრკნი	ფგვრკნი		
3		ფგვრკნი	ფგვრკნი		
1	ფხუჟე „ვიღი, ვფანტავ“	ფხიჟე	ფხგჟე	ფხიჟე	ფხგჟე
2	ფხიჟე	ფხიჟე	ფხგჟე	ფხიჟე	ფხგჟე
3	ფხიჟე	ფხიჟე	ფხგჟე	ფხიჟე	ფხგჟე
1	ფხიჟე „თვალეზს ვახელ“	ფხიჟე	ფხგრე	ფხიჟე	ფხგრე
2	ფხიჟე	ფხიჟე	ფხგრე	ფხიჟე	ფხგრე
3	ფხიჟე	ფხიჟე	ფხგრე	ფხიჟე	ფხგრე
1			ფხეჟნი „ვიღლები“	ფხეჟნი	
2			ფხეჟნი	ფხეჟნი	
3			ფხეჟნი	ფხეჟნი	
1			ფხერნი „ვიბობი, ვსკლები“		
2			ფხერნი		
3			ფხერნი		
1	ფხიჟე „ვაბობ, ვხეტქ“	ფხიჟე	ფხგრე		ფხგრე
2	ფხიჟე ფხგრე	ფხიჟე	ფხგრე		ფხგრე
3	ფხიჟე ფხგრე	ფხიჟე	ფხგრე		ფხგრე
1	ფხული „ვფხული“	ფხული	ფხგლი	ფხგლი	ფხგლი
2	ფხგლი ფხული	ფხგლი	ფხგლი	ფხგლი	ფხგლი
3	ფხგლი ფხული	ფხგლი	ფხგლი	ფხგლი	ფხგლი
1	ჩქლთე „ვჩხოლავ“				
2	ჩქლთე				
3	ჩქლთე				
1	ჩქლთე „ვბოლავ“				
2	ჩქგრე				
3	ჩქგრე				
1				ჩქგრე „ონძივარი გამდის დაღლილობისაგან; ცხიმს ვაფრქვევ“	ჩქგრე
2				ჩქგრე	ჩქგრე
3				ჩქგრე	ჩქგრე
1			ჩხეფნი „ვბლები“	ჩხეფნი	ჩხეფნი
2			ჩხეფნი	ჩხეფნი	ჩხეფნი
3			ჩხეფნი	ჩხეფნი	ჩხეფნი
1	ჩხიჟე „ვანღუნებ“		ჩხგვე		
2	ჩხიჟე		ჩხგვე		
3	ჩხიჟე		ჩხგვე		
1	ჩხიჟე „ვასნამ მოქნივით“	ჩხიჟე	ჩხგვე		ჩხგვე
2	ჩხიჟე ჩხგვე	ჩხიჟე	ჩხგვე		ჩხგვე
3	ჩხიჟე ჩხგვე	ჩხიჟე	ჩხგვე		ჩხგვე
1	ჩხგლი „ვჩხავი“	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
2	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი
3	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი	ჩხგლი

	ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
1 2 3		ჩხგრუემტი „ვის-ტვენი, ვჭიკჭიკებ“ ჩხგრუემტი ჩხგრუემტი			
1 2 3			ცქეფნი „ვიხევი“ ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი	ცქეფნი ცქეფნი ცქეფნი
1 2 3	ცქეფი „ვიხევი“ ცქეფი ცქეფი ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი	ცქეფი ცქეფი ცქეფი		ცქეფი ცქეფი ცქეფი
1 2 3			ცხულე „ვიხევი“ ცხულე ცხულე	ცხული ცხული ცხული	ცხულე ცხულე ცხულე
1 2 3	ცხუბე „ვიხევი“ ცხუბე ცხუბე		ცხუბე ცხუბე ცხუბე		ცხუბე ცხუბე ცხუბე
1 2 3	ცხურბნი „ვიხევი“, ვიხევი-ბუთიკომ“ ცხურბნი ცხურბნი	ცხურბნი ცხურბნი ცხურბნი	ცხურბნი ცხურბნი ცხურბნი	ცხურბნი ცხურბნი ცხურბნი	ცხურბნი ცხურბნი ცხურბნი
1 2 3	ცხუბენი „ვიხევი“, ვიხევი ცხუბენი ცხუბენი	ცხუბენი ცხუბენი ცხუბენი		ცხუბენი ცხუბენი	ცხუბენი ცხუბენი
1 2 3	ცხუბე ცხუბე „ვიხევი“, ვიხევი ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე	ცხუბე ცხუბე ცხუბე
1 2 3	ძლუიდე „ვიხევი“ ძლუიდე ძლუიდე			ძლუიდე ძლუიდე ძლუიდე	ძლუიდე ძლუიდე ძლუიდე
1 2 3	ძლული „ვიხევი“ ძლული ძლული		ძლული ძლული ძლული	ძლული ძლული ძლული	
1 2 3	წკუბენი „ვიხევი“ წკუბენი წკუბენი	წკუბენი წკუბენი წკუბენი	წკუბენი წკუბენი წკუბენი	წკუბენი წკუბენი წკუბენი	წკუბენი წკუბენი წკუბენი
1 2 3	წკუბე წკუბე „ვიხევი“ წკუბე, რეხინს... წკუბე წკუბე წკუბე წკუბე	წკუბე წკუბე წკუბე	წკუბე წკუბე წკუბე	წკუბე წკუბე წკუბე	წკუბე წკუბე წკუბე
1 2 3	წკურე „ვიხევი“, ვიხევი კარს“ წკურე წკურე წკურე წკურე	წკურე წკურე წკურე	წკურე წკურე წკურე		წკურე წკურე
1 2 3	წკული „ვიხევი“ წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული	წკული წკული წკული
1 2 3		წკურნი „ვიხევი“, ვიხევი-ბუთიკომ, გული მისკლებ“ წკურნი წკურნი			
1 2 3	ჭკუფი „ვიხევი“ ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი	ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი	ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი	ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი	ჭკუფი ჭკუფი ჭკუფი
1 2 3			ჭყბე „ვიხევი“ ჭყბე ჭყბე		ჭყბე „ვიხევი“ ჭყბე ჭყბე
1 2 3	ჭყული „ვიხევი“, ვიხევი ჭყული	ჭყული ჭყული ჭყული	ჭყული ჭყული ჭყული	ჭყული ჭყული ჭყული	ჭყული ჭყული ჭყული ჭყული ჭყული ჭყული
1 2 3			ჭყიბინე „ვიხევი“ ჭყიბინე ჭყიბინე		ჭყიბინე ჭყიბინე ჭყიბინე
	32	28	45	37	46

8) უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ **S1** /-ჟ-/ ნიშანი ზმნათა უმრავლესობაში მკვეთრად არ იმის, რასაც თვითონ ინფორმატორებიც ამჩნევენ და ზოგან ეხამუშებათ კიდევაც /-ჟ-/ს წარმოთქმა.

შენიშვნა. პროფ. ალ. ონიანის აზრით, „სვანურ მასალაზე მსჯელობის დროს /ჟ-/ს რიგის ნიშნების ნაცვლად უფრო ბუნებრივი იქნებოდა გვეხმარა /ხჟ-/ს რიგის ნიშნები“ (ონიანი 1978, 26), **თუმცა ტერმინოლოგიური სიჭრელის თავიდან აცილების მიზნით იგი ამ ტერმინებს თავს არიდებს** (ხაზი ჩვენია — მ. ს.). ვფიქრობთ, სინქრონიული თვალსაზრისით უფრო ზუსტი იქნებოდა /ხჟ-/ს რიგის ნიშნების ხმარება, ნაცვლად /ჟ-/ს რიგის ნიშნებისა, მითუმეტეს, რომ სუბიექტური პირველი პირის გამოსახატავად ზმნათა უმრავლესობაში სწორედ /ხჟ-/ პრეფიქსია წარმოდგენილი, ხოლო რაც შეეხება /-ჟ-/ს, მისი როგორც სუბიექტური პირველი პირის პოზიცია სვანურში, ისევე როგორც სხვა ქართველურ ენებში, მყარი არ არის. ამასთანავე შეინიშნება მისი როგორც გამარტივებისაკენ მიდრეკილება, ასევე გაქრობაც.

**S1 /-ჟ-/ ნიშნის განაწილების მთლიანი სქემა სვანური ენის დიალექტების მიხედვით
(თანხმოვნითდაწყებულ ფუძეებთან)**

ბზ.	ბქ.	ლშხ.	ლნტ.	ჩოლ.
თანხ. + /-ჟ-/ + ე, ი, ა = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + ე, ი, ა = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + ე = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + ე, ი, ა = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + ე = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	
/-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴓ	/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴓ	/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴓ	/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴓ	/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴓ
/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴔ	/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴔ	/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴔ	/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴔ	/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴔ
/-ჟ-/ + /-ე-/ = Ⴕ				
/-ჟ-/ + /-ი-/ = Ⴖ				
/-ჟ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + ფუძის. /-უ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
/-ჟ-/ + ძირეული Ⴗ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		/-ჟ-/ + ძირეული Ⴗ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		/-ჟ-/ + ძირეული Ⴗ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/ = /-ო-/	/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/ = /-ო-/	/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/ = /-ო-/	/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/ = /-ო-/	/-ჟ-/ + /-ო-/ = /-ო-/ = /-ო-/
/-ჟ-/ + -ჟ- = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + -ჟ- = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
წყვილბაგის. ბ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ბ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ბ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ბ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ბ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /
წყვილბაგის. ფ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ფ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ფ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ფ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. ფ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /
წყვილბაგის. პ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. პ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. პ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. პ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /	წყვილბაგის. პ + /-ჟ-/ = / \emptyset / = / \emptyset /
/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-უ-/ = /-უ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-უ-/ = /-უ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-უ-/ = /-უ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-უ-/ = /-უ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-უ-/ = /-უ-/
/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/	/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/
/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/		/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/		/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-გ-/ = /-გ-/
			/-ჟ-/ + /-უ-/ = /-ჟუ-/ = /-ჟუ-/	
			/-ჟ-/ + /-გ-/ = /-ჟგ-/ = /-ჟგ-/	
	/-ჟ-/ + ჰარმონ. კომპ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	/-ჟ-/ + ჰარმონ. კომპ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		/-ჟ-/ + ჰარმონ. კომპ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/
ჰარმონ. კომპ. + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	ჰარმონ. კომპ. + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		ჰარმონ. კომპ. + /-ჟ-/ = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	
თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/		თანხ. + /-ჟ-/ + თანხ. = /-ჟ-/ = /-ჟ-/	

ამრიგად:

1) ნაშრომის მესამე თავში აღიწერა თავკიდურთანხმოვნიან ფორმებში წარმოდგენილ სუბიექტურ პრეფიქსებთან (/ჟ-/ და / \emptyset -/) დაკავშირებული ყველა ფონეტიკური მოვლენა.

2) შეძლებისდაგვარად აღვნიშნეთ და პარადიგმების სახით წარმოვადგინეთ თანამედროვე სვანური ენის დიალექტების (ბალსზემოურის, ბალსქვემოურის, ლაშხურის, ლენტეხურისა და ჩოლურ-ულის) თითქმის ყველა თანხმოვნითდაწყებული ზმნური ფუძე აწმყოში (I, II, III პირის ჩვენებით მხოლოდითში) და ფაქტობრივ მასალაზე დამყარებით შევისწავლეთ /-ჟ-/-ს განაწილების დღევანდელი მდგომარეობა მთელი სვანურის მასშტაბით, რამაც არაერთგვაროვანი სურათი მოგვცა.

3) სულ მოვახდინეთ 355 ზმნის უღვლილების ფორმათა სინქრონიული ანალიზი.

4) პირველი სუბიექტური პირის /-**ჟ**-/ პრეფიქსთან დაკავშირებული ფონეტიკური მოვლენები თანხმონით დაწყებულ ფუძეებთან დღევანდელი მონაცემების მიხედვით ასეთ სურათს იძლევა, კერძოდ:

ა) თანხმონით დაწყებულ ფუძეებთან /-**ჟ**-/ პრეფიქსი ინფიქსად გვევლინება (ჩაერთვის თავიკიდურ თანხმონთან-ხმონთან შორის) ძირითადად ზემოსვანურსა და ლენტეხურ დიალექტებში მაგ.: ბზ. ბ-**ჟ**-ეთქნი „ვეფეთქდები“, ბქ. ბ-**ჟ**-ელნი „ვიხევი, ვიგლიჯები“, ლნტ. ბ-**ჟ**-ენი „ვიხლიჩები“, ბზ. გ-**ჟ**-არგლი „ვლაპარაკობ“, ბქ. დ-**ჟ**-იმი „ვქოლავ, ვავსებ...“, ხოლო ლაშხურსა და ჩოლურულში ეს მოვლენა თითქმის არ დასტურდება თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმ რამდენიმე ზმნას, სადაც -**ჟ**-ს აღადგენენ (მაგ.: ჯ-**ჟ**-ენი „მოვალ, მოვდივარ“).

ბ) საანალიზო მასალამ აჩვენა, რომ **S1** მორფემა /-**ჟ**-/ მაშინაც არის წარმოდგენილი ზემოსვანურ და ლენტეხურ დიალექტებში, როდესაც მისი მომდევნო ძირეული ხმონი არის **ა**, **გ** ან **უ** (მაგ.: ბზ. ზ-**ჟ**-ანგორე „გამუდმებით ვიხუბობ, ვილანძღები“, კ-**ჟ**-არკაცე „ვკაკანებ“, დ-**ჟ**-აჭკე „გტლიკინებ“; ბქ. ჰ-**ჟ**-ათე „ვიწყევლები“, ხ-**ჟ**-გრსე „გაციებისაგან ვსრუტუნებ“; ლნტ. თ-**ჟ**-გრტნი „ვეფრუტუნებ“, რ-**ჟ**-აგაღი „ვლაპარაკობ“, ტ-**ჟ**-გრტყლანთი „გტატყანებ“, ტ-**ჟ**-ატყანე „გტლიკინებ“, ფ-**ჟ**-ანთული „ვეფუთ-ფუთებ“, ჰ-**ჟ**-ათე „ვიწყევლები“, დ-**ჟ**-ურდნი „ვდუდღუნებ“, ზ-**ჟ**-ული „ვზმუი“, თხ-**ჟ**-ურპნი „ვსრუტუნებ“, კ-**ჟ**-ურკუნი „ვკრუსუნებ“, ჟდ-**ჟ**-ული „ვბღავი...“) რაც, ფონოლოგიური გარემოცვიდან გამომდინარე, ნაკლებად მოსალოდნელი იყო.

გ) დადასტურებულია ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი /-**ჟ**-/ სხვა ადგილს იკავებს ფუძეში, ანუ გადადის აუსლაუტში (მაგ.: ზს. ფემ-**ჟ**-ნი „ვზრუნავ“, ბზ. ფემ-**ჟ**-ნი „ვიხსნები“, ბქ. ბეთქ-**ჟ**-ნი „ვეფეთქდები“, ბექქ-**ჟ**-ნი „ვიხლიჩები“, ბრიგ-**ჟ**-ი „ვდგავარ მყარად...“). ჩვენ აღვნიშნეთ ამგვარი ფორმები ყველა დიალექტის მიხედვით და გაირკვა, რომ ამ მოვლენას ადგილი მხოლოდ ზემოსვანურ დიალექტებში აქვს.

დ) რაოდენ მოულოდნელიც არ უნდა იყოს, **S1** /-**ჟ**-/ პრეფიქსად გამოვლინდა არაერთ თავიკიდურთანხმონთან ფორმაში როგორც ბალსქვემოური დიალექტის კილოკავებში, ასევე ქვემო სვანურ დიალექტებშიც (მაგ.: ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **ჟ-ბეთქნი** „ვეფეთქდები“, **ჟ-ბექკუნი** „ვსკდები“, **ჟ-თხერნი** „ვსკდები“, ლშხ., ჩოლ. **ჟ-თხოულე** „ვეთხოულობ“, **ჟ-ღებულე** „ვღებულობ“, ლნტ. **ჟ-პაჟპაჟი** „ბევრს ვლაპარაკობ“, **ჟ-ფგრჩლანთი** „ვიურჩულებ...“).

ე) არცთუ იშვიათად გვხვდება ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც **S1** /-**ჟ**-/ უმლაუტიან დიალექტებში (ზემოსვანურსა და ლენტეხურში) ფუძისეულ -**ე**-სა და -**ი**-სთან სუბსტიტუციით -**ჟ**-სა და -**ჟ**-ს იძლევა, ხოლო ფუძისეულ -**ე**-სა და -**ი**-სთან — **ჟ**-სა და **ჟ**-ს (მაგ.: ბზ. ბჟლნი „ვიხევი, ვიგლიჯები“, ზს. ბჟკუნი „ვსკდები“, თხჟრე „ვხეთქ“, ლნტ. ბჟკუნი „ვსკდები“, ბზ., ლნტ. ბჟკუე „ვხეთქ“, ზს., ლნტ. პჟრნი „ვეფრინდები, ვფრენ“, ბზ. ფრჟი „ვდგავარ გაუნძრევლად“, რჟქა „ვთქვი“, ჰჟბე „სულს ვღაფავ...“).

ფაქტობრივ მასალაზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ ამ მოვლენას ყველაზე მეტად ადგილი აქვს ბალსზემოურ დიალექტში, თუმცა არაერთი მაგალითი დადასტურდა ბალსქვემოურსა და ლენტეხურშიც. ჩოლურულში, რომელსაც უმლაუტი ახასიათებს, რატომღაც ეს ფონეტიკური მოვლენა არ დაფიქსირებულა.

ვ) როგორც უკვე ითქვა, ღროთა **I** ჯგუფში ზმნებს, იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, **S1** /-**ჟ**-/ თითქმის არ გააჩნიათ ლაშხურსა და ჩოლურულში (მაგ.: **ბეთქნი** „ვეფეთქდები“, **ბრაგუნე** „ვბრაგუნობ“, **ბღელი** „ვბღავი“, **გარგლი** „ვლაპარაკობ“, **ზეპრე** „ვჯუჯუნებ, ვბუზღუნებ...“). რაც

შეეხება სვანური ენის სხვა დიალექტებს, აქ **S1** /-ჟ-/ პრეფიქსის ქონა-არქონის მხრივ შემდეგი ვითარებაა: ზემოსვანურსა და ლენტეხურში გვხვდება როგორც /-ჟ-/ პირისნიშნის ფორმები, ასევე უპირისნიშნობიც, თანაც ერთი და იმავე მთქმელის მეტყველებაში ადგილი აქვს ამ ფორმათა პარალელურ ხმარებასაც (მაგ.: ბზ. **ნიკჟეინჟე** „ვლუნავ“; ბქ. **ჟღჟეინი||ჟღეინი** „ვისრისები“, **ბჟჟეინი||ბჟეინი** „ვსკდები“, **ღჟეინი** „ვაქრობ“; ლნტ. **თხჟურპნი||თხურპნი** „ვსრუტუნებ“...). აქედან გამომდინარე, ნათლად ჩანს, რომ დღესდღეობით ვერც ზემოსვანურსა და ვერც ლენტეხურში ყოველთვის ფონოლოგიურად ვერ აიხსნება /-ჟ-/ და /Ø/ ალომორფთა განაწილება, რამდენადაც აქაც /Ø/ ბევრ შემთხვევაში ისეთსავე ფონოლოგიურ გარემოცვაში გვხვდება, როგორშიც /-ჟ-/ [მაგ.: ბქ. **ბეთქნი** „ვფეთქდები“ (შდრ. ბზ. **ბჟეთქნი**), ზს., ჩოლ. **ნეკჟნი** „ვილუნები“ (შდრ. ზს. **გჟეჟნი** „ვძღვებ“), ზს. **ნიკჟე** „ვლუნავ“ (შდრ. ზს. **ღჟეინი**) და ა. შ].

გარდა ამისა, /Ø/ ალომორფი გვხვდება აგრეთვე ა ხმოვნის წინაც, მაგ.: ზს., ქს. **ბანდჟლი** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“, ჩოლ. **ბანჯღჟლი** „ვფუთფუთებ“, ბქ. **ზანკჟე** „ვკუნტრუშებ“, ბზ. **პანჯჟლი** „ვწიკვინებ“ და სხვა.

5) როგორც მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, **S1** /-ჟ-/ იკარგება სხვადასხვაგვარ ფონოლოგიურ გარემოცვაში, კერძოდ:

ა) ძალზე ხშირად **S1** /-ჟ-/ იკარგება, თუ მას უშუალოდ -ჟ-, ჟე, -ო-, მოსდევს, ანდა ძირეული ხმოვნის წინამავალი თანხმოვანი არის /-ჟ-/ (/ -ჟ- / + ფუძისეული /-ჟ- / = /-ჟ- / (ე. ი. /-ჟ- / უჩინარდება); /-ჟ- / + ძირეული /ჟე / = /-ჟე- /; /-ჟ- / + /-ო- / = /-ო- /; /-ჟ- / + /-ჟ- / = /-ჟე- /), მაგ.: ზს., ლნტ. **ბუნდჟლი** „დავბორიალობ აქეთ-იქით“, ბქ. **ბურგჟნი** „ვბრაგუნობ“, ბზ., ლშხ., ჩოლ. **ბღჟლი** „ვბღავი“, ბზ., ლშხ., ჩოლ. **შჟლი** „ვქმინავ“, ზს., ქს. **მოჯე** „ვკრუხობ“, ზს. **სგჟეზნი** „ვწყდები“, ზს., ქს. **ყჟეჩნი** „ვტყდები“ და მრავ. სხვ.

ბ) ზოგჯერ -ჟე- იკარგება წყვილბაგისმიერ (ბილაბიალური) **ბ**, **ფ**, **პ** ბგერებთან მეზობლობაშიც წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) **ბ** + /-ჟ- / = /Ø /; წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) **ფ** + /-ჟ- / = /Ø /; წყვილბაგისმიერი (ბილაბიალური) **პ** + /-ჟ- / = /Ø /), მაგ.: ზს., ქს. **ბანდჟლი** „დავბორიალობ ოთახიდან ოთახში და ვეძებ რაღაცას“, ზს., ლშხ., ჩოლ. **ბეჟჟნი**, ლნტ. **ბეჟჟენი** „ვსკდები“, ბზ., ქს. **ფანთჟლი** „ვფუთფუთებ“, ბქ. **ფიშჟღე** „ვუშვებ“, ბქ. **პასხჟე** „ვპასუხობ, ვეპასუხები“, ბზ., ქს. **პანჯჟე** „ვლაქლაქებ“ და ა. შ.

გ) იმ შემთხვევაში, როდესაც თავკიდურთანხმოვნის ფორმებში ძირეული მორფემის ხმოვანი არის **გ**, მაშინ **S1** /-ჟ- / ერწყმის ფუძისეულ -გ-ს და გვაძლევს -ჟ-ს, თუმცა /-ჟ- / + -გ- პოზიციაში არც ლენტეხური დიალექტი და არც ბალსქვემოური, როგორც ეს მასალაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ყოველთვის -ჟ-ს არ იძლევა, მაგ.: ლნტ. **ბ-ჟგ-რთქნი** „ვბათქუნობ, ვბრაგუნობ“, თ-**ჟგ-რტნი** „ვფრუტუნებ“, ტ-**ჟგ-რტყლჟი** „ვტატყანებ, ვრატრატებ“; ბქ. **შ-ჟგ-დნი** „ვიყრები“, ჰყ-**ჟგ-რპნი** „ვჰყპინებ“, ხ-**ჟგ-რსე** „გაციებისაგან ვსრუტუნებ, ვხიხინებ“..., რაც გვაფიქრებინებს, რომ საქმე გვაქვს ინოვაციასთან.

დ) სვანური ენის დიალექტებში თავკიდურთანხმოვნის ზმნების ერთ ნაწილში (განსაკუთრებით ფუძედრეკადებში), იქნება ეს უკანასკნელი აქტივი თუ პასივი, დროთა პირველ ჯგუფში /-ჟ- / არ გამოჩნდება და აქედან გამომდინარე ფუძისეული /-გ- / უცვლელადაა წარმოდგენილი (მაგ.: ბქ. **ბღგლი**, ლშხ., ლნტ. **ბღგლი** „ვბღავი“, ლნტ. **ზგნთხე** „ზედმეტად, მომაბეზრებლად ვსაუბრობ, ვლაქლაქებ“, ბზ., ლნტ., ჩოლ. **ბგრტყლჟი**, ბქ. **ბგრტყნი**, ლშხ. **ბგრტყლჟი** „ვბურტყუნებ“, ბზ., ჩოლ. **სტგლი** „ვსტვენ“, ბქ. **სტგლი** „ვყვირივარ, ხმამალა ვსაუბრობ“ და სხვ.).

7) სვანური თანხმონით დაწყებული ზმნური ფუძეების განხილვისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულმა რამდენიმე ფონეტიკურმა მოვლენამ¹, კერძოდ:

ა) **S1 /-ჟ-/ + ჰარმონიული კომპლექსი** (მაგ.: ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **ჟ-თხერნი** „გსკდები“, ლშხ., ჩოლ. **ჟ-თხოულე** „ვთხოულობ“, ცხუმ., ეცერ., ჭუბ. **ჟ-ჩხეფნი** „ვხდები“...).

ბ) **ჰარმონიული კომპლექსი + S1 /-ჟ-/** (მაგ.: ზს. **დღ-ჟ-ებნი**, ლნტ. **დღ^რ-ჟ-ებენი** „ვლპები“, ზს., ლნტ. **დღ-ჟ-იბე** „ვალპობ“, ზს., ლნტ. **ჟღ-ჟ-იპე** „ვსრეს, ვჟყლეტ“...).

გ) ბალსქვემოური დიალექტის ზოგ კილოკავში (ეცერულში, ჭუბერულსა და ცხუმარულში), აგრეთვე, ბალსზემოური დიალექტის მულახურ კილოკავსა და ლენტეხურ დიალექტში, დაფიქსირდა **S1 /-ჟ-/-ს ჰარმონიულ კომპლექსებში ჩართვის რამდენიმე შემთხვევა** (ე. ი. **ადგილი აქვს ჰარმონიულ კომპლექსთა გათიშვას S1 /-ჟ-/ ნიშნით**), რაც საკუთარ მეტყველებაშიც დავაფიქსირეთ. ეს მოვლენა სვანურისათვის, როგორც წესი, არ არის ბუნებრივი. ცხადია მას არქაიზმად ვერ მივიჩნევთ, უფრო ინოვაციასთან უნდა გვქონდეს საქმე (მაგ.: ტ-ჟ-ყიცი „ვხსნი, ვარღვევ“, თ-ჟ-ხიკე „ვათხეპებ“, ბ-ჟ-ლული „ვბღავი“, თ-ჟ-ხურპნი „ვსრუტუნებ“, თ-ჟ-ხირე „ვხეთქ“, თ-ჟ-ხიპე „ოფლს ვღვრი“, ჟ-ჟ-ღიპე „ვსრეს, ვჟყლეტ“, ფ-ჟ-ხირე „თვალეხს ვახელ“, ჩ-ჟ-ხეფნი „ვხდები“, ჭ-ჟ-კიჟე „ვწყვეტ“ და ა. შ).

დ) შეგვხვდა ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც **S1 /-ჟ-/ ჰარმონიულ კომპლექსებთან არც სიტყვის თავში, არც გადასმული სახით არ დასტურდება**, ე. ი. **S1 ნულოვანი მორფემით არის წარმოდგენილი** (მაგ.: ბქ. **ბღელი**, ლშხ. **ბღელი||ბღელი**, ლნტ. **ბღელი** „ვბღავი“, ლშხ., ჩოლ. **დღორინე**, ლნტ. **დღგრიალე** „გამაყრუებლად ვსაუბრობ“, ბზ. **ჟღჟული**, ჩოლ. **ჟღჟე** „ვჟღავი“, ზს., ქს. **ძღურბნი** „ვხმაურობ, ვბათქი-ვბუთქობ“ და სხვ.).

მ) ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ **S1 პირის ნიშნის /-ჟ-/-ს პოზიცია თანხმონით დაწყებულ ფუძეებთან თანამედროვე სვანურში მეტად არამყარია**, მაგრამ ისტორიულად მისი ხმარების არეალი გაცილებით მყარი და მრავალფეროვანი უნდა ყოფილიყო.

¹ ვვლისხმობთ სვანური ზმნის ანლაუტში დაფიქსირებულ დეცესიურ-ჰარმონიულ კომპლექსებთან დაკავშირებულ ფონეტიკურ მოვლენებს.

Medea Sagliani

**Grammatical Category of a Person and a Number
in Svan**

Summary

"One, who knows a verb, knows
everything in a language..."

Prof. H. Schuchardt

Chapter I

Person Category

As it is well-known, the first complete research of a Svan verb belongs to Acad. Varlam Topuria, whose fundamental work "The Svan language. I. A verb" is a handbook for Georgian and foreign linguists. Just on the basis of this work, the existing works by Al. Oniani, M. Kaldani, Z. Chumburidze, N. Andguladze, M. Sukhishvili, N. Abesadze, L. Nozadze, I. Chantladze, R. Chkadua... were created. The present research which studies a grammatical category of a person and a number, is based on the mentioned work.

As it is well-known, only a verb has opposite forms according to morphological category of a person. In personal forms traditionally two kinds of opposition are distinguished: 1. opposition according to condition or qualitiveness, i. e. opposition of persons: **subjective – objective**; 2 opposition according to quantitiveness, i. e. opposition of persons: **the first-the second-the third**.

§ 1. Opposition according to quantitiveness (or condition). In Svan, as well as in other Kartvelian languages, two members of opposition according to condition or qualitiveness are distinguished: **subject** and **object**.

A grammatical person (or persons) can be expressed in singular as well as plural, but according to number of a adapting personal pronouns a verb can be **one-personal** (this one person as a rule is a subject), **bi-personal** (one person is a subject, the other – an object) and **tri-personal** (two persons are subjects, one – an object).

In Svan (**resp.** in the Karvelian languages) a verb is poly-personal, i. e. in a verb system not only a subject, but objects – **direct** (denoting a case-changing object) and **indirect** (denoting a non-case-changing object) are also expressed.

§ 2. Opposition according to quantitiveness. In a Svan verb, like in other Karvelian languages, three members of opposition are distinguished: **the first person, the second person and the third person**. According to this opposition (i. e. quantitiveness) a subject as well as an object (direct and indirect) have opposite forms (i. e. the first, the second and the third).

In a Svan verb, personal markers of a subject as well as an object are represented by prefixes, and their plural markers – by suffixes. Almost an analogous situation is in other Kartvelian languages, but some differences are also noticeable, about which we relevantly discuss (**on the basis of existing linguistic literature and synchronic-diachronic analysis of the modern Svan dialectological material**).

§ 3. **Subjective affixes.** During discussing the subjective prefixes, verbs relatively are divided into two groups: the ones **beginning with a vowel** and the ones **beginning with a consonant**. As it is well-known, for expressing the first subjective person, a prefix /**xw-**/ is always added to a **stem beginning with a vowel**, for expressing the second subjective person /**x-**/ is added and for expressing the third person (differently from a Georgian verb) there is no prefix and a suffix in tenses: a pure stem is represented. As regards plural, it is formed by special markers, in particular, for the first and the second persons /**-d**/ is used and for the third person – /**-x**/ is used. Owing to this Svan opposes to other Kartvelian languages. Apart from this, differently from other Kartvelian languages, in plural the first person occurs in two forms: **inclusive** (marker: **l-** – **-d**) and **exclusive** (marker: **xw-** – **-d**). It comes out, that "in plural Svan manifests 4 persons: the first **inclusive**, the first **exclusive**, the second and the third" (A. Shanidze).

As it well-known, before the **stems beginning with a consonant** a marker of the first subject person is /**-w-**/, but not in a form of a prefix but an infix, which occurs between an initial consonant and a following vowel. But the second person and the third one in tenses have no formant.

In plural /**-d**/ and /**-x**/ final-endings are added to singular forms, and for Si (**lə-**) occurs as a prefix, which can take out a stem-vowel (V. Topuria).

As it is well-known, there are two different viewpoints on an origin structure of the first subject personal morpheme in the Kartvelian languages: according to one viewpoint, for a morpheme of Si person **w-** /**v-**/ prefix is origin (Georg. **v-xaṭav**, Svan. **x-w-aṭaw-i**, Megr. **p-xantun-k**) (H. Schuchardt, A. Shanidze, K. Dondua, G. Deeters, V. Topuria, Arn. Chikobava...). According to other viewpoint for the first subject personal prefix /**xw**/ morpheme is origin (G. Klimov, A. Oniani, T. Gamkrelidze).

As regards Svan, according to scholars' viewpoints, here the distribution of the first subjective personal allomorphs should have a morphophonematic basis. An allomorph /**xw**/ occurs with forms having version (i. e. before vowels: **xw-aṭāw-i** "I'm drawing", **xw-axzāw-i** "I'm line-drawing", **xw-itx-i** "I'm finding", **xw-aqn-i** "I'm ploughing" and with the forms, having no version and where we have no indirect object, /**w**/ of the first subjective person occurs as an infix, i. e. unnatural **u + C** sequence became **C + u** sequence: ***wdige > dwige** "I'm extinguishing", ***wṭixe > ṭwixe** "I make him/her to come back" (M. Sukhishvili).

Apart from this, the viewpoint is also expressed in the scientific literature, according to which in I and II subjective persons along with /**xw-**/ and /**x-**/ prefixes, as it is seen, ***hw-** and ***h-** prefixes should have occur. With regard to this, "weaving in" of prefixes in a preverb focuses a special attention. A preposition **ad-** in I and II personal forms (excluding Lakhamulian) is always represented in the form of **at-** – writes Prof. V. Topuria and this small confusing he considers to be an innovation.

What can be said about **ad-** preposition in Svan according to modern situation? Is it always represented in I and II personal forms of aorist in the form of **at-**, as Prof. V. Topuria thinks?

Observation on the modern Svan dialects and sub-dialects and obtaining an additional dialectological material brought us to the conclusion that:

1. A preposition **ad-** is not always represented in the form of **at-** in I and II personal forms of aorist, as it is mentioned in the special literature.

2. **ad-** and its phonetic variant **at-** are often used (in a text as well as oral speech) in a same verb parallelly and separately. An analogous situation is in the 3rd person, where **ad-** and **at-** often alternate. Especially this can be said about Lower Bal and Cholurian.

3. In some verbs only **ad-** prepositional form or **at-** prepositional one is used.

4. At the same time, in I personal form, in Upper Bal, Lashkhian and Cholurian **ad-** preposition is represented in the form of **ot-** or **od-**. As regards Lentekhian and partially, Lakhamulian sub-dialect of Lower Bal, here in I person basically **at-/ad-** prepositions are used. A relevant illustrative material was manifested in Svan chrestomathy and prosaic texts.

5. An analysis of material made it clear, that parallel usage of **at-/ad-** prepositions, which is considered to be a new phenomenon by Prof. V. Topuria, does not occur only in the Lakhamulian speech. It is attested in other Svan dialects and sub-dialects.

It is also well-known from the scientific literature, that "in Lentekhian Si **-w-** usually follows a preverb and does not cause assimilation anywhere" (V. Topuria), which was evidenced by our analytical material (e. g.: **čw ät-w-epž** "I hid myself", **čw at-w-abəgw** "I hardened it", **čw ät-w-šixen** "I burnt myself", **čw ät-w-abiz** "I ate smb.'s fill", **čw ät-w-ečm** "I followed down", **čw ät-w-təren** "I dragged myself down", **čw ät-w-elabnen** "I sworn", **čw ät-w-lugwren** "I fattened", **čw ät-w-ašxun** "I kept", **čw ät-w-čaburen** "I shaved" and others). A partial analogous situation occurs in the Lakhamulian sub-dialect (cf.: Lakh.: **čw ät-w-šixen** "I burnt myself", **čw ät-w-ečm** "I followed down", **čw ät-w-eγwč** "I run after smb.", **čw ät-siḡten** "I became better", **čw ät-tər** "I dragged myself down" and so on). As for other dialects and sub-dialects, an analogous situation was not attested.

Besides Lentekhian, **/w-/** as a marker of Si (in analytical forms), was not expected in any Svan dialect. Even a paradigmatic system represented by us confirms this. Basically it is thus, though the observation on the modern Lower Bal speech showed us, that like in Lentekhian, Si **/-w-/** is fixed in it, but usage of **/-w-/** is not identical and so regular as it is in Lentekhian. Parallel usage of the forms with a personal-marker and without it often occurs in the sub-dialects of Lower Bal dialect.

According to our observation, Si **/-w-/** represented in the Lower Bal dialect and which usually follows a preverb, differently from Lentekhian, causes assimilation in some forms. We mentioned about it above, that "partial Lentekhian analogous situation is attested in the Lakhamulian dialect". In this later we fixed only one example, where Si **/-w-/** in neighborhood with a preverb causes assimilation (cf.: Lakh. **č ot-w-epž** "I hid myself"). Similar examples can be again found.

Scheme of Subjective Markers

	Singular			Plural	
person	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant		A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant
1.	xw-	-w-, *hw-	with a preverb {	Si l- -d	l-ə- -d
		ad-		Se xw- -d	-w-, *hw- -d
2.	x-	Ø, *h-		x- -d	Ø-, *h- -d
3.	l-, Ø-	Ø-		l-, Ø- -x	Ø- -x

It is well-known that all persons – subjective as well objective are formed by prefixes in the Kartvelian languages, but suffixes are used for forming the 3rd subjective person. Just Svan shows a certain exception, in which, differently from other Kartvelian languages, some verbs (**l-i** "is", **l-äsw** – "was", **l-əg** "It stands", **lä-l-em**

"He/she ate", la-**l**-əš "He/She drank") preserved a 3rd subjective personal marker **l**- as a prefix. In spite of lack of material, almost all specialists of the Kartvelian languages consider, that this /**l**-/ is a 3rd subjective personal marker and ensuing from this, the conclusion was made that "at some time Svan used a prefix for III person like for I and II persons: it was /**l**-/" (V. Topuria, N. Andguladze).

It is possible that /**l**-/ can be considered as a 3rd subjective personal marker in **ləkăč/kač** "It is risen up, it stands stiffed" verbal form. If our supposition will be right, then the sixth verb will be added to those five verbs with **l**- prefix, which are well-known in the linguistic literature.

After obtaining and careful studying of numerous dialectological material, it was confirmed, that in the verbs with **la**- preposition and having no indirect object a 3rd subjective personal marker is preserved in all Svan up-to-date, but not in the form of **l**-, but in the form of its sound-alternative **j**- and **n**- (M. Kaldani). Though the forms with /**n**-/ prefix manifested by Prof. M. Kaldani, in which /**n**-/ is considered to be a positive sound-alternative of /**l**-/ (i. e. a 3rd subjective personal marker), made us to assume: is /**n**-/ a traces of **an** preposition or not? e. g.: cf.: la-**n**-učxe ← *la-**an**-učxe "It rained a little", la-**n**-te ← *la-**an**-te "He/she reaped", lä-**n**-sķore ← *la-**an**-sķore "He/She thought", in which from **a+a** vowel-complex as a rule, one vowel should be lost, i. e. it is possible, that elision took place, which makes us to assume the parallel existence of **an**-učxe "It rained a little", **an**-te "He/she reaped", **ān**-sķore "He/She thought" forms and so on, which do not differ from each other semantically, along with la-**n**-učxe, la-**n**-te, lä-**n**-sķore forms. We believe, it is not excluded to assume such interpretation, as in compound preverbs, at the limits of morphemes, as it is well-known, elision takes place in Lower Bal and Lentekhian dialects, but in Upper Bal and Lashkhian vowel-fusing takes place (cf.: UB., Lashkh. **k'ānsķine** ← **ka+an-sķine**, LB. **k'ansķine** ← **ka+an-sķine**, Lent. **k'anaskine** ← **ka+an-asķine** "He/she leaped out", UB., Lashkh. **k'ādġātwe** ← **ka+ad-gātwe**, LB. **k'adgatwe** ← **ka+ad-gatwe**, Lent. **k'adagatwe** ← **ka+ad-agatwe** "He/She finished", etc.).

We think, that obtaining a new material on this issue and clarifying of **j**- and **n**- to be considered as a sound-alternative of **l**- are still topical.

§ 4. Objective affixes. According to objective prefixes verbs are also divided into two groups: verbs **beginning with a vowel** and the ones **beginning with a consonant**. **Before the stems beginning with a vowel** **m**- prefix is used to denote 1st objective person, **ž**- prefix – to denote 2nd objective person and **Ø**- and **x**- to denote 3rd objective person. In plural objective prefixes (**ž**-, **Ø**-, **x**-) of II and III objective persons are repeated. **Before the stems beginning with a consonant**, in singular and plural a consonant-boundary **-ə** sound with which some phonetic phenomena are connected, occurs with **m**-, **gw**-, **n**-, **ž**- prefixes of I and II persons.

Scheme of Objective Markers

person	Singular		Plural	
	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant	A. stem beginning with a vowel	B. stem beginning with a consonant
1.	m -	m-ə	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Oi} \quad \mathbf{gw-} \\ \text{Oe} \quad \mathbf{n-} \end{array} \right.$	gu - ← gw - + -ə n-ə
2.	ž -	ž-ə	ž - – -x	ž-ə – -x
3.	Ø -, *h -, x -	Ø -	Ø -, *h -, x - – \lceil - x \rceil	Ø -

§ 5. Interrelation of personal markers and preverbs. For prefixal morphemes in the forms **with a preverb** and **without a preverb** different phonological position is formed. In the forms with a preverb these morphemes occur after a vowel or a consonant, but in the forms without a preverb – after a pause. Issuing from this, the most of personal morphemes is realized by different allomorphs in these two different position.

§ 6. Models of conjugation of the forms without a preverb. In the forms without a preverb some different from each other models of paradigm of conjugation are distinguished according to the fact, in what form the markers of separate persons and their variants are represented. As it is known, formation of these models are caused by the following conditions: 1) a paradigm is of subjective or objective order, 2) an objective paradigm is of direct-objective or indirect-objective order, 3) if a verb form contains or not an indirect-objective person, 4) if a verb begins with a vowel or with a consonant, 5) if a verb stem contains or not a labial element (A. Oniani).

§ 7. Interrelation of preverbs and their neighboring prefixal morphemes. In linguistic literature some general rules of distribution of personal morphemes in forms **without a preverb** and **with a preverb** are formed. According to scholars' supposition these rules have no exception in the forms without a preverb, but in the forms with **la-**, **an-**, **ad-**, **es-** preverb situation is different.

§ 8. Distributive analysis of preverbs. Just ensuing from these rules, it is possible to make a distributive characterization of preverbs as well as personal markers. But as distribution of allomorphs of personal morphemes is depended even on preverbs – at the same time some allomorphs of preverbs can be considered to express a person, following from this, in the present work basing on Al. Oniani's general rules, we represented a distributive analysis of preverbs. The result showed, that a picture of allomorphs of analytical preverbs (**la-**, **an-**, **ad-**, **es-**) in Svan is different according to dialects and sub-dialects. It is noteworthy, that difference takes place even within one dialect.

§ 9. Morphemes of subjective persons in the forms with a preverb. As it was mentioned, different preverbs determine different changes in those rules of distribution of personal morphemes' allomorphs, that take place in the forms without a preverb. Al. Oniani tried to show a complete picture of distribution of allomorphs of all personal morphemes in the forms with a preverb in his monograph "The Svan Language" (1998, 134-140).

Morpheme of the 1st subjective person. A morpheme of S₁ (also of S₂ and O₃) is differently represented according to the fact, if a vowel or a consonant element of a preverb precedes it. A vowel is their neighbor in the forms with **la-**, **an-** preverbs, a consonant – in the forms with **ad-**, **es-** preverbs.

In the modern Svan (besides in Lentekhian dialect) such paradigms of verbs are attested, where a form of the 1st subjective person opposes the forms of other persons by allomorphs with **o** element of preverbs and differs from them (in any case, from the 2nd personal form) by this allomorphs, e. g.:

ot-ab "I tied up"

at-ab- "You tied up"

at-bc "He/She tied up"

os-ägwš "I poured"

es-ägwš "You poured"

es-gweš "He/She poured"

Following from existence of such paradigms, here not Ø, but allomorphs with **o** element of preverbs (**ot-**, **os-**) are considered to denote the 1st subjective person and they think, that just this is an additional function of these allomorphs. According to the viewpoints expressed in the special literature, correctness of such qualification speaks the fact, that in the forms with **ot-**, **os-** allomorphs there is no other morphological unit to denote the 1st subjective person, differently from the forms containing other allomorphs of preverbs, where even **w-** prefix is regularly represented to denote this person, e. g.: **ät-w-šixän** "I burnt myself", **ät-w-ib** "I tied it up to me", **es-w-ägwš** "I poured", **es-w-äšd** "I threw down" and others (ibid., 136-137).

We suppose, that correctness of such qualification is blocked by certain pitfall. First of all, it should be said, that considering the allomorphs (**ot-**, **os-**) with **o** element of preverbs for expressing the 1st subjective person, perhaps, is groundless, as in the forms of **ot-ab**, **os-ägwš** type, it is clear, that a 1st subjective personal marker **-w-** is not regularly used, though there are cases, especially in Lower Bal, when **-w-** as a morphological unit for expressing the 1st subjective person is represented just in the forms with **ot-**, **os-** allomorphs, e. g.: **ot-w-ab** "I tied it up", **ot-w-qerin** "I took him/her away", **ot-w-ķwerm** "I frozen it", **ot-w-qäc** "I destroyed", **ot-w-təbin** "I spat", **ot-w-ķušir** "I broke it into smithereens", **os-w-ķušir** "I broke it into smithereens", **os-w-qwiin** "I poured", **os-w-γwri** "I'm going", cf. Lakh. **ät-w-epž** "I hid myself", **es-w-γwri** "I'm going", **es-w-təbin** "I spat", **es-w-epšwd** "I knocked down", **es-w-lapär** "I covered", **es-w-təril** "I squeezed, pressed", **es-w-qwijn** "I poured much", **es-w-qeri** "He/She is taking me away" and others. There where **-u-** is not sounded, it is lost, though understanding of a person in such forms is clearly seen following from the context.

Morpheme of the 2nd subjective person. S₂ morpheme is regularly represented by **x-** allomorph after a vowel (i. e. in the forms with **la-**, **an-** preverbs) like it is in the forms without preverbs, e. g.: **la-x-āk** "Dress him/her", **la-x-ab** "Tie it up", **lä-x-ib** "Tie it up to you", **a-x-äsq** "Do/make it", **ä-x-isq** "Make it to you", **a-x-šom** "Have a rest", **ä-x-bišd** "Take it from him/her" (Lashkh. **la-x-akw**, **la-x-ab**, **le-x-ib**, **a-x-asq**, **e-x-isq**, **e-x-šom**, **e-x-bišd**) and others.

As it is well-known, S₂ morpheme is represented by Ø allomorph after a consonant (i. e. in the forms with **ad-**, **es-** preverbs, where a rule of III₂ functions), e. g.: **at-ab** "Tie it up", **ät-šixi** (Lashkh. **et-šixi**) "You will burn yourself", **ät-egč** (UB. **at-egč**, Lashkh. **et-egč**) "Leave it", **ät-ekd** (UB. **at-ekd**, Lashkh. **et-kaden**) "You are wrong", **es-ägwš** (Lashkh. **es-goš**, Lent. **as-ägwš**) "Pour!", **es-irķ** (Lent. **as-irķ**) "Hang it on you", **es-äšd** (Lent. **as-äšd**) "Throw down" and others. Some exceptions containing S₂ **x-** (**at-x-äj**, **at-x-ərm**) are evidenced only in one part of dialects.

Morpheme of the 3rd subjective person. As it was said, **l-** prefix is evidenced as a representative of this morpheme in five verbs. **l-i** "is", **l-äsw** (LS. **l-as**) "was", **l-əg** (Lashkh. **l-əg**) "He/She stands", **la-l-ēm** (LB. **lä-l-em**, Lent. **la-l-em**) "He/She ate", Lashkh. **la-l-əš** "He/She drank". In other verbs **l-** prefix does not occur with this function.

Also **n-** and **j-** allomorphs, which mostly occur in the forms with **la-** preverb, are also attested in parallel with **l-**, e. g.: **la-n-qwine** "He/She laid down smb.", **lä-n-tix** "He/She got smth. back", **lä-n-ķid** "He/She took", **la-n-mezre** "He/She blessed", **lä-j-čeme** "He/She scythed", **lä-j-čənan** "He/She reddened" and others; Lashkh. **le-n-qwine**/**le-j-qwine** "He/She laid down smb. next", **le-n-kwe**/**le-j-kwe** "He/She dressed", **le-n-cwir**/**le-j-twir** "He/She kept smth. for", **la-j-čeme** "He/She mowed", **la-j-məšje** "He/She did a bit of work" and others. It is established, that **n-** prefix does not occur without a **la-** preverb in any dialect, but **j** sometimes occurs without a preverb in one part of dialects (UB., Lent.) and only before **ə-**, e. g.: **j-əgem** "He/She is building", **j-ərmi**

"He/She is catching", *j-ərɬqwi* "He/She is swallowing", Lent. *j-ətrc* "He/She is drinking" and others.

In subjunctive screeves, as it is known, **-s** is considered to express a subjective person, as in the paradigms of these screeves *S*₃ form opposes to all other personal forms just through this suffix, e. g.: UB. *amārēd-s* "He/She would be preparing", *axtāuded-s* "He/She would be drawing", *anmāra-s* "He/She would prepare", *ɬexend-s* "He/She would be coming back", Lent. *xāçeden-s* "He/She would see", Lashkh. *asqejde-s* "He/She would be doing/making", *ansqa-s* "He/She would do/make", *xəçe-s* "He/She would see", LB. *adäsgwde-s* "He/She would be putting", *adgäride-s* "He/She would be killing", *äsqide-s* "He/She would be doing/making" and others.

The fact that in subjunctive screeves the mentioned suffix is represented in the forms with **l-**, **n-**, **j-** prefixes, opposes to this qualification, e. g.: UB. *la-l-äme-s//la-l-äma-s*, LB., Lent. *lä-l-eme-s*, Lashkh. *la-l-ēma-s* "Let him/her eat", Lashkh. *la-l-əša-s* "Let him/her drink", *l-ēse-s* "Let him/her be", *le-n-qwina-s//le-j-qwina-s* "Let him/her lay down smb. next", *le-n-kwas-s//le-j-kwa-s* "Let him/her dress", *la-j-çema-s* "Let him/her scythe", *la-j-məšj-a-s* "Let him/her do a bit of work" and others.

In other cases *S*₃ morpheme is represented by \emptyset allomorph, e. g.: *äri* "is", *äsqi* "is doing/making", *axtāwi* "is drawing", *ixtāwi* "is painting smth. for", *an-qid* "He/She brought", *a-ɬix* "He/She brought it back", *an-sqe* "He/She made/did", *arda* "was" and others.

§ 10. Morphemes of objective person in the forms with preverbs. As it is well-known in the special literature, the morphemes of direct and indirect objective person differ from each other.

Morpheme of the 1st direct objective person. In the forms with preverb the allomorphs **m-**, **mə-**, **mu-** are attested as representatives of this morpheme, to which one more allomorph (**mi-**) can be added according to the Lower Bal dialectal data (**This fact has not been discussed in linguistics yet**), cf.: e. g. LB.: *ä-mi-rd* "Grow me up", *ä/e-mi-qd* "Bring me", *ä/e-mi-ḳwr* "Throw me it off", *ä/e-mi-cwr* "Leave me it", *ä/e-mi-xwr* "Demolish me it", *ä/e-mi-ɬx* "Give me it back", *ä/e-mi-šqwd* "Wash me it", etc. Thus, we have **m-**, **mə-**, **mu-** and **mi-** allomorphs.

Morpheme of the 1st indirect objective person is represented by **m-** in all position, e. g.: *ä-m-sq-e* "He/She made me it", *ä-m-isq* "Make me it", *e-m-ägwš* "Pour on me", *ä-m-xaɬwe* "Draw me it" and others.

Morpheme of the 2nd direct objective person. The following allomorphs are attested in the preverbal forms in all dialects: **ḟ-**, **ḟə-**, **ḟu-**. The principle of their distribution is similar as of **O**₁ **m-**, **mə-**, **mu-** allomorphs.

In the scientific literature in preverbal forms **ḟ-**, **ḟə-** and **ḟu-** allomorphs are represented as the allomorphs of the 2nd direct objective person morpheme. Nothing is said about Lower Bal **ḟi-** allomorph, which is very productive even today and is attested in many verbs, e. g.: *ä/e-ḟi-rd* "I brought you up" (cf. above mentioned *ä-ḟə-rd*, which is not evidenced in Lower Bal speech; we mean the variant with **ḟə-** allomorph), *ä/e-ḟi-qd* "I brought you it", *ä/e-ḟi-cwr* "I left you it", *ä/e-ḟi-ḳwr* "I handed you it; I threw you it", *ä/e-ḟi-ɬx* "I gave back you it" and others. It is clear, here we have **ḟ-**, **ḟə-**, **ḟu-** and **ḟi-** allomorphs.

Morpheme of the 2nd indirect objective person. As a rule, in preverbal forms, in any position (before a vowel as well as a consonant) the 2nd indirect objective person is expressed by **ḟ-** prefix and in some dialects (Lashkh., LB.) before a consonant it is freely alternated by **j-**, e. g.: *ä-ḟ-išwe* "He/She lighted you it", *ä-ḟ-xaɬwe* "He/She drawn you it", *ä-ḟ-qid* "He/She brought you it", cf. Lashkh. *e-ḟ-xaɬwe//e-j-xaɬwe*, *e-ḟ-qid//e-j-qid* and

others (ibid, 140). Lashkhian situation occurs in Law Bal dialect (cf.: LB.: e-**ž**-xaṭwe//e-j-xaṭwe, e-**ž**-q̄id//e-j-q̄id, e-**ž**-xazwe//e-i-xazwe "He/She outlined it you", e-**ž**-ḳušure//e-j-ḳušure "He/She broke you it", e-**ž**-mare//e-j-mare "He/She prepared you it", e-**ž**-čeme//e-j-čeme "He/She scythed you it", e-**ž**-qerne//e-j-qerne "He/She took you away", e-**ž**-qän//e-i-qän "He/She ploughed you it" and many others.

The 3rd direct objective person is considered to be an unmarked member of opposition in modern Svan. As it is cleared up, its expressing segmentic morphological unit does not exist even in preverbal forms, e. g.: **ansqe** "He/She made/did it", **anmāre** "He/She prepared", **ašix** "He/She burnt it", **esbe** "He/She tied it up", **änkid** "He/She took it", etc.

Morpheme of the 3rd indirect objective person. As regards a morpheme of the 3rd indirect objective person, in preverbal forms two allomorphs exist – **x-** and **Ø**; **x-** is attested after a vowel (i. e. in the preverbal forms with **la-**, **an-**), e. g.: la-**x**-ṭix "He/She gave him/her it back", la-**x**-wem "He/She gave him/her it", a-**x**-tiš (Lent. a-**x**-atiš, Lashkh. a-**x**-tišc) "He/She chose it", UB. ä-**x**-bišd-s (Lashkh. e-x-bišde-s, LB. e-**x**-bišde-s) "He/She would take it from him/her" and others; **Ø** allomorph is evidenced after a consonant (i. e. in the forms with **ad-**, **es-** preverbs which is a sphere of III₂ rule function), e. g.: **at-be** "He/She tied it up", **at-kwe** "He/She dressed him/her", **es-be** "He/She tied up", **es-gweš** (Lent. **as-gweš**, Lashkh. **es-gošc**) "He/She poured it" and others. UB. at-**x**-ād (LB. at-**x**-ad, Lent. at-**x**-ada) "He/She said" is considered to be an only exception.

Chapter II

Number Category

Opposition according to number. As a rule, opposition according to this category is characteristic for all (subjective as well objective) persons and all forms of a person (first, second, third) (Ak. Shanidze, A. Oniani).

§ 11. Plural of subjective persons. As it is noted in the scientific literature, in a Kartvelian verb denoting plural has an agglutinative character, which is expressed in the fact, that a personal marker and a number one is represented separately (Machavariani 2002, 89). Plural of the first and second subject persons is expressed by **-d** suffix in modern Svan. e. g.: **xw-äri-d**, **l-äri-d** "We are", **x-äri-d** "You are", **xw-itre-d**, **l-itre-d** "We are drinking", **x-itre-d** "You are drinking" and others. In one part of dialects other morphological unit does not exist with this function, in other part – only in one verb (so called an auxiliary verb) **-šd** variant is attested (in Lakhamulian sub-dialect of Upper Bal and Lower Bal – regularly, in Lashkhian – sporadically):

UB.: Lakh.	xw-i-šd	Lashkh.	xw-i-šd/xw-i-d	"We are" (excl.)
	l-i-šd		l-i-šd/l-i-d	"We are" (incl.)
	x-i-šd		x-i-šd/x-i-d	"You are"
	l-i-x		l-i-x	"They are"
cf.: LB., Lent.		xw-i-d		"We are" (excl.)
		l-i-d		"We are" (incl.)
		l-i-x		"They are"

§ 12. Plural of objective persons. In Upper Svan dialects (UB., LB.) in plural of the 1st objective person **gw-** ~ **gu-** of inclusive is opposed by **n-** ~ **nə-** ~ **nu** prefixes of exclusive. In opposition to each other they express opposition according to inclusive-exclusive category. Ensuing from the fact, that neither of them are attested in singular, where they are regularly opposed by **m-** ~ **mə-** ~ **mu**, which in its turn, never occurs in plural, thus **gw-** ~ **gu-**, **n-** ~ **nə-** ~ **nu-** of inclusive-exclusive express plural in opposition with **m-** ~ **mə-** ~ **mu-**.

But in Lower Svan dialects (Lashkh., Chol., Lent.), where in objective person the opposition according to inclusive-exclusive does not take place, differently from the Upper Svan dialects **m-** ~ **mə-** ~ **mu-** of singular are opposed only by **gw-** ~ **gu-** variants for expressing plural.

The first direct objective personal singular marker in all modern Svan is **m-** ~ **mə-** ~ **mu-**, **mi-**, plural marker – in Upper Svan dialects (**gw-** ~ **gu-**) ∞ (**n-** ~ **nə-** ~ **nu-**), in Lower Svan dialects – **gw-** ~ **gu-**; e. g.: singular: **m-axtāwi** "He is drawing me", **mə-txe** "He makes me to come back", **mu-cwre** "He is leaving me"; plural: **gw-axtāwi** "He is drawing us", **gu-txe** "He makes us to come back", **gu-cwre** "He is leaving us"; US.: **n-axtāwi** "He is drawing us", **nə-txe** "He makes us to come back", **nu-cwre** "He is leaving us" and others.

The first indirect objective personal singular marker in all Svan dialects is **m-**, plural marker – in Upper Svan dialects **gw-** ∞ **n-** and in Lower Svan dialects **-gw-**, e. g.: singular: **m-ahwdi** (Lent. **m-awedi**, Lashkh. **m-āwedi**) "He/She is giving me", **m-ixtāw-i** "He/She is drawing me it", **m-aqa** "I have"; plural: **gw-ahudi** "He/She is giving us", **gw-ixtāwi** "He/She is drawing us it", **gw-aqa** "We have"; US. **n-ahwdi** "He/She is giving us", **n-ixtāwi** "He/She is drawing us it", **n-aqa** "We have" and so on.

The second direct objective personal plural marker is **x-** suffix, which is freely alternated by \emptyset in all position, e. g.: \check{z} -axtāwi-**x**// \check{z} -axtāwi eža sgāj "He is drawing you", a- \check{z} -māre-**x**//a- \check{z} -māre ežnēm sgāj "He prepared you", \check{z} -adgāri-**x**// \check{z} -ad-gāri eža sgāj "He is killing you", \check{z} -amare-**x**// \check{z} -amare eža sgāj "He is preparing you" and so on.

The second indirect objective personal plural marker is also **-x** suffix, e. g.: \check{z} -ix- \check{t} āwi-**x** eža sgāj ežas "He is drawing it to you", \check{z} -ahwdi-**x** eža sgāj ežas "He giving you it", ä- \check{z} -māre-**x** ežnēm sgāj eža "He prepared you it", \check{z} -alät-**x** sgāj eža "You like it" and so on.

The third indirect objective personal plural marker is also **-x** suffix, but not in all verbs – only in the verbs expressing feeling and property; e. g.: x-alät-**x** ežjārs eža "They like it", x-asisg-**x** ežjārs eža "They hate it", x-aqa-**x** ežjārs eža "They have it", cf.: x-ahwdi ežjārs eža ežas "He is giving them it", x-oxtāwi ežjārs eža ežas "He is drawing them it", x-oqde ežjārs eža ežas "He'll bring them it" and others.

The third direct objective personal plural is not **-x**, cf.: ax \check{t} āwi ežjārs eža "He is drawing them", an \check{k} id ežjār ežnēm "He destroyed them", anxwi \check{t} ežjār ežnēm "He destroyed them", etc.

III. Inclusive-Exclusive Category

§ 13. **Opposition according to inclusive-exclusive.** In Svan **inclusive-exclusive (reps. in/ex)** is such morphological category, according to which opposition occurs only in the 1st person plural. But morphological expressing of this category in the modern Svan dialects is different: in Lower Svan dialects (Lentekhian, Cholurian and Lashkian) inclusive-exclusive opposition occurs only in the verbs of subjective order and in Upper Svan dialects (Upper Bal and Lower Bal) – in the forms of subjective as well as objective persons.

A Svan verb is complicated just by existing of this morphological category, which means the taking into account the 2nd person in plural form of the 1st person (**inclusive**) or on the contrary, its excluding (**exclusive**). This complex morphological category is reflected not only in a verb, but in possessive pronouns. A subject of the history of inclusive-exclusive is differently clarified by researchers (Arn. Chikobava, T. Gamkrelidze, Zh. Marouzeau, K. Lomtadidze, O. Akhmanova, V. Topuria, A. Shanidze, E. Benveniste, U. Chafe, Al. Oniani, D. Melikishvili, J. Lyons, N. Sokolovskaya, G. Klimov, I. Melchuk, R. Asatiani, T. Gurgenidze...).

§ 14. **Inclusive-exclusive morphemes of a subjective person.** As it is well-known in spite of little dialectal differences, inclusive-exclusive of a subject is similarly expressed in all modern Svan.

Inclusive morpheme. Morphemes of **inclusive** (Si) are not represented similarly in the preverbal and non-preverbal forms. In non-preverbal forms (i. e. after a pause) a morpheme of inclusive has three allomorphs: **l-**, **lə-** and **lu-**; **l-** is represented before vowels and **lə-** and **lu-** – before consonants; e. g.: **l-äri-d** (Lashkh. **l-ari-d**) "**I+you // you** are", **l-äsqi-d** (Lashkh. **l-asqi-d**) "**I+you // you** are making", **l-isqi-d** "**I+you // you** are making it for us", **l-osqi-d** "**I+you // you** are making him/her", **lə-dge-d** "**I+you // you** are extinguishing", **lə-ṭxe-d** "**I+you // you** make him/her to come back", **lə-šde-d** "**I+you // you** are throwing out". In a root morpheme with the verbs containing **w** element **lə-** > **lu-**, e. g.: **lu-cwre-d** "**I+you // you** are leaving", **lu-twpe-d** "**I+you // you** are losing", etc.

In the preverbal forms (i. e. after vowels), owing to reduction of a vowel element, an inclusive morpheme of a subject is always represented by **l-** allomorph, e. g.: **a-l-äšwe-d** (LB., Lent. **a-l-ašwed**) "**I+you // you** lighted", **ä-l-sqe-d** (Lashkh. **c-l-sqe-d**) "**I+you // you** made it for us", **o-l-sqe-d** (Lent. **a-l-osqe-d**) "**I+you // you** made it for him/her", **a-l-dig-d** (LB. **o-l-dig-d**) "**I+ you // you** disappeared it", **a-l-ḱw-iš-d** (LB. **o-l-ḱwiš-d**) "**I+you // you** broke", **a-l-cwre-d** (LB. **o-l-cwre-d**) "**I+you / you** will leave" and so on.

Exclusive morpheme. According to a form, an exclusive of a subject (Se) is an ordinal form of plural, which differs from a singular form only by a plural suffix **-d**, cf.: **xw-äri** "I am" – excl. **xw-äri-d** "**I+he/she//they** are", also, **xw-äsqi** "I'm doing/making" – **xw-äsqi-d** "**I+he/she//they** are doing/making", **xw-išxi** "I'm burning" – **xw-išxi-d** "**I+he/she//they** are burning" and others.

On the analytical basis of the Svan material, Al. Oniani made a noteworthy conclusion on the fact, that the categories of plural and inclusive-exclusive are different and thus, they should have been expressed by different morpheme in a verb.

Scheme of inclusive-exclusive morphemes' markers of subjective person

inclusive morpheme of a subject (Si) in non-preverbal forms	before vowels	before consonants	inclusive morpheme of a subject (Si) in preverbal forms	before vowels
	l-	lə- and lu-		l-
	l-äri-d	lə-dge-d		a-l-äšwē-d
	l-äsqi-d	lə-ṭxe-d		ä-l-sqe-d
	l-isqi-d	lə-šde-d		o-l-sqe-d
	l-osqi-d	lu-cwre-d lu-twpe-d		a-l-dig-d a-l-ḱwiš-d a-l-cwre-d

allomorphs of subject exclusive morpheme (Se)	before vowels	before consonants		
	xw-	-w-		
	xw-äri-d			
	xw-äsqi-d	d-w-ige-d		
	xw-isqi-d	ṭ-w-ixe-d		
	xw-išxi-d			

§ 15. **Inclusive-exclusive morphemes of objective persons.** As it is known, according to inclusive-exclusive an objective person has opposite forms only in Upper Svan dialects (**resp.** Upper Bal and Lower Bal).

Inclusive morpheme of direct objective person. In non-preverbal forms, in modern Upper Svan an **inclusive** of a direct objective person (**Oi**) is expressed by **gw-** allomorph before vowels, before consonants – **gu-** (< **gwə-**); e. g.: **gw-amāre** (LB. **gw-amare**) "He/She is preparing **me+you // you**", **gw-axtäwi** "He/She is drawing **me+you // you**", **gw-adgäri** "He/She is killing **me+you // you**", **gw-cwre** "He/She is leaving **me+you // you**" and others. In preverbal forms, before a consonant sometimes **gw-** allomorph is represented. This situation occurs in that case, when in a form the condition of reduction of **w** prefixal element or a following vowel of **gw-** exists; e. g.: **o-gw-ṭix** "He/She made **me+you // you** to come back", **o-gw-qid** "He/She brought **me+you // you**", **o-gw-xaṭwe** "He/She drew **me+you // you**" and others; **gu-** allomorph is attested only in those forms, where such situation does not occur, e. g.: **o-gu-ṭx** "Let **me+you // you** to come back", **o-gu-cwr** "Leave **me+you // you**" and so on.

Inclusive morpheme of indirect objective person. Only **gw-** is attested (in preverbal and non-preverbal forms, before vowels and consonants) as a representative of this morpheme; e. g.: **gw-atwri** "He/She teaches **me+you / you**", **gw-ahwdi** "He/She is giving **me+you / you**", **gw-ixtäwi** "He/She is drawing **me+you / you**", **ä-gw-xaṭwe** "He/She drew **me+you / you**", **ä-gw-sqe** "He/She made for **me+you / you** it", **gw-ixal** "**I+you / you** know" and so on.

Exclusive morpheme of direct objective person. In non-preverbal forms, before vowels **n-** is always a representative of this morpheme and **nə-** – before consonants, which is usually alternated by **nu-** at the stem containing a labial elements; e. g.: **n-amāre** (LB. **na-mare**) "He/She is preparing **me+him/her//them**", **n-axtäwi** "He/She is drawing **me+him/her//them**", **n-adgäri** "He/She is killing **me+him/her//them**", **nə-ṭxe** "He/She makes **me+him/her//them** to come back", **nu-cwre** "He/She is leaving **me+him/her//them**", **nu-pšwde** "He/She lets **me+him/her//them**", etc. In preverbal forms, before a consonant **n-** allomorph is sometime represented, but only then, when there is a condition of reduction of **ə** elements of **nə-** or a following vowel of **n-**; e. g.: **a-n-ṭix** "He/She made **me+him/her//them** to come back", **a-n-cwir** "He/She left **me+him/her//them**", **a-n-pišwd** "He/She letted **me+him/her//them** to go", **a-n-xaṭwe** "He/She drew **me+him/her//them**", **a-n-māre** "He/She prepared **me+him/her//them**" and so on. In preverbal forms **nə-**, **nu-** variants are evidenced only in that case, when in a form there is no situation of reduction of their **ə**, **u** elements; e. g.: **a-nə-ṭx** "Let **me+him/her//them** to come back", **a-nu-cwr** "Leave **me+him/her//them**", etc.

Exclusive morpheme of indirect objective person. This morpheme is represented by **n** in all position, e. g.: **n-atwri** "He/She teaches **me+him/her//them**", **n-ahwdi** "He/She is giving **me+him/her//them**", **n-ixtäwi** "He/She is drawing **me+him/her//them**", **ä-n-xaṭwe** "He/She drew **me+him/her//them**", **ä-n-sqe** "He/She made it for **me+him/her//them**", **n-ixal** "**I+he/she//they** know", **n-aqa** "**I+he/she//they** have", etc.

**Scheme of inclusive-exclusive morphemes'
markers of objective person**

morpheme of direct objective personal inclusive (Oi) in non-preverbal forms	before vowels	before consonants	morpheme of direct objective personal inclusive (Oi) in preverbal forms	before consonants
	gw-	gu- (< gwə-)		gw- and gu-
	gw-amāre gw-axtāwi gw-adgāri	gu-ɬxc gu-cwre		o-gw-ɬix o-gw-qid
morpheme of indirect objective personal inclusive (Oi) (in non-preverbal and preverbal forms, before vowels and consonants)				
gw-				

morpheme of direct objective personal exclusive (Oe) in non-preverbal forms	before vowels	before consonants	morpheme of direct objective personal exclusive (Oe) in preverbal forms	
	n-	nə- and nu-		n- , nə- , nu-
	n-amāre n-axtāwi n-adgāri	nə-ɬxc nu-cwre nu-pšwde		a-n-ɬix a-n-cwir a-n-pišwd
				a-n-xaɬwe a-n-māre a-n-ɬx a-n-cwr
morpheme of indirect objective personal exclusive (Oe) (in all position)				
n-				
n-atwri				
n-ahwdi				
n-ixtāwi				
n-extāwi				
ā-n-xaɬwe				
ā-n-sqe				
n-ixal				
n-aqa				

Scheme of inclusive-exclusive morphemes in subjective-objective conjugation

Sub.	conj.	Obj.	conj.
Si	xw-	O ₁	m-
Se	xw-	O _e	*m- → n-
Si	l-	O _i	gu-

In spite of hard position of the mentioned category, in Ushgulian speech, which is distinguished among the Svan dialects and sub-dialects by its archaism, the usage rule of **gw** and **n** is mixed in a verb as well as a pronoun, which is considered to be the influence of Lashkhian, but as the usage rule of **gw** and **n** is noticeable in other Upper Svan sub-dialects (e. g.: **Ipar.**, **Etser.**, **Tskhum.**), we think, that just an old situation is preserved in this complex grammatical category, which is supported by idiomatic expressions and influence of Lashkhian dialect should be excluded, that should not be said about mixing of inclusive and exclusive forms fixed in the Svans' speech living in the Kodori Gorge. This looks innovation and attributed to analogy with Georgian. As regards an interferentive form with **n-** prefix of exclusive (**n-eqēdda** "We had") which is fixed in the speech of a Kodorian Lashkhian respondent, it is the result of Lower Bal influence.

Chapter III

Towards the Issue of S₁ Personal Marker at the Stems Beginning with a Consonant in Svan

1) The 3rd chapter of the work describes all phonetic phenomena connected with subjective prefixes (/u-/ and /Ø-/) represented in the forms beginning with a consonant.

2) Feasibly we listed and represented in paradigm form almost all verbal stems beginning with a consonant in Present (by showing I, II, III persons in singular) of the modern Svan dialects (Upper Bal, Lower Bal, Lashkian, Lentekhian and Cholurian) and basing on a factual material we studied the present situation of distribution of /-w-/ in all Svan, which gave us different pictures.

3) We made synchronic analysis of conjugation forms of 355 verbs.

4) According to present data phonetic phenomena connected with the /-w-/ prefix of the 1st subjective person at the stems beginning with a consonant gave us such picture, in particular:

a) At the stems beginning with a consonant /-w-/ prefix occurs as an infix (is added between initial consonant and vowel) basically in the Upper Svan and Lentekhian dialects; e. g.: UB. b-w-etkni "I'm exploding", LB. b-^ɾw^ɾ-elni "I'm ripping up", Lent. b-w-eqni "I'm parting", UB. g-w-ärgli "I'm speaking", LB. d-w-ime "I'm stoning to death"; but in Lashkian and Cholurian this phenomenon is not attested if we do not take into account those some verbs, where -w- is reconstructed (e. g.: q-w-edni "I'll come, I'm coming").

b) An analytical material showed us, that S₁ morpheme /-w-/ is also represented in the Upper Svan and Lentekhian dialects, when its following root vowel is **a**, **ə** or **u** (e. g.: UB. z-w-angöre "I incessantly quarrel, revile", k-w-arḱāce "I'm cackling", γ-w-aḱḱe "I'm nattering"; LB. ḱ-w-ate "I'm cursing", x-^ɾw^ɾ-ərse "I'm sniffing from a chill"; Lent. t-w-ərṭni "I'm snorting", r-w-agädi "I'm speaking", ṭ-w-ərḱlāwi "I'm gibbering", ṭ-w-atḱane "I'm nattering", p-w-antwli "I'm squirming", ḱ-w-äte "I'm cursing", d-w-urdḱni "I'm murmuring", z-w-uli "I'm groaning", tx-w-urḱni "I'm sniffing", k-w-urḱwni "I'm groaning", žγ-w-uli "I'm bleating"...), which was less expected ensuing from phonological surrounding.

c) Such cases are also evidenced, when the 1st subjective personal marker /-w-/ occupies another place in a stem or it moves in auslaut (e. g.: US. peš-^ɾw^ɾ-ni "I take care of smth./smb.", UB. pešg-^ɾw^ɾ-ni "I'm opening myself", LB. betk-^ɾw^ɾ-ni "I'm getting explode", beḱq-^ɾw^ɾ-ni "I'm parting", brig-^ɾw^ɾ "I'm standing hardly"...). We listed such forms according to all dialects and it was clarified, that this phenomenon occurs only in the Upper Svan dialects.

d) So much it is expected, S₁ /-w-/ was manifested as a prefix in many forms beginning with a consonant in the sub-dialects of Lower Bal dialects as well as Lower Svan dialects (e. g.: Tskhum, Etser., Chub. w-betkni "I'm exploding" w-beḱḱwni "I'm eating to bursting point", w-txerni "I'm eating to bursting point", Lashkh., Chol. w-txoule "I'm asking", w-yebule "I get", Lent. w-pawpawi "I speak much", w-pərḱlāwi "I'm whispering"...).

e) Such cases also occur not rarely, when S_1 /-w-/ in umlautive dialects (Upper Svan and Lentekhan) gives -**ö**- and -**ü**- through substitution with a root -**e**- and -**i**- and -**ö**- and -**ü**- – with a root -**ē**- and -**ī**- (e. g.: UB. **bölni** "I'm ripping up", US. **böçkwni** "I'm eating to bursting point", **txüre** "I'm splitting it", Lent. **böçkweni** "I'm bursting", UB., Lent. **büçkwe** "I'm splitting", US., Lent. **pörni** "I'm flying away", UB. **prügi** "I'm standing stock-still", **röka** "I said", **höbe** "I'm breathing my last" ...).

Observation on the material showed us, that this phenomenon mostly takes place in the Upper Bal dialect, though some examples are attested in Lower Bal and Lentekhan. In Cholurian, for which an umlaut is characteristic, for some reasons this phonetic phenomenon was not fixed.

f) As it was said, in the 1st group of tenses the verbs – be it active or passive, have no S_1 /-w-/ in Lashkhan and Cholurian (e. g.: **betkni** "I'm exploding", **bragune** "I'm tramping", **byəli** "I'm groaning", **gargli** "I'm speaking", **zəpre** "I'm speaking nasally, grumbling" ...). As for other Svan dialects, here situation according to having or lack of S_1 /-w-/ prefix, is thus: in Upper Svan and Lentekhan the forms with /-w-/ personal marker as well as without a personal marker occur, the more, in same narrator's speech parallel usage of these forms takes place (e. g.: UB. **niḱwe**/**nüḱwe** "I'm bending it", LB. **žyweḱni**/**žyepni** "I'm crushing", **böçkwni**/**beçkwni** "I'm splitting", **dwige**/**dige** "I'm extinguishing", Lent. **txwurpni**/**txurpni** "I'm sniffing" ...). Following from this, it is clear, that at present distribution of /-w-/ and /Ø/ allomorphs can not be always explained phonologically either in Upper Svan or in Lentekhan, inasmuch as here /Ø/ occurs in the same phonological surrounding as /-w-/ (e. g.: LB. **betkni** "I'm getting explode" (cf.: UB. **bwetkni**), US., Chol. **neḱwni** "I'm getting bend" (cf.: US **gweçni** "I'm enduring"), US. **niḱwe** "I'm bending it" (cf.: US **dwige**) and others).

Besides this, /Ø/ allomorph also occurs before a vowel, e. g.: US., LS **bandwli** "I'm roaming from a room to a room and looking for smth.", Chol. **banžywli** "I'm swarming", LB. **zankwe** "I'm gamboling", UB. **pančwli** "I'm speaking in a shrill raucous voice", etc.

5) As an analysis of material showed us, S_1 /-w-/ is lost in different phonological surrounding, in particular.

a) S_1 /-w-/ is often lost, if it is followed by -**u**-, -**ü**-, -**o**-, or a preceding consonant of a root vowel is /-w-/ (/ -w/ + root /-u-/ = /-u-/ (i. e. /-w-/ is lost); /-w-/ + root /**ü**/ = /-**ü**-/; /-w-/ + /-**o**-/ = /-**o**-/; /-w-/ + /-w-/ = /-w-/); e. g.: US., Lent. **bundwli** "I'm roaming here and there", LB. **burgwni** "I'm stamping", UB., Lashkh., Chol. **byüli** "I'm bleating", UB., Lashkh., Chol. **šüli** "I'm wheezing", US., LS. **moče** "I'm cackling", US. **sgwezni** "I'm snapping", US., LS. **gweçni** "I'm breaking" and many others.

b) Sometime -**w**- is lost in neighboring of **b**, **p**, **p** bilabial sounds (bilabial **b** + /-w-/ = /Ø/; bilabial **p** + /-w-/ = /Ø/; bilabial **p** + /-w-/ = /Ø/); e. g.: US., LS. **bandwli** "I'm roaming from a room to a room and looking for smth.", US., Lashkh. Chol. **beçkwni**, Lent. **beçkweni** "I'm getting explode", UB., LS. **pantwli** "I'm swarming", LB. **pišwde** "I let smb. to go", LB. **pasxwe** "I'm answering, objecting", UB., LS. **pāčwe** "I'm yacking" and others.

c) In that case, when in the forms beginning with a consonant, a root morpheme is **ə**, then S_1 /-w-/ merges with a stem -**ə**- and gives -**u**-, though in /-w-/ + -**ə**- position either Lentekhan dialect or Lower Bal does not always give -**u** as it showed our observation on the material; e. g.: Lent. **b-wə-rtkni** "I'm stamping, tramping", **t-wə-rtni** "I'm snorting", **ṭ-wə-rtqlāwi** "I'm gibbering, talking silly"; LB. **x-wə-dni** "I'm devoicing", **çq-wə-rpni** "I'm cheeping", **x-wə-rse** "I'm sniffing, wheezing from cold" ..., which makes us to think that it is an innovation.

6) In the Svan dialects in one part of the verbs beginning with a consonant (especially in root-changing verbs), be it active or passive, in the 1st group of tenses /-w-/ does not appear and following from this a stem

/-ə-/ is unchangeably represented (e. g.: LB. **byəli**, Lashkh., Lent. **byəli** "I'm bleating", Lent. **zəntxe** "I'm talking too much, tediously", UB., Lent., Chol. **bərtqläwi**, LB. **bərtqni**, Lashkh. **bərtqlawi** "I'm grumbling", UB., Chol. **stəli** "I'm whistling", LB. **stəli** "I'm shouting, talking loudly", etc.).

7) During discussing verbal stems beginning with a Svan consonant, our attention was focused on some phonetic phenomena connected with harmonic complexes, in particular:

a) **S₁ /-w-/ + harmonic complex** (e. g.: Tskhum, Etser., Chub. **w-txerni** "I'm getting explode", Lashkh, Chol. **w-txoule** "I'm asking", Tskhum., Etser., Chub. **w-čxepni** "I'm getting thin"...).

b) **Harmonic complex + S₁ /-w-/** (e. g.: US. **dy-w-ebni**, Lent. **dy-¹w¹-ebeni** "I'm rotting", US., Lent. **dy-w-ibe** "I'm rotting smth.", US., Lent. **žy-w-ipe** "I'm pressing, mashing"...).

c) In some Lower Bal dialects (Etserian, Chuberian and Tskhumarian), also in Mulakh sub-dialect of Upper Bal dialect and Lentekhian dialect **some cases of including of S₁ /-w-/ in harmonic complex** (i. e. **parting of harmonic complexes through S₁ (-w-) marker takes place**) were fixed, which we fixed even in our own speech. This phenomenon is not natural for Svan, as a rule. It is clear, that it is not considered to be archaism. We think it is innovation (e. g.: **t-w-qice** "I'm ripping", **t-w-xiķe** "I'm soiling smth.", **b-w-γuli** "I'm bleating", **t-w-xurpni** "I'm sniffing", **t-w-xire** "I'm splitting smth.", **t-w-xipe** "I'm expending sweat", **ž-w-γipe** "I'm pressing", **p-w-xire** "I'm opening my eyes", **č-w-xepni** "I'm getting thin", **č-w-ķiķe** "I'm destroying smth." and so on).

d) Such cases also occur, when **S₁ /-w-/ is not attested either at the beginning of a word or in replaced form at harmonic complex**, i. e. **S₁ is represented by a zero morpheme** (e. g.: LB. **byəli**, Lashkh. **byəli/byəli**, Lent. **byeli** "I'm bleating", Lash., Chol. **dyorine**, Lent. **dyəriale** "I'm talking soothingly", UB. **žyūli**, Chol. **žyāwe** "I'm mewling", US., LS. **zğurbni** "I'm making noise", and others).

8) Following from above mentioned we can make a conclusion, that position of /-w-/ of S₁ personal marker at the stems beginning with a consonant is unreliable in modern Svan, but historically an areal of its usage should have been harder and various.

ფუძეთა და სიტყვა-ფორმათა საძიებელი

სვანური

ა

ა- 57, 60, 61, 62, 63, 67

აბიჭუ 75

აბჷ-ჟრ-ე 75

აგლგრ-ე 75

ა-გუ-ს-აყა 56

ა-გუ-ჟიდ 56

ად- 16, 19, 20, 22, 24, 40, 41, 42, 53, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 88

ად-აე 41

ად- ადას 41

ად- აე 41

ად-ა-ესნა 55

ად- ადას 41

ად-აჟე 41

ად- აჟეს^კ 41

ად- აჟსგ 41

ადარი 12

ადარი-**ხ** 12

ადასგუდე-**ს** 67

ად-ბე 57

ად-ბელე 57

ად-ბუჭურე 57

ადბუჭურ-ე 75

ადგარი 11, 36

ადგარი-**ხ** 11, 36

ადგარი 11, 36, 49, 89, 90

ადგარიდე-**ს** 67

ადგარი-**ხ** 11, 36, 90

ა-დგე 57

ად-გემ 53

ადგგლ-გრ-ე 75

ად-ზგზე 62

ად- იას 41

ად- იე 40

ად- ი^ი 41

ად-ირმ 41

ადკუმ-ჟრ-ე 75

ად-კუპრ 62

ად-კუერმე 33

ად-ლამე 62

«ად-მეშხე» 28

ადმარგნე 12

ადმარგნე-**ხ** 12

ადმარგნე 12

ადმარგნე-**ხ** 12

ად-დე 43

ად-რეკლე 57

ად-რგჩხნე 33

ად-ფგრე 62

ად-ლერ 57

ადყულ-ჟრ-ან-ხ 74

ადყურდ-ა 25

ად-შიხე 62

ადცხგბ-გრ-ე 75

ადცგლ-გრ-ე 75

ად-ჰემ 42

ად-ჰემე 42

ადხატუე 35, 62

*ად-**ხ-ჰემ** 42

ად-ჟად 57

ად-ჟედ 57

ადჰ 40

*ად-**ჰ-ე**შიხნან/ან 40

*ად-**ჰ-ო**ხატატუე 40

*ად-**ჰ-მ**ანს 22

ათ- 16, 19, 22, 40, 42, 61, 62

ათ-აბ 19, 43, 57, 62, 66, 70

ათ-ა-კურ 55

ათ-აჟ 43

ათ-ადა 44

ათ-არა 44

ათ-არენა 44

ათ-ბე 57, 62, 66, 69, 70

ათ-გემ 53

ათ/დ-გრმ 41

ათ-ეჟდ 66

ათ-ეყჩ 19, 54, 66

ათ-კუმურე 62

ათ-კუპრ 62

ათ-კუერმე 62

ათ-კუიმ 62

- რათ-მეშხ 28
ათ-ნებე 62
 ათ-და 43
 ათდა- ხი 43
 ათ-დეს 43
ათ-ო-შისე 56
ათ-ოხატაბტე 40
 ათ-ჟ-აღ 65
 ათ-ჟ-აქტრ 65
 ათ-ჟ-ექლ 65
 *ათ-ჟ-ი-გ 19
 *ათ-ჟ-ი-მეჩინ 19
 ათ-ჟ-შის 65
ათ-ქიჟე 69
 ათ-ჰემ 42, 62
ათ-ჰემე 62
 ათ-ხ-ად 41, 69
 ათ-ხ-ადა 41, 69
 ათ-ხ-ად^ა 41
 ათ- ხ-ადა 41, 43
 ათ-ხ-არა 41
 ათ- ხ-ა 41, 42, 57
 ათ- ხ-ადა 41, 66
 ათ-ხ-ა^ა 43
 ათ- ხ-ადა 41, 43
 ათ- ხ-ადა^ა 41
 ათ- ხ-ადა 41
 ათ-ხ-ადა 41
 ათ-ხ-ა^ა 41, 43
 ათ- ხ-ა^ა 41
 ათ-ხ-ოდა 41
 ათ-ხ-ადა 41
 ათ-ხ-ა^ა 41, 43, 57
 ათ-ხ-ადა^ა 41
 *ათ-ხ-ჰემ 42
 ათ-ხ-გრამ 41, 42, 43, 57, 66
 ათ-ხ-გრამე 69
 *ათ-ჰ-ჰემ 42
ათ-გგ 19
 ათ-გრამ 41, 44
 ათ-გრამა 44
 ათ-გ-რამე 69
აკოშდანი-დელ-ი 75
აკუიშ 75
 აკურემე 37
 აკურემე-ხ 37
 აკურემი 37
 აკურემი-ხ 37
აკუშდანი-იელ-ი 75
აკუშდენი 75
აკუშ-ჟრე 74
 -ალ 74
 ალა 82
ალაგაჟ-ალ-ი 75
ალაგაჟი 75
 ა-ლ-აშტედ 77
 ა-ლ-აშტედ-დ 77, 78
 ა-ლ-დიგ-დ 77, 78
 ა-ლ-კუიშ-დ 77, 78
 ა-ლ-ოსყე-დ 77
 ა-ლ-ს-აყა-დ 56
 ა-ლ-ტიხ-დ 58
 ა-ლ-ცუირ-დ 58
 ა-ლ-ცურე-დ 77, 78
 ა-ლ-ხატუედ 62
 ა-ლ-ვიდ-დ 56, 61
 ა-მ-მარე 68
 ამარა 99
 ა-მარ-ა-დ-ე-ს 99
 ა-მარ-ა-დ-ე-ხ 99
 ა-მარ-ა-ხ 99
 ამარე 49, 50, 52, 99
 ამარე-ხ 72, 99
 ამარედ-ს 67
 ა-მარ-უნ-ი 100
 ა-მარ-უნ-ი-ხ 100
 ა-მარ-უნ-ოლ 100
 ა-მარ-უნ-ოლ-ხ 100
 ა-მ-ლაკენა 63
 ა-მ-მარე 68
 ა-მ-ს-აყა 56, 63
 ა-მ-სგურენა 63
 ა-მ-ტიხ 58, 67
 ა-მუ-რდინ 67
 ა-მუ-რდუ 67
 ა-მუ-ხურ 67
 ა-მუ-ხტუ 67
 ა-მუ-ცურ 58, 67
 ა-მ-ცუირ 58, 67
 ა-მ-ხატუედ 62
 ა-მ-ვიდ 56, 61
 ა-მ-ტხ 58, 67
 ა-მ-ცურ 58
ან- 24, 34, 40, 43, 53, 55, 56, 57, 60, 61, 63, 64,

- 66, 68, 70
ან-აე 43
ან- აე 43
ან- ადე 43
ან-გან 61
ან-გენაღე 61
ან-თე 34
ან- იე 43
ანკიდ 74
ან-კოკუე 61
ან-კულთხნე 61
ან-ლეთ^ე 61
ან-მაწუღე 61
ანმარა-ს 67, 100
ან-მარ-ა-ხ 100
ან-მარე 61, 68, 80, 100
ან-მარ-ე-ხ 100
ან-მარ-ნ-ა 100
ან-მარ-ნ-ა-ხ 100
ან-მარ-ნ-ე 100
ან-მარ-ნ-ე-ხ 100
ან-მუსე 61
ან-ნაყე 61
ან- დე 43
ანსყა-ს 67
ან-სყე 55, 61, 67, 68
ან-ტახ 57
ან-ტეხ 57
ა-ნ-ტიხ 58, 79, 80
ან-ტხე 57
ან-უჩხე 34
ა-ნ-უ-ცური 58, 79, 80
ა-ნ-ფიშუღ 80
ან-ფგთხნე 61
ან-ღირ 57
ან-შღუე 61
ა-ნ-ცური 58, 79, 80
ა-ნ-ხატუე 62, 80
***ან- ხ-ი-ყიდ** 19
ანხტიტ 74
***ან-ხტი-ი-ყიდ** 19
ან-ჯად 57
ან-ჯედ 57
ან-ჯედენი 55
ა-ნ-ვიდ 56, 61, 67
ან-ჯე 61
ანჰ 40
ან-ჰიე 61
***ან-ჰ-ოვიდ** 40
ანგრდ-ალ-ჰნ-ხ 74
ანგრდჰნ-ხ 74
ა-ნ-ტხ 58, 79, 80
ა-ნ-ცური 58
ა-მ-ტიხ 68
ა-მ-ცური 68
ა-მ-ხატუე 68
არდა 67
არმი-ხ 72
ა—ს 63
ას- 22, 53, 62, 63
ას-ა-გუეშ 40
ას-აგუეშ 57, 66
ას-აშდ 66
ას-აგან 63
ას-გუეშ 57, 69
ას-ირკ 66
ას-ლაკენა 63
ას-ობე 40
ას-სგურენა 63
ას-სედენა 63
ას-ტი-აბ 65
ას-ტი-აბ 63
ას-ტი-აგუეშ 63
ას-ტი-აგუეშ 65
ას-ტი-აკუეშ 65
ას-ტი-ასყ 65
ას-ტი-წუენ 65
ას-ღრი 63
ას-ღგრდა 63
ას-ყა 56
ასყედდე-ს 67
ას-ჩაჩხუნე 63
ას-ხრი 57
ას-ხუდენა 63
ას-ხური 57, 63
***ას-ჰ-ობე** 40
ა-ტახ 62
ატბიდე 36, 50
ატბიდე-ხ 36
ატბედე-ხ 36
ა-ტიხ 62, 67
ატ-კრანკე 42
ატ-კუერმე 42
ატ-პასხუე 42
ატ-პეყნე 42
ატ-პერნე 42

- ატურ-წლი-ი** 75
ატურე 75
ატ-ყეჩნე 42
ატ-ყიბე 42
ატ-ყუჩურე 42
ა-ტხე 57
ა-ტგხ 62
აფთან-წლი-ი 75
აფრე-ხ 72
ა-ღერ 57
აყუწლი-ხ 74
აშ 82
აშის 68
ა-შყოღ 33
აშყუღი 11, 74
აშყუღ-იღლი-ი 74, 75
აშყუღი-ხ 11
აშყუღ-მელი-ი 75
ა-შყუღეღ 33
აშყუღელი 11
აშყუღელი-ხ 11
ა-ჩაღ 62
აცლ-გორ-ე 75
ა-ცტირ 62
აცხიპ 75
აჭაღ-წლი-ი 75
ახ 40
ა-ხ-აღ 43
ა-ხ-ათიშ 68
ა- ხ-აფ 43
ა-ხ-არა 43
ა-ხ-ასყ 66
ა- ხ-ა 43
ა- ხ-აფ 43
ა-ხ-ა-სყ 55, 57, 61, 66
ა-ხ-აღ/აღ 43
ა-ხ-აღ[ღა] 43
ა-ხ-არა 43
ახაჭუტი 49
ა-ხ-თიშ 69
ა-ხ-თიშე 69
ა- ხ-ია 43
ა-ხ-მარ 57
ა-ხ-მარ-ა 100
ა-ხ-მარ-ა-ღ 100
ა-ხ-მარ-ე-ღ 100
ა-ხ-მარ 100
ა-ხ-მარ-ნ-ა-ღ 100
ა-ხ-მარ-ნ-ას 100
ა-ხ-მგროთაჟ 57
ა-ხ-ოსყ 64
ა-ხ-ოსყე 57
ა-ხ-ოტხ 64
ა-ხ-ოვიღ 40
ახაპ-გორ-ე 75
ახტაჟ-წლი-ი 74
ახტაჟღეღ-ხ 67
ახტაჟი 35, 49, 52, 67, 74, 89, 90
ახტაჟი-ხ 90
ა-ხუსყ 64
ა-ხჟ-აფა 43
ა-ხჟ-ა 43
ა-ხჟ-ასყ 57, 61, 64
ა-ხჟ-ოსყ 64
აგნი 50, 89
ა-ჯ-ლაკენა 63
ა-ჯ-მარე 68, 74
ა-ჯ-მარე-ხ 74
ა-ჯ-ს-აყა 56, 63
ა-ჯ-სგურენა 63
ა-ჯ-ტიხ 58, 68
ა-ჯჟ-ცტორ 58, 68
ა-ჯჟ-ხტტ 68
ა-ჯ-ცტორ 58, 68
ა-ჯ-ხატჟე 62, 68
ა-ჯ-ვიღ 56, 61
ა-ჯგ-ტხ 58, 68
ა-ჯგ-ცტორ 58
ა- 57, 62, 65
ა-გჟ-მარ-ენ-ს 101
ა-გჟ-სყე 79
ა-გჟ-შიხ 56
ა-გჟ-შიხე 56
ა-გჟ-ხატჟე 61
ა-გჟ-ხატჟე 61, 79
ა-გჟ-ვიღ 60
აღ- 62
ა-ღგე 57, 61
აღ-გემ 53
აღ-(ეღ-) 61
აღ- ზიგენე 42
აღ- ზიგენეს 42
აღ-ბ-ტჟენ 53
აღ- კარქე 42
აღ- კარქ 42
აღ-კჟიე 62

- ადმარტნე 12
 ადმარტნე-**ხ** 12
 ადმარი 12
 ადმარი-**ხ** 12
 ადმარნე 12
 ადმარნე-**ხ** 12
 ად-ტ-ზიგენე 42
 ად-ტ-კარქ 42
 ად-შის-ი 53
 ად-ხინ^რ 62
 ა- (ე-) 60, 61
 ა/ე-მი-კურ 68, 70
 ა/ე-მი-ტხ 68, 70
 ა/ე-მი-შყუდ 68, 70
 ა/ე-მი-ცურ 68, 70
 ა/ე-მი-ხურ 68, 70
 ა/ე-მი-ვდ 68, 70
 ა/ე-ჯი-კურ 68, 70
 ა/ე-ჯი-რდ 68, 70
 ა/ე-ჯი-ტხ 68, 70
 ა/ე-ჯი-ცურ 68, 70
 ა/ე-ჯი-ვდ 68, 70
 ათ- 62
 ათ-გემ 53
 ათ-(ეთ-) 61
 ათ/ეთ/ოთ- 21
 ათ-ექდ 66
 ათ-ე-ყჩ 54, 66
 ათ-ეშისან 40
 ათ-იბ 53, 62
 ათ-ი-ტუნ 53
 ათ-ჟ-ელკ 65
 ათ-ჟ-ეპუ 66, 70
 ათ-ჟ-ეყჩ 65
 ათ-ჟ-იბ 65, 66
 ათჟ-იგ 19, 55, 65
 ათ-ჟ-იტხ 65
 ათ-ჟ-კაფენ 65
 ათჟ-მეჩან 19
 ათ-ჟ-შისან 66
 ათ-ჟ-შისენ 65
 ათ-ყაჩ 53, 62
 ათ-შის-ი 53, 62, 66
 აკურემი 37
 აკურემი-**ხ** 37
 აკურემი 37
 აკურემი-**ხ** 37
 ა-კურე 57, 61
 ალ 58, 74
 ა-ლ-ო-შისენ-დ 56
 ა-ლ-სყედ 60, 77, 78
 ა-მი-რდ 68, 70
 ა-მი-ისყ 53, 68
 ა-მი-ი-ვ(დ) 53
 ა-მ-მარ-ან 101
 ა-მ-მარ-ენ-ს 101
 ა-მ-სყ-ე 68
 ა-მ-შის 56
 ა-მ-შის-ე 56
 ა-მ-ხატუე 61, 68
 ა-მ-ვიდ 53, 60
 ა-მგ-რდ 67
 ან- 61
 ან- (ენ-) 60
 ან-თხელე 61
 ან-კიდ 61, 68
 ა-ნ-მარ-ან 101
 ა-ნ-მარ-ენ-ს 101
 ან-მევერე 61
 ან-მევერე 61
 ან-სკორე 34
 ან-სყ-ე 53, 61, 79, 80
 ა-ნ-შის 56
 ა-ნ-ხატუე 61, 79, 80
 ა-ნ-ვიდ 60
 ადრი 49
 არი 50, 67
 ას- 63
 ასყი 67, 89
 ასყიდე-**ხ** 67
 ატიდე 36
 ატიდე-**ხ** 36
 ატებდე 36
 ა-ტუხე 57, 61
 ა-ტხე 61
 ა-შის 61
 ა-ხ-ბიშდ 66
 ა-ხ-ბიშდ-ს 69
 ა- ხ-ირმ 43
 ა-ხ-ისყ 53, 60, 66
 ა ხ-იყდ 19
 «ა-ხ-ისტ^რ 31
 ა-ხ-ი-ტუნ 53
 ა-ხულდედ 64
 ა-ხურ-ი-კ 55
 ა-ხურ-ისყ 60, 64

ანტ-იყდ 19, 55
 ანტ-იხტ 31
 ანტ-გლდედ 64
 ან-შომ 66
 ა-ჯ-ი-სყ 53
 ა-ჯ-იშტე 68
 ა-ჯ-ი-ვ(დ) 53
 ა-ჯ-მარ-ან 101
 ა-ჯ-მარ-ან-ხ 101
 ა-ჯ-მარე-ხ 74
 ა-ჯ-მარ-ენ-ს 101
 ა-ჯ-მარ-ენ-ხ 101
 ა-ჯ-შიხ 56
 ა-ჯ-შიხ-ე 56
 ა-ჯ-ხატე 61, 68
 ა-ჯ-ვიდ 53, 60, 68
 ა-ჯ-რდ 68, 70
 ალ 74
 ალ 74

ბ

ბანდული 103, 132, 148, 165
 ბანჯდული 103, 132, 148, 165
 ბართქუნე 103, 133, 148
 ბარახ 33
 ბარახ 33
 ბეთქენი 104, 132, 148
 ბეთქენი 104, 119, 125, 126, 132, 148, 164, 165
 ბეთქეანი 104, 125, 164
 ბელნი 103, 119, 129
 ბეფშტს 51
 ბეჭკუენი 103, 129, 148, 165
 ბეჭკუენი 103, 126, 129, 132, 148, 165
 ბეჭყენი 104, 148
 ბეჭყენი 104, 119, 125
 ბეჭყეანი 104, 125, 164
 ბეჭყენი 103, 148
 ბეჭყენი 103, 119, 126, 132, 148
 ბეჭყე 103, 133, 152
 ბეჭყე 103, 133, 152
 ბიდე 104, 119, 129, 132
 ბითქე 104
 ბითქე 104, 119
 ბითქეანი 111, 148
 ბილე 103, 119
 ბიჭკუე 104, 132, 148
 ბიჭყ 103, 133, 148
 ბიჭყე 108, 148
 ბიჭყე 104, 119, 129, 133, 148
 ბოლნი 103, 129, 164
 ბოჭკუენი 103, 129, 164
 ბოჭკუენი 103, 129, 132, 164, 165
 ბრაგუნე 103, 133, 164
 ბრიგ 103, 125, 133
 ბრიგეანი 103, 125, 164
 ბრიგ 103, 133, 158
 ბუდე 104
 ბუზდუნე 103
 ბუთქე 104
 ბუთქე 104, 129
 ბულე 103
 ბულჭყი 103
 ბუნდული 103, 143, 165
 ბუნდეანი 103, 143
 ბურგნი 103, 150
 ბურგუენი 103, 143, 165
 ბურგეკი 103, 150
 ბურგეკე 103, 150
 ბურგუენი 103, 143
 ბურთქუენი 103, 143
 ბურთუენი 103
 ბურტყუნე 103, 143
 ბურტყუნე 103
 ბურტყუენი 103, 143
 ბურლდე 104, 143
 ბურყლაუი 103, 143
 ბურყლაუი 103, 143, 150
 ბურყულაუი 103, 143, 148
 ბურყუენი 103, 143, 148, 150
 ბუყბუყე 104, 143
 ბუყბუყე 104, 143
 ბუყბუყე 104, 143
 ბუჭკუე 104, 129
 ბუჭყე 75, 104, 129
 ბუდე 104, 129
 ბუთქე 104, 129
 ბუჭკუე 104, 129, 164
 ბუჭყე 104, 129
 ბურლდე 104, 143
 ბუთქენი 104, 119, 132, 164, 165
 ბუეილნი 103, 119, 164
 ბუეჭყენი 104, 119
 ბუენი 103, 119, 164
 ბუიდე 104, 119
 ბუითქე 104, 119

- ბუიოქუე 104, 119
 ბუილე 103, 119
 ბუიჭუე 104, 119
 ბურიც 103, 158
 ბუდილე 104, 158
 ბ'უ'ღული 104, 158, 166
 ბუგრტქნი 103, 120, 150, 165
 ბდელი 104, 133, 159, 166
 ბდელი 104, 129, 159, 166
 ბდილე 104, 133, 158
 ბდწლი 104, 129
 ბდული 104, 143, 159
 ბდული 104, 133, 143, 159, 165
 ბდელი 104, 133, 152, 158, 159, 165, 166
 ბდელი 104, 133, 152, 159, 164, 165, 166
 ბდე 104, 132
 ბეოქე 104
 ბელე 103
 ბელჭყი 103, 133, 152
 ბენჭყე 103, 133, 152
 ბენჭყი 103, 133, 148, 152
 ბერგნი 103, 133, 150
 ბერზეკი 103, 133, 152
 ბერზეკე 103
 ბეროქნი 103, 120, 133, 148, 152
 ბერჟნი 103
 ბერტყლაჟი 104, 133, 148, 152, 165
 ბერტყლანჟი 104, 133, 148, 152, 165
 ბერტყლანჟი/ა 104, 133, 148
 ბერტყნი 104, 133, 148, 152, 165
 ბერყლაჟი 103, 133, 148, 152
 ბერყლანჟი 103, 133, 148, 150, 152
 ბერყლანჟი/ა 103, 133, 148, 152
 ბერყნი 103, 133, 148, 150, 152
 ბერჭყე 103, 133, 148, 152
 ბეჯდე 104, 133, 149, 152
 ბენჯლი 104, 125
 ბენჯლჟი 104, 125
- ბ**
- გ- 54
 გაგზე 105, 120, 133
 გარგლი 105, 133, 164
 გარგლი 105, 125
 გარგული 105, 125
 გებენი 104
 გებნი 48, 104, 120, 133
 გელენი 104, 120
 გელნი 104, 125, 126, 129, 133
 გელ'უნი 104, 125
 გეჭენი 120
 გეჭნი 48, 105, 120, 133
 გვ- 87
 გილე 104, 120, 126
 გიჭე 105, 120
 გლანგი 104, 133
 გლანგი 104, 133
 გლიუ 104, 127, 134
 გმ > გუ 84
 გობნი 104
 გობნი 104, 129
 გუ- 40, 46, 73, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 89
 გუ < გ 84
 გუ- ← გუ- + -გ- 88
 გუ- < გუგ- 57, 79, 80
 გული 104
 გული 104, 143
 გურხუნი 104
 გურჭუნი 104
 გუ-ტხე 39, 40, 45, 73, 79, 80
 გუ-ტხე-დ 45
 გუ-ტხე-ხ 45
 გ-ულვა 38
 გ-ულვა/ე 38
 გუშუე 83
 გუშუეა 83
 გუშუე 83
 გუ-ცურე 73, 79, 80
 გუ- — -ხ 46
 გული 104, 129
 გული 104, 143
 გუ- 39, 40, 46, 54, 69, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89
 გუაგზე 105, 120
 გუ-აგლ-გარ-ე 74
 გუ-ადგარი 36
 გუ-ადგარი 36, 79, 80, 90
 გუ-ათური 79
 გუ-აკურემე 37
 გუ-აკურემი 37
 გუ-ალატ 38, 39
 გუ-ალატ 38, 39, 44
 გუ-ალატ-დ 44
 გუ-ალატ-^ნ 44
 გუ-ალატ-ხი 44

- გუ-ამარე 79
 გუ-ამარე 79, 80
 გუ-ასისგ 39
 გუ-ასისგ/კ 39
 გუ-ატბიდე 36
 გუ-აყა 39, 74
 გუ-ანტაუ-წლ-ი 74
 გუ-ანტაუტი 73, 74, 79, 80
 გუ-აჰტი 45, 74, 79, 91
 გუ-აჰტი-ხ 45
 გუ-აგდი 91
 გუ-აკურემი 37
 გუ-აკურემი 37
 გუარგლი 105, 125, 164
 გუარდუნაუნე 98
 გუ-ასისგ 39
 გუ-ასისკ 39
 გუ-ატბიდე 36
 გუ-ატბიდე 36
 გუაყარ 82
 გუ-ადა 87
 გუ-არ 39
 გუ ~ გუ- 55, 72, 73
 გუებენი 104, 120
 გ-უ-ებნი 48
 გუელენი 104, 120
 გუერა 82
 გუერდი 92, 93
 გუერდიდ 93
 გუერდის 92
 გუ-ეტრელა 38
 გუ-ელრა 38
 გუ-ეყალ 38
 გუ-ეყალ 38
 გუ-ეყადა 87
 გუ-ეყხალ 38
 გუ-ემდრალ 38
 გუ-ემტრალ 38
 გუეჰენი 105, 120
 გ-უეჰენი 47, 48, 105, 120, 132, 165
 გუ-ენტაუტი 79
 გუი 83
 გუ-ი 83
 გუიბინა 82
 გუილე 104, 120
 გუ-ი-მარ-ა 101
 გუ-ი-მარ-ან 101
 გუიმზგრა 73
 გუიმზგრა (ნიმზგრა) 73
 გუ-ინჯერნე 36
 გუ-ინჯრინადა 87
 გუ-ინჯრინე 36
 გუიმრა 73
 გუირდი 94, 95
 გუირდიდ 94, 95
 გუირდის 94, 95
 გუირი 82
 გუ-ისტუნე 37
 გუ-ისტუნე 37
 გუისყან 73
 გუიფრა 73
 გუიფრას 73
 გუიშგე 83
 გუ-იცხრი 37
 გუიჰე 105, 120
 გუიჰედგელა 73
 გუისა 73
 გუ-იხალ 79, 91
 გუ-იხალდა 87
 გუიხან 73
 გუ-იხტაუტი 74, 79
 გუივიდან 73
 გუ- — -ხ 46, 89
 გუ- — -[ხ], -ხ 46, 89
 *გუ-გ-ტიხე 40
 *გუ-გ-ტიხე 39
 *გუ-გ-ტიხე 40
 გგლე 104, 129, 134
 გგრმნი 104, 134, 152
 გგრხნი 104, 134, 152
 გგრჰნი 104
 გგჰე 105, 134
 გგლი 104, 134, 152

დ

- დ- 12, 22, 42, 71, 72, 78
 /-დ/ 10
 დაბს 75
 დადას 51
 დანდღული 105, 134
 დაშღუ 72
 დაშღუ 75
 დეგენი 120
 დეგენი 105, 134
 დიარს 75

დიგე 14, 22, 48, 51, 105, 120, 132, 165

დიგე-დ 14

დიგე-ხ 14

დინოლს 73

დინა 35

დინად 35

დუგე 14, 105

დუდღუნე 105, 143

დუნდღუე 105, 143

დურდღნი 105, 120

დურდღუნი 105, 127, 144

დურდღლჳთი 105

დუდღუბე 105, 144

დუდღუე 105, 144

დუნდღუე 105

დუეგენი 105, 120

დუეგნი 105, 120

დუიგე 14, 16, 47, 48, 51, 77, 105, 120, 125, 132, 165

დუიგე-დ 14, 77, 78

დუიმიე 105, 120, 144, 164

დუურდღნი 105, 120, 125, 164

დღებენი 105, 134, 156, 159

დღებნი 105, 120, 134, 156, 159

დღიბე 105, 120, 156

დღორინე 105, 144, 159, 166

დღურე 105, 129, 159

დღ-უ-უებენი 156, 166

დღუებნი 105, 120, 156, 166

დღუიბე 105, 120, 156, 166

დღუირე 105, 120

დღბე 105, 134, 159

დღგრე 105, 120, 134, 152, 159

დღგრიალე 105, 134, 159, 166

დგე 14, 48, 105, 134

დგე-დ 14

დგე-ხ 14

დგნდღლე 105, 134

დგრდღლჳაუთი 105, 134

დგრდღლჳთი 105, 134

დგნდღლე 105

ე

ე- 53, 54, 55, 62, 63, 65, 67, 129, 164

ე-გუ-ივდ 60

ე-გუ-ყა 56

ელ- 62

ელ-ბინე 62

ე-ღვე 61

ელ-გემ 53

ელ-დირან 62

ელ-იჯრან 62

ელ-რ-ტუნ 53, 54

ელ-რ-შუე 53

ელ-კაფან 62

ელ-კაფი 62

ელ-კუერმან 62

ელ-კუიე 62

ელ-კუიჳ 62

ელ-კგრლან 62

ელ-ყაჩ 54

ელ-მიხ-ი 53, 54

ელ-ხატუნ 62

ელ-ხატუნ 62

ელ-ხინ 62

ელ-ხინე 62

ეთ- 62

ეთ-ბემ 62

ეთ-გემ 53

ეთ-ეყჩ 19, 54, 66

ეთ-თირნე 62

ეთ-თირნის 62

ეთ-თმიხან 40

ეთ-ი-ბ 53, 62

ეთ-რ-ტუნ 53, 54

ეთ-რ-შუე 53

ეთ-კაფი 62

ეთ-სერ 62

ეთ-უჳნი 62

ეთ-ფიშტუნე 62

ეთ-ქადენ 66

ეთ-ქინისე 62

ეთ-ლჳაჳ 62

ეთ-ლჳერან 62

ეთ-ლჳეჳნი 62

ეთ-ყაჩ 53, 62

ეთ-მიხ-ი 53, 54, 62, 66

ეთ-ჳამ 62

ეთ-ჳაცი 62

ეთ-ჳერნე 62

ეთ-ჳერნი 62

ე-კუშე 61

ე-ლ-სყედ 60, 77

ე-ლ-ყა-დ 56

ე-ლ-ხატუნედ 61

ე-მ-ანტუმ 68

- ე-მ-იძრე 61
 ე-მ-ისყ 53
 ე-მ-იჯ 53
 ე-მ-ნ-შტ 53
 ე-მ-ლტა 63
 ე-მ-ყა 56, 63
 ე-მ-შიხ-ე 56
 ე-მ-ხაზტე 61
 ე-მ-ხატტე 61
 ე-მ-ვიდ 53, 60
 ენ- 61
 ენ-თხე 61
 ენ-თხელე 61
 ენ-თხელეს 61
 ენ-ნ-შტე 53
 ენ-კიდ 61
 ენ-მეჭრე 61
 ენ-მგრხდნნხ 61
 ენ-სყ-ე 53, 61
 ენ-სყენს 61
 ე-ნ-ყა 56, 63
 ე-ნ-ხატტე 61
 ე-ნ-ვიდ 60
 ე-მ-კუმურე 68
 ე-მ-მარე 68
 ე-მ-ჭემე 68
 ე-მ-ხაზტე 68
 ე-მ-ხატტე 68
 ე-მ-ჯან 68
 ე-მ-ვერნე 68
 ე-მ-ვიდ 68
 ეს- 19, 22, 24, 53, 55, 56, 57, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70
 ეს-აბ 19, 55, 57, 63
 ეს-/ას- 40
 ეს-აგტუმ 19, 22, 57, 63, 66, 70
 ეს-აშდ 66
 ეს-ბე 63, 68, 69
 ეს-გე 55
 ეს-გომ 57, 63, 66
 ეს-გომე 57, 63, 69
 ეს-გტუმე 40, 57, 63, 66, 69, 70
 ეს-ირკ 66
 ეს-ოგტუმ 65
 ეს-ოდ 65
 ეს-ოზი 40
 ესსგურდ-ა 25
 ეს-ტ-აბ 55, 63
 ეს-ტ-აგტუმ 55
 ეს-ტ-აგტუმ 63, 65, 66
 ეს-ტ-აშდ 65
 ეს-ტ-აშდ 65, 66
 ეს-ტ-ეფშტდ 66, 70
 ეს-ტ-თგრილ 66, 70
 ეს-ტ-ირკ 65
 ეს-ტ-ლაფვარ 66, 70
 ეს-ტ-ტგბინ 66
 ეს-ტ-ლტრი 66, 70
 ეს-ტ-ვერი 66, 70
 ეს-ტ-ჭტიდნ 66, 70
 ეს-ლრი 57
 ეს-ლ-ტ-რი 55
 ეს-ლტრი 57, 63
 ეს-ყა 56
 ეს-ხრი 57
 *ეს-ჰ-აგტუმე 40
 *ეს-ჰ-აგტუმე 22
 *ეს-ჰ-ობე 40
 *ეს-ჰ-ოზი 40
 ე-ტხე 61
 ეჩას 44, 45
 ეცხენი 108, 127
 ე-ხ-ბიშდ 66
 ე-ხ-ბიშდ-ს 69
 ე-ხ-ბიშდ-ს 69
 ე-ხ-ი-სყ 53, 60, 66
 ე-ხ-ნ-ტტენ 53, 54
 ე-ხ-ნ-შტ 53
 ეხ-ყიდ 19
 ე-ხ-შომ 66
 ეჯა 74, 82, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 99
 ეჯას 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
 ეჯი 73, 75, 90, 92, 93
 ეჯის 75, 90
 ე-ჯ-ისყ 53
 ე-ჯ-იჯ 53
 ე-ჯ-კუმურე 68
 ე-ჯ-მარე 68
 ეჯნემ 74
 ეჯვარ 74, 90, 92, 93, 94, 95, 99
 ეჯვარს 44, 45, 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
 ე-ჯ-ლტა 63
 ე-ჯ-ყა 56, 63
 ე-ჯ-შიხ-ე 56
 ე-ჯ-ჭემე 68
 ე-ჯ-ხაზტე 68

ე-ჯ-ხატუე 61, 68
 ე-ჯ-წან 68
 ე-ჯ-ვერნე 68
 ე-ჯ-ვილ 53, 60, 68
 ე-ჯ-ვიდე-ხ 60
 ე- 53, 54, 164

ზ

ზანგორე 105, 120, 134
 ზანკუე 105, 127, 132, 134, 165
 ზარფაშა 83
 ზებრე 105, 120, 134, 164
 ზექ 75
 ზმული 105, 144
 ზნეგე 105
 ზნეგე 105, 134
 ზული 105, 120, 144
 ზუნეგე 105, 120
 ზული 105, 144
 ზუნტე 105, 150
 ზუნანგორე 105, 120, 125, 164
 ზუებრე 105, 120
 ზ^რებრე 105, 120
 ზუნეგე 105, 120
 ზუული 105, 120, 125, 164
 ზგლი 106, 135, 153
 ზგნე 105, 134, 152
 ზგნთხე 106, 134, 152, 165
 ზგნტე 105, 134, 152
 ზგრზნე 106, 134, 152
 ზგრზნი 106, 134, 152
 ზგლი 106, 135, 153
 ზგნტე 105, 150

თ

-თ- 42, 56, 71, 72
 *თ1- 72
 თეკუს 75
 თეკუს 75
 თერ 106, 120, 135
 თერა 106, 120, 135
 თერა^რნი 120
 თერანხე 106, 135
 თერე 106, 135
 თეგი 106, 130
 თიგ 106, 120, 135

თურთლანტი 106
 თურთნი 106
 თურტნი 106, 150
 თურყნი 106
 თურყუნი 106
 თუფე 106
 თუგი 106, 130
 თუერ 106, 120
 თუერა 106, 120
 თ-ჟ-ერა^რნი 120
 თუეფენი 106, 144
 თუეფნი 106, 144
 თუიგ 106, 120
 თუიფე 106, 144
 თუნერენი 106, 158
 თუნეკ 106, 158
 თუნეკე 106, 157, 158, 166
 თუნეპე 106, 157, 158, 166
 თუნირე 106, 157, 158, 166
 თუნეში 106, 158
 თუნურბნი 106, 157, 158, 166
 თუგრტნი 106, 121, 125, 150, 164, 165
 თქუმე 106
 თქუმე 106
 თქუიმი 106, 144
 თნერენი 106, 121, 156, 158
 თნერნი 106, 121, 127, 135, 156, 156, 159
 თნიკ 106, 121, 135, 156, 158
 თნიკე 106, 121, 156, 158
 თნიპ 106, 121, 127, 135, 156, 159
 თნიპე 106, 130, 135, 156, 158
 თნირე 106, 121, 130, 135, 156, 158, 159
 თნიში 106, 121, 130, 156, 158, 159
 თხოულე 111, 127, 156
 თხურე 106, 159
 თხურბნი 106, 132, 144, 151, 158, 159, 165
 თხურბანი 106
 თხურბ^რნი 106
 თხუში 106, 159
 თხუპე 106, 130
 თხურე 106, 130, 164
 თხუში 106, 130
 თხული 106, 159
 თხურბე 106, 144, 159
 თხურენი 106, 121, 156
 თხურენი 106, 121, 156
 თ^რერნი 106, 121
 თხუიკ 106, 156

თხ^რიკ 106, 121, 156
 თხ^რიკე 106, 121, 156, 158
 თხ^რიმოდ 82
 თხ^რიბ 106, 121
 თხ^რიბე 106, 121, 156
 თხ^რირე 106, 156
 თხ^რირე 106, 121, 156
 თხ^რიშე 106, 156
 თხ^რიშე 106, 121, 156
 თხ^რურპნი 106, 121, 125, 132, 156, 164, 165
 თხ^რე 106, 135, 159
 თხ^რე 106, 130, 135, 156, 159
 თხ^რეპნი 106, 121, 151, 156, 159
 თხ^რეშე 106, 130, 135, 156, 159
 თხ^რეკე 106, 135, 159
 თგ^რთლაჟი 106, 135, 153
 თგ^რთლჟი 106, 153
 თგ^რთლჟი/ა 106, 135
 თგ^რთნი 106, 135, 153
 თგ^რტნი 106, 121, 135, 150, 153
 თგ^რყნი 106, 135, 153

ო

-ო- 53, 83, 129, 164
 იგ^რჟე 105
 -იელ 74
 -იელ 74
 იკ^რჩხ-მელ 75
 ინვერნე 36
 ინვერნე-ხ 36
 ინვრინე 36
 ინვრინე-ხ 36
 ირდი 92, 93, 94, 98
 ირდინ 92, 94, 98
 ი-სგ-ე 83
 ისგუ 82, 83
 ისგუა 83
 ი-სგუ-ე 83
 ი-სგუ-ეა 83
 ი-სგუ-ი 83
 ი-სკუ-ი 83
 ისყეა 11
 ისყეა-ხ 11
 ისყი 11
 ისყი-ხ 11
 იფ^რშედ-მელ 75
 იქ^რემ 50

ილ^რმ-მელ 75
 იშგენს 75
 იშხი 50
 იშხი-ხ 72
 ისტ^რჟი 67
 ი- 53, 164
 ით-ალ-ი-ხ 75

კ

კაკ^რანე 106, 135
 კაკანი 106, 135
 კაკ^რანე 106, 135
 კაკ^რანე 106, 135
 კაკ^რანე 106, 135
 კარკ^რცე 107, 135
 კარკ^რცე 107, 121
 კარკ^რცი 107, 135
 კარკ^რცი 107, 135
 კარკ^რცი 107, 127, 135
 კასბე 107, 135
 კაჟე 107, 135
 კაჩხ^რე 107, 135
 კაჟე 107
 კედ 107, 127
 კედენი 107, 121
 კედნი 107, 121, 127, 135
 კეთი 107, 121
 კეთილს 75
 კეთი 107, 130, 135
 კიდე 107, 121, 130
 კიჩე 107, 121
 კოდ 107, 130
 კოთი 107, 130
 კროხე 107, 144
 კუდე 107
 კუნტ^რუშე 107, 144
 კურკნი 107, 151
 კურკ^რნი 107, 121, 144, 151
 კუშე 74, 130
 კუჟე 107
 კუდე 107, 130
 კუშე 107, 130
 კუჟე 107
 კუამე 107, 144
 კუარ 107, 144
 კუარკ^რცი 107, 121, 125, 164
 კუამე 107, 144

კჷედენი 107, 121
 კჷედნი 107, 121
 კჷეთი 107, 121
 კჷეთხე 107, 144
 კჷეთფხენი 107, 144
 კჷეთფხნი 107, 144
 კჷეთშენი 107, 144
 კჷეთშნი 107, 144
 კჷეც 107, 144
 კჷეწხე 107, 144
 კჷიდე 107, 121
 კჷიშე 48, 51, 107, 125, 130, 144
 კჷიჩე 107, 121
 კჷიჭე 107, 144
 კჷურკჷნი 107, 121, 125, 164
 კვდე 107, 135
 კვრკნი 107, 136, 151, 153
 კვრკჷნი 107, 151
 კვჩე 107, 136, 153

ლ

ლ- 12, 13, 22, 46, 50, 67, 69, 77, 78, 81, 84, 85, 88, 89
 /ლ-/ 23, 24, 25, 26, 33, 34
 ლა- 23, 24, 33, 53, 55, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70
 *ლა-ან-თე 34
 *ლა-ან-სკორე 34
 *ლა-ან-უჩხე 34
 ლაჲ/-ჲ-შ 32
 ლ-ა-დპრი-დ 12
 ლ-ადგა/პრი-დ 11
 ლ-ადგარი-დ 11
 ლ-ადგპრი-დ 11, 12, 90
 ლ-ა-დმარნე-დ 12
 ლ-ა-დმარგნე-დ 12
 ლა/ე-ჲ-შტუტე 27
 ლა/ე-ხ-შტუტე 27
 ლა/ე-ხ-ხატუალ 31
 ლა-იშ 32
 *ლა-ლ-ათე 24
 *ლა-ლ-აჭემე 24
 ლ-ალატ-დ 44
 ლა-ლ-შმა-ს 67
 ლა-ლ-შმე-ს 67
 ლა-ლ-ემ 67
 ლა-ლ-ემ 32, 67

ლა-ლ-ემ-ს 67
 *ლა-ლ-იხირნან 24
 ლა-ლ-ტიხდ 60
 *ლა-ლ-შუტედ 34
 ლა-ლ-გუ 23, 34, 67
 ლა-ლ-გუ-ს 67
 ლა-ლ-გუე 32
 ლამარედ 12
 ლ-ა-მპრ-ა-დ 99
 ლ-ა-მპრ-ა-დ-ე-დ 99
 ლ-ა-მპრ-ე-დ 99
 ლ-ა-მპრ-უნ-ი-დ 100
 ლა-მ-ტიხ 60
 ლა-მ-გუ 47
 ლა-ნ-ბა/პრ 28, 33
 ლა-ნ-თე 34, 27
 ლა-ნ-თდე 27
 ლა-ნ-იშ 26, 32, 33, 34
 ლა-ნ-ლექტრე 28, 33
 ლა-ნ-მარე 24, 28
 ლა-ნ-მეზრე 24, 67
 ლა-ნ-მეშხე 28
 ლა-ნ-უჩხე 27, 34
 ლა-ნ-ყუტინე 67
 ლა-ნ-შდუე 27
 ლა-ნ-შდუტე 27
 ლა-ნ-შხეზ 24, 28
 ლა-ნ-წაბურე 24, 28
 ლა-ნ-ჭემე 24
 ლანხუიდლა 82
 ლანგედა 82
 ლა-ჲ-ბარ 28, 33
 ლა-ჲ-თე 23, 24, 27
 ლა-ჲ-თდე 27
 ლა-ჲ-კაჩე 23, 27
 ლა-ჲ-კჷერმე 23, 27, 33
 ლა-ჲ-ლექტრე 28, 33
 ლა-ჲ-მარე 28
 ლა-ჲ-მპრე 28
 ლა-ჲ-მეშხე 28
 ლა-ჲ-მგუ-ა-ს 67
 ლა-ჲ-მგუდე 67
 ლა-ჲ-ნარჰე 23, 27
 ლა-ჲ-რგჩხნე 27, 33
 ლა-ჲ-რგჰე 27
 ლა-ჲ-უჩხე 23, 27
 ლა-ჲ-ფურშუტინე 28, 33
 ლა-ჲ-შ 32, 34

- ლა-**ა**-მდღე 23, 27
 ლა-**ა**-მტუტე 27, 33
 ლა-**ა**-მყტედ 33, 34
 ლა-**ა**-შხებ 28
 ლა-**ა**-შხებალე 31
 ლა-**ა**-ჩხტარე 23, 28
 ლა-**ა**-ჩხტარე 28
 ლა-**ა**-ცხი/გრლე 28
 ლა-**ა**-ცხგრლე 28
 ლა-**ა**-წაბურე 28
 ლა-**ა**-წაბურე 28
 ლა-**ა**-ჭემა-ს 67
 ლა-**ა**-ჭემ-ე 26, 28, 33
 ლა-**ა**-ჭკუარე 30, 33
ლ-არი-დ 77
ლ-ას 32, 67
ლ-ასტ 32
 ლ-ასცი-დ 77
ლატლატი 107, 136
ლაღშგაღ 83
ლ-ამყტედი-დ 11
ლ-ამყტედი-დ 11
 ლა-**ბ**-აბ 66
ლა-ბ-აბე 60
ლა-ბ-აბიშე 59
ლა-ბ-ა-თონი 55
ლა-ბ-ასკურდა 60
ლა-ბ-ა-ქტ 55, 66
ლა-ბ-აშყედა 59
 ლა-**ბ**-ათ 27
 «**ლ**»-**ბ**-ათ 27
 ლა-**ბ**-აქტ 66
 «**ლ**»-**ბ**-აშხებ 28
ლა-ბ-ბე 60
ლა-ბ-ე-ტხ 54
 ლა-**ბ**-თბ 27
 ლა-**ბ**-კაჩ 23
 «**ლ**»-**ბ**-კაჩ 27
 ლა-**ბ**-კტერმ 27
 «**ლ**»-**ბ**-მარ 28
 «**ლ**»-**ბ**-მარ 28
 ლა-**ბ**-მეზირ 28
 ლა-**ბ**-მეზრე 28
 ლა-**ბ**-მეზგრ 28
 ლა-**ბ**-მეშხ 28
 ლა-**ბ**-მეშხე 28
 ლა-**ბ**-ნარბ 27
 ლა-**ბ**-ნარდე 27
 «**ლ**»-**ბ**-ნარჰე 27
 ლა-**ბ**-ნარჰ 23
 «**ლ**»-**ბ**-ნარჰ 27
ლა-ბ-ოყუნდა 59
ლა-ბ-ოტიხა 60
 ლა-**ბ**-რიჰ 27
 ლა-**ბ**-რეჩხინ 27
ლა-ბ-სგურდა 60
ლ-ახტატი-დ 90
 ლა-**ბ**-ტიხ 68
 ლა-**ბ**-ტებინ 28
 ლა-**ბ**-ტებნე 28
 ლა-**ბ**-ტებგნ 28
 ლა-**ბ**-ტემ 32
 ლა-**ბ**-უჩხ 27
 «**ლ**»-**ბ**-უჩხ 27
ლა-ბ-უაბ 60
 ლა-**ბ**-უაქტ 64
 ლა-**ბ**-უაჭდ 64
ლა-ბ-უემ 60, 68-69
 ***ლა-ბ**-უე-ჭოდ 19
 ლა-**ბ**-უჩხტ 27
 ლა-**ბ**-უტებინ 28
 «**ლ**»-**ბ**-უჩხტარ 28
 ლა-**ბ**-ფურშგტინ 28
 «**ლ**»-**ბ**-მდღე 27
 ლა-**ბ**-მდღე 27
 ლა-**ბ**-მდღე 27
 ლა-**ბ**-მყოდ 27
 ლა-**ბ**-მყოდე 27
 «**ლა-ბ**-შხებ» 28
 ლა-**ბ**-შხებალ 31
 ლა-**ბ**-შხებე 28
 ლა-**ბ**-ჩხტარ 28
 ლა-**ბ**-ჩხტარ 28
 ლა-**ბ**-ცხგრილ 28
 ლა-**ბ**-წაბურ 28
 ლა-**ბ**-წაბურ 28
 ლა-**ბ**-წაბურე 28
 ლა-**ბ**-წაბურბ 28
 ლა-**ბ**-ჭემ 28
ლა-ბ-ხტიდ 60
 ლა-**ბ**-გშ 32
ლა-ჯ-ტიხ 60
 ლ-აჰტი-დ 45, 91
ლ-ა- 58, 59, 60
ლ-ადმარტნე-დ 12
ლ-ადმარბ-დ 12

- ლ-ადმარნე-დ** 12
 ლს/ე-**ნ**-კუიშ 29
 ლს/ე-**მ**-ნაბნე 29
 ლს/ე-**მ**-ტგბნე 28
 ლს/ე-**მ**-ცტე 27
 ლს/ე-**მ**-ვგმრე 29
 ლს/ე-**ნ**-იკდ 28
 ლს/ე-**ნ**-იშგდ 28
 ႁლს/ე-**ნ**-იცტუ 27
 ლს/ე-**ნ**-ნაბზნ 29
 ლს/ე-**ნ**-ტგბინ 28
 ლს/ე-**ნ**-ყტინ 27
 ლს/ე-**ნ**-ვგმზრ 29
 ლს/ე-**ნ**-გნყატზლ 29
 ლს-**ლ**-ემ 23, 24, 32, 58, 67
 ლს-**ლ**-ემე-ს 67
 ლს-**ნ**-ემ 32, 33
 ლს-**ნ**-თტერ 29
 ლს-**ნ**-კიდ 26, 28, 67
 ლს-**ნ**-მეზრე 28
 ლს-**ნ**-სგიდრაღე 29
 ლს-**ნ**-სკორე 29, 34
 ლს-**ნ**-ტებდალ 24
 ლს-**ნ**-ტებდალ/ე 30
 ლს-**ნ**-ტიხ 24, 30, 67
 ლს-**ნ**-ღირაღე 30
 ლს-**ნ**-ყტინე 27
 ლსნშზნ 82
 ლს-**ნ**-შგედ 28
 ლს-**ნ**-შღირაღ 24
 ლს-**ნ**-შღირაღ/ე 30
 ლს-**ნ**-შხტინ 31
 ლს-**ნ**-ცტე 27
 ლს-**ნ**-ხტიტ 31
 ლს-**ნ**-ვგმრე 29
ლს-მბ 58
ლს-მბინე 58
 ლს-**მ**-გტეჰ 28
 ლს-**მ**-ზეღაღე 29
 ლს-**მ**-ზეღაღე 29
 ლს-**მ**-თერ 29
 ლს-**მ**-თიე 27, 33
 ლს-**მ**-თტერ 29
ლს-მკიდ 28, 58
 ლს-**მ**-კუიშ 29
ლს-მლოკე 58
 ლს-**მ**-მეზრე 28
 ლს-**მ**-ნაბნე 29
 ლს-**მ**-ნყატაღე 29
ლს-მ/ნ-სკორე 59
 ლს-**მ**-ნყატაღე 29
 ლს-**მ**-ნყატაღე 29
 ლს-**მ**-რგჰან 23, 29, 33
 ლს-**მ**-რგჰან 29, 33
 ლს-**მ**-სგიდრაღე 29
 ლს-**მ**-სგღღრაღე 29
 ლს-**მ**-სკიდრაღე 29
 ლს-**მ**-სკორე 29
 ლს-**მ**-სკორე 29
 ლს-**მ**-ტებდალ/ე 30
 ლს-**მ**-ტებდაღე 30
 ლს-**მ**-ტიხ 30
 ლს-**მ**-ტრეღს/აღე 31
 ლს-**მ**-ტგბნე 28
 ლს-**მ**-უყდა 30
 ლს-**მ**-უყე 30
 ლს-**მ**-უყდა-ა 30
 ლს-**მ**-ფურშკტინე 28, 33
ლს-მ-ქტე 53
 ლს-**მ**-ღარაღე 30
 ლს-**მ**-ღირაღ 23
 ლს-**მ**-ღირაღ/ე 30
 ლს-**მ**-ღირაღე 30
 ლს-**მ**-ღტერე 29
 ლს-**მ**-ყტითღან 30
 ლს-**მ**-ყტითღან 30
 ლს-**მ**-ყტინე 27
 ლს-**მ**-შგედ 28
 ლს-**მ**-შღირაღ 23
 ლს-**მ**-შღირაღ/ე 30
 ლს-**მ**-შღირაღე 30
 ლს-**მ**-შკედ 28
 ლს-**მ**-შყტედ 27, 33
 ლს-**მ**-შხეზაღე 31
 ლს-**მ**-შხტინ 31
 ლს-**მ**-ცტე 27
 ლს-**მ**-ცტირ 30
 ლს-**მ**-წგრნან 23, 31, 67
 ლს-**მ**-წგრნან 31
 ლს-**მ**-ჰემე 67
 ლს-**მ**-ხატატაღე 31
 ლს-**მ**-ხატატაღე 31
 ლს-**მ**-ხატატაღე 31
 ლს-**მ**-ხირნან 23, 31
 ლს-**მ**-ხირნან 31
 ლს-**მ**-ხტიტ 31

- ლპ-ა-ვგმ^არე 29, 33
 ლპ-ა-ვგმრე 29
ლპრდუნაუნედ 98
 ლპ-არი 77
 ლპ-არი-დ 71, 77, 78
 ლპ-ასუ 23, 32, 67
 ლპ-ასუი-დ 77, 78
ლპშნიდ 83
 ლპ-ხ-ემ 32
ლპ-ხ-ე-ტხ 54
ლპ-ხ-ე-შდ 54
ლპ-ხეჭუედდა 58
 ლპ-ხ-ზელალ 29
 ლპ-ხ-ზელალ 29
 ლპ-ხ-იბ 53, 66
 ლ^აპ-ხ-ითურ 29
 ლ^აპ-ხ-იკდ 28
 ლპ-ხ-იკუმ 29
 ლპ-ხ-იტხ 30
 ლპ-ხ-იშგდ 28
 ლპ-ხ-იშკდ 28
 ლპ-ხ-იშტნ 31
 ლპ-ხ-იცუ 27
 ლპ-ხ-იცურ 30
 ლპ-ხ-იხტ 31
ლპ-ხლბტი 58, 59
 ლპ-ხ-ნაბან 29
 ლპ-ხ-ნაყატულ 29
 ლპხსგიდნი 35
 ლპ-ხ-სგიდრალ 29
 ლპ-ხ-სგიდრალ 29
 ლპ-ხ-სკერ 29
 ლპ-ხ-სკიდარალ 29
 ლპ-ხ-სკორ 29
 ლპ-ხ-სკურ 29
ლპ-ხ-ტახ 53
 ლპ-ხ-ტებდალ 24, 30
 ლპ-ხ-ტებდალ 30
 ლპ-ხ-ტრელალ 31
 ლპ-ხ-ტგბინ 28
 ლპ-ხ-უნყატალ 29
 ლპ-ხ-უჟ 30
 ლპ-ხ-უჟდ 30
 ლპ-ხ-უჟდ 30
ლპ-ხუეკად 58
 ლპ-ხუ-ემ 32
ლპ-ხუ-ე-ჭუედ 19
 ლპ-ხუ-ზელალ 29
 ლ^აპ-ხუ-იკდ 28
 ლპ-ხუ-იკუმ 29
 ლპ-ხუ-იტხ 30
ლპ-ხუ-იშგდ 28, 58
 ლპ-ხუ-იშკდ 28
 ლპ-ხუ-იშტნ 31, 64
 ლპ-ხუ-იცუ 27
 ლპ-ხუ-იცურ 30
 ლპ-ხუ-იხტ 31
 ლპ-ხუ-ნაბან 29
 ლპ-ხუ-ნაყატულ 29
 ლპ-ხუ-სგიდრალ 29
 ლპ-ხუ-სკერ 29
 ლპ-ხუ-სკიდარალ 29
 ლპ-ხუ-ტებდალ 30
 ლპ-ხუ-ტრელალ 31
 ლპ-ხუ-უჟ 30
 ლპ-ხუ-უჟდ 30
 ლპ-ხუ-ღარალ 30
 ლპ-ხუ-ღირალ 30
 ლპ-ხუ-ღურ 29
 ლპ-ხუ-ყუთილენ 30
 ლპ-ხუ-ყუთინ 27
 ლპ-ხუ-მდირალ 30
 ლპ-ხუ-წგრენ 31
ლპხუ-ჭუედ 19
ლპ-ხუ-ჭუედ 55, 58
 ლპ-ხუ-ხატატულ 31
 ლპ-ხუ-ხირენ 31
 ლპ-ხ-ღარალ 30
 ლპ-ხ-ღირალ 30
 ლპ-ხ-ღირალ 30
 ლპ-ხ-ღურ 29
 ლპ-ხ-ყუთილენ 30
 ლპ-ხ-ყუთილენ 30
 ლპ-ხ-ყუთინ 27
ლპ-ხ-შად 53
 ლპ-ხ-მდირალ 24, 30
 ლპ-ხ-მდირალ 30
 ლპ-ხ-მხებალ 31
 ლპ-ხ-წგრენ 31
 ლპ-ხ-წგრენ 31
ლპხ-ჭედ 19
ლპ ხ -ჭუედ 19
 ლპ-ხ-ხატატულ 31
 ლპ-ხ-ხატატულ 31
 ლპ-ხ-ხირენ 31
 ლპ-ხ-ხირენ 31

- ლა-ნ-გემარ 29
 ლა-ნ-გნყაჟალ 29
 ლა- 33, 60
 ლა-გოპ 28
 ლა-ტახ 60
 ლა-შყუედ 33, 34
 ლა-ნ-ამ 32
 «ლა-ნ-აშხბ» 28
 ლა-ნ-ამ 60
 ლა-ნ-ემ 32, 60
 ლა-ნ-ე-შდ 54
 ლა-ნ-გეშ 32, 60
 ლა- 58, 60
 ლა-ტხენი 58
 ლა-ნ-ი-ბ 53
 ლა-ნ-ითურ 29
 ლა-ნ-იკ 28
 ლა-ნ-იკუშ 29
 ლა-ნ-იტხ 30
 ლა-ნ-იშგდ 28
 ლა-ნ-იშხტნ 31
 ლა-ნ-იცუ 27
 ლა-ნ-იცურ 30
 ლა-ნ-იხტ 31
 ლ- — -დ 12, 13, 88
 ლ-დ 77
 ლ- < (დ) 84
 ლე- 58, 60
 ლე/ა-ნ-შხებალ 31
 ლელემ 58
 ლემესგს 51
 ლე-მ-რ-თე 53
 ლე-მშყად 59
 ლე-ნ-ზელალე 29
 ლე-ნ-კტიშ 29
 ლე-ნ-სგნდრალე 29
 ლე-ნ-ტებდალე 30
 ლე-ნ-ტიხ 30
 ლე-ნ-ფიქრე 30
 ლე-ნ-ქუას-ს 67
 ლე-ნ-ქუე 67
 ლე-ნ-ლარალე 31
 ლე-ნ-ლარალე 30
 ლე-ნ-ლურ 29
 ლე-ნ-ყუინა-ს 67
 ლე-ნ-ყუინე 67
 ლე-ნ-შგედე 28
 ლე-ნ-შტუტე 27
 ლე-ნ-შხებალე 31
 ლე-ნ-ცუე 27
 ლე-ნ-ცური 30, 67
 ლე-ნ-ჰეჰტე 30
 ლე-ნ-ხატუნალე 31
 ლე-ნ-ხტიტ 31
 ლე-ნ-ხტიტ 31
 ლე-ნ-გემრე 29
 ლე-ნ-გემრე 29
 ლე-მბე 58, 59
 ლე-მბინე 58
 ლე-მ-ზელალე 29
 ლე-მ-თონე 29
 ლე-მ-კტიშ 29
 ლე-მლოკე 58, 59
 ლე-მლოკე 58
 ლე-მ-მეზრე 28
 ლე-მ-ნყუალე 29
 ლე-მ/ნლოკე 59
 ლე-მ/ნტიხ 59
 ლე-მ-სგიდრალე 29
 ლე-მ-სგნდრალე 29
 ლე-მსკიდდა 59
 ლე-მსკორე 58, 59
 ლე-მსგპნე 59
 ლე-მ-ტებდალე 30
 ლე-მ-ტიხ 30
 ლე-მ-ქუა-ს 67
 ლე-მ-ქუე 53, 67
 ლე-მ-ლირალე 30
 ლე-მ-ყუინა-ს 67
 ლე-მ-ყუინე 27, 67
 ლე-მ-შგედე 28
 ლე-მ-შტირალე 30
 ლე-მ-შხებალე 31
 ლე-მ-შხუნე 31
 ლე-მ-ცუე 27, 53
 ლე-მ-ცური 30, 67
 ლე-მ-ხატუნალე 31
 ლე-მ-ხირნან 31
 ლე-მ-ხტიტ 31
 ლე-მ-გემრე 29
 ლე-მ-გნყაჟე 29
 ლერდიდ 92
 ლექარ 107, 130, 136
 ლექუ 107
 ლე-ქუხ 59
 ლეშყუდის 75
 ლე-ნ-ე-ტხ 54
 ლე-ნ-ე-შდ 54

ლე-ხეჭუტე 58, 59
ლე-ხ-ზელალ 29
ლე-ხ-ი-ბ 53, 66
ლე-ხ-ითურ 29
ლე-ხ-იკუმ 29
ლე-ხ-იტხ 30
ლე-ხიცუ 27, 53
ლე-ხ-იცურ 30
ლე-ხ-იხტ 31
ლე-ხლათი 58, 59
ლე-ხლტი 58, 59
ლე-ხმეკრანხ 59
ლე-ხ-ნაყულ 29
ლე-ხ-რდანხ 59
ლესვიდნი 35
ლე-ხ-სგნდრალ 29
ლე-ხ-ტახ 53, 54, 58
ლე-ხ-ტებდალ 30
ლე-ხ-ტეხნი 58
ლე-ხ-ტებინ 28
ლე-ხ-უყდ 30
ლე-ხ-ტ-ღურ 29
ლე-ხ-ფიქრ 30
ლე-ხ-ქამ 59
ლე-ხ-ღარალ 31
ლე-ხ-ღირალ 30
ლე-ხ-ყტინ 27
ლე-ხ-შად 53, 54, 59
ლე-ხ-შგედ 28
ლე-ხ-შტირალ 30
ლე-ხ-შხებალ 31
ლე-ხ-შხუნ 31
ლე-ხ-ჭეჭკუ 30
ლეს-ჭოდ 19
ლე-ხ-ჭოდდა 58
ლე-ხ-ხატუნალ 31
ლე-ხ-ხირნენ 31
ლე-ხ-წემარ 29
ლე-ხ-წემარ 29
ლე-ხ-გნყაულ 29
ლე-ჯ-რ-თე 53
ლ-ესე-ს 67
ლქა 107
ლქე 107
ლქუ 107
ლქუა 107
ლქუარ 107
ლქუე 107

ლ-ი 23, 32, 50, 67, 73, 83
ლ-ი-დ 71
ლიზ-ლიჩედი 82
ლ-ითრე-დ 71
ლ-ი-მარ-უნ-რლ-დ 100
ლირდიდ 92, 93, 98
ლ-ისყე-დ 11
ლ-ისყი-დ 11, 12, 77, 78
ლიტლიტი 107, 136
ლ-ი-შდ 71
ლ-ი-შყუდი-დ 12
ლ-ი-ხ 71, 72
ლ- ~ ლგ- 55
ლო- 60
ლო-გუ-აბ 54
ლოგუტედა 82
ლოგუტიდა 82
ლორდიდ 94
ლ-ოსყი-დ 77, 78
ლო-ხ-გომ 64
ლო-ხ-ზარ 64
ლო-ხ-თრ 27
ლო-ხ-მეზერ 28
ლო-ხ-მეშხ 28
ლო-ხ-ნარ 27
ლო-ხ-ნაყულ 29
ლო-ხო 60
ლო-ხ-რ-შუ 64
ლო-ხ-რ-შუე 54
ლო-ხ-ჟინდ 64
ლო-ხ-სგი 60
ლოხსვიდა 35
ლო-ხ-სგნდრალ 29
ლო-ხ-ტებდალ 30
ლო-ხ-ტეხე 64
ლო-ხ-ტებგნ 28
ლო-ხ-უნყაულ 29
ლო-ხუმ 32, 64
ლო-ხუმ (← ლო-ხ-ტ-გუმ) 32
ლო-ხ-უჩხ 27
ლო-ხ-უყდ 30
ლო-ხ-ტ-აბ 60
ლო-ხ-ტ-აგ 54
ლო-ხ-ტ-ატხ 60
ლო-ხ-ტ-აქტ 64
ლო-ხ-ტ-აჭდ 60, 64
ლო-ხ-ტ-ათ 27
ლ^ლო-ხ-ტ-ათ 27

- რლო-ხუ-წმწ 28
 ლო-ხუ-დინ 64
ლო-ხუ-დირენ 60
 ლო-ხუ-ემ 32
 ლო-ხუ-ზელალ 29
 ლო-ხუ-ზელალ 29
 ლო-ხუ-ზელალ 29
 ლო-ხუ-ითურ 29
 რლო-ხუ-ითურ 29
 რლო-ხუ-იკდ 28
 ლო-ხუ-იკუმ 29
 ლო-ხუ-იტხ 30
 ლო-ხუ-იმგდ 28
 ლო-ხუ-იმხტენ 31
 ლო-ხუ-იხხუ 27
 ლო-ხუ-იცუ 27
 რლო-ხუ-იცუ 27
 ლო-ხუ-იცურ 30
 ლო-ხუ-იხტუ 31
 ლო-ხუ-კაჩ 23
 რლო-ხუ-კაჩ 27
 რლო-ხ-ს-უ-კაჩ 27
 ლო-ხუ-კუტერმ 27
 რლო-ხუ-მარ 28
 რლო-ხუ-მარ 28
ლო-ხუ-მეზირ 28, 60
 ლო-ხუ-მეშხ 28
 ლო-ხუ-ნაბან 29
 ლო-ხუ-ნარპ 23
 რლო-ხუ-ნარპ 27
 ლო-ხუ-ყინდ 64
 ლო-ხუ-რიპ 27
 ლო-ხუ-რგჩინ 27
 ლო-ხუ-სგიდრალ 29
 ლო-ხუ-სგნდრალ 29
 ლო-ხუ-სკორ 29
 ლო-ხუ-სკუტერ 29
 ლო-ხუ-ტებდალ 24, 30
 ლო-ხუ-ტებდალ 30
 ლო-ხუ-ტეხე 64
 ლო-ხუ-ტეხენ 64
 ლო-ხუ-ტეხინ 28
ლო-ხუ-ტეხელენ 60
 ლო-ხ-ს-უ-უყდ 30
 რლო-ხ-ს-უ-უჩხ 27
 ლო-ხუ-ფიქრ 30
 ლო-ხუ-ფულ 64
 ლო-ხუ-ფურშტინ 28
 ლო-ხუ-ღირალ 30
 ლო-ხუ-ღირალ 30
 ლო-ხუ-ღირალ 30
 ლო-ხუ-ღუტერ 29
 ლო-ხუ-ყუთილან 30
 ლო-ხუ-ყუთილენ 30
 ლო-ხუ-ყუთინ 27
 ლო-ხუ-მღირალ 24, 30, 60
 ლო-ხუ-მღირალ 30
 რლო-ხუ-მღუტუ 27
 ლო-ხუ-მღუტუ 27
 ლო-ხუ-მღუტუ 27
 ლო-ხუ-მტირალ 30
 ლო-ხუ-მტუტუ 27
 ლო-ხუ-მხებალ 31
 ლო-ხუ-მხებალ 31
 ლო-ხუ-მხებალ 31
 ლო-ხუ-ჩხტარ 28
 რლო-ხუ-ჩხტარ 28
 ლო-ხუ-ცხერილ 28
 ლო-ხუ-წაბურ 28
 ლო-ხუ-წაბურ 28
 ლო-ხუ-წაბურ 28
ლო-ხუ-წერალ 60
 ლო-ხუ-წერანან 31
 ლო-ხუ-წერენ 31
ლო-ხუ-ჭათ 60
 ლო-ხუ-ჭემ 28
 ლო-ხუ-ჭუტედ 64
 ლო-ხუ-ხატატულ 31
 ლო-ხუ-ხატატულ 31
 ლო-ხუ-ხატატულ 31
 ლო-ხუ-ხირნან 31
 ლო-ხუ-ხირნენ 31
 ლო-ხუ-ჯემარ 29
ლო-ხუ-ჯერენ 60
 ლო-ხუ-გუ 64
 ლო-ხ-ფულ 64
 ლო-ხ-ღარალ 31
 ლო-ხ-ღირალ 30
 ლო-ხ-ყუთინ 27
 ლო-ხ-შეგედ 28
 ლო-ხ-შეოდ 27
 ლო-ხ-შხებ 28
 ლო-ხ-შხუნ 31
 ლო-ხ-ჩხტარ 28
ლო-ხ-ჭედ 19, 55, 64
 ლო-ხ-ჭეჭუ 30

ლოხ-ჭოდ 19, 55
ლოხ-ჭუტედ 55, 60, 64
ლოხ-ხტილდას 60
ლოხ-ვეგმარ 29
ლოხ-გენყაჟაშ 29
ლოხ-გრემენ 64
ლოქარ 107, 130
ლო- 60
ლო-გოპ 28
ლო-ტენ 60
ლოქაჟა 107
ლოქაჟარ 107
ლო-შეოდ 33
ლოხ-ოშყედ 33
ლოხ-სუმ (← **ხუ-გე**) 32
ლოხ-სამ 32
«ლოხ-სამ-სხ» 28
ლოხ-სემ 32
ლოხ-სე-ითურ 29
ლოხ-სე-იკ 28
ლოხ-სე-იკუმ 29
ლოხ-სე-იტხ 30
ლოხ-სე-იშგდ 28
ლოხ-სე-იშხტენ 31
ლოხ-სე-იცჟ 27
ლოხ-სე-იცურ 30
ლოხ-სე-იხტტ 31
ლოქა 107
ლო- 77, 78
ლო-დ 77
ლო-თუფე-დ 77, 78
ლო-ცურე-დ 77, 78
ლო- 57, 77, 78
ლო- 13
ლო- 22, 46, 89
ლო- 23, 32, 50, 67
ლოგრას 75
ლოგრ-ალ-ს 75
ლოგხი 32
ლოგ-ხე-ი 32
ლოგ- — -დ 88
ლოგ-დ 77
ლოგ-დგე-დ 14, 77, 78
ლოკჟი||კაჩ 34
ლო-მ-მარ-ინ-ელ-ი 101
ლო-მ-მარ-ინ-ელ-ხი 101
ლო-მ-მარ-ინ-ელ-ხტი 101
ლო-ტხე-დ 15, 45, 77, 78

ლო-ღრი-დ 13
ლო-შდე-დ 77, 78
ლო-ჯდე-დ 14
ლო-გე 32, 67

მ

მ- 39, 40, 46, 47, 48, 49, 52, 67, 68, 69, 70, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89
მ-აგდი 52
მ-აგლ-გრ-ე 75
მად 83
მ-ადგარი 36, 48
მ-ადგარი 36, 48, 89, 90
მ-ათური 48, 52
მ-აკურემე 37
მ-აკურემი 37
მ-ალატ 38
მ-ალატ 38, 39, 44, 52
მ-ალატ-დ 44
მ-ალატ-«ნ» 44
მ-ალატ-ხი 44
მ-ამარე 48
მ-ამარე 48, 52
მ-ასისგ 39
მ-ასისგ/კ 39
მასხრე 107, 136
მ-ატბიდე 36
მ-აზედი 48, 74
მ-აყა 39, 52, 74, 84
მ-ახტაუი 48
მ-ახტაუი 48, 52, 73, 89
მახუშე 108, 136
მახუში 83
მან«ჟ»უშე 108
მ-აჰტი 45, 48, 74, 91
მ-აჰტი-დ 45
მ-აჰტი-ხ 45
მპ 73
მპგ 73
მ-აგდი 91
მ-აკურემი 37
მ-აკურემი 37
მარდუნაუნე 98
მ-ასისგ 39
მ-ასისკ 39
მ-ატბიდე 36
მ-ატბიდე 36

მ-არ 39
 მ-ატი 48, 74
 მწა 82
 მ- — -დ 46
 მეზებელს 51
 მერდი 92, 93
 მერდის 92
 მერმე 58
 მესმე 82
 მ-ეტრელა 38
 მ-ელრა 38
 მ-ეყალ 37
 მ-ეყალ 37
 მ-ეყხალ 37
 მ-ემდრა 38
 მ-ემტრა 38
 მ-ეხტატი 48
 მეკდე 83
 მი 44, 45, 51, 73
 მი- 68, 70, 75, 83, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
 მი- 83
 მი+ეჩას 44
 მიზეზე 108, 136
 მი-მარ-ა 101
 მი-მარ-ან 101
 მიმზგრა 73
 მინ 75
 მ-ინყე 90
 მ-ინჯერნე 36
 მ-ინჯრინე 36
 მირდი 94, 95
 მირდიდ 95
 მირდის 94, 95
 მი+სი 44
 მ-ისტუნი 37
 მ-ისტუნი 37
 მ-ისყი 90
 მიშგუ 73
 მ-იცხრი 37
 მ-იხალ 52, 91
 მ-იხტატი 48, 52, 74
 მ-იენი 90
 მლატყე 108, 136
 მ- ~ მგ- 55
 მ- ~ მგ- ~ მუ- 72, 73
 *მ- → ნ- 81
 მოჭე 108, 144, 165
 მუ- 48, 49, 52, 67, 68, 70

მ-უ-კტუე 39
 მურტყუნი 108, 151
 მურლუნი 108, 144
 მუტუნარს 75
 მუტურ-ალ-ს 75
 მუ-ფშედე 48
 მ-ულვა 38
 მ-ულვა/ე 38
 მუ-ცტრე 48, 52, 73
 მ-უ-ჰტი 39
 მ- — -ხ 46, 89
 მ- — -ჩ, -ხ 46, 89
 მგ- 48, 49, 52, 57, 67, 68, 70
 მ-გ- 40, 46, 88, 89
 მ-გემ 47
 მ-გ- — -დ 46
 მ-გორე 47
 *მ-გ-კტუე 39
 მ-გლწი 47
 მ-გრდი 47
 მ-გრმი 47
 მგრტყნი 108, 136, 151, 153
 *მ-გ-ტიხე 39, 40
 მ-გ-ტხე 39, 40, 45, 48, 52, 58, 73
 მ-გ-ტხედ 45
 მ-გ-ტხე-ხ 45
 *მ-გ-ტგხე 39, 40
 მგ-ცტრე 52, 58
 მ-გ- — -ხ 46, 89
 *მ-გ-ჰტი 39

ნ

ნ- 39, 46, 67, 69, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 89
 /ნ-/ 24, 25, 26, 33, 34
 ნ-აგლგრ-ე 74
 ნ-ადგარი 36, 79, 80, 90
 ნ-ადლა 87
 ნ-ათური 79, 80
 ნ-ალატ 39, 44
 ნ-ალატ-დ 44
 ნ-ალატ-ჩ 44
 ნ-მარე 79
 ნ-ამარე 79, 80
 ნ-აყა 39, 74, 79, 80, 84
 ნ-ახტაჟ-ალ-ი 74
 ნ-ახტატი 73, 74, 79, 80
 ნ-აჰტი 45, 74, 79, 80, 91

ნ-აპტილი-დ 45
 ნ-აპტილი-ხ 45
ნაბოზს 83
 ნ-ანგი 90
 ნ-ანტრემი 36
 ნაჲ 44, 45, 83, 84, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
ნაჲ = მი+სი (სგაჲ) 76
ნაჲ = მი+ეჲა (ეჲაჲარ) 76
ნარლუნაჲნე 98
 ნ-ასისგ 39
 ნ-ატბიდე 36
ნაჲრ 82
 ნ-არ 39
ნეკჲენი 108, 121, 136
ნეკჲნი 108, 127, 132, 136, 165
ნერა 82
ნერდი 92, 93
ნერდიდ 93
ნერდის 92
 ნ-ეჲადა 87
 ნ-ეჲჲდა 87
ნეცხნი 108, 125, 127
ნეცხრჲნი 108, 125
ნეწჲე 108, 136
 ნ-ეხტჲტი 79, 80
ნეწჲე 108, 136
ნი- 73, 83
ნი- 83
ნიბინა 82
ნიკჲე 108, 132, 136, 165
 ნ-ი-მარ-ა 101
 ნ-ი-მარ-ჲნ 101
ნიმზგრა 73
 ნ-ინვრინადა 87
 ნ-ინვრინე 36
ნირდი 94, 95
ნირდიდ 94, 95
ნირდის 94, 95
ნირი 82
 ნ-ისტჲნი 37
 ნ-ისტჲნი 37
ნისჲახ 73
ნიფრა 73
ნიფრახ 73
ნიშგე 83
ნიშგჲეჲ 83
 ნ-იცხრი 37
 ნ-იხალ 79, 80, 91

ნიხალდა 87
ნიხტჲტი 74, 79, 80
ნივიდახ 73
ნი ~ ნე- 55
ნი ~ ნე- ~ ნუ- 72, 73
ნიუ- 79, 80
 ნ-უ-თჲფე 39
ნიუკჲე 108
ნიუ-ფჲჲდე 79, 80
ნიულგა 38
ნიულგა/ე 38
ნიულჲე 83
ნიუ-ცჲრე 73, 79, 80
ნიუკჲე 108, 130, 132, 165
ნიუეკჲენი 108, 121
ნი — -ხ 46, 89
ნი — -რჲ, -ხ 46, 89
ნიე- 57, 79, 80
ნიე 46, 88, 89
***ნიე-თჲფე** 39
***ნიე-ტიხე** 40
ნიე-ტიხე 40, 45, 73, 79, 80
 ნ-ე-ტიხე-დ 45
 ნ-ე-ტიხე-ხ 45
ნიე- — -ხ 46, 89

ჲ

ჲ- 67, 68
/-ჲ-/ 23, 24, 25, 26, 33, 34
ჲელი 82
-ჲელ 74
ჲეცხნი 108, 136
ჲეხჲე 22
ჲ-თრე 32
ჲ-გგემ 25, 32, 67
ჲ-გთრე 25, 26, 32, 67
ჲ-გრმი 67
ჲ-გრტჲჲი 67
ჲ-გრში 25, 32
ჲ-გჲად 32, 33

ო

ო- 51, 54, 55, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 143, 165
ობჲჲ 82
ო-გ-მარე 54
ო-გუ-რმე 54

- ო-გუ-ტხ** 58, 79
ო-გუ-ცურ 58, 79
ო-გუ-წმდგნ 61
ო-გუ-იძრე 61
ო-გუ-მარე 60
ო-გუ-მარე 54, 61
ო-გუ-ტიხ 58, 79, 80
ო-გუ-ყა 56
ო-გუ-შიხ 56
ო-გუ-ცური 58
ო-გუ-ხატე 54, 60, 61, 79
ო-გუ-ვიდ 56, 60, 79, 80
ო-გ-ლუა 63
ო-გ-ყა 56
ო-გ-შიხე 56
ო-გ-ცური 63
ო-გ-ვიდ 56
ო-გ-გრმე 54
ოდ- 19
ოდ-დაგრა 42
ოდ-კალტე 42
ოდ-ლტერ 57
ოდ-ჰემ 42
ოდ-ჰემე 42
ოდ-ჰტედ 57
ოთ- 19, 61, 62, 66, 70
ოთ-აბ 19, 43, 57, 65, 66, 70, 77
ოთ-აგ 54
ოთ-აფ 43
ოთ-აფ 65
ოთ-ბე-დ 77
ოთ/დ-გრმ 41
ოთ-ეგჰ 62
ოთ-ელკ 65
ოთ-ექდ 62, 65
ოთ-ეყჩ 19, 62
ოთ-ეჰმ 57, 62, 65
ოთ-იგ 19, 55
ოთ-ლაკენ 65
ოთ-მან 22
«ოთ-მეშხ» 28
ოთ-მეჩენ 19
ოთ-და 43, 44
ოთ-და-ხტი 43
ოთ-დეს 43
ოთ-ო-ჯ(დ) 54
ოთ-ჟ-აბ 66, 70
ოთ-ჟ-ეყჩ 19
ოთ-ჟ-კუშირ 66, 70
ოთ-ჟ-კუტერმ 66, 70
ოთ-ჟ-ტგბინ 66
ოთ-ჟ-წაც 66
ოთ-ჟ-ვერინ 66, 70
ოთ-ქადენ 65
ოთ-შიხ 56
ოთ-შიხე 56
ოთ-შიხი 65
ოთ-ჰემ 42
ოთ-ჰემე 42
ოთ-ხატჰ 54
ოთ-ხატტე 40, 62
ოთხან 41
ოთ-ხ-აფ 41
ოთხანდსგ 41
ოთ-ხ-ია 41
ოთ-ხ-ურმ 41
ოთ-ხ-ჟ-ა 41
ოთ-ხ-ჟ-აფ 41, 57
ოთ-ხ-ჟ-ა¹ 43
ოთ-ხ-ჟ-აფ 41
ოთ-ხ-ჟ-აფსგ 41
ოთ-ხ-ჟ-ია 41, 43
ოთ-ხ¹-ია 43
ოთ-ხ-ჟინს 42
ოთ-ხ-ჟ-ი¹ 41
ოთ-ხ-ჟ-აფან 42
ოთ-ხ-გრმ 41, 43
ოთ-ხ-გრმა 41
ოთ-ვიდ 54, 62
ოთ-გგ 19
ოთ-გრმ 41, 44, 65
ოთ-გრმა 41, 44
ო-კგლ 62
ო-ლ-დიგდ 62, 77
ო-ლ-კუშირ-დ 77
ო-ლ-მარედ 62
ო-ლ-მარ-ა-დ 100
ო-ლ-მარ-ე-დ 100
ო-ლ-მარ-ნ-ა-დ 100
ო-ლ-მეზრედ 62
ო-ლ-სყედ 60, 77, 78
ო-ლ-ყა-დ 56
ო-ლ-შიხ-დ 56

- ო-ლ-შიხე-დ** 56
ო-ლ-ცტირდ 62, 63
ო-ლ-ცტრე-დ 77
ო-ლ-ხატრედ 61, 62
ო-ლ-ვიდ-დ 56, 61, 62
ონ- 60, 61
ონ-ტეხ 57, 61
ონ-ტხე 57
ონ-ტგხ 61
ონ-ლტრი 61
ონ-შგდ 61
ონ-ხუტ 61
ონ-ჟუ 54, 61
ონ-ჟ-ჟ-ედ 54, 61
ონ-ჟუედ 57
ოს- 63, 66, 70
ოს-აბ 19, 55, 57, 63, 65
ოს-ავ 54
ოს-აქტ 65
ოს-ავტუშ 19, 57, 63, 65, 66, 70
ოს-ბე 40
ოს-გე 54, 63
ოს-გომ 55, 57, 65
ოს-გტირ 55
ოს-დე 55
ოს-ო-გან 54
ოს-ჟ-კუშირ 66
ოს-ჟ-ლტრი 66, 70
ოს-ჟ-ჟუიინ 66, 70
ოს-ლ-ჟ-რი 55
ოს-ლტრი 57, 63
ოს-ყა 56
ოს-ცად 65
ოს-ცტირ 63
ოს-ხტრი 57
ოს-ჟერი 55
ოტ-კარქ 42
ოტ-კუშირ 42
ო-ტხე 57
ო-ლტერ 57
ო-შიხ 62
ო-შყოდ 33
ო-ცურ 62
ო-ჟაბ 54
ო-ხ-გომ 64
ო-ხ-თტერი 64
ო-ხ-ია 43
ო-ხ-კადუ 64
ო-ხ-მარ 64
ო-ხ-მარ-ან 101
ო-ხ-მარ-ან-ხ 101
ო-ხ-მარ-ენ-ს 101
ო-ხ-მარ-ენ-ხ 101
ო-ხ-მევერ 64
ო-ხ-ოსყ 60, 64
ო-ხ-ოტხ 64
ო-ხ-ო-ჟ(დ) 54
ო-ხ-ო-შუე 54
ო-ხ-რეკ 64
ო-ხ-სყე 57
ო-ხ-სყე-დ 77
ო-ხურდენ 64
ო-ხუ-ავ 54
ო-ხუ-ად 43
ო-ხუ-ასყ 57
ო-ხუ-ან 43
ო-ხუ-ან 43
ო-ხუ-ანა 43
ო-ხუ-ანსყ 57, 60, 61, 64, 77
ო-ხუ-თტერი 64
ო-ხუ-ია 43
ო-ხუ-იკ 55
ო-ხუ-ი-კდ 55
ო-ხუ-ირმ 43
ო-ხუ-ისყ 60, 64
ოხუ-იყდ 19, 55
ო-ხუ-მარ 57
ო-ხუ-მარ-ა 100
ო-ხუ-მარ-ა-დ 100
ო-ხუ-მარ-ე-დ 100
ო-ხუ-მარ 100
ო-ხუ-მარ-ნ-ა-დ 100
ო-ხუ-მარ-ანს 64, 100
ო-ხუ-მერთანუ 57
ო-ხუ-და 43
ო-ხუ-წებ 64
ო-ხუ-ვიდე 64
ო-ხუ-გრდენ 64
ოს-ყიდ 19, 55
ო-ხ-შომ 64

ო-ხ-ჩო 64
 ო-ხ-ვილ 40
 ო-ხ-გრმ 64
 -ჩ- 129, 164
 ო 54
 ო- 164
 ოლი 111

პ

პანტყორე 108, 136
 პანტყული 108, 136, 149
 პანჭული 108, 132, 136, 149, 165
 პასუხზე 108, 165
 პასხზე 108, 136, 149
 პაუპაუი 108, 127
 პაუპაუი 108, 136, 149
 პაჟე 108, 127, 136
 პაჟზე 108, 149
 პაჟზე 108, 136, 149, 165
 პ/ბიჟე 136
 პერე 108, 136, 149
 პერენი 109, 130, 136, 149
 პერნი 109, 121, 130, 136, 149
 პერზე 108, 136, 149
 პეწკუნი 117
 პეჭყენი 108, 149
 პეჭყენი 108, 125, 130, 149
 პეჭყ'უნი 108, 125
 პერზე 108, 136, 149
 პიუპიუი 108, 136, 149
 პიუპიუი 108, 136, 149
 პიჟე 108, 121, 130, 136, 149
 პორენი 109, 130
 პორნი 109, 130, 164
 პოჭყენი 108, 130
 პული 109, 145
 პურტყულაუი 108
 პურტყულაუი 108, 151
 პურტყუნი 108, 144, 151
 პუჟე 108
 პუჟე 108, 130
 პული 109, 145
 პუერნი 109, 121
 პუიჟე 108, 121
 პუაუი 118, 142, 161
 პყელი 109, 137, 159
 პყელი 109, 137, 159

პყირე 109, 130, 137, 159
 პყურე 109, 130
 პყერე 109, 137, 159
 პერტლაუი 108, 137, 149, 153
 პერტლაუი 108, 137, 149, 153
 პერტნი 108, 137, 149
 პერტყენი 108, 151
 პერტყულაუი 108
 პერტყენი 108, 137, 149, 153
 პერტყულაუი 108, 137, 149, 151, 153
 პეჟე 108, 130, 136, 149

ჟ

ჟ'ა-მ-გენ 47
 ჟ'ა-მ-გი 47
 ჟ'ა-მ-გრდ 47
 ჟ'ანუხუტ 82
 ჟ'ას-აგ 22
 ჟ'ა-ხ-მწრ-ნ-ე 100
 ჟ'ა-ხ-მწრ-ნ-ე-დ 100
 ჟი 53
 *ჟი ას-ჰ-აგ 22
 ჟ'ოგუხუტ 82
 ჟ'ო-ლ-მწრ-ნ-ე-დ 100
 ჟ'ო-ხუ-მწრ-ნ-ე 100
 ჟ'ო-ხუ-მწრ-ნ-ე-დ 100
 ჟუნტე 109, 151
 ჟულიბე 109, 157, 158, 166
 ჟლაუი 137, 159, 166
 ჟლეპენი 109, 137, 159
 ჟლეპნი 109, 121, 132, 137, 156, 159, 165
 ჟლერენი 109, 137, 159
 ჟლერნი 109, 130, 137, 159
 ჟლიბე 109, 121, 130, 137, 156, 158
 ჟლირე 109, 137, 159
 ჟლორნი 109, 130
 ჟლული 109, 151, 159
 ჟლუბე 109, 130
 ჟლული 109, 151, 159, 166
 ჟლუნტე 109
 ჟლუბენი 109, 121, 132, 156, 165
 ჟლ'უ'ებნი 109, 156
 ჟლუბე 109, 121, 156, 166
 ჟლ'უ'იბე 109, 156
 ჟლუული 109, 122, 125, 156, 164
 ჟღელი 109, 122, 137, 151, 153, 156, 159
 ჟღენტე 109, 137, 153

უღებე 109, 121, 137, 159
 უღვრე 109, 137, 159
 უღვლი 109, 137, 153, 159
 უზნტე 109, 137, 153
 უზნტე 109, 151

რ

რაგდი 109, 122, 127
 რაგადი 109, 122
 რაქტე 107, 122
 რესკენი 109, 122, 137
 რესკნი 109, 125, 127, 137
 რესკტნი 109, 125
 რეკა 107, 122
 რელტენი 109, 122
 რელტნი 109, 137
 რეცხტნი 109, 137
 რეწტენი 109, 137
 რეწტნი 109, 130, 137
 რტქა 130
 რტქე 130
 რილტე 109, 130, 137
 რიცხტე 109, 137
 რიწტე 109, 130, 137
 როქა 107
 რრწტნი 109, 130
 რტქა 130, 164
 რულტე 109
 რუწე 109
 რუწტე 109
 რულტე 109, 130
 რუწე 109, 130
 რტაგადი 109, 122, 125
 რ^რტაგადი 109, 122, 125
 რტესკენი 109, 122
 რტეკა 107, 122
 რტელტენი 109, 122

ს

ს- 56
 სგა 53, 82
 (სგა)გტაბრეტი 96, 97, 98
 (სგა)გტაბრეტიდ 98
 (სგა)გტაბრეტის 96
 (სგა)ლაბრეტიდ 96, 97
 (სგა)მაბრეტი 96, 97

(სგა)მაბრეტიდ 97
 (სგა)მაბრეტის 96
 (სგა)ნაბრეტი 96, 97, 98
 (სგა)ნაბრეტიდ 98
 (სგა)ნაბრეტის 96
 (სგა)ნაბრეტი 96, 97, 98
 (სგა)ნაბრეტიდ 96, 97, 98
 (სგა)ნაბრეტის 96, 97
 (სგა)ხტაბრეტი 96, 97
 (სგა)ხტაბრეტიდ 96, 97
 (სგა)ჯაბრეტი 96, 97
 (სგა)ჯაბრეტიდ 96, 97
 (სგა)ჯაბრეტის 96
 სგა 44, 45, 74, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
 სგოჯი 110, 145
 სგოჯნი 109, 145
 სგოთ- ია 44
 სგუზე 109
 სგურ 48, 51, 109, 125, 145
 სგუზე 109
 სგუზნი 109, 145, 165
 სგუეჯი 110, 145, 145
 სგუეჯნი 109, 145
 სგუეჯი 110, 145
 სგუიზე 109, 145
 სედენი 110, 122
 სედნი 48, 110, 122, 127, 132, 138
 სი 44, 45, 75, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99
 სიდ 110, 122, 127
 სიოდტე 82
 სიბ 110, 122, 127, 130, 138
 სკურ 109, 145
 სკურ (ხტი) 109, 145
 სკუეჯი 110, 145
 სკუეჯნი 109, 145
 სტული 110, 151
 სტურფნი 110, 145
 სტული 110, 151
 სტინილი 110
 სტელი 110, 137, 153, 165
 სტგრფნი 110, 138, 153
 სტელი 110, 137, 151, 153, 165
 სუბი 110, 145
 სურათ 35
 სურათ-ს 35
 სურტნი 110, 151
 სუბ 110, 130
 სული 110

სუნთხი 110
 სუედენი 110, 122
 ს-უ-ედნი 48, 110, 122
 სუიდ 110, 122
 სუიპ 110, 122
 სგლი 110, 138, 153
 სგნთხი 110, 138, 153
 სგრტნი 110, 138, 151, 153
 სგლი 110, 138, 153
 სგნთხი 110

ტ

-ტ- 42
 ტანტყორე 110, 138
 ტანტყული 110, 138
 ტატყანე 110, 122, 138
 ტეჟე 111, 122, 138
 ტეხენდ-ს 67
 ტეხენი 111, 122, 138
 ტენნი 111, 122, 126, 138
 ტენჟნი 111, 126
 ტეჟე 111
 ტიხე 14, 22, 40, 45, 48, 49, 111, 122
 ტიხე-დ 15, 45
 ტიხე-ხ 15, 45, 72
 ტკირე 110, 130, 138, 156, 160
 ტკურე 110, 160
 ტკურცჟნი 110
 ტკჟრე 110, 130
 ტკ-ჟ-ირე 156
 ტკგრცლაჟი 110, 138, 153, 160
 ტკგრცნი 110, 127, 138, 153, 156, 160
 ტრელე 110, 138
 ტული 48, 110, 145
 ტურტჟნი 110, 151
 ტურტყნი 110, 151
 ტურტყულჟი 110, 151
 ტურშჟნი 110, 127, 145
 ტუხე 14, 111
 ტჟლი 48, 51, 110, 125, 145
 ტჟა/არე 145
 ტჟარ 110, 145
 ტჟარე 110, 145
 ტჟატყანე 110, 122, 125, 164
 ტჟარე 110
 ტჟეჟე 111, 122
 ტჟეხენი 111, 122
 ტჟენნი 111, 122
 ტჟენჟნი 111, 122, 126
 ტჟეჟე 111
 ტჟიძე 111, 122, 145

ტჟიხე 14, 45, 47, 77, 111, 122
 ტჟიხე-დ 15, 45, 77, 78
 ტჟეჟე 111, 157, 158, 166
 ტჟგრტყლჟი 110, 122, 125, 150, 164, 165
 ტყიცე 111, 122, 130, 157, 158, 160
 ტყურსგნი 111
 ტყურსგჟნი 111
 ტყურფლაჟი 111, 145, 160
 ტყურფნი 111, 114, 122, 157, 160
 ტყურფჟნი 111, 114
 ტყუფე 111, 122, 160
 ტყუცე 111, 160
 ტყჟე 111, 130
 ტყჟიფე 111, 122, 145, 160
 ტყჟიცე 111, 122, 157
 ტყ'ჟ'ურფნი 111, 122, 125, 157
 ტყგრსგნი 111, 160
 ტყგრფნი 111
 ტყცე 111, 138, 157, 160
 ტგჟე 111
 ტგრტლაჟი 110, 154
 ტგრტლჟი 110, 138, 154
 ტგრტნი 110, 138, 151, 153
 ტგრტყლაჟი 110, 138, 138, 153
 ტგრტყლჟი 110, 122, 138, 151, 153
 ტგრტყლჟი/ა 110, 138, 154
 ტგრტყნი 110, 138, 151, 153
 ტგხე 14, 40, 52, 77, 111, 138
 ტგხე-დ 15
 ტგხე-დ 15, 45
 ტგხე-ხ 15, 45

უ

/-უ-/, 143, 150, 165
 -ურ 74
 -უჟ- 129, 164
 /-უჟ-/, 143, 165
 -ურ 74
 უჟ- 164

ჟ

ჟ- 57, 65, 66
 -ჟ- 19, 20, 22, 46, 48, 51, 66, 70, 78, 88, 89, 165
 /ჟ-/ 13, 15, 20, 22, 47, 78, 102, 119, 125, 126, 129,
 131, 132, 143, 148, 150, 152, 157, 158, 162, 163,
 164, 165, 166
 ჟაშლიშჟილ 75
 ჟაჟრე 111
 ჟბეთჟნი 104, 126, 164
 ჟბეჟჟნი 103, 126, 164

უბეგუნი 103, 126
 უგელნი 104, 126
 უგილე 104, 126
 უგლიუ 104, 127
 -უ—დ 77
 *უღიგე 16
 უდურდღუნი 105, 127
 უედი 119
 უეცხენი 108, 127
 უელი 111
 უ-ვ- / 15
 უზანკუე 105, 127
 უთხერნი 106, 127, 156, 164, 166
 უთხიპ 106, 127, 156
 უთხოულე 111, 127, 156, 164, 166
 უკარკვე 107, 127
 უკედ 107, 126, 127
 უკედნი 107, 127
 უნეკუნი 108, 127
 უნეცხნი 108, 126, 127
 უოდი 119
 უოქურე 83
 უობა 75
 უპაუპაუი 108, 127, 149, 164
 უპაჭე 108, 127
 ურაგადი 109
 ურაგდი 109, 127
 ურესკნი 109, 127
 უსედნი 110, 127
 უსილ 110, 127
 უსიპ 110, 127
 *უტიხე>ტიხე 16
 უტკვრცნი 110, 127, 156
 უტურშუნი 110, 127
 უფიშუდე 112, 128
 უფგრილჷუი 113, 128, 164
 უქუეცნი 113, 128
 უღებულე 113, 128, 164
 უღეჭკე 113, 128
 უყგრყნი 114, 128
 უშდენნი 114, 128
 უჩლიუ 115, 128
 უჩხეფნი 115, 128, 156, 166
 უჩხიფე 116, 128, 156
 უჩგარჩნი 116, 128
 უჩგარჩხნი 115, 128
 უძგურბნი 117
 უწიქუე 117, 128

უწიქუე 117
 უწგარწნი 117, 128
 უჭახუე 117, 128
 უჭოჭქე 117, 128
 უჭკვრცნი 118, 128
 უ-ხ 15
 *უ-ხ-ა-ჰუდი 16
 უხეპნი 118, 128
 უხიპე 118, 128
 უხეშდე 119, 128
 უხეჩნი 119, 129
 უხიდე 119, 129
 უხიჩე 119, 129
 უჰებე 119, 129
 უჯ 150
 -უ- + გ 48, 150

ფ

ფანთული 111, 122, 138, 149, 165
 ფანჩორე 111, 138, 149
 ფანჩული 111, 122
 ფარღალი/ე 112, 139, 150
 ფანჩული 111, 138, 149
 ფეტენი 111, 122
 ფეტნი 111, 122, 130
 ფეშგნი 111, 126, 130, 139, 149
 ფეშგუნი 111
 ფეშგუნი 111, 126, 164
 ფეშენი 111, 138, 149
 ფეშკენი 111, 122, 139, 149
 ფეშკნი 111, 139, 149
 ფეშნი 111, 126
 ფეშუნი 111
 ფეშუნი 111, 126, 164
 ფოქუე 111, 130
 ფიტე 112, 122, 130
 ფიქრე 111, 139, 149
 ფიშგე 112, 123, 131, 139, 149
 ფიშე 112, 131, 139, 150
 ფიშკე 112, 139, 149
 ფიშტუე 112, 123
 ფიშუდე 112, 123, 128, 139, 149, 165
 ფიცარ 75
 ფიცარს 75
 ფოქუე 111
 ფოტნი 111, 130
 ფოშგუნი 111, 130

ფრეგი 111, 131
 ფრიგ 111, 139, 149, 158
 ფრეგი 111, 131, 164
 ფუე 112, 126, 145
 ფუთქუე 111, 151
 ფუთქუე (<ფ-ჟ-გოქუე) 131
 ფულთუნი 112
 ფუნთი 112, 151
 ფუნთი (<ფ-ჟ-გნთი“) 132
 ფუნთულეუი 112
 ფუნჩული 112, 145
 ფურთქუნი 112
 ფურსდ/ტუნი 112, 145
 ფურსდუნი 112
 ფურსტუნი 112
 ფურფუნი 112
 ფურლუნი 112, 151
 ფურყუნი 112, 145
 ფურჩხნი 112
 ფურჩხუნი 112
 ფუჟე 112
 ფუ^რჟე 112, 126
 ფუშე 112
 ფუშდე 112, 131
 ფუშტე 112
 ფუთქუე 111, 130
 ფუტე 130
 ფუშე 112, 131
 ფუშდე 112, 131
 ფუშე 112, 131
 ფ^რჟანთული 111, 122, 125, 164
 ფუანჩული 111, 122
 ფ^რჟეტენი 111, 122
 ფუეტნი 111, 122
 ფუეშკენი 111, 122
 ფუიტე 112, 122
 ფუიშე 112, 123
 ფუიშდე 112, 123
 ფუიშტუე 112, 123
 ფურიგ 111, 158
 ფუხირე 112, 157, 158, 166
 ფხაჟუნი 112, 139, 160
 ფხეჟენი 112, 139, 160
 ფხეჟენი 112, 123, 126, 139, 157, 160
 ფხეჟ^რჟნი 112, 126
 ფხიჟე 112, 131, 139, 160
 ფხირე 112, 123, 131, 139, 157, 158, 160
 ფხუჟე 112, 160

ფხურე 112, 160
 ფხურკუნი 112
 ფხურჟუნი 112
 ფხუჟე 112, 131
 ფხურე 112, 131
 ფხუეჟენი 112, 123, 157
 ფხურიე 112, 123, 157
 ფხეჟე 112, 139, 160
 ფხერე 112, 139, 160
 ფხერკნი 112, 139, 160
 ფხერჟნი 112, 139, 160
 ფგოქე 111, 151
 ფგლთნი 112, 139, 150, 154
 ფგნთი 112, 151
 ფგნთლეუი 112, 139, 150
 ფგრთქნი 112, 139, 150, 154
 ფგრფლჟუი 112, 139, 150, 154
 ფგრფნი 112, 139, 150, 154
 ფგრლჟუი 112, 139, 150, 154
 ფგრლნი 112, 139, 150, 154
 ფგრლუნი 112, 151
 ფგრყლჟუი 112, 139, 154
 ფგრჩლაჟუი 113, 128, 150, 154
 ფგრჩლჟუი 113, 139, 150, 154
 ფგრჩხნი 112, 139, 154
 ფგტე 112, 122
 ფგშე 112, 139, 149
 ფგშე 112, 139, 150
 ფგშე 112, 139, 149

ქ

ქა 53
 ქა+ად-აგათუე 34
 ქა+ად-გათუე 34
 ქა+ად-გათუე 34
 ქა+ან-ასკინე 34
 ქა+ან-სკინე 34
 (ქა)გუიციხუბი 99
 (ქა)გუიციხუბის 99
 ქადაგათუე 34
 ქადაგათუე 34
 (ქა)იციხუბი 99
 (ქა)იციხუბის 99
 (ქა)ლიციხუბიდ 99
 (ქა)მიციხუბი 99
 (ქა)მიციხუბის 99
 ქანასკინე 34

(ქა)ნიცხუბი 99
 (ქა)ნიცხუბის 99
 ქანსკინე 34
 ქარტან 82
 ქათ-კუპარ 42
 (ქა)ნიცხუბი 99
 (ქა)ნიცხუბილ 99
 (ქა)ხუციცხუბი 99
 (ქა)ხუციცხუბილ 99
 (ქა)ჯიცხუბი 99
 (ქა)ჯიცხუბის 99
 ქ ად/თ-წყ-წაბურენ 18
 ქ ათ-ელტუჭ 19
 ქ ათ-წაბურან 18
 ქ ათ-წაბურენ 18
 ქ ადგათუე 34
 ქ ანსკინე 34
 ქ ეიფე 113
 ქ ეფე 113, 131, 139
 ქ ეშლე 113, 140
 ქ ეხენი 113, 126
 ქ ეხნი 113, 123, 140
 ქ ეხუენი 113, 125, 126
 ქ იბ 75
 ქ იხე 113, 123, 131
 ქ ით-ელტუჭ 19
 ქ იორს 51, 75
 ქ იიფე 113, 131
 ქ იურე 113
 ქ იუცე 113
 ქ იხე 113
 ქ იხე 113, 131
 ქ იული 113
 ქ იურენი 113, 145
 ქ იურნი 113, 145
 ქ იეცენი 113, 145
 ქ იეცნი 113, 128, 145
 ქ იეხნი 113, 123
 ქ იირე 113, 145
 ქ იიცე 113, 146
 ქ იიხე 113, 123
 ქ ირ ოდ/თ-წაბურენ 18, 21
 ქ ირ ოთ-წყ-წაბურენ 21
 ქ ირუ ა/ედ/თ-წაბურან 18, 21
 ქ ირუ ა/ედ/თ-წაბურენ 18, 21
 ქ ჯლი 113
 ქ ჯხე 113, 140
 ქ ჯლი 113

ზ

ღ აჭკე 113, 123
 ღ აჯე 113, 123, 140
 ღ ებულე 113, 128, 140
 ღ ერენი 113, 123
 ღ ერნი 113, 123, 140
 ღ ეჭკე 113, 123, 128
 ღ ირე 113, 123, 131
 ღ იჯნე 113, 140
 ღ იჯლიჯე 113, 140
 ღ იჯლიჯი 113, 140
 ღ იჯუენი 113, 140
 ღ იული 113, 146
 ღ იურე 113
 ღ იური 13, 48, 51, 113, 151
 ღ იური (←*ღუგრი) 113, 131, 132, 150, 151
 ღ იური-დ 13
 ღ იურტნი 113
 ღ იურტუნი 113
 ღ იურდუნი 113, 146
 ღ იურჭნი 113
 ღ იურჭუნი 113
 ღ იურე 113, 131
 ღ იული 113, 146, 151
 ღ იული (< ღ-წყ-გლი) 132, 151
 ღ იაშს 51
 ღ იუჯე 113, 123
 ღ იუჯკე 113, 123, 125, 164
 ღ იურენი 113, 123
 ღ იურნი 113, 123
 ღ იუეჭკე 113, 123
 ღ იურიე 113, 123
 ღ-წყ-გრი 48
 *ღუგრი 13, 48
 ღ გლი 113, 151
 ღ გრე 113, 140
 ღ გრი 13, 51, 113, 150, 151
 ღ გრი-დ 13
 ღ გრი-ხ 13
 ღ გრტნი 113, 140
 ღ გრჭლაუნი 113, 140
 ღ გრჭლანუნი 113, 140
 ღ გრჭნი 113, 140
 ღ გლი 113, 151

ყ

ყ არსხე 107, 135
 ყ არყაუე 114, 140
 ყ არყუე 114, 135, 140
 -ყე 72

ყიყნე 114, 140
 ყოჭე 114, 146
 ყროჭინე 114, 146
 ყულე 48, 114, 151
 ყულე (←*ყუმღლე) 114, 131, 151
 ყული 48, 114, 146
 ყურსგუნნი 111
 ყურფუნნი 114
 ყურყუნნი 114, 146
 ყუფე 114, 123
 ყურჩე 114
 ყუმღლე 114
 ყული 48, 114, 146
 ყუმედლე 114, 146
 ყუმელენი 114, 146
 ყუმელნი 114, 146
 ყუმეფენი 114, 146
 ყუმეფენი 114, 146
 ყუმეჩენი 114, 146
 ყუმეჩნი 114, 146, 165
 ყუმილე 114, 146
 ყუმიფე 114, 123, 146
 ყუმიჩე 114, 146
 ყ-ჭ-ღლე 48
 ყღლე 114, 140, 151, 154
 ყღრფნი 114
 ყღრყნი 114, 128, 140

უ

უგებნი 114
 უგიბე 114, 123
 უგუ- 83
 უგუბე 114, 123
 უგუბიბე 114, 123
 უგგბე 114, 123
 -უღ 71, 72
 უღებნი 114, 123
 უღენი 114, 123, 128, 140
 უღიბე 114, 123
 უღიხე 114, 158
 უღუგუ 72
 უღუხე 114
 უღუმენი 114, 123
 უღუმენი 114, 123
 უღუმიბე 114, 123
 უღუმიხე 114, 123
 უღგბე 114, 123
 უღგრკნი 114, 140
 უღგხე 114, 140
 უიღე 115, 123
 უტენი 114, 123

უტენი 114, 140
 უტიხე 114, 123
 უტუმენი 114, 123
 უტუმიხე 114, 123
 უტგხე 114, 140
 უუღე 115
 უული 115, 146
 უუნშხუე 115, 146
 უურპნლე 115, 146
 უურპნი 115, 146
 უურშენი 115
 უუშპარე 115, 146
 უუშპრე 115, 146
 უუშ^რპარე 115, 146
 უუნდნი 115
 უული 115, 146, 165
 უუნშხუე 115, 146
 უუნანარს 73
 უუდიხე 114, 158
 უუბე 115, 146
 უუმიღე 115
 უუმიღებდ 82
 უუმიღებდუ 82
 უუხერნი 115, 158
 უუხირე 115, 158
 უუგდნი 115, 123, 150, 165
 უუაჟუმინი 82
 უუედენი 115, 123
 უუედნი 115, 123
 უუუფე 115
 უუუმედენი 115, 123
 უუუმედნი 115, 123
 უუ^რუედნი 115, 123
 უუუმეჟნი 115
 უუუმეფნი 115
 უუუმეჟე 115, 146
 უუუმეფე 115, 146
 უუხერნი 115, 123, 140, 157, 158, 160
 უუხირე 115, 123, 131, 140, 157, 158, 160
 უუხორნი 115
 უუული 115, 160
 უუურე 115, 160
 უუურპნი 115
 უუურპუნნი 115
 უუურე 115, 131
 უუული 115, 160
 უუ-ჭ-ერნი 157
 უუ^რუერნი 115, 123, 157

შხტირე 115, 123, 157
 შხელი 115, 140, 154, 160
 შხერე 115, 123, 131, 140, 157, 160
 შხელი 115, 140, 154, 160
 შგდე 115, 140
 შგდნი 115, 123
 შგლი 115, 140
 შგრშნი 115, 141
 შგდნი 115
 შგლი 115, 140

ჩ

ჩერგენ 34
 ჩვ- (ჩუ-) 83
 ჩიფე 115, 123, 131
 ჩლიბ 115, 141
 ჩლიჟ 115, 128, 141
 ჩ ოდ-აბ 21
 ჩ ოდ-ასყ 18
 ჩ ოდ-ეპყ 20
 ჩ ოდ-ელტჳ 21
 ჩ ოდ/თ-ასყ 18
 ჩ ოდ/თ-ბიზ 17, 21
 ჩ ოდ/თ-ბგგ 17, 20
 ჩ ოდ/თ-ბგრჯ 17
 ჩ ოდ/თ-ზიგ 17
 ჩ ოდ/თ-თგრ/დ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-იშხტენ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-კუშირ 17
 ჩ ოდ/თ-ლუგტრენ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-ნაბნენ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-სიკტენ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-სოყ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-ჯგრაპტ 18, 21
 ჩ ოდ/თ-ჯვც 18, 21
 ჩ ოდ/თ-ჯემარ 18, 21
 ჩ ოდ-იშხტენ 18
 ჩ ოდ-უყდ 20
 ჩ ოდ-შიხენ 21
 ჩ ოდ-ვერინ 21
 ჩ ოთ-აბ 18
 ჩ ოთ-ასყ 18
 ჩ ოთ-ასყ 18, 22
 ჩ ოთ-ბიზ 17
 ჩ ოთ-ბგგ 17
 ჩ ოთ-ბგრჯ 17
 ჩ ოთ-ეპყ 17

ჩ ოთ-ეპტყ 17
 ჩ ოთ-ელტჳ 18
 ჩ ოთ-ეჳმ 17, 22
 ჩ ოთ-ზიგ 17
 ჩ ოთ-თგრ 18
 ჩ ოთ-თგრდ 18
 ჩ ოთ-კალპტ 16
 ჩ ოთ-კუშირ 17
 ჩ ოთ-ლუგტრენ 18
 ჩ ოთ-ლუგტრენ 18
 ჩ ოთ-მპხ 16
 ჩ ოთ-ნაბნენ 18
 ჩ ოთ-სიკტენ 18
 ჩ ოთ-სიკტენ 18
 ჩ ოთ-სოყ 18
 ჩ ოთ-სოყ 18
 ჩ ოთ-სტჳ/რყ 18
 ჩ ოთ-უყდ 17
 ჩ ოთ-უყდ 17
 ჩ ოთ-უყდ 17
 ჩ ოთ-უყდ 17
 ჩ ოთ-უყდ-აბ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ბიზ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ბგგ 20
 ჩ ოთ-უყდ-ეპყ 17, 20, 22
 ჩ ოთ-უყდ 17, 22
 ჩ ოთ-უყდ-ელტჳ 21
 ჩ ოთ-უყდ-თგრ/დ 21
 ჩ ოთ-უყდ-იშხტენ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ლუგტრენ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ნაბნენ 21
 ჩ ოთ-უყდ-სიკტენ 21
 ჩ ოთ-უყდ-სოყ 21
 ჩ ოთ-უყდ-უყდ 20
 ჩ ოთ-უყდ 17
 ჩ ოთ-უყდ-შიხენ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ჯვც 21
 ჩ ოთ-უყდ-ვერინ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ჯემარ 21
 ჩ ოთ-უყდ-ჯგრაპტ 21
 ჩ ოთ-ქარტენ 17
 ჩ ოთ-ქარტენ 17
 ჩ ოთ-შიხენ 17
 ჩ ოთ-შიხენ 17
 ჩ ოთ-შაბტრენ/ენ 18
 ჩ ოთ-შაბტრენ 18
 ჩ ოთ-ჯირაუ 18
 ჩ ოთ-ჯგრაპტ 18
 ჩ ოთ-ჯვც 18

- ჩ ოთ-ვანც 18
 ჩ ოთ-ვებარ 18
 ჩ ოთ-ვებარ 18
 ჩ ოთ-გრმა 44
 ჩ ოს-ეპტუ 17
 ჩ რეგე 115
 ჩ რეგი 115, 141, 158
 ჩ უ 53, 73
 ჩ უ-ეს-იბ 22
 ჩ ურე 115
 ჩ ურჩინი 115, 151
 ჩ ურჩხუნნი 115
 ჩ უფე 115, 131
 ჩ ურე 115
 ჩ უ აღ-აბე 18
 ჩ უ აღ-აბიზე 17
 ჩ უ აღ-აბგე 17
 ჩ უ აღ-აკუმურე 17
 ჩ უ აღ-ამეჩე 16
 ჩ უ აღ-ამხუნე 18
 ჩ უ აღ-აწანცე 18
 ჩ უ აღ-ასყე 18
 ჩ უ აღ-ბე 18
 ჩ უ აღ-ბიზე 17
 ჩ უ აღ-ბგე 17
 ჩ უ აღ-ბგრჯე 17
 ჩ უ აღდ/-ბგე 17
 ჩ უ აღ-ზიგე 17
 ჩ უ აღ/თ-აბ 21
 ჩ უ აღ/თ-ბე 21
 ჩ უ აღ/თ-ბიზ 17, 21
 ჩ უ აღ/თ-ბიზე 17, 21
 ჩ უ აღ/თ-ბგე 20
 ჩ უ აღ/თ-ბგე 20
 ჩ უ აღ/თ-ასყ 18
 ჩ უ აღ/თ-ბიზ 21
 ჩ უ აღ/თ-ბიზე 17, 21
 ჩ უ აღ/თ-ბგე 17
 ჩ უ აღ/თ-ბგე 17
 ჩ უ აღ/თ-ზიგ 17
 ჩ უ აღ/თ-ზიგე 17
 ჩ უ აღ/თ-ბგრჯე 17
 ჩ უ აღ/თ-ბგრჯე 17
 ჩ უ აღ/თ-ბგრჯე 17
 ჩ უ აღ/თ-კუმირ 17
 ჩ უ აღ/თ-კუმურე 17
 ჩ უ აღ/თ-სოყ 18, 21
 ჩ უ აღ/თ-სოყე 18, 21
 ჩ უ აღ/თ-სრყე 18
 ჩ უ აღ/თ-სყე 18
 ჩ უ აღ/თ-ვაცე 18, 21
 ჩ უ აღ/თ-ვანც 18, 21
 ჩ უ აღ-კალტე 16
 ჩ უ აღ-კუმურე 17
 ჩ უ აღ-კუმურე 17
 ჩ უ აღ-მახე 16
 ჩ უ აღ-სოყე 18
 ჩ უ აღ-სრყე 18
 ჩ უ აღ-სყე 18
 *ჩ უ აღ-უ-ა-თუეფ 20
 ჩ უ აღცვლ-გრ-ე 75
 ჩ უ აღ-ვაცე 18
 ჩ უ აღდგრმ-ალ-ე 74
 ჩ უ აღდგრმე 74
 ჩ უ ა/ეთ-ეპტუ 17
 ჩ უ ა/ეთ-თგრდ 18
 ჩ უ ა/ეთ-უყე 17
 ჩ უ ათ-აბ 18
 ჩ უ ათ-აბიზ 17
 ჩ უ ათ-აბგე
 ჩ უ ათ-აზიგ 17
 ჩ უ ათ-აკუმირ 17
 ჩ უ ათ-ამეჩი 16
 ჩ უ ათ-ასყ 18
 ჩ უ ათ-ამხუნ 18
 ჩ უ ათ-აწანც 18
 ჩ უ ათ-ასყ 18
 ჩ უ ათ-ბე 18
 ჩ უ ათ-ბიგ 17
 ჩ უ ათ-ბიზ 17
 ჩ უ ათ-ბგე 17
 ჩ უ ათ-ბგრიჯ 17
 ჩ უ ათ-ბგრჯე 17
 ჩ უ ათ-ეპტუ 17
 ჩ უ ათ-ელტუჰ 18
 ჩ უ ათ-ეჭმ 17
 ჩ უ ათ-ზიგ 17
 ჩ უ ათ-კალპუ 16
 ჩ უ ათ-კუმირ 17
 ჩ უ ათ-კუმირ 17
 ჩ უ ათ-მან 16
 ჩ უ ათ-სრყ 18
 ჩ უ ათ-სტყე 18
 ჩ უ ათ-უ-აბ 18
 ჩ უ ათ-უ-აბიზ 17, 20
 ჩ უ ათ-უ-აბგტუ 17, 20
 ჩ უ ათ-უ-აზიგ 17

- *ჩუ ათ-ჟ-ა-თუეფ 20
 ჩუ ათ-ჟ-აკუმირ 17
 ჩუ ათ-ჟ-ამეჩ 16
 ჩუ ათ-ჟ-აფ 17
 ჩუ ათ-ჟ-ამხუნ 18, 20
 ჩუ ათ-ჟ-ავა 18
 ჩუ ათ-ჟ-ასუ 18
 ჩუ ათ-ჟ-ავ 17
 ჩუ ათ-ჟ-ეფ 17, 20
 *ჩუ ათ-ჟ-უეფ 20
 ჩუ ათ-ჟ-მიხენ 17
 ჩუ ათ-ჟ-ა 18
 ჩუ ათ-ჟ-ა 18
 ჩუ ა-მ-გ 47
 ჩუ ად/თ-თერ/და 18, 21
 ჩუ ად/თ-ლუგურენ 18
 ჩუ ად-თერდა 18
 ჩუ ად-თერ 18
 ჩუ ად-ლუგურან 18
 ჩუ ად-ლუგურან 18
 ჩუ ად-ნაბან 18
 ჩუ ად-სიკთან 18
 ჩუ ად-უა 17
 ჩუ ად-უა 17
 ჩუ ად-ჟ-გმარ 18
 ჩუ ად-ქარტან 17
 ჩუ ად-მიხან 17
 ჩუ ად-მიხან 17
 ჩუ ად-მიხან 17
 ჩუ ად-მიხან 18
 ჩუ ად-წაბურან 18
 ჩუ ად-წაბურან 18
 ჩუ ად-ჟამ 17
 ჩუ ად-გმარ 18
 ჩუ ად-გმარე 18
 ჩუ ად-გმარე 18
 ჩუ ად-ჯირთე 18
 ჩუ ად-ჯრთე 18
 ჩუ ა/ედ/თ-ეპე 20
 ჩუ ა/ედ/თ-თერ/და 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-მიხუნ 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურან 18
 ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურან/ან 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ლუგურენ 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ნაბან 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ნაბენ 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-სიკთან 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-სიკთენ 21
 ჩუ ა/ედ/თ-მიხან/ან 21, 18
 ჩუ ა/ედ/თ-მიხენ 21
 ჩუ ა/ედ/თ-მიხინ 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ჯერინ 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ჯერენ 21
 ჩუ ა/ედ/თ-გმარ 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-გმარე 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ჯრპე 18, 21
 ჩუ ა/ედ/თ-ჯრთე 18, 21
 ჩუ ა/ედ-პა/აე 20
 ჩუ ა/ედ-უა 20
 ჩუ ა/ედ-უა 20
 ჩუ ა/ედ-ჯერინ 21
 ჩუ ა/ედ-ჯერენ 21
 ჩუ ა/ეთ/დ-ელტე 21
 ჩუ ა/ეთ/დ-ლტა 21
 ჩუ ა/ეთ-ეპე 17, 20
 ჩუ ა/ეთ-ელტე 18
 ჩუ ა/ეთ-ეპე 17
 ჩუ ა/ეთ-ნაბან 18
 ჩუ ა/ეთ-პა/აე 17, 20
 ჩუ ა/ეთ-უა 17, 20
 ჩუ ა/ეთ-უა 17, 20
 ჩუ ა/ეთ-ლტა 18
 ჩუ ა/ეთ-მიხან/ან 17, 21
 ჩუ ა/ეთ-მიხენ 17, 21
 ჩუ ა/ეთ-ჟამ 17
 ჩუ ათ-ასუ 18
 ჩუ ათ-ელაბან 18
 ჩუ ათ-ელაბენ 18
 ჩუ ათ-ეპაე 17
 ჩუ ათ-ეპე 17
 ჩუ ათ-ეპე 'ტ' 17
 ჩუ ათ-ელტე 18
 ჩუ ათ-ეპე 17, 18
 ჩუ ათ-ეპე 17, 18
 ჩუ ათ-თერ 18, 20
 ჩუ ათ-თერა 18
 ჩუ ათ-თერენ 18
 ჩუ ათ-მიხუნ 18
 ჩუ ათ-ლუგურან 18
 ჩუ ათ-ლუგურენ 18
 ჩუ ათ-ნაბან 18
 ჩუ ათ-ნაბენ 18
 ჩუ ათ-პაე 17
 ჩუ ათ-პაე 17
 ჩუ ათ-სიკთან 18
 ჩუ ათ-სიკთენ 18

- ჩუ ათ-სოყ 18
 ჩუ ათ-უყდ 17
 ჩუ ათ-უყდ 17
 ჩუ ათ-უყდ 17
 ჩუ ათ-უყდ-ელაბნენ 18, 20
 ჩუ ათ-უყდ-ეპუ¹ 17, 20
 ჩუ ათ-უყდ 17
 ჩუ ათ-უყდ-ელტუ 18
 ჩუ ათ-უყდ-ეპმ 17, 18, 20
 ჩუ ათ-უყდ-თგრენ 18, 20
 ჩუ ათ-უყდ-ლუგურენ 18, 20
 ჩუ ათ-უყდ-შიხენ 17, 20
 ჩუ ათ-უყდ-წაბურენ 18, 20
 ჩუ ათ-უყდ-ჯირაუ 18
 ჩუ ათ-ქარტან 17
 ჩუ ათ-ლტაჰ 18
 ჩუ ათ-ლტუჰ 18
 ჩუ ათ-შიხან 17
 ჩუ ათ-შიხენ 17
 ჩუ ათ-შიხინ 18
 ჩუ ათ-წაბურენ 18
 ჩუ ათ-წაბურა/ენ 18
 ჩუ ათ-ჰამ 17
 ჩუ ათ-ჰემარ 18
 ჩუ ათ-ჯირაუ 18
 ჩუ ათ-ჯგრაუ 18
 ჩუ ედ/თ-ლუგურან 18
 ჩუ ედ/თ-სიკთან 18
 ჩუ ედ/თ-შიხან 17
 ჩუ ედ/თ-ჰემრე 18
 ჩუ ედ/თ-ჯირაუ 18
 ჩუ ედ-ლუგურან 18
 ჩუ ედ-უყდ 17
 ჩუ ედ-შიხან 17
 ჩუ ედ-წაბურან 18
 ჩუ ედ-ჯირაუ 18
 ჩუ ედ-ჰემრე 18
 ჩუ ეთ-ეპმ 17
 ჩუ ეთ-თგრდა 18
 ჩუ ეთ-ლუგურენ 18
 ჩუ ეთ-სიკთან 18
 ჩუ ეთ-უყდ 17
 ჩუ ეთ-ქარტან 17
 ჩუ ეთ-ქარტენ 17
 ჩუ ეთ-შიხენ 17
 ჩუ ეთ-წაბურენ 18
 ჩუ ეთ-ჰამ 17
 ჩუ ეთ-ჰემარ 18
 ჩუ ეთ-ჯირაუ 18
 ჩუ ეს-აღ 22
 ჩუ ეს-ეპუჰ 17
 ჩუ ეს-პაჰუ 17
 * ჩუ ეს-ჰ-აღ 22
 * ჩუ ეს-ჰ-იბ 22
 ჩუიფე 115, 123
 ჩუ ოთ-ბიგ 17
 ჩუ ოთ-ბიზ 17
 ჩუ ოთ-ბგგ 17
 ჩუ ოთ-ბგრიჯ 17
 ჩუ ოთ-კუშირ 17
 ჩუ ოთ-უყდ 17
 ჩურნეი 115, 158
 ჩუ უთ-ეპუჰ 17
 ჩუხეფნი 115, 157, 158, 166
 ჩქულთე 115, 160
 ჩქურე 115, 160
 ჩქგრე 115, 141, 154, 160
 ჩქგლთე 115, 160
 ჩქგრე 115, 141, 154, 160
 ჩხეფნი 115, 123, 141, 157, 160
 ჩხეფნი 115, 123, 128, 141, 156, 157, 158, 160
 ჩხიფე 116, 123, 128, 131, 141, 156, 157, 160
 ჩხუფე 116, 160
 ჩხუფე 116, 131
 ჩხული 116, 151, 160
 ჩხ¹უფენი 115, 123, 157
 ჩხუფენი 115, 123, 157
 ჩხუიფე 116, 123, 157
 ჩხ¹იფე 116, 157
 ჩხგლი 116, 141, 154, 160
 ჩხგრუეშტი 116, 141, 154, 161
 ჩხგფე 116, 131, 141, 157, 160
 ჩხგლი 116, 141, 151, 154, 160
 ჩგრჩლაუი 116, 141, 154
 ჩგრჩლაუი 116, 141, 154
 ჩგრჩნი 115, 116, 128, 141, 151, 154
 ჩგრჩნი 115, 128, 141
 ჩგფე 115, 131, 141

G

- ცარიელ 83
 ცდილე 116, 141
 ცილე 116, 124, 131, 141
 ცუბე 116
 ცულე 116

ჭკუიუე 117, 124, 157
 ჭკ'უ'იუე 117, 124, 157
 ჭკვუე 117, 131, 142, 157, 161
 ჭოჭქე 117, 128, 147
 ჭურქნი 117
 ჭურჭუნნი 118
 ჭურჭუნნი 118, 147, 151
 ჭურხუნნი 118
 ჭუათე 118, 124, 125, 164
 ჭ'უ'ათე 118, 124, 125, 164
 ჭუმქე 118
 ჭუკიუე 117, 157, 158, 166
 ჭყაუე 118, 142, 161
 ჭყიბე 118, 124, 157
 ჭყიბინე 118, 161
 ჭყონ 34
 *ჭყუნ 34
 ჭყული 118, 161
 ჭყუნ 34
 *ჭყული 34
 ჭყუიბე 118, 124, 157
 ჭყურგბნი 118, 124, 150, 165
 ჭყელი 118, 142, 154, 161
 ჭყვბე 109, 118, 124, 137, 142, 157, 159, 161
 ჭყვბნი 118, 124
 ჭყვლი 118, 142, 154, 161
 *ჭვმელ 34
 ჭვინ 34
 ჭვრეჭი 118, 154
 ჭვრქნი 117, 142, 154
 ჭვრჭნი 118, 128, 142, 154
 ჭვრჭყნი 118, 142, 151, 155
 ჭვრხნი 118, 142, 154, 155

ბ

ბ- 22, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 64,
 65, 66, 68, 69, 72, 73, 74, 88, 89
 /ბ-/ 10, 13, 15, 16, 22
 ბ-აგლი 52
 ბ-აგემ 32
 ბ-აღბრი 12
 ბ-აღბრი-დ 12
 ბ-აღგარი 11
 ბ-აღგარი-დ 11
 ბ-აღგარი 11, 90
 ბ-აღგარი-დ 11, 90
 ბ-აღმარგნე 12

ბ-აღმარგნე-დ 12
 ბ-აღმარგნე 12
 ბ-აღმარგნე-დ 12
 ბ-ათრე 15
 ბ-ათური 49, 51, 52
 ბ-ალატ 38
 ბ-ალატ-ბ 38
 ბ-ალატ 38, 39, 44, 52
 ბ-ალატ-დ 44
 ბ-ალატ-ბ 38, 39, 44, 74
 ბ-ალატ-რ^ნ 44
 ბ-ალატ-ხი 44
 ბ-ამარ-ა-დ 99
 ბ-ამარ-ა-დ-ე 99
 ბ-ამარ-ა-დ-ე-დ 99
 ბ-ამარ-ჰს 99
 ბ-ამარე 50, 99
 ბ-ამარ-ე-დ 99
 ბ-ამარ-ნ-ა 101
 ბ-ამარ-უნ-ი 100
 ბ-ამარ-უნ-ი-დ 100
 ბ-ას 32
 ბ-ასისგ 39
 ბ-ასისგ/კ 39
 ბ-ასისგ/კ-ბ 39
 ბ-ასისგ-ბ 39, 74
 ბ-ატბიდე 50
 ბ-აქტემ 51
 ბ-აყა 39, 49, 52
 ბ-აყა-ხ 39, 74
 ბ-აშყული 11
 ბ-აშყული-დ 11
 ბ-აშყუელი 11
 ბ-აშყუელი-დ 11
 ბ-ახტატი 90
 ბ-ახტატი-დ 90
 ბ-აჯნი 48, 50
 ბ-ა-ჰტდ-ი 15, 45, 49, 74, 91
 ბ-აჰტდ-ი-დ 45, 91
 ბ-აჰტდ-ი-ხ 45, 91
 ბ-აგლი 91
 ბ-აგლი-ბ 91
 ბ-აღმარტნე 12
 ბ-აღმარტნედ 12
 ბ-აღმარი 12
 ბ-აღმარი-დ 12
 ბ-აღმარგნე 12
 ბ-აღმარგნე-დ 12

- ხანს** 82
ხარდუნაჟნე 98
ხარდუნაჟნედ 98
ხარდუნაჟნეს 98
ხ-პრი 48, 50
ხპრი-დ 71
ხ-ჰსისგ 39
ხ-ჰსისგ-ხ 39
ხ-ჰსისკ 39
ხ-ჰსისკ-ხ 39
ხ-ჰსტ 32
ხ-ჰსყი 48
ხაწედენ-ხ 67
ხ-ჰმნე 15
ხ-ჰრ 39
ხ-ჰრ-ხ 39
ხ- — -დ 13, 88
ხეპენი 118, 124
ხეპნი 118, 124, 128, 142
ხერდი 92
ხერდიდ 92
ხერდის 92
ხ-ესტ 32
ხ-ეტრელალ 38
ხ-ეტრელალ-ხ 38
ხ-ელრალ 38
ხ-ელრალ-ხ 38
ხელჟრ-დელ 75
ხ-ეყალ 37
ხ-ეყალ-ხ 38
ხ-ეყალ 37
ხ-ეყალ-ხ 38
ხ-ეყხალ 37
ხ-ეყხალ-ხ 38
ხ-ემგო 51
ხ-ემდრალ 38
ხ-ემდრალ-ხ 38
ხ-ემტრალ 38
ხ-ემტრალ-ხ 38
ხ-ემში 48
ხეწე-ხ 67
ხ-ეხტატი 49
ხეხტ 22
ხ-ი 32, 50
ხ-ი-დ 71
ხ-ითრე 32
ხ-ითრე-დ 71
ხ-იმარ-უნ-რლ 100
ხ-იმარ-უნ-რლ-დ 100
ხიპე 75, 118, 124, 128
ხირდი 92, 93, 98
ხირდიდ 92, 93, 98
ხ-ისყეა 11
ხ-ისყეა-დ 11
ხ-ისყი 11
ხ-ისყი-დ 11
ხ-იქტემ 50
ხ-ი-შდ 71, 72
ხ-იშხი 48, 50
ხ- — ლ- 64
ხ-ოგემ 51
ხ-ომარ-ა 101
ხ-ომარ-ა-ხ 101
ხ-ომარ-ჰნ 101
ხ-ომარ-ჰნ-ხ 101
ხ-ომარე 47
ხორდი 94, 95
ხორდიდ 94, 95
ხორდის 95
ხ-ოსტუნი 37
ხ-ოსტუნი-ხ 37
ხ-ოსტუნი 37
ხ-ოსტუნი-ხ 37
ხო-სყი 16, 47, 48
ხ-ოტხე 47
ხ-ოშხი 40
ხ-ოცხრი 37
ხ-ოცხრი-ხ 37
ხ-ოხალ 52, 91
ხ-ოხალ-ხ 91
ხოხახ 73
ხ-ოხჰატი 49
ხ-ოხტატი 49, 51, 52, 74
ხ-ოჯდე 74
ხ-ოჯნი 47
ხ-ოშტე 51
ხუ- 47, 64
ხუგ 50
ხუგ(← ხტ-გგ) 32
ხუგემ(← ხტ-გგემ) 32
ხუთრე(← ხტ-გთრე) 32
ხუნეში 118
ხუპე 118
ხურე 118
ხურსე 118, 152
ხურტნი 118, 151

- ხურში (← ხუ-გრში) 32
ხურხუნი 118, 147
ხუტე 118
ხ-ულვა 38
ხ-ულვა/ე 38
ხ-ულვა/ე-ხ 38
ხუჯნი 47
ხუგ (← ხუ-გგ) 32
ხული 118, 152
ხურსე 118, 152
ხუ- 12, 22, 47, 50, 51, 64, 65, 69, 78, 81, 84, 85, 88, 102
ხ-უ- 16
/ხუ-/ 10, 13, 15, 16, 22, 47, 162
/*ხუ-/ 15
ხუ-აგემ 32
ხუ-ადარი 12
ხუ-ა-დარი-დ 12
ხუ-ადგარი 11
ხუ-ადგარი-დ 11
ხუ-ადგა/არი-დ 11
ხუ-ადგარი 11, 89, 90
ხუ-ადგარი-დ 11, 12, 90
ხუ-ადმარნე-დ 12
ხუ-ადმარგნე 12
ხუ-ადმარი-დ 12
ხუ-ადმარგნე 12
ხუ-ადმარგნე-დ 12
ხუ-ათრე 15
ხუ-ათური 50
ხუ-ალატ 44
ხუ-ალატ-დ 44
ხუ-ალატ-ხუი 44
ხუამარედ 12
ხუ-ამარ-ა-დ 99
ხუ-ამარ-ა-დ-ე 99
ხუ-ამარ-ა-დ-ედ 99
ხუ-ამარ-ას 99
ხუ-ამარე 16, 50, 99
ხუ-ამარ-ე-დ 99
ხუ-ამარ-ნ-ა 101
ხუ-ამარ-უნ-ი 100
ხუ-ამარ-უნ-ი-დ 100
ხუ-ას 32
ხუ-ასყი 16
ხუ-ატბიდე 50
ხუ-აქტემ 51
ხუ-ამყუდი 11
ხუ-ამყუდი 11
ხუ-ამყუდი-დ 11
ხუ-ახზატ-ი 15
ხ-უ-ახტატ-ი 15
ხუ-ახტატ-ი 15, 16, 89, 90
ხუ-ახტატი 90
ხუ-აჯანი 47
ხუ-აჯნ-ი 15, 47, 50, 89
ხუ-ა-ჰტი-ი 15, 16, 91
ხუ-აჰტი 45
ხუ-აჰტი-დ 45, 91
ხუ-აღმარტნე 12
ხუ-აღმარტნე-დ 12
ხუ-აღმარი 12
ხუ-აღმარი-დ 12
ხუ-აღმარნე 12
ხუ-აღმარნე-დ 12
ხუარდუნაუნე 98
ხუარდუნაუნე-დ 98
ხუ-არი 47, 50, 77
ხუ-არი-დ 71, 77, 78
ხუ-ასუ 32
ხუ-ასყი 47, 77, 89
ხუ-ასყი-დ 77, 78
ხუ-აში 16, 83
ხუაში 83
ხუ-ა-მნე 15
ხუ-აშუე 47
ხუ- — -დ 12, 13, 88
ხუ-დ 77
ხუეპენი 118, 124
ხუეპნი 118, 124
ხუერდი 92
ხუერდი 92
ხუერენი 118, 147
ხუერნი 118, 147
ხუეტენი 118, 147
ხუეტნი 118, 147
ხუ-ესუ 32
ხუ-ემგო 51
ხუ-ეში 47
ხუ-ი 32, 50
ხუ-ი-დ 71
ხუ-ითრე 32
ხუ-ითრე-დ 71
ხუ-ითხ-ი 15
ხუ-ი-მარ-უნ-ოლ 100
ხუ-ი-მარ-უნ-ოლ-დ 100

ხუიპე 118, 124
ხუირდი 92, 93, 98
ხუირდიდ 92, 93, 98
ხუირე 118, 147
ხუ-ისყე 11
ხუ-ისყე-დ 11
ხუ-ისყი 11, 77
ხუ-ისყი-დ 11, 12, 77, 78
ხუიტე 118, 147
ხუ-იქუმე 50
ხუ-ი-შდ 71, 72, 83
ხუ-იშყდი-დ 12
ხუ-იშხი 47, 50, 77
ხუ-იშხი-დ 77, 78
ხუ-იშხნი 16
ხუ-იშუმე 47
ხუ- + ო 47, 64
ხუ-ოგემ 51
ხუ-ოსყი 47
***ხუ-ოსყი** 16
ხუ-ომუმე 51
ხუ-ობტატი 51
ხუ-ოჯნი 47
ხუ- ~ ხ- 56, 57
***ხუ-ხ-ა-ჰტი** 15
ხუ/ხვ 15
ხუ-/*ჰუ- 46, 89
ხუ- + გ 64
ხუ-გვ 50
ხუ^რგრსე 118, 124, 125, 150, 164, 165
ხ- — , -ხ 46, 89
ხ- — -'ხ' 40, 88
ხ- — -'ხ', -ხ 46, 89
***ხ-ხ-ა-ჰტი** 15
ხ-/*ჰ- 46, 89
ხ-გვ 32
ხ-გემ 32, 47
ხ-გორე 32, 47
ხელი 118, 142, 155
ხეპე 118, 124, 142, 155
ხ-გორდი 47
ხგრსე 118, 124, 142, 152, 155
ხგრტნი 118, 142, 151, 155
ხ-გორში 32
ხ-გვ 32
ხელი 118, 142, 152, 155
ხგრსე 118, 142, 152, 155

ჰ

ჰედენი 119, 124
ჰედნი 48, 51, 119, 124
ჰეშდე 119, 124, 128
ჰეშტე 119, 124
ჰეჩენი 119, 124
ჰენი 119, 124, 129, 132, 142
ჰიდე 14, 22, 124, 129
ჰიდე-დ 14
ჰიდე-ხ 14
ჰიჩე 119, 124, 129, 131
ჰულე 14, 48, 119, 152
ჰულე (< ჰ-ჰ-გლე) 131, 132, 150
ჰულე-დ 14
ჰურჯენი 118, 147
ჰურჩე 119
ჰურჩე 119, 131
ჰუმედენი 119, 124, 125
ჰუმედნი 48, 51, 119, 124, 131, 132, 164
ჰუმეშ 119, 147
ჰუმეშდე 119, 124
ჰუმეშტე 119, 124
ჰუმეჩენი 119, 124
ჰუმენი 119, 124
ჰუმიდე 14, 119, 124
ჰუმიდე-დ 14
ჰ-ჰ-იჩე 119, 124
ჰ-ჰ-გლე 48
ჰვდე 14, 119, 124, 150, 152
ჰვდე-დ 14
ჰვდე-ხ 14
ჰვჩე 119, 142, 155
ჰვჩე 119, 131, 132, 142

ჭ

ჭ- 39, 40, 46, 47, 48, 49, 52, 68, 69, 70, 88, 89
ჭ-აგლი 52
ჭ-აგლგორ-ე 75
ჭ-აგლგორ-ე-ხ 74
ჭ-ადგარი 36, 49
ჭ-ადგარი-ხ 36
ჭ-ადგარი 36, 49, 74, 89, 90
ჭ-ადგარი-ხ 36, 74, 90
ჭ-ათური 49, 52
ჭ-აკურემე 37
ჭ-აკურემე-ხ 37

- ჰ-აკურემი 37
 ჰ-აკურემი-**ხ** 37
 ჰ-ალატ 38
 ჰ-ალატ-**ხ** 38
 ჰ-ალატ 38, 39, 44, 52
 ჰ-ალატ-დ 44
 ჰ-ალატ-**ხ** 38, 39, 44, 74
 ჰ-ალატ-^ნ 44
 ჰ-ალატ-ხტი 44
 ჰ-ამარე 48, 74
 ჰ-ამარე-**ხ** 74
 ჰ-ამარე 48, 52
 ჰ-ასისგ 39
 ჰ-ასისგ/კ 39
 ჰ-ასისგ/კ-**ხ** 39
 ჰ-ასისგ-**ხ** 39
 ჰ-ატბიდე 36
 ჰ-ატბიდე-**ხ** 36
 ჰ-აყა 39, 49, 52
 ჰ-აყა-**ხ** 39
 ჰ-ახტაჟ-წლი-ი 74
 ჰ-ახტაჟი 48, 74
 ჰ-ახტაჟი 48, 52, 89
 ჰ-ახტაჟი-**ხ** 74
 ჰ-აჟტი 45, 49, 91
 ჰ-აჟტი-დ 45
 ჰ-აჟტი-**ხ** 45, 74, 91
 ჰ-აჟტი, -**ხ** 45
 ჰ-აგდი 91
 ჰ-აგდი-**ხ** 91
 ჰ-აკურემი 37
 ჰ-აკურემი-**ხ** 37
 ჰ-აკურემი 37
 ჰ-აკურემი-**ხ** 37
 ჰარდუნაჟნე 98
 ჰარდუნაჟნე**ხ** 98
 ჰ-ასისგ 39
 ჰ-ასისგ-**ხ** 39
 ჰ-ასისკ 39
 ჰ-ასისკ-**ხ** 39
 ჰ-ატბიდე 36
 ჰ-ატბიდე-**ხ** 36
 ჰ-ატბედე 36
 ჰ-ატბედე-**ხ** 36
 ჰ-არ 39
 ჰ-არ-**ხ** 39
 ჰგილ 119, 143
 ჰ- — -დ 46, 89
 ჰეკუეს 82
 ჰერდი 92, 93
 ჰერდიდ 93
 ჰერდის 92, 93
 ჰ-ეტრელა 38
 ჰ-ეტრელა-**ხ** 38
 ჰ-ელრა 38
 ჰ-ელრა-**ხ** 38
 ჰ-ეყალ 37
 ჰ-ეყალ-**ხ** 38
 ჰ-ეყალ 37
 ჰ-ეყალ-**ხ** 38
 ჰ-ეყხალ 37
 ჰ-ეყხალ-**ხ** 38
 ჰ-ემდრალ 38
 ჰ-ემდრალ-**ხ** 38
 ჰ-ემტრალ 38
 ჰ-ემტრალ-**ხ** 38
 ჰ-ეხტაჟი 49
 ჰი- 68, 70
 ჰ-ი-მარ-ა 101
 ჰ-ი-მარ-ა-**ხ** 101
 ჰ-ი-მარ-ან 101
 ჰ-ი-მარ-ან-**ხ** 101
 ჰინემოჟ 58
 ჰ-ინვერნე 36
 ჰ-ინვერნე-**ხ** 36
 ჰ-ინვრინე 36
 ჰ-ინვრინე-**ხ** 36
 ჰირდი 93, 94, 95
 ჰირდიდ 93, 95
 ჰირდის 93, 94, 95
 ჰ-ისტუნი 36
 ჰ-ისტუნი-**ხ** 36
 ჰ-ისტუნი 37
 ჰ-ისტუნი-**ხ** 37
 ჰ-ისყი 89
 ჰ-იცხრი 37
 ჰ-იცხრი-**ხ** 37
 ჰ-იხალ 52, 91
 ჰ-იხალ-**ხ** 91
 ჰ-იხტაჟი 49, 52
 ჰ-იხტაჟი-**ხ** 74
 ჰ-იჯნი 89
 ჰუ- 48, 49, 52, 68, 70
 ჰ-უ-თჟე 39
 ჰ-უ-კჟე 39
 ჰულგანი 119, 152
 ჰუ-ფჟედე 49

ჭ-ულვა 38
 ჭ-ულვა/ე 38
 ჭ-ულვა-ხ 38
 ჭუ-ცურე 49, 52
 ჭ- — -ხ 40, 46, 88, 89
 ჭ- — -ჩ, -ხ 46, 89
 ჭ ~ ჭგ- 55
 ჭგ- 48, 49, 52, 57, 68, 70
 ჭ-გ- 40, 46, 88, 89
 ჭ-გ — -დ 46, 89
 ჭ-გ-დგე 39
 *ჭ-გ-დიგე 39
 *ჭ-გ-დგგე 39
 *ჭ-გ-თუფე 39
 *ჭ-გ-კუმე 39
ჭგლჩგლე 155
ჭგლჩგნი 119, 143, 152, 155
ჭგნჩგლე 119, 143
 *ჭ-გ-ტიხე 40
 *ჭ-გ-ტიხე-ხ 40
 ჭ-გ-ტიხე 40, 45, 49, 52
 ჭ-გ-ტიხე-დ 45
 ჭ-გ-ტიხე-ხ 40, 45
 ჭ-გ-ტიხე, -ხ 45
 *ჭ-გ-ტგხე 40
 *ჭ-გ-ტგხე-ხ 40
ჭგ-ცურე 52
 ჭ-გ- — -ხ 40, 46, 88, 89

ჭ

ჭ- 40, 42
 *ჭ- 16, 22, 40, 42, 88
 /ჭ-/ 15
 /*ჭ-/ 22
 *ჭ- — -დ 88
ჭებე 119, 124, 129, 143
ჭედურიდ 82
 *ჭენჭ 22
ჭებე 119, 131
 *ჭ-ოშხი 40
ჭილი 119
ჭიბე 119, 131, 164
 /ჭუ-/ 15
 *ჭუ- 16, 22, 88
 /*ჭუ-/ 22

*ჭუ- — -დ 88
ჭუეებე 119, 124
ჭუელი 119, 148

ღ

-ღ- 39, 40, 64, 67, 68, 69, 150, 152, 165
 გორე 32
 -გრ 74
 გრში 32
 -გრ 74

ქართული

ღ

გაგვიხმია 72
გადმოგვითარგმნე 82
გან-გუ-ახლ-ნ-ა 81
განგვიღე 82
 გვიკითხავს 72
გვიკურთხები 72, 73
 გვიწერია 72
გუაქუს|მაქუს 85
გვიბრძანე 82

ღ

დათვი 72
 და-ჰ-ასხა 40
 და-ჰ-ეწვა 40
 და-ჰ-უბა 40
 და-ჰ-უნატა 40

ვ

ვ-ათბობ 90
 ვ-აქებ 90
 ვ-აწითლებ 90

თ

თაგვი 72
თქვენ = შენ...+ის 76
თქვენ = შენ+შენ 76

ი

ისინი = ის+ის+ის 76

მ	ზანური (მეგრული)
მაგიდები = მაგიდა + მაგიდა + მაგიდა 76	ვ
მ-ათბობ-ს 90	
მ-აქებ-ს 90	ვორე-თ 71
მ-აწითლებ-ს 90	
მე 73	ო
მე+ის ისინი 77	
მე+მან მათ 79	ორე-თ 71
მე+მან მათმა 77	
მე+მას მათ 79, 82	ფ
მე+მე 76	
მე+ის ისინი 79	ფ-ხანტუნ-ქ 15
მე+შენ თქვენ 77, 79	წ
მ-იკეთებ-ს 89	
მიკურთხებია 73	წყურ- 34
მ-იცხოვ-ს 89	
მ-ინნავ-ს 89	ჭ
მი-ჰ-უდის 40	
მ-კლავ-ს 89	ჭიმურ-ი 34
მო-ჰ-უტანა 40	ჭყურ- 34
მ-წვეილ-ი 34	
მ-ხატავ-ს 89	ადილეური
ჩ	
	წგფგ-რ მაკიჲ 72
ჩერგილ-ი 34	წგფგ-ხ'ზრ მაკიჲ-ხ' 72
ჩვენ 73	
ჩვენ = მე+ის (ისინი) 76	
ჩვენ = მე+შენ (თქვენ) 76	
ჩვენ = მე+შენ (თქვენ)+ის (ისინი) 76	
ჩუენ 82	
წ	
წიმოლ-ი 34	
წინოლ-ი 34	
ჰ	
ჰუწვავ-ს 40	

გამოყენებული ლიტერატურა

ანდლულაძე 1968 — ნ. ანდლულაძე, კლასოვანი და პიროვანი უღვლილების ისტორიის ზოგი საკითხი იბერიულ-კავკასიურ ენებში, თბილისი, 1968.

ახვლედიანი 1949 — გ. ახვლედიანი, ზოგადი ფონეტიკის საფუძვლები, თბილისი, 1949.

ბაბლუანი 1985 — ლ. ბაბლუანი, ჩქამიერ თანხმოვანთა მიმდევრობები სვანურ ენაში. — საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №1, თბილისი, 1985.

გამყრელიძე 1979 — თ. გამყრელიძე, ზმნის „პირიანობა და ვალენტობა“. — საენათმეცნიერო კრებული, ეძღვნება გივი მაჭავარიანის ხსოვნას დაბადების 50 წლისთავზე, თბილისი, 1979.

გურგენიძე 1969 — ტ. გურგენიძე, სახელის ბრუნვის ფორმათა მიხედვით პირის ნიშნების განაწილება ქართულ ზმნაში. — თსუ ასპირანტთა და ახალგაზრდა მეცნიერ-მუშაკთა XV სამეცნიერო კონფერენცია, მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1969.

გურგენიძე 1983 — ტ. გურგენიძე, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის მორფოლოგიური გამოხატვისათვის ქართველურ ენათა ზმნურ სისტემაში. — საქ. სსრ მეცნ. აკად. ენათმეცნიერების ინსტიტუტის XL სამეცნიერო სესია, მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1983.

დონდუა 1967 — კ. დონდუა, სვანურისა და ძველი ქართულის პირველი პირის ობიექტურ პრეფიქსთა რაობა მრავლობითში. — რჩეული ნაშრომები, I, თბილისი, 1967.

დონდუა 2001 — კ. დონდუა, სვანურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი, 2001.

თოფურია 1967 — ვ. თოფურია, სვანური ენა, I, ზმნა, შრომები, თბილისი, 1967.

თოფურია, ქალდანი 2000 — ვ. თოფურია, მ. ქალდანი, სვანური ლექსიკონი, თბილისი, 2000.

თოფურია 2002 — ვ. თოფურია, შრომები, II, თბილისი, 2002.

თოფურია 2008 — ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2008.

ლიპარტელიანი 1994 — ა. ლიპარტელიანი, სვანურ-ქართული ლექსიკონი (ჩოლურული კილო), თბილისი, 1994.

მარგიანი-სუბარი 2008 — ქ. მარგიანი-სუბარი, სვანური ზმნის პირის ნიშნებთან დაკავშირებული ინტერფერენციული მოვლენები. — ენათმეცნიერების საკითხები, I, თბილისი, 2008.

მაჭავარიანი 1953 — გ. მაჭავარიანი, ზმნის ძირითადი მორფოლოგიური კატეგორიები ქართველურ ენებში (საკანდიდატო დისერტაცია), თბილისი, 1953.

მაჭავარიანი 2002 — გ. მაჭავარიანი, ქართველურ ენათა შედარებითი გრამატიკა, თბილისი, 2002.

მელიქიშვილი 1977 — დ. მელიქიშვილი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის გამოხატვის ისტორიისათვის ქართულ ზმნაში. — მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, №4, თბილისი, 1977.

მელიქიშვილი 1980 — დ. მელიქიშვილი, ქართული ენის გრამატიკის ზოგიერთი სადავო საკითხის გამო. — საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, №4, თბილისი, 1980.

მეტრეველი 1980 — თ. მეტრეველი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიისათვის ძველ ქართულში. — ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 23, თბილისი, 1980.

ნიჟარაძე 2007 — ბ. ნიჟარაძე, ქართულ-სვანურ-რუსული ლექსიკონი, თბილისი, 2007.

ონიანი 1963 — ონიანი ალ. პირველი და მეორე სუბიექტური პირის მრავლობითობის შესახებ ქართველურ ენებში. — სმამ, №3, თბილისი, 1963.

ონიანი 1965 — ალ. ონიანი, ინკლუზივ-ექსკლუზივის კატეგორიის საკითხისათვის ქართველურ ენებში. — „მაცნე“, 1, თბილისი, 1965.

ონიანი 1978 — ალ. ონიანი, ქართველურ ენათა ისტორიული მორფოლოგიის საკითხები, თბილისი, 1978.

ონიანი 1998 — ალ. ონიანი, სვანური ენა, თბილისი, 1998.

ჟღენტი 1949 — ს. ჟღენტი, სვანური ენის ფონეტიკის ძირითადი საკითხები, თბილისი, 1949.

სარჯველაძე 1984 — ზ. სარჯველაძე, ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესავალი, თბილისი, 1984.

სალიანი 2005 — მ. სალიანი, ნასესხობანი სვანურ ენაში (საკანდიდატო დისერტაცია), თბილისი, 2005.

სალიანი 2008 — მ. სალიანი, ბალსქვემო სვანეთიდან კოდორის (**resp.** დალის) ხეობაში ჩასახლებულთა მეტყველების თავისებურებანი. — ინტერდისციპლინარული სამეცნიერო კრებული, სვანეთი III, თბილისი, 2008.

სალიანი, გაზდელიანი 2009 — მ. სალიანი, ე. გაზდელიანი, სვანური ენის ლაშხურ და ბალსქვემოურ დიალექტთა ინტერფერენციის ერთი კერძო შემთხვევისათვის კოდორის (**resp.** დალის) ხეობაში. — ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, X, თბილისი, 2009.

სუხიშვილი 1986 — მ. სუხიშვილი, სუბიექტური პირველი პირის პრეფიქსისათვის ქართველურ ენებში. — იკე, XXV, თბილისი, 1986.

უთურგაძე 1976 — თ. უთურგაძე, ქართული ენის ფონემატური სტრუქტურა, თბილისი, 1976.

ქალდანი 1958 — მ. ქალდანი, სვანური ენის ბალსქვემოური კილოს ეცერული თავისებურებანი. — იკე, IX-X, თბილისი, 1958.

ქალდანი 1959 — მ. ქალდანი, **ა**-ს გენეზისისათვის სვანურში. — ქართვ. ენათა სტრუქტურის საკითხები, I, თბილისი, 1959.

ქალდანი 1979 — მ. ქალდანი, მესამე სუბიექტური პირის ნიშნის საკითხისათვის სვანურში. — საენათმეცნიერო კრებული, თბილისი, 1979, 208-222.

შანიძე 1925 — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში, არილი, თბილისი, 1925.

შანიძე 1925 — ა. შანიძე, სუბიექტური პრეფიქსები სვანურში, თბილისი, 1925 წ. ოქმი №14/39.

შანიძე 1957 — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში. — თხზულებანი, I, თბილისი, 1957.

შანიძე 1973 — ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თხზულებანი, I, თბილისი, 1973.

შანიძე 1980 — ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თხზულებანი, III, თბილისი, 1980.

შარაძენიძე 1954 — თ. შარაძენიძე, სახელთა მრავლობითი რიცხვის წარმოება სვანურში ბალსქვემოური კილოს მიხედვით. — იკე, VI, 1954.

შარაძენიძე 1958 — თ. შარაძენიძე, სვანური ენის ცხუმარული კილოკავის ძირითადი თავისებურებანი. — იკე, IX-X, თბილისი, 1958.

ჩიქობავა 1923-24 — არნ. ჩიქობავა, **-ყე** ნაწილაკი ფერეფდნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკა-ლოდიკის ურთიერთობის თვალსაზრისით. — წელიწდ. I-II, თბილისი, 1923-1924.

ჩიქობავა 1940 — არნ. ჩიქობავა, მესამე პირის სუბიექტის უძველესი ნიშანი ქართველურ ენებში. — ენიმკის მოამბე, V-VI, თბილისი, 1940.

ჩიქობავა 1946 — არნ. ჩიქობავა, მრავლობითის აღნიშვნის ძირითადი პრინციპისათვის ქართული ზმნის უღვლილების სისტემაში. — იკე, I, თბილისი, 1946.

ჩიქობავა 1950 — არნ. ჩიქობავა, ქართული ენის ზოგადი დახასიათება. — ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. I, თბილისი, 1950.

ჩუხუა 2000-2003 — მ. ჩუხუა, ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი, თბილისი, 2000-2003.

ჩუხუა 2003 — მ. ჩუხუა, ისტორიული ფონეტიკის ზოგიერთი საკითხის თაობაზე სვანურში. — ქართვე. ენათა სტრუქტურის საკითხები, VIII, თბილისი, 2003.

ჭუმბურიძე 2007 — ზ. ჭუმბურიძე, სვანური ენა, გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი, თბილისი, 2007.

ჯანჭღავა 2009 — ც. ჯანჭღავა, პირველი პირის სუბიექტის ორმაგი აღნიშვნა მეგრულში. — არნ. ჩიქობავას საკითხავები, XX, თბილისი, 2009.

Дондуа 1967 — К. Дондуа, Категория инклюзива в сванском и ее следы в древнегрузинском. — რჩეული შრ., I, თბ., 1967.

Есперсен 1958 — О. Есперсен, Философия грамматики, Москва, 1958.

Климов 1965 — Г. А. Климов, Этимологический словарь картвельских языков, Москва, 1965.

Март 1914 — Н. Я. Март, Определение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей по данным яфетического языкознания, С.-Петербург, 1914 (отдельный оттиск из записок восточного отделения императорского русского археологического общества). т. XXII.

Мельчук 1963 — И. А. Мельчук, О "Внутренней флексии" в индоевропейских и семитских языках, ВЯ, №4, Москва, 1963.

Deeters 1930 — G. Deeters, Das kharthwelische Verbum, Leipzig, 1930.

Shmidt 1982 — К. Н. Shmidt, Miscellanea Svanica. — იკეწ, IX, თბილისი, 1982.

Schuchardt 1895 — H. Schuchardt, Über den passiven Charakter des Transitivs in den kaukasischen Sprachen, Wien, 1895.

პირობითი ნიშნების განმარტება

S1 — პირველი სუბიექტური პირი, პირველი სუბიექტური პირის მორფემა

S2 — მეორე სუბიექტური პირი, მეორე სუბიექტური პირის მორფემა

S3 — მესამე სუბიექტური პირი, მესამე სუბიექტური პირის მორფემა

Si — სუბიექტის ინკლუზივი, სუბიექტის ინკლუზივის მორფემა

Se — სუბიექტის ექსკლუზივი, სუბიექტის ექსკლუზივის მორფემა

O1 — პირველი ობიექტური პირი, პირველი ობიექტური პირის მორფემა

O2 — მეორე ობიექტური პირი, მეორე ობიექტური პირის მორფემა

O3 — მესამე ობიექტური პირი, მესამე ობიექტური პირის მორფემა

Oi — ობიექტის ინკლუზივი, ობიექტის ინკლუზივის მორფემა

Oe — ობიექტის ექსკლუზივი, ობიექტის ექსკლუზივის მორფემა

S — სუბიექტი

O — ობიექტი

~ — ერთი მორფემის მორფოლოგიურად შეპირობებულ ალომორფთა აღმნიშვნელი

∞ — ერთი მორფემის მორფოლოგიურად (არაფონოლოგიურად) შეპირობებულ ალომორფთა აღმნიშვნელი

∅ — ნულოვანი ალომორფი

შემოკლებათა განმარტება

- ბეჩ.** — ბეჩოური კილოკავი
ბზ. — სვანური ენის ბალსზემოური დიალექტი
ბქ. — სვანური ენის ბალსქვემოური დიალექტი
ეცერ. — ეცერული კილოკავი
ზან. — ზანური
ზს. — ზემოსვანური დიალექტები (ბალსზემოური, ბალსქვემოური)
თანხმ. — თანხმოვანი
თანხმ. დაწყ. ფ. — თანხმოვანი დაწყებული ფუძე
იფარ. — იფარული კილოკავი
ლეუმ. — ლეუმერული თქმა
ლნტ. — სვანური ენის ლენტეხური დიალექტი
ლშხ. — სვანური ენის ლაშხური დიალექტი
ლხმ. — ლახამულური კილოკავი
მეგრ. — მეგრული
მეცნ. — მეცნიერებათა
მრ. რ. — მრავლობითი რიცხვი
მულახ. — მულახური კილოკავი
მხ. რ. — მხოლობითი რიცხვი
ობ. — ობიექტური
პრეფ. — პრეფიქსი
რელატ. — რელატიური
სუბ. — სუბიექტური
სუფ. — სუფიქსი
ტვ. — ტვიბერული თქმა
უმგ. — უმგულური კილოკავი
ფარ. — ფარული კილოკავი
ქართ. — ქართული
ქვემოსვან. — ქვემოსვანური დიალექტები (ლაშხური, ლენტეხური)
ქვსვ. — ქვემოსვანური
ქს. — ქვემოსვანური დიალექტები (ლაშხური, ლენტეხური)
ჩოლ. — სვანური ენის ჩოლურული დიალექტი
ცხუმ. — ცხუმარული კილოკავი
ჭველიერ. — ჭველიერული თქმა
ჭველფ. — ჭველფური თქმა
ჭუბ. — ჭუბერული კილოკავი
ხმ. დაწყ. ფ. — ხმოვანი დაწყებული ფუძე
ჰარმონ. კომპ. — ჰარმონიული კომპლექსი

მელა სალიანი

ფილოლოგიის დოქტორი. არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ქართველურ ენათა განყოფილების უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი. არის 30 სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი და თანაავტორი წიგნისა „კოდორული ტრიაკები“ (2007-2010 წწ.).

მეცნიერული ინტერესის სფერო – ქართველური ენები, კერძოდ, სვანური ენის ფონეტიკური სისტემებისა და გრამატიკის სტრუქტურის საკითხები.

